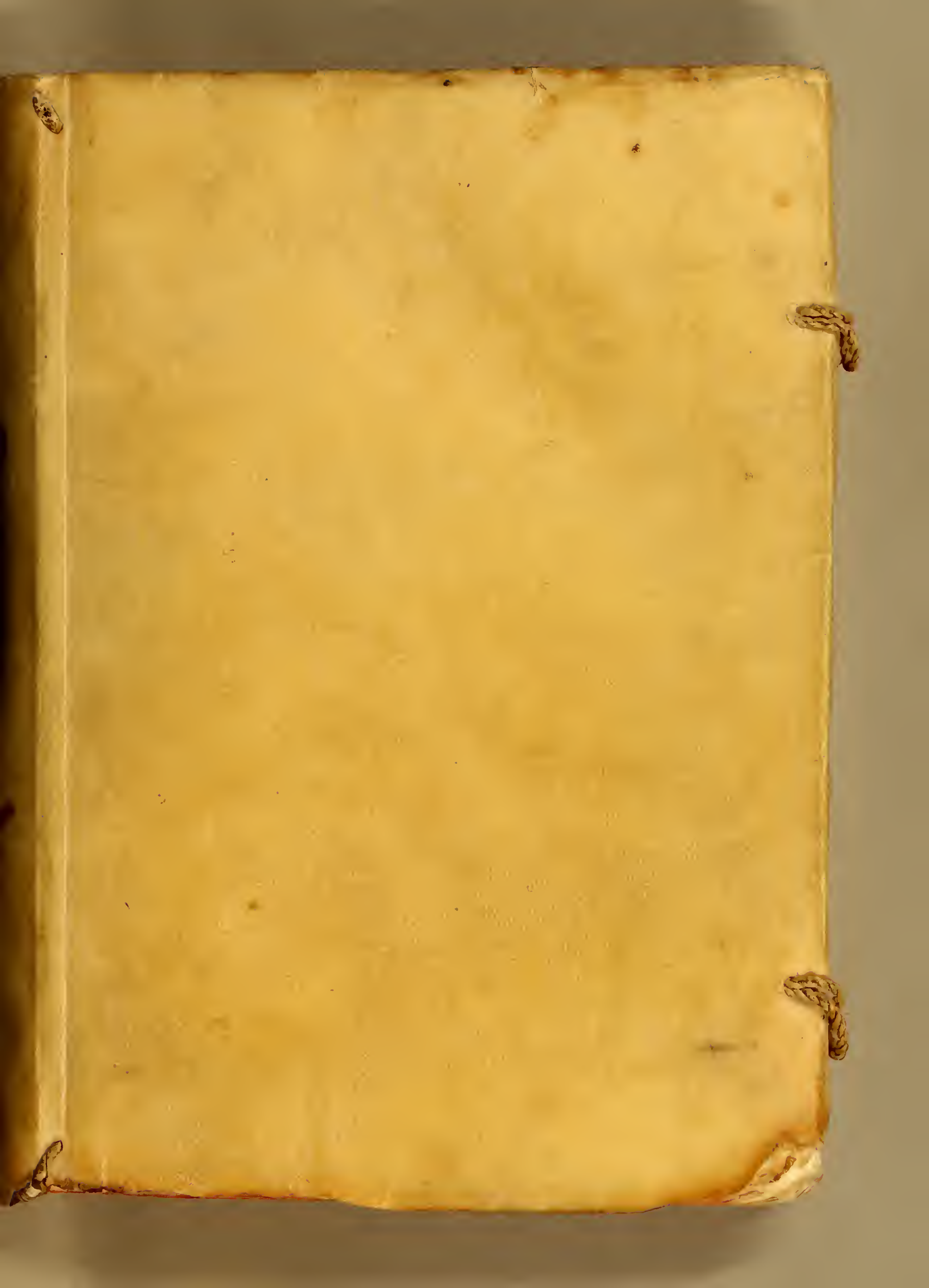

GAUDEO
John Carter Brown
Library
Brown University

APOLOGETICVM

PRO

ACADEMIA

LIMENSI

HYPOMNEMA APOLOGETICVM PRO ACADEMIA LIMENSI.

✠

Ecce HODIE *ipse* ORIOR QVASI TV *Sol* OMNIBVS *vnus*
QVOTIDIE MAIOR *dum* NOVVS ORBIS *adest.*

Ecce NOVVS *communis adest mortalibus* ORBIS
Non tamen à simili qui venit Orbe liber.

HYPOMNEMA APOLOGETICVM PRO REGALI ACADEMIA LIMENSI IN LIPSIANAM PERIODVM.

AD

LIMENSEM REGIVM SENATVM:

REGIOS IVDICES: CONSCRIPTOS SENATORES.

ACCEDVNT

DISSERTATIVNCVLAE

GYMNASTICÆ PALÆSTRICÆ,

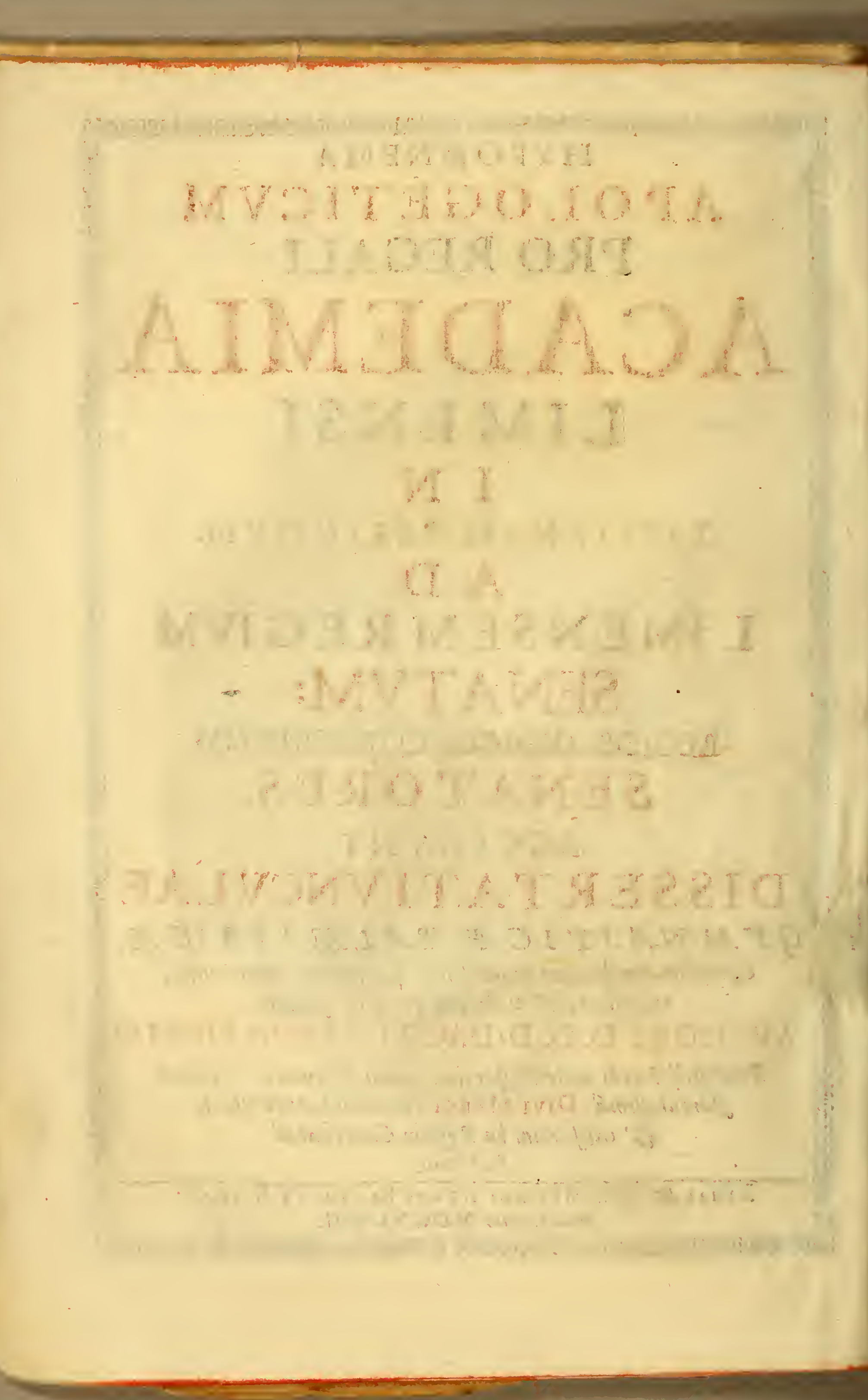
Canonico-legales, aut promiscuæ: partim extemporaneæ, expolitæ, & vtiles; ceu res ipsa ostendet.

AVTHORE D. D. DIDACO DE LEON PINELO

Pontificij Iuris ante Vespertino, nunc Primario in eadem florentissimâ DIVI MARCI *Academiâ Antecessore, & causarum in Regum Cancellariâ Patrono.*

LIMAE, *Ex Officinâ* IVLIANI DE LOS SANTOS ET SALDAÑA

Anno Domini MDCXLVIII.

D. D. D. ANDRAEAS DE Billela ex equeſtri Divi Iacobi militiâ, Philippi Magni Regis noſtri Potentiſsimi à Conſilijs, & in Regali Cancellariâ Senator Decanus, de mãdato Excellentiſsimi Proregis iudicium profert.

EX Regali præſcripto, & reſcripto Proregali *Hypomnema Apologeticũ pro Regali Academiâ Limenſi in Lipſianã periodũ, & Diſsertatiunculas gymnaſticas palæſtricas, &c.* Eximij Doct. D. DIDACI DE LEON PINELO Primarij iuris Pontificij in Academiâ Regiâ Anteceſſoris vidi, ſuſpexi, ſtupui. Et dum emiſsitijs pellegi oc* culis, oſculis avidiſsimis ſelegi. Omnibus ex vngue Leonem anteſtatum cieo: legentiumque auriculas auro conſtrictas vinculo ſuppono. Talem ex Pindo noſtro literario decuit promere PINELVM; ni mavis, ex auri, argentique fodinis, vel ex lapidicinis indicum lapillum, quo Peruana ditarur gaza, & de tripode profatur. Olim tyronem Themidi ſtipendia navantem, & in noſtro muſeo claſsicum ſuccinentem

* oculis

tem Salmãticæ xyſta ſuſcipiunt,& ſuſpiciunt:indé forenſia theatra Patronum quæritant:dudum Academica colunt Agonothetam; mox ſuggeſta Magiſtratum expectant;vt vndé ortus,eo revertatur occaſus.

Sic opus authorem prædicat;author opus.

Ac velut Europa TREBATIO: Aſia TRISMEGISTO: Africa TERTVLLIO; ſic Terleone iactetur America;vt poſſit Italis pro FABRIS: Gallis pro ALCIATIS: Germanis pro DONELLIS,ſuos Hiſpania recenſere LEONES. Et Limana orcheſtra,quæ tanto lætatur alumno, præfulget coriphæo, illud ſibi aptius vſurpet Horatianum.

Micat inter omnes,
Velut inter ignes
Lima minores.

Sic ſentio: ſic boni mecum:ſic prælio, præloque dignum atteſtamur;vnde faxit DEVS nobis præda contingat. Datum Limæ, octavo Kal. Decemb. anno ſalutis 1647.

DOCTOR D. ANDRÆAS
DE BILLELA.

LI-

LICENCIA.

TIene licencia del Excelentiſsimo ſeñor Marques de Mancera, Virrey deſtos Reynos del Perù, Tierra firme, y Chile, &c. el Doctor Don Diego de Leon Pinelo, Catedratico de Prima de Canones deſta Real Vniverſidad de S. Marcos, y Abogado de la Real Chancilleria de los Reyes, para imprimir eſte libro intitulado, *Hypomnema Apologeticum pro Regali Academiâ Limenſi in Lipſianam periodum, & Diſſertatiunculæ gymnaſticæ, &c.* Lima 13. Agoſto de 1647. Benturiel.

LICENCIA DEL ORDINARIO.

EL Proviſor de los Reyes,&c. Por la preſente doy licencia, por lo que toca a la juriſdicion Ordinaria, para que ſe pueda imprimir eſte libro intitulado *Hypomnema Apologeticum pro Academiá Limenſi in Lipſianã periodum : cui accedunt Diſſertatiunculæ gymnaſticæ palæſtricæ, &c.* Compueſto por el Doctor D. Diego de Leon Pinelo, Catedratico de Prima de Canones deſta Real Vniverſidad de S. Marcos, y Abogado de la Real Chancilleria de los Reyes, atento al Parecer, y Aprovacion del Reverendo Padre Maeſtro Fr. Iuan de Ribera del Orden de San Aguſtin, Catedratico de Eſcritura en la dicha Real Vniverſidad, que de mi comiſsion le viò. Fecha en los Reyes, en 23. de Agoſto de 1647.

DOCT. D. MARTIN DE VELASCO
Y MOLINA.

Por mandado del ſeñor Proviſor.
Franciſco de Cepeda
Notario Publico.

R. A.

R. A. P. M. F. IOANNIS DE RIBERA Ordinis S. Augustini Exprioris Limensis, Expro vincialis, nunc Deffinitoris primi, apud sacrum Fidei Tribunal censoris, apud Limanam Academiã sacræ Scripturæ Cathedræ Primarij Antecessoris de hoc præclaro opere iudicium.

HOc Hypomnema Apologeticum in locum LIPSI, & Iurisprudentiæ commentarios à Domino D. MARTINO VELASCO ET MOLINA apud Metropolitanam Regum Ecclesiam Pęnitentiario Canonico, apud Regiam Academiam Primariæ Theologiæ Cathedræ Antecessore, atque in hoc Limano Archiepiscopatu Provisore, ac Vicario generali mihi ad censuram commissa, non summâ voluptate dumtaxat, summâ admiratione lustravi. Eminet in ijs sublime Authoris ingenium: pia eiusdem ad Matrem literarum adfectio; opus nomine vtroque suspiciendum. Si plausus, quibus hæ Relectiones exceptę sunt, dum proferrentur, cum ipsis ad typos redigere liceret, illi sanè erant par his lucubrationibus elogiũ. *Oratio eius* (scribebat de CASSIO SEVERO SENECA: verius de Authore pronuntiasset) *erat valens cultu, ingentibus plena sententijs; nemo minus passus est in actione aliquid suâ otiosum esse: nulla pars erat, quæ non suâ virtute staret. nihil, in quo auditor sine damno aliud ageret: omnia nitentia, & intenta aliquo: aliquid petentia: nemo magis in suâ potestate habuit audientium affectus: nemo nõ illo dicente, timebat, ne desineret.* Sed mens alta, sed ingenium ardens, & ab oblivione, & ab invidiâ sæculorum se tuetur. *Alexander, cùm in sigæo ad Achillis tumulum astitisset* (orabat aliquando TVLLIVS) *ò fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inveneris: & verè; nam nisi illa ars extitißet, idem tumulus, qui corpus contexerat, nomen etiam obruißet.* Author sibimet

In Præfat. lib. 3 Epithocõtrou.

Orat. pro Archia.

bimet est ACHILLES, sibi HOMERVS: lauros certè multas, easque clarissimas sibi ACHILLES commeruit: sed sibimet HOMERVS, ne tempus edax rerum, nomen eius possit corrodere, æternis hisce cavit monumentis. Quibus præclarum insidet simulacrum, ergà Academiam nostram literarum, ac sapientiæ parentem, pietas: luculentiore censu, quàm vel exhibeant parentibus siconiæ: illæ enim (si SOLINO fides) quantum temporis impẽderunt fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis invicem aluntur: Author cùm parum fœturæ in acceptis numeret Academiæ nostræ, plures, eosque meliores ævi sui annos, studijs hisce rependit Academiæ: idem postea augustioribus laboribus facturus: *Sed habet suos impetus pietas* (aiebat QVINTILIANVS) *& se sui ipsius prædem, vademque facit.* Neque veró potuit Author, gentilitium stirpis suæ stemma, scriptionẽ, diutius apud scrinia morari. Nã quemadmodum (inquit RODIGINIVS) *gentilitiæ quædam familiarum notæ feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Ænobarborum rutila barba,* Sic horum Leonum familiare, noctes apertis oculis transigere, ævique sui tempora æternitati, scriptorum pulchritudine, ac fæcunditate devovere. Quæ igitur APELLES noster æternitati pinxit, æternitas ipsa tueatur. Nil impingit opus in Fide, nihil in moribus: publicam lucem aspiciat. Sic vovet Orthodoxa fœlicitas. Sic ego censeo, in hoc nostro Augustiniensium cœnobio die 24. Augusti labentis anni 1647.

Lib. de mirabi. mund.

Declam. 6.

Lib. 29 cap. 8.

M. F. IOANNES DE RIBERA.

REVERENDISSIMO, ET RELIGIOSISSIMO P. M. FR. LVDOVICO APARICIO, REDEMPTORVM SANCTISSIMI ORDInis: Supremæ Inquisitionis venerandi Senatus Qualificatori: in Toletanâ Vniversitate sacræ Theologiæ iam publico Interpreti vespertino; nunc à secretis animi Excellentissimi Marchionis Mancerensis, Peruani huius Regni Proregis dignissimi, D. D. DIDACVS LEO PINELVS, Primarius Sacrorum Canonum in hâc DIVI MARCI Academiâ Antecessor.

S. D.

TE vt alloquar (Reverendissime P.M.) det mihi PLINIVS SECVNDVS in limine verba, *Et tu occasiones obligandi me*, inquit, *avidissimè amplecteris, & ego nemini lubentius debeo*. Quid ni & idem fatear? Fateor: vt tui semper nominis pennati, & oris, in quo nō rhythmus delirat, sed sacræ Scripturæ scripta gravi tinnitu insonāt: veriùs si loqueris mella fluunt, quàm de senis illius PYLI concionatoris linguâ dixit HOMERVS; sicut, & admiratio sensum occupat, gratitudinis obsequium præoccupet. Ast, ne in præambulo molestus sim modestiæ tuæ, qui per scita decurro, statim quid velim expono: ad rem venio. Librum seu Hypomnema, & Dissertatiunculas, vt sint iam omnibus, quas pluribus nō clanculum recitavi; suscepi quasi in prolem mentis parturientis: sed post partum metu excrutior

Fato servatus ab ipso.

Quia in hoc sæculo iustior ARISTARCHI sententia est. *Olim vix septem sapientes repertos; hodie vix totidem rudes.* Excrutior, non perpetuò, sed donec opella in tuæ calculum venire sententiæ omittit, & sapientissimi ingenij tui censoriam prudentiam nō patitur. Nescio adhuc, an quid in stylo pro-

bandum, an hæc dispositio, quæ publicũ, & vulgarem scriptorem deceat? an ex veterum legibus Prudentum, Pontificum, Sanctorum Patrum Canonicis iuribus: Concilijs: dulci Poëtarum sonitu ramus rectè compositus erumpat? Si splẽdorem in sermone non inveneris, in affectu invenies: in aliquo saltim excellere sufficiet.

Fama nec ex æquo ducitur vna iugo.

Vt de LYSIPPO, & CALAMI, quorum vnus hominum formis cælandis, alius equorum magis idoneus fuit artifex, PROPERTI carmina probant.

Gloria Lysippo est animosa efingere signa
Exactis Calamis se mihi iactat equis.

Meis non interquiesco castigationibus, imò denuò repetor ad diffidentiam, opus si diligentiùs exquiro meũ. Hypomnemata sunt brevia: iam erunt longè digna, si subscripseris, si correxeris priùs quàm foras prodeant, tu qui non solùm scientiarũ latebras nõ ignoras, sed acumine integram nostram Iurispe[r]itiam percipis, perficis: do vt facias, efficias perpolitam. Non erit longi subsellij ista iudicatio, & mora: facile tibi de nostris iudicare. Tuum igitur est liquido decernere, & scrutanter discutere quæ corrigas, ne tibi vitio vertant, ea, quæ nobis potuerunt obrepere: assume benevolo animo. Iam impetratum cupio, plus enim vno perspicaci mentis tuæ visu, quælibet Phæbæa oppellæ doctrina manebit, quàm si eandem incudem assiduè tundere perseverem. PLINIVS idem Secundus, sit nunc & vltimus, qui petita subsignet, & mei interpres animi repetat. *Adnota, quæ putaveris corrigenda, ita enim magis credam cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero.* Vale. Ero in obsequio firmus.

DOCTOR DON DIDACVS LEO PINELVS.

TER-

PERILLVSTRI OMNIQVE FAMA celebriori Doct. D. Didaco de Leon Pinelo, Iurisconsultorum eloquentissimo, eloquentissimorum peritissimo.

PLACVIT præstantiæ tuæ (Doctor sapientissime) censorium á me tuarum elucrubationum dictatum aliquid requirere. Gravor iussionis onere, sed digatio-* nis munere gratulor: & blanditur petentis favor: & petitionis terret exactio; vndè dare, indè & negare compellor quod postulor: quid enim in me ingenij est, aut quæ exercitatio dicendi, quâ fretus sic audeam inscíam calamo admovere manum?

Dumque tuum quæro decus, est mihi dedecus omne
Eloquium, tacita format dum litera voce,
Nam fugit ingenium, quantum lux parva fatiscit
Iubaris ad radios.

Præ oculis vndique versatur periculum, sed in eâ parte maius imminere video, si iussis non obtempero tuis; obediã igitur: dat quippe nostra familiaritas ansam, & tua imperantis authoritas excusat præsumptionem. Debueras, si non nobis, tibi saltim consuluisse: si minus quàm par est dixero, excusa, non accusa.

Legendum remisisti à te concinnatum librum relectionum, quas in nostrâ diatrivâ celebri, communi, ac publico cõspectui exposuisti: quas tuo iudicio probatiores habeo, quám fuissent meo, si meæ, quibusque tuum, totiusque huius opulentissimæ Peruntinæ Regionis nomẽ perennasti, ne iam futura ætas LIPSIOS ferat, qui iterum de imperitiâ, & barbarie peritissimos incolas audeat notare. Hoc solo tuo labore negotium cunctis facessis de eloquentiâ, de iurisperitiâ, de divinarum, humanarumque rerum prudentiâ benemeritis. Opus ergò præclarum, non opella, vt vocitas, est. Ego quidem (fatebor enim) iam propè sexagenarius, quique anteactæ vitæ tempus totum literarũ studijs dedi, ex hisce eruditissimis scriptis, quám plura addiscere non erubesco; nulla enim ætas ad perdiscendum sera: nullus pudor longævo ad meliora transire; & sanè hoc vno labore tibi, nostratibus, cunctoque literario Orbi providisti. Tibi quidem, ne tam præfulgida omnium sacrarum, humanarũque literarum compaginatio, si verbo tenus in scholis, pro rostrisque plausû celebris cõmuni oculis obiecta paucorũ secessu cõtẽta suo, lucifuga censeatur: nam

* dignationis

Vile

Vile latens virtus; quid enim submersa tenebris
proderit?

Nostratibus,totique literario Orbi:ferax enim licet librorum nostra sit ætas:verùm volve quæso,& excute Scriptorum, vel potius scribentium farraginem grandem

Deprensa est vacuis apud illos pagina chartis.

Pretiosa,& grandia sonant,sed verò effæta.Legimus aliqua (verba sunt AMBROSI) ne legantur:legimus ne ignoremus:legimus , non vt teneamus,sed vt repudiemus;& vt sciamus qualia sint,in quibus magnificè isti cor exaltant suum. Hoc certè malum sævius in Iurisprudentiam grassatur:neque est,quod magis mihi admirationi sit,quàm hoc sæculo neminem extitisse,qui priscorum Iuriscōsultorum ingenium,& eloquentiam assequi,æmulari,vel etiam imitari potuerit.Certant hâc tempestate multi cum LIBIO:non pauci TERENTIVM effingunt:CICERONIS simiæ complures sunt:OVIDIVM multi è vestigio imitantur:ad MARONIS venam quidam aspirant:qui hactenus VLPIANVM,cæterosque Iurisconsultos , post tot annorum curricula reddere,vel studeat,vel speret:neminem certé reperies:tanto enim eloquentiæ fulgure legum tenebras illustrant,vt admirationis materiam potius,quàm imitationis spem posteris reliquisse videantur.

In te vnum tandem seruata hæc cura laborum.

In quo quis(vel lippis,vt aiunt oculis)non perspiciat summam iuris vtriusque peritiam, summæ inesse eloquentiæ copulatam ? quare te æquo iure Musicotaton græcâ voce millies compelabo: qui cum maximâ doctrinâ luculentissimam,atque elegantem copiã,orationis nitorem cōiunxeris.Neque solùm mansuetiores Musas,aut agrestes(sic TVLLIVS Philosophicas disputationes á forensi strepitu remotas nominat)sed vrbanas,sed politiores,sed forenses apprehenderis,& comprehenderis.Hinc vel maxime, æquo que dolore angor quamdiu te cōsulari, senatoriâ,Regalique togâ(iam sanè diu te expectat,atque exoptat)indutum non videtOrbis;nam cùm non alij rerum publicarum gubernaculis admoveantur, non alij Regiũ latus cingant,quàm qui iuris scientiæ opinione celebrantur : indè nostra miserè defluunt, cùm extitura videbantur:invaluit meritis solicitudo,eloquentiæ garrulitas, arripiuntque sibi Senatorias , & prætoriales infulas,latusque Regium invadunt non pauci ; a quibus populo pro iuris æquitate iniquitasRegali togá phalerata artificiosè que gemmata propinatur,tanto nocētius,quanto incautius, quam á rusticano non timeres;namque

Nulla aconita bibuntur

[*Ficti-*]

Fictilibus: tunc illa time, cum pocula bibes gemmata

O vtinam te iam Regia tribunalia, quem toties feliciter patronum audierunt, Senatorem videant: & publica pretoria, quę solis meritis ambis, te vt sequuntur, assequantur.

Novimus serie historiarum edocti, totiusque Orbis vociferante præconio, literarias omnes exercitationes pari passu cum rerum dominijs incepisse, adolevisse, declinasse. Succreverat sanè apud nostrates plus solito omnis encyclopedia: invidiosaque exteris cunctis erant Gymnatià nostra, scholæ, viri: tandiuque extitura hæc ipsis publicantur, quandiu Rex noster ter Catholicus, ter magnus, rerum Orbis potiatur. Iam veró, cum invida omnis, infidelisque barbaries in nos conspirarit & de nostrâ communi strage sibi insani blandiuntur, invaduntur regna periculosa vtrinque scientur bella, ita vt cum PROSPERO decantare, imò degloriari liceat

Heu cæde decenni
Barbaricis gladijs sternimur, & Geticis
Non Castella petris, non oppida mentibus altis
Imposita, nec vrbes amnibus æquoreis
Barbarici superare dolos, atque arma furoris
Evaluere omnes: vltima pertulimus.

Quibus verè non ius, sed furor arma ministrat; iamque mox rem nostram literariam funditus credunt ruituram. At PROSPERI eiusdem eos excutio & scrutio verbis vltimis. Vltima pertulimus, nec nobis vt ominamini, ò invidi, vlterius imminet periculum: quim potius nostri Monarchæ, quæ succumbere videbatur potētia, celeri agitata cursu, velut aqua est,

Quæ compressa diu vehementius obrruit arva

Sustinete vel modicum, videbitisque inviti, nostris armis vos in fugam turpem actos, vestros Penates obrutos. En vobis certius omi nor quo vos quoque rem certiús coniiciatis, peritura speratis, cū bellica potentia literarum studia, scientiamque nostram: Ecce ergo Hispanus Leo ille magnus, mundo iterum terrorem armorum fragore incutiet, rugituque feras omnes exterrebit. Iam veró adest alter Leo, non de sylvâ, sed de medio huius dissertissimæ coloniæ, qui non armis non vngulis, sed scriptis acutissimis, studio per vigili, sublimi scientiâ, eloquentiâ inaccessa vestra munimenta expugnat, ergo nostra corruent, an vestra labuntur? Quid ni ergò, Leo vigilantissimé, tua opera, vel ab opportunitate extollam,

Momentum haud exiguum confert,
Rebus agendis opportunitas
Consilia omnia superat

Ve

Vereor ne, dum censoris officium, tuo coactus imperio assumo, encomiastes videar; tu verò forsam me rigidum in his sentis cẽsorẽ.

Censura in magnis rebus data en exigua est laus.

Fateor, satiusque vtrique nostrũ prospexisse, si hoc vnũ respõdisse.

Longe igitur tacere præstat
Me, quàm pauca loqui indecenter, & sic
Non lucem addere, sed magis tenebras
Contingat titulis tuis amicum.

Verum censuram aggredior, arrige aures. LIPSIVM Novum hunc Orbem de barbarie notantem legeram: totoque stomacho in eum actus, virum aliquem eruditum adesse optabam, qui arrepto calamo in eum acriùs inveheretur, cùm nescio quis ad aurem

Hæc præda Leoni
Competit: illeque atrox vngue hunc discerpet, & adhunc.

* adunco

Ventum est in campum. Clamo:

Ferte citi ferrum, date tela & scandite muros

Arma parta victoria examino, confligendique modum disquiro, arma quidem victricia Iurisprudentia præstitit, artem pugnandi eloquentia ministravit. Iacebat LIPSIVS inermis, atque nudus: at superstes. Parcere subiectis (aio) generosum, at debellare superbos, nobile victoriæ genus est. Qui ergò LIPSIVS necem evasit promeritã? Tunc Leo noster versat illud.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia quã parcis mensurat singula verbis.

Dat manus conceptus meo pectore furor: & insto. Decuerat, vir colendissime, tuo in nomine hunc præliandi morem præcognovisse sublime. Quippe

Dominus Didacus de Leon Pinelus.

Anagrammate inversum sonat

Dedecus Lipsi nudi sum, non lædo

Lædis sanè neminẽ, corrigas licet; scripta tua mordebit nemo, nullus est, qui tua iã nõ exoptet opera cunctis potẽtia ista votiva est, nemo colendũ negat, quod profitetur optãdũ. Quid tãdẽ superest,

Materies tibi ergò nulla
Maior gloriæ erit petenda, quàm si
Lectorem fueris adeptus æquum &
Acris iudicij, ac proinde tanti
Quantum est ingenium tuum æstimantem.

Brevitati consulens dixi, vt valui, non vt volui.

Sed musa est opus eloquentiori,
Quæ tot pro merito sonare dotes
docet.

Magist. Fr. Ludouicus de Aparicio.

SENSVS IOVIS
DE LIBRO, ET AVTHORE
MVSA EXPRESSVS
Sapientissimi & Religiosissimi Patris.
FRANCISCI AGVAIO
è Societate IESV.

IVpiter in parvo cùm tot miracula libro
Ingenij, & linguæ cerneret, obstupuit.
Mox ait: ò superi, cognoscite ab vngue Leonem
Ætheris invidiam, deliciasque soli:
Hic magis ornaret Cœlum, quàm raptus in astra,
Mellaque Sansoni sat meliora daret.
Scire ita Mercurius: discurrere vellet Appollo:
Scribere Aristoteles: Tullius ipse loqui:
Lustrari illius calamo ius optat vtrumque:
Afflari radijs sacra profana petunt.
Vindice iam tanto lætare, America Dives,
Sæpius & victrix Io triumphæ cane.
Barbaries obiecta tibi non offuit: imò
Profuit ad laudes officiosa tuas.
Dum tuus ecce Leo rugitu territat hostes,
Claudit & indoctis ora soluta viris.
Porrigit abiecta iam hasta, tibi Lipsius herbam:
Et dictum indictum iam cupit esse suum.
Tu simul exulta, Limana Academia, tanti

Cla-

Clarior omni alia reddita voce sophi.
Longa enim scriptis vives per sæcula, nomen
Impleuitque tuum Solis vtramque domum.
Debuit Ida mihi si multum: Thracia Marti:
Roma Numæ: huic debes non minus vna viro.
Macte animo; tu perge Leo, sapientis & oris
Nectare mortales pascito & Ambrosia.

R. P. MAGISTRI FR. MIchaelis de Aguirre Augustiniani Orthodoxæ Fidei sancti Tribunalis Qualificatoris, & Limensis Lycæi Professoris Primarij ad Divam Theosophiam.

EPIGRAMMA.

AMERICA DE IVSTO LIPSIO Queritur, & Authorem laudat.

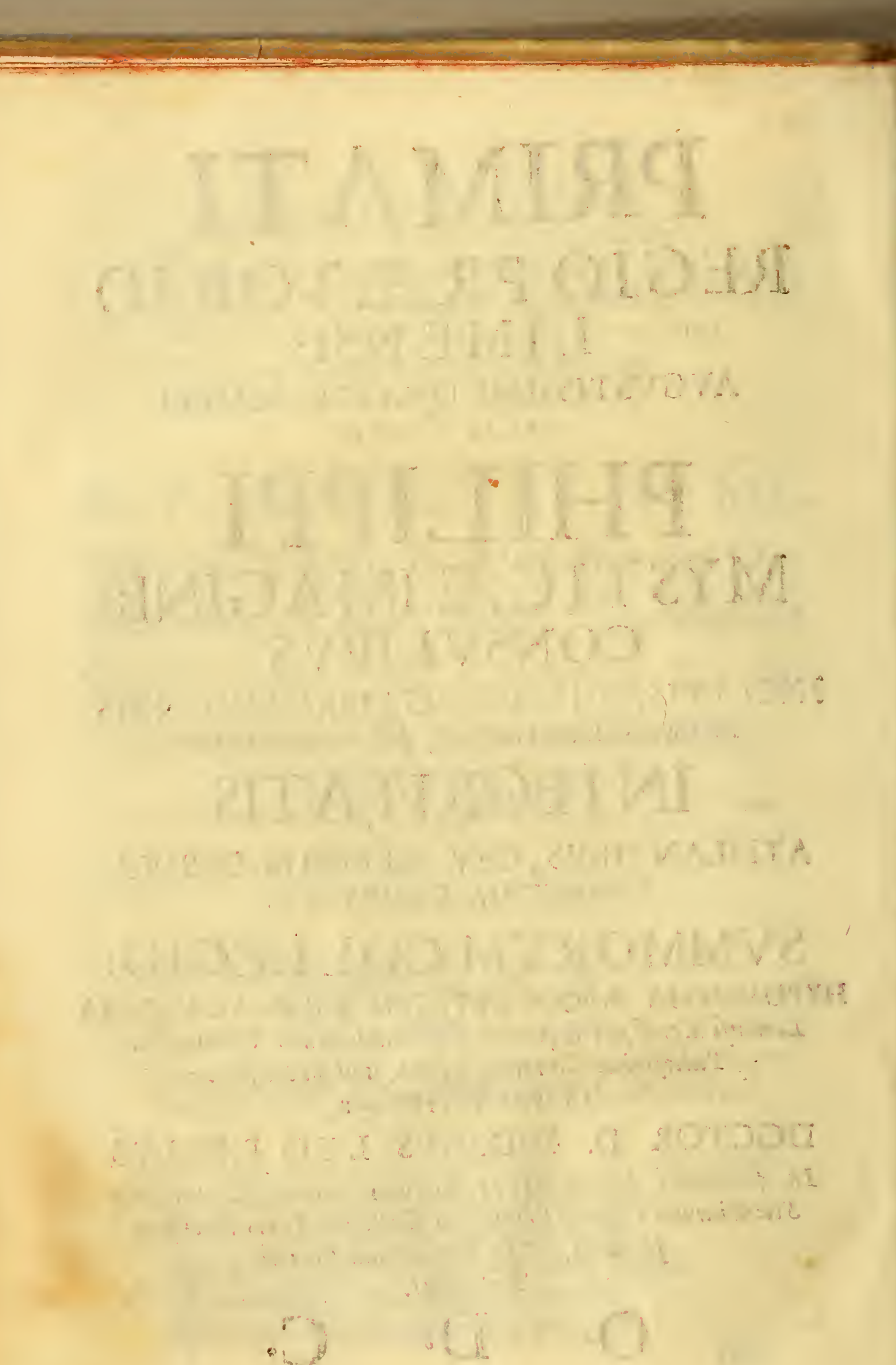
QVid me Barbariem dicis? Quid pignora nostra
Non, Iuste, insimulas? Indicus Orbis ait.
Nam licet ingenij non tot miracula nosses,
Quæ sunt Occiduis luxque, decusque plagis;
En Pinelus adest, Limani germen honoris,
Me latium vt vocites, hic satis vnus erit.

PRIMATI
REGIO PRÆTORIO LIMENSI:
AVGVSTISSIMI QVATER MAGNI REGIS NOSTRI
PHILIPPI
MYSTICÆ IMAGINI:
CONSVLIBVS
INCLYTIS, ET HEROICIS LIBRIPENDENTIS ASTREÆ LVMINIBVS, AC NVMINIBVS:
INTEGRITATIS
ATHLANTIBVS, CEV MEMBRIS DEBITA SYMMETRIA COMPACTÆ:
SVMMORVM COLLEGIO:
HYPOMNEMA APOLOGETICVM PRO ACADEMIA *Limensi Regiâ, cui accedunt Dissertatiunculæ Gymnasticæ Palæstricæ Canonico-legales, sive promiscuæ:*

LIBENS, MERITOQVE,

DOCTOR D. DIDACVS LEO PINELVS
In prædictâ Regali DIVI MARCI *Academiâ omnium Scientiarum emporio Primarius Canonici Iuris interpres publicus, & in Regali Cancellariâ Patronus.*

O. D. C.

SCVTO PATRONI

FOELICI, LIBER, EVOLA VOLATV

EXIGVVM Sanè munus Senatores quærit Regios. Iam non exiguum, invenit vtique gravi iudicio, & Chilonio pectore favitores. Dignitas

enim eorum, qui ſedent in puppi, quid niſi præsidium designat? Mentis conſtantia, nisi propugnaculum? Trabea, niſi ſplendorem? vt de aureâ fibulâ Emblematarius.

——— hæc ſigna tulerunt.
Antiquâ illuſtres nobilitate viri.

Hos vitiorum domitores, quasi in Athenis Decemviros, velut Iuſtitiæ Antiſtites, & manuum extensione probatos â populo, quibus etiam

Eſt æquitatis oculus, omnia qui videt,

Noſter quater Magnus Orbis PHILIPPVS Rex vtriuſq; Peruvij fecit ſui Athlantas Imperij; sic

Diſperſit cum Sole manus.

Sic eos tandem alloquitur.

——— Vos ô mihi proxima membra
Cõſcripti patres, noſtri ſpes maxima Regni:
Vos eſtis pectus, vos brachia pectoris huius.

Ad

Ad excelſum ergò Senatorij nominis tholum, & alta faſtigia opellam hanc appendo meam. Sic effingo aliquid, & excudo perpetuum.

Plaudite boni

Sub auſpiciis enim Senatus edita, nōdùm ante mediocria, ſed parva decet nunc beneficio munita, quovis etiam libore frendente, sine pudoris repagulo proferre. O quàm præclara vis authoritatis, & heroa! addit muneri pompam, non ſolùm præeſt, ſed prodeſt. Et ſi

Fœlici quæ ſunt omine facta iuvant,

Illius ecce nomen, & omen eligo, vt non morer iterum, quos habui oculatiſsimos appellare fortunæ meæ teſtes: quos habet Academia Iudices. Nam licet perſonarum eminentia, Conſularis infula, Regia munia, *miſtica Maie- * myſtica

ſtatis

ſtatis imago: non tã illos à cæteris diſ-
criminant, quàm protinus abſtrahunt:
literarum aſſecla quos, niſi infulatos
Proceres ſupremi ſubſellij viros Pa-
tronos habebit alumnus? Quos Acade
mia patrima nisi patres? vt gubernẽt,
vt tueantur, & præcipue dum

——— Civilia paſsim
Bella tonant, trepidumque quatit diſcordia
Mundum. ———

Hinc mihi fidentia naſcitur, vt Apo-
logiam, vt mentis prolem, ſtylum for-
tè ſuavem, & vbertatem in re Canoni
colegali non iam ſtatim fertili, gene-
rosè potius, quàm ſupervè expansis
manibus offeram: & vt laboris pere-
net laus, & gloria, publicæ committe-
re faxi lucubrationes non dubitem in
gratiam defæcatarũ mẽtium hominũ
probi cordis, & oris. Inlibere (siqui-
dem

dem iure) Patronum operis Regium exopto Senatũ, vtpotè Regalis Academiæ noſtræ caput omnia dirigẽs, quæ ſcientiarũ circumdata muris, & Doctoribus inſtar cœli ſyderibus ſtellata fulgentiſsimis: nobilitate conſpicua: ſtudijs florens inter alias Mundi extat insignis; vbi Sapientia.

Ipſa ſuis pollens opibus. ——

Ferè provocatus ſcribo, ne sit venia difficilis, cùm LIPSIVS ille eruditus indiſtinctè lædat in periodo brevi. Hanc expendo in Hypomnemate. Gymnasium deſcribo noſtrum Limenſe publicum, & Regium. Et licet ego omnium minimus Doctorum eius, aliqua ex his, quæ ſyllabatim recitavi do lubens in signum præcipuè gratitudinis, & obſequij Patrono: gratum animum Regio Senatui; Sena

toribus

toribus, quos amare ſemper cum veneratione libet; opellam do pignori debitionis cauſâ, cuius ſum mihimet ipſi teſtis, do fiduciariâ lege, ſed in commiſſum malo cadat voluntas, vt perpetuò ſit mancipata, sine ſpe remancipationis.

SILENTIVM PROSEQVITVR: HOC VBERIVS EST, ET SCIENTIVS.

DOCT. D. DIDACVS LEO PINELVS.

LECTORI.

PRÆFARI te cum, bone Lector, moris vltra memoriam est; ego vero nisi te tantummodo salutem, quid præmoneam, non habeo: doctis enim, ac dissertis viris scripta advocato non egent, pro se loquuntur, neque in se strictum malevolentiæ ferrum formidant. Vomat virus invidia, nec secus atque cristatus serpens volumina in virtutem erigat. Quid ergo? non ne demum iuridicum vitium sibimet genuinum infiget, extaque sua rodet ac devorabit? Huc detorqueam, quod de Principi detrahentibus Princeps benignissimus iudicavit, *satis suo furore punitur*. Describo Limensem Academiam, IVSTVM LIPSIVM expendo seu cum ipso expostulo sensum lædentis periodi; opus veniâ dignum, cùm filius pro matre propugnet in causâ honoris, & famæ. Deindè incidenter aliqua non trivialiter scribere animus difficillimum tulit: sed fortè peregit. Candida hîc ac liberalia ingenia, si non Sophiâ, Philosophiâ saltem agnoscent, animosisque favebunt conatibus illius, qui vt gratum se commendet, non ingratæ lectionis opuscula, & alia, quæ adhuc sub incude gemunt in præsentiarum, edere satagit, subfuratis & magisterio & patrocinio ad dispositionem non nullis horis, eoque ipso palato eruditorum suaviora, quia furtiva. In vestibulo tamen adverte, me in Dissertatiunculis vivam præteritis diebus vocem publicæ,* in concertationibus pro agonismate repetitam transcribere, nec licuisse exemplar multò maius, nec omninò simile ostendere prototypo. Quapropter humanioris literaturæ Canonico-legalis pedissequæ promptitudinē cohibere necessum fuit: & quia promittit veniam APVLEI Madaurensis Platonici sententia: *Sic fermè assolet apud prudenteis viros esse, quòd in operibus elaboratis iudicatio, restrictior, in rebus subitarijs venia prolixior*: audeo extemporalia scribere. Fuere nunc, & Vale.

ERRATA.

Nullus eſt, qui vitare poſſit, etiam oculatiſſimus: ſemper enim aut ſupereſt oblivio, aut ignorantia Tipographi.

F. Folium numeratum: T. illius tranſverſum: L. lineam indicant. Sic ergò ſequentia corrigito, quæ margo non corrigit.

F.	T.	L.	*Error.*	*Correctio.*
3		28.	Gardinalem.	Cardinalem.
17	T.	36.	proclamatè.	proclamate.
24	T.	30.	Nonius	Nonium.
27		10.	Quòd	Quod.
28		23.	Acuri	Acurcij.
28		24.	profuſſam	profuſam.
29	T.	36.	retronfingens	retròfingens
17		25.	Doctor.	Doctorem.
37		21.	mo	imò.
36		22.	comiſſoria.	commiſſoria
36		20.	Diggeſtorum	Digeſtorum.
39	T.	34.	ſchols	ſcholis.
44	T.	32.	laterè	latere.
10		26.	exinſtitute	ex inſtituto.
16	T.	12.	quorum	quarum.
m.		27.	Babiloniſi	Babilonici.
29	T.	17.	Diggeſtorum	Digeſtorum.
106	T.	31.	equivalere	æquivalere.
80	T.	4.	interpræter.	interpretor.
124	T.	20.	nam	nec.
137		31.	reputari	reputat.
102	T.	4.	Aoton. Dian.	Anton. Dian
109		34.	quim.	quin.
109	T.	25.	conditianale	conditionale
112	T.	25.	oblitarare	obliterare.
124	T.	20	nam de alijs	non de alijs.
130		20.	tanta eſt	tanta eſt.
139		36.	quatum	quantum.
11	T.	31	Scholaſticum	Scholaſticos
16		11	cerulea	cærulea.
18		12	Diggeſtorum	Digeſtorum.
f		24	recens	recèns.
25		35	alias	aliàs.
28		11	aducit	adducit.
28		23	Diggeſtorum	Digeſtorum.
36		27	domonio	dominio.
63		34	tacitas	tacitâ.
72	T.	16	ſimpſit	ſumpſit.
80	T.	24	umfili	filium.
81		11	apparat	apparat.
82	T.	32	Salviæn.	Salvian.
2	T.	1	cæpereunt	cæperunt.
58	T.	15	corporalia	incorporalia
14		30	lauriſſæi	lariſſæi.
139	T.	6	Martial.	Martian.
141		3	coniungij	coniugij.
152		6	fecundiſſimos	facūdiſſimos
136		26	ſoleſiſmum	ſolæciſmum,
32		20	mutatio	mutuatio.
26		17	obſtrocto	obtrocto. (li.
98	T.	27	delitiſa ſeculi	delitias ſecu
136		30	foleſiſmus	ſolæciſmus.
131	T.	36	evidenter	evitentur.
15		20	Tertual.	Tertull.
Dicatura			perenet	perennet.
ibidem.			perenis	perennis.

PARTITIO OPERIS

Cap.

Dis-

Dissertatiuncula IV. *Brevis & legalis commentatio est ad textum in cap. cùm tibi 15. de Testam lib. 3. Decretal. & novum intellectum continet l. 1. D. de legat. 2.*

Dissertatiuncula V. *Speculatio est laconica selectiorum capitum tituli. Qui filij sint legitim. in tres partes secata.*

Prologium *Rubricam indicat.*

Pars I, *Expositionem continet capitum conquæstus. Causam 4. Tanta est vis. 6. eodem titul.*

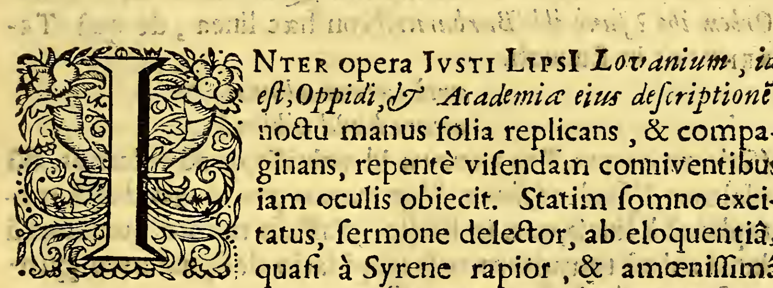
Pars II. *Glossa dicitur ad capita Cum inter 2. Per latum 8. Quod nobis 9, Referente 10. Pervenit 11. Ex tenore 14. eodem titul.*

Pars III. *Dilucidatio est textus celebris in cap. Per venerabilem 13. eodem tit.*

Tandem

Hypomnematis Apologetici *extrema aut fibræ, quibus, quasi pessulatum obditur opus.*

HYPOMNEMA APOLOGETICVM PRO REGALI ACADEMIA LIMENSI IN LIPSIANAM PERIODVM.

NTER opera IVSTI LIPSI *Lovanium*, *id est, Oppidi, & Academiæ eius descriptionẽ*, noctu manus folia replicans, & compaginans, repentè visendam conniventibus iam oculis obiecit. Statim somno excitatus, sermone delector, ab eloquentiâ, quasi à Syrene rapior, & amœnissimâ verborum pompâ delinitus, pauxillatim ad caput sextum pervenio; cui titulus: *Vetus Academiarum specimen in Oriente, itemquè Aetiopiâ, Africâ, Novo Orbe.* Nostram Limensem tunc temporis tranasse maria, etiam

extera suspicatus, inhians laudibus Lipsianas quæritabam; nam si à minoribus profectas iucundas voluit PLINIVS, à Proceribus quippini? Lingua velociter, sagittæ instar per carmina, per literas currens; post Athenas, & Rhodum, Alexandriæque Musæum, scholas numeravit Brachmanas, & Gymnosophistas, in Iaponiâ Bonzios, in Africâ Abyssinos, Academicos scivit. Ædificia miratur, incredibilem veterũ scholasticorum numerum, & amplissimas aulas Carthaginis, huius non plenè meminit IVSTVS: D. AVGVST. meminit *lib.5.confess.cap.8.* ibi: *Apud Carthaginem fœda est, & intemperans licentia scholasticorum, irrumpunt impudenter, & propè furiosâ fronte perturbat ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit: multa iniuriosa faciunt merâ hebetudine, & punienda legibus, nisi consuetudo patrona sit; hoc miseriores eos ostendens, quò iam quasi liceat faciunt, quod per tuam æternam legem nunquàm licebit, & impunè se facere arbitrantur, cùm ipsâ faciendi cæcitate puniantur, & incomparabilitèr patiatur peiora, quàm faciũt.* Proh dolor! prava hæc morum intemperies longâ vbique præscriptione munita est. Descriptarum approperat iam vltima linea rerum, & de Novi Orbis Academijs nullus sermo irrepserat. Quum tædio captus librum claudere statuissem, ecce subitò, non oblivionis, sed grandioris noxæ reum, generalis verborũ sonitus LIPSIVM accusat. ibi: *Quid etiam? ad Novum Orbem ibo? sanè ibi Barbaries.* Non hæc linea, de quâ TERENTIVS in Eunuch.

certè extrema linea
amare haud nihil est.

(Scio, ne carpas, TERENTIVM id voluisse, quod solemus, dũ dicimus, *Vsquè ad finem diligere: amar por el cabo;* ductâ metaphorâ à lineis, quæ in stadio.) Suffuso rubore, pudibundũ intus animi tumultum oris trepidatio designat, nam gymnasium pudoris secretum est:

sensu dolor hæret in alto
Abditus, & tacitas vindictæ præstruit iras.

O LIPSI! clamitavi, casu mihi adversarius obvius es: tecũ con-

contendam. In te culpa est, qui provocasti, non ignoscenda, nisi roganti. Et licet tu ille primus eruditione, suavis, facundus; cui pedisequam familiarem modestiam passim tribuit AVBERTVS MIRÆVS tuus, generalem illam, Phœbeæque veritatis rationem annectens; *nihil est omninò, quod hominem cuilibet magis gratum, acceptumq; reddat, quàm modestia*, vt te Mundo plausibilem prædicet, in defensionem rudes etsi meas, nec repurgatas schedas edere non erubescam, & licet humiliter dicam, constantèr exponam. Si tu sapiens es, vt es, vbi aurea lingua? hæc (vt AMBROS. *epist.* 31. *ad Valenti.*) sapientum literatorum est, quæ phaleratis dotata sermonibus, & quodam splendentis eloquij, velut coloris pretiosi corusco resultans, capit oculos animorum, specie formosi, visuq; perstringit. Compellis satyram simulatam sub vno verbo multiplicem, retundere. PROPER. consulit:

voces compesce molestas.

TIBVLLVS, adhuc fervens timet:

Excutiunt clausæ fortia verba fores.

Et vt PINDARVS

Oportet cuilibet
Conantem frangere adversarium.

Famæ si detrahis Orbis vnius, cur non magnificè, vt hortatur HORATIVS,

Verbisque decoris
Obvolvis vitium?

Sed adeò fortitèr, vt saucies. Iam vulnerum dolore excrutior, imò plusquam vulnerum, quia nonnunquam plus cõturbant verba. Ast cùm me toto indigeam, faciam denique, quod ille semper vir memoriâ dignus F. IOAN. MARQVEZ Salmanticẽsis TheologiæMagister *in origin. Monach. S.* AVGVST. prædicit *cap.* I. ibi: *Procurare sin embargo templar el mio, para que no me sea impedimento en este oficio piadoso, a que he dedicado mi trabajo.* Non ne sapiens vbique civis? cur ergò patriam, quam anxiè appetunt nationes, eviscerant, contemptu describis? ad Novum tu solus excusasti, cùm posses venire Orbem?

4

5

Tanta

Tanta ne te nostri cœperfunt tædia mundi?

Hæc cùm proferens accingerer ad prælium, ad periculum, veritate duce, tibicine famâ, quam nostra præsefert Academia, iustitiâ fissus, dolore coactus, impellente amore; nemo enim maiori fiduciâ vtitur, quàm qui ex affectu diligit, sive in bello, sive in pace, cui mors dulcis adhuc est, & decora. vndè sumpsit HORATIVS sententiam, *Dulce, & decorum est pro patriâ mori.* Et HOMERVS, *Optimum auspicium pugnare pro patriâ*, cuius dulcis est amor, & suavis *l. qui habebat* 101. ibi: *Suavissimæ patriæ meæ.* D. *de legat.* 3. Eccè in transversâ paginâ, etsi non ex integro, nec ita planè, & enodatè, vt volui, quasi pallinodiā canis, & vela vertis. Mitigatum te novi. ibi: *Sed tamen apud Mexicanos lego, scholas in templis fuisse, & ad eas divites præsertim, nobilesquè filios suos missitare solitos ab anno ætatis quinto, vbi à præceptoribus docebantur, nequè egredi fas erat, & ad vsum iuventutis huius, terræ & agri erant; è quibus fructus, & annonam colligebant.* Vix percipio, cùm fronte percusâ:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet;

Nam GOMARAM Mexicanum historiographum te transcripsisse vidi, qui de Idolorum tempore, & templo illo tūc barbaro *Teucalli* loquitur *tom.* 2 *Histor. fol.* 313, & inscriptio tua, licet per involucra, & integumenta denotat. ibi: *Vetus Academiarū, &c.* Ab hinc, vt omnibus clariùs pateat, trāscribo etiā GOMARAM ex editione Hispanâ. ibi: *Los pobres enseñavan a sus hijos sus oficios, no porque no tuviessen libertad para mostralles otro, sino porque los aprendiessen sin gastar con ellos. Los ricos (en especial cavalleros y señores) embiavan a los templos sus hijos, como avian cinco años; y à esta causa avia tantos hōbres en cada templo, quantos en otra parte dixe: alli avia vn maestro para dotrinallos: tenia esta congregacion de mancebos tierras propias, en que coger pan y fruta; tenia sus estatutos, como dezir, ayunar tātos dias de cada mes, sangrarse las fiestas, rezar, y no salir sin licencia.* Concordes in vna sententia sumus, LIPSI, iam si mecum sentis. Sed cum debuisses apertiùs legem dicere, hâc in honoris, & famæ causa

sâ, abstergere adhuc lubet maculam, seu scrupulum generalitatis illius; *ad Novum Orbem ibo? sanè ibi Barbaries*; quam constituis, vt regulam, sequentia vt exceptionē. ibi: *Sed tamē apud Mexicanos*, &c. quin *Indos* dixeris, aut supponas: & sine iustâ causâ te nostri Perutini gymnatij prorsus oblitū demonstrare. Doctis, & laboriosis Charybdis hæc nō est, aut Scylla, Fateor. Sed ne ansa sit errādi malevolis, & detractoribus, quiete rē inquirā, non enim, vt ipsi percutiunt innocētiam, repercutiendi sunt; alioquin, vt ait B. VMBERT. *de mal. impat. c.* 44. *quādo de detrahēte se quis vindicaverit, plus amittet, quia tribuit tunicā innocentiæ, tollenti palliū bonæ famæ.* Sale si vtar, LIPSI, & aliquādo stylo fortè lepido, in parvis erit rebus. Permitte, sustine, putridus nè sensus inexplicatus verborum tuorum fiat, & malè oleat, fecero; iam enim legi (& miror) in notis ad LVITPR. doctissimis in lucē editis, ab eruditissimo viro Dom. D. LAVRENT. DE PRAD. pag. 424, generalitèr verba tua accipi, & sinè distinctione. ibi: *In Novo etiā Orbe scholæ, Doctores, & salaria. Ex Gomara trāscripsit Lipsius, cap. 6. vbi de Mexicanis legisse ait, &c.* Statim relegi GOMARAM, qui clarè de Idolorum templo, & tempore loquitur, vt iam dixi, & constat clariùs in titulo *Encerramiento de mugeres.* ibi: *Tenian sus ciertas sangrias del cuerpo, con que aplacer al Diablo.* Modestè idem refert BEYERLINCK, *in Theat. vit. hum. tom.* 1. *lit. A. in tit. Academia vers. Americæ.* Sermonem meum sustinebis indubiè, imò adeò te docibilis cordis fuisse reor, vt si adhuc viveres hāc præsciens (nescio an dicam apologiam, an commētum) imitareris Eminentissimum Gardinalem BARONIVM, qui tenacitèr negans adijsse Hispaniam Div. IACOBVM, perlegens librum Doctoris DIDACI CASTILLO Hispanorum opinionem viribus defendētis: illi respondit, qui refert in prologo, *Imprimildo, porque no se engañen otros cerca de la venida de Santiago, y predicacion en España.*

8

Heus ergò tu! quisquis fueris, qui rogas LIPSIVM in Lovanio, non ne fateris capite 1. exteros non congeriem lapidum, aut pratorum, colliumq; aspectū trahere ad oppidū, sed

9

ſed Muſam,& Minervam,quæ ibi ſedē habent?nō ne & cohæret LIPSIVS,inſtar dialogiſtæ,quinque claſſes,ſive (vt loquitur cap.3.) facultates, Theologiæ, Iuris Canonici, Iuris Civilis,Medicinæ,Artiūq; dinumerans, vt tandem Lovaniū ſcientiarum inferat eminere ſtudijs?Audi etiam,non Limæ Regiæ Vrbis,& Orbis huius Novi, & primæ ſedis frontem, nitorem externum,inſignita omnia (liber vnus integer vix numerabit)MARS hîc gradivus,& MERCVRIVS ſimul,

Iuſtitiā pacem,viribus arma gerunt.

Audi(inquam)Animam,Academiā. Breviter deſcribo Regiam D.MARCI Patroni,& tutelaris.Præbe faciles aures.

CAPVT I.

DIADEMA.

10 Diadema illius eximium impretiabilis notitia literarum eſt : vtpotè ſcientiarum , quæ exercet acta diurna.Regalis inſcribitur, quia Regis noſtri Catholici PHILIPPI IV. Magna quia MAGNI, Pientiſſimi, & Potentiſſimi omnium, qui ſunt in ſublunari globo Regum , honorarijs fruitur in quantitate 16ij. numorum argenti. Iuſtiùs miretur , qui & VESPATIANVM laudat SVETONIVS,*de illo cap.*18. quia primus è fiſco Latinis , Græciſque Rhetoribus annua centena conſtituit,ideſt bis mille & quingentos philippicos , vt numerat LIPSIVS. A MACEDONE iam nolo appellatos, ſed à Progenitoribus,& PHILIPPO NOSTRO IV.MAGNO, ſed qui capitur in cordibus vniverſorum,vt prudentèr, inquit,CARAMVEL.*in Philipp.prudent.*ad effigiem Magni *fol.*89. Decebat aliud agnomen HiſpanorumMonarcham;IOB.*cap.*39.ſalutem vt homini? ævum optem potiùs vt Angelo ; &

Si fas eſt hominem cum Iove poſſe loqui:

Verior dicam,quàm CÆSARI OVIDIVS.

O vir non ipſo,quem Regis Orbe,minor.

Vel vt ille, qui Romam adfatur apud LIPSIVM de magnitud.Roman.c.1.

Quod

Quod regnas minus est, quàm quod regnare mereris,
Excedis factis grandia facta tuis.

Vnusquisque Proavûm ab Imperatore invicto CAROLO V. vsque in hanc diem reparavit, ornavit, auxit. Maximus totius Ecclesiæ Romanus tunc Pontifex PIVS V. anno Domini 1571. 8. Kal. Julij auctoravit, nunc stat, augetur, crescit. Erigendæ enim Academiæ ius est penes Pontificem, & summos Monarchas. ADAM. CONTZEN. *Politicor lib.* 4. c. 13. §. 4. communiter *DD. in l. Deo Authore C. de veter. iur. enucle.* Narrat longiùs originem F. BONAVENT. SALINAS, filius huius Academiæ, & nunc Divi FRANCISCI Religiosissimus *in Memor. histor. Novi Orb. cap.* 7. 11

CAPVT II.

AEDIFICIVM, QVASI navis exercitoria Doctrinarum.

AEdificium Regium: adspectu grave: Porticu cognitû, & armis. Capella incipit, in omnibus principium DEVS, qui si non ædificat, in vanû qui ædificât. Septem successivè in angulo Auditoria, sive Aulæ constituunt Prætorium Minervæ. Fuerunt & in Athenis totidem varijs nominibus appellata, videlicet, Academia, vndè Academici dicti, alij dicunt Ecademia, iuxtà illud HORATI, *lib. 2. epist.* 12

Atque inter sylvas Ecademi quærere verum.

Lyceum, Prytaneum, Canopum, Stoa, vndè Stoici appellati, Tempe, Cynasarges. Numerat LVDOV. VIVES in notis ad Div. AVG. *de Civit.* DEI *ad Marcell. lib.* 8. *cap.* 12. aliter CONTZEN enarrat. *lib.* 4. *Politic. cap.* 13. indè spargunt lumen, & nomen populo ingenia

candore nitentia claro.

Hîc semper

ars impugnâ.

Licet

Licet inter omnes Professores:

Alternum sanctæ fœdus amicitiæ.

13 MERCVRIVS hîc filiã PALÆSTRAM alit: Æmulatio ingenia: hîc Hermathena: Academiæ proprium ornamentum sapientia, hæc finis; quærunt iuvenes, quærunt senes; ideò CATO olim frequens in Senatu: SENECA in actu semper, testatur ipse *de oti. sapie.* & vtitur VIRGILI sententiâ:

Caniciem galeâ premimus.

Et *epist.* 76. rationem reddit. ibi: *Quid est stultius, quàm quia diu non didiceris, non discere: omnis ætatis homines schola admittit. Tandiu discendum est, quamdiu nescias; si proverbio credas, quandiu vivâs*; fertur etiam IVLIVM CÆSA. post necem POMPEI Philosophos audire solitum in publicis gymnasijs, APPIAN, II. *civil.*

14 Hîc MRECVRI Mystæ: PLATONIS Ideæ, quas MINERVAM esse voluit VARRO: tria illa, quæ DIV. AVGVST. in vnoquoq; homine artifice requirit, locupletantur: videlicet natura, doctrina, vsus: natura ingenio: doctrina scientiâ: vsus fructu. Hîc iura fori clamosa tacent, sed hinc portat Causidicus: mentium incus dulci strepitu cordis, & oris cōtinua, in quâ expoliuntur sententiæ, & expurgantur errorē nativo homines, nam

Humanum est labi, errare, nescire, decipi.

Ideò rectè Philosophus: *Minimum esse*, inquit, *quod novimus, maximum quod ignoramus.* Verùm consuetudo discendi, faciliora tandem reddit omnia. Mirificè id probat exemplū D AVGVST. *lib.* 2. *de morib. Manichæ. cap.* 8. ibi: *Sol, quo nihil inter visibilia pulchrius invenitur, Aquilarum oculos vegetat hominum sauciat inspectus, & tenebrat, sed fit per consuetudinem, vt nos quoque in eo sinè incommodo aciem figamus.* In Academijs custoditur scientiæ, & doctrinæ clavis, inibi ostenditur via salutis. Hinc prodeunt, quorum scientiâ totus illuminatur Orbis, vt in laudem studiosorum loquitur Imperator in *Authen. habita C. ne fili. pro patr.*

CA-

CAPVT III.

CHORVS VNIVS VERITATIS multiplex, Theologiæ Scholasticæ, Sacræ Scripturæ.

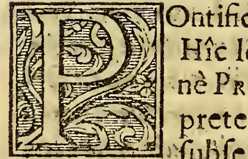
THEOLOGIÆ, & SACRÆ SCRIPTVRÆ templum ingenia colunt Indica, nullius alterius Regionis acuminibus indigentia hominum, aut invida. Reginæ huius scientiæ sunt septem, quasi stationes, seu Cathedræ. Manè Auditoria occupāt, PRIMARIA, quæ sicut & nomen, primā horam sibi vendicat: & quæ subsequitur, lectio SACRÆ SCRIPTVRÆ: Quā proficua! cùm adhuc solis manibus sacrum tangere divinorum librum prosit. Didici ex S. CHRISOSTOMO, *homil. 29. in Genes. Domi divina* (inquit) *Biblia in manus sumite, indè enim multum lucri nascitur*; nam vt B. LAVRENT. IVSTINIA. *de cōtemp. mund. cap. 4. Sacra Scriptura tota sancta, tota sacramentis gravida, tota decora sentētijs, nihil in ea sordidum, nihil obliquum, nihil vacuum, nihilque reperitur veneratione indignum, fulget in se, intelligentibus sapit, facit credentes, amantes nutrit, dirigit peregrinantes, nesciētes docet, lætificatq; sperantes.* Maiestatem illius explicat TERTVL. *in Apolog. lib. 2. c. 20.* ibi: *Iam offerimus pro ista dilatione maiestatem Scripturarum.* Hîc omnia ex tripode dicta. Successivo ordine, quæ dicitur SVPERNVMERIA MAGISTRI SENTENTIARVM altera, quæ VESPERTINA DIV. THOMÆ, item, & alia THEOLOGIÆ MORALIS. Post meridiē PRIMA VESPERTINA Theologiæ Scholasticæ incipit. Claudit numerum septenarium, quam appellamus SECVNDAM VESPERALEM. Non ne verè dicam hîc Sapientiæ thesaurum? salutiferamque praxim? ex quâ mille contra errores clypei pendent, & synthemata totidem? Hîc admiranda sua opera DIESPITER edo-

cet mortalium mentes, vt consciæ divinitatis sint. Scientia hæc sceptro potitur, ostium sine repagulo conclusum eius, solis patet Fidei cultoribus, solùm hi Sole pascuntur.

16 Manè etiam Cathedra DIVI THOMÆ Academiæ non elinguem cludit honorem, quæ heroico Angelici Doctoris fulcro munita, nunquā tellis expungitur vllis. Hîc Dominicana evangelizantium decora familia Regalibus simul stipēdijs agit excubias. Hâc in exedrâ Theologiæ veritas purissima, veluti in florido lectulo requiescit. Fides est quasi in scuto, doctrina denique profitetur, quæ manalis lapidis instar fluit.

CAPVT IIII.

CANONICARVM sanctionum, Iurisconsultorum item, & Cæsarum, quasi delubrum.

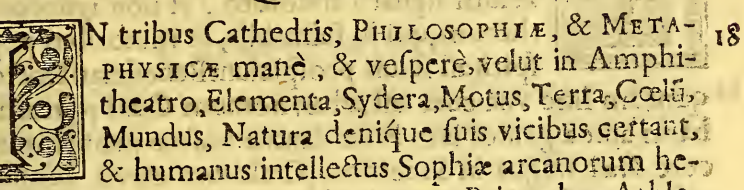
17 Ontificij nunc, & Cæsarei iuris limina cerno. Hîc legū chorus, Canonū isonomia viret. Manè PRIMARI duo sunt iuris alterni publici interpretes, & Canonici, & Civilis: INSTITVTARIVS subsequitur: vesperè suggestus CODICEM sustinet IVSTINIANI: DECRETALIVM lectionem vnam; legū DIGGESTI NOVI aliam. DECRETVM subsignat diem:

Turpe illis sine lege loqui, lex semper in ore.

Septem eccè iterum stationes, in quibus, Conciliorum statutis, Pontificum oraculis, Sanctorum Patrum sententijs, veterum Consultorū responsis, Imperatorū rescriptis, vtriusq; iuris quotidie augetur gloriosa notitia. Præsidium hoc studiosi populi, quasi APOLLINIS Phanum: porticus semper adornata triumphis, queis incitatur sciendi cupidus ardor, & coronatur labor olivâ. Hîc ars boni & æqui, quæ Professores suos ad dignitatis culmina evehit.

CA-

CAPVT V.

PHILOSOPHIÆ, METAPHYSICAE, Medicinæ, funiculus triplex.

QVIS DIVIDET CONCORDES AQVILAS?

IN tribus Cathedris, PHILOSOPHIÆ, & METAPHYSICÆ manè, & vespere, velut in Amphitheatro, Elementa, Sydera, Motus, Terra, Cœlũ, Mundus, Natura denique suis vicibus certant, & humanus intellectus Sophiæ arcanorum helluo rerum creatarum anatomiã exercet. Prima hæc Athletarum disciplina nunquàm torpescit otio: tam citò terræ viscera penetrat, & Naturæ ima, quæ velut in secreto scrinio occludit, visu percipit, quã stelliferi globi, & luminariũ rimatur in se se flexus recurrentes: scientiarũ parens, sed omnibus præbet famulitiũ. Hinc omnes pẽdent artes. Fenestra hæc est, quâ intuemur spatium illud, vbi nihilum spatiatur, & è terreno domicilio regiones altas inspicimus, & animo peregrinari ausi sumus; dicebat APVLEIVS. Metaphysica semper puris veritatibus pollens nobilissima inter omnes disciplinas ingeniorũ acumina incitat, & quasi ad lydiũ lapidem scientiarũ examinat, vt tueatur principia. Medicina corporis pharmaca edocet. Hîc venenum GALLENVS reddit salutiferum: cicutam HIPPOCRATES vincit. Quæ ex salubribus plantis natura remedia componit, ars hæc liberalis perficit. Herbas vsque ad radices dignoscit: adhuc & mortis illud incertum temporis momentum aliquando divinat, & vt occurrat, per occultas humani corporis, & arctas venas remedia dispandit. Philosophiæ ergò & Medicinæ Herculeus nodus est.

18

CAPVT VI.

CATHEDRA LINGVAE, Insigne Regiæ pietatis argumentum.

19 EST & alia Cathedra Linguæ, quam vocant *Quichua*. Catholici Regis nostri pietatem, & zelum signat; Indorum, vt non ignorent rythmum, qui in suburbijs, & minoribus populis spiritali saluti prospiciunt Beneficiati Doctores: quorum hæc vna cura est, ad æviternum Cœli portum barbaras antea gentes iam Fidei sanctæ nostræ professores ducere. Hæc lingua in Sacerdote, Cœlorum clavis, Idolorum mors, quâ Fidelium populus Evangelij hostes sternit, & iuxtà illud, *num.* 22. 4. *Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsque ad radices carpere.* Hanc linguam timens Dæmon in labijs Sacerdotum, incitavit fortè olim rabie Indos, vt immolarent Idolis partitam. Erat inter illos lingua Idolothytum quid. Locus est insignis probans in historiâ Imperij Magolis, & 20 veræ Indiæ. ibi: *Nagraut montana provincia, & extrema huius regni versus Aquilonem Metropolis eodem nomine censetur, in quâ sumptuosissima capella visitur, cuius solum, & tabulatum laminis aureis est indutum, & in eo Idolum colitur, quod vocant Matta, ad quod venerandum multa Indorum millia, quotannis constituũt, & particulas linguæ suæ præcisas ipsi immolant.* Sed iam lingua hæc sacrata Deo flammas evomit, & devoravit: vniversa inferni Draconis abstulit arma, & vt indomitos Barbaros (iam nec indomitos, nec Barbaros) Evangelij obsequio manciparet, ad Cœli limina fecit iter. Illustrat etiam cathedræ huius argumentũ CLEMENS V. *in clement. vnic. de Magis.* ibi: *Sed nec ignoramus quin, & hæc promi noscantur inaniter, vacuaque redire, si auribus linguam loquentis ignorantium proferantur. Ideò*

que ille, cuius vicem in terris (licet immeriti) gerimus imitantes exemplum, qui ituros per universum mundum ad evangelizandum Apostolos in omni linguarum genere fore voluit eruditos, viris Catholicis notitiam linguarũ habentibus, quibus vtuntur infideles, ipsos sciant, & valeant sacris institutis instruere, Christicolarumq; collegio per doctrinam Christianam Fidei ad susceptionem sacri Baptismatis aggregare.

CAPVT VII.

HONORARIA Cathedrarum.

SCIMVS, bonas artes (dicebat SYMACHVS, *lib.* 1. *epist.* 73.) *honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis Reipublicæ, vt disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur*: & TACITVS 11. *annal. Sublatis studiorum pretijs, etiam studia pereunt, vt minus decora*: & CASSIODORVS 2. *variar. epist.* 16. *nutriunt præmiorum exempla virtutes, nec quisquam est, qui non ad morum summam nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conscientiâ teste laudatur*, & ipse 7. *variar. epist.* 5. *manus larga artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere iussa festinat*, sunt & apud CAROLVM SIGON. *in Historiâ de occid. Imper. anno* 526. aliter ac in CASSIODORO, ATHALARICI Regis verba his faventia ibi: *Cum perspicuum sit, præmium artes nutrire, nefas iudicavimus, Doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potiùs commodorum incrementis ad gloriosa studia provocandi.* Plura etiam circa salaria hæc publica SAMVEL PETITVS, *lib.* 4. *Misce. cap.* 1. *de numer. hæres. & sal. Gram.* Alia cumulavit præter nostra Dom. D. LAVRENT. RAM. DE PRAD. *in not. ad Luitprand. pag.* 424. Huc etiam novella LEONIS. ibi: *Vtinã meis tẽporibus eveniat stipendia militũ in Doctores artiũ absumi.* De stipẽdijs militũ, & origine, aliqua post LIPSIVM, CONTZEN. *lib.* 10. *Politic. c.* 53. & 54. & de nostris stipendijs, *lib.* 4. *c.* 9. & *lib.* 4. *c.* 16. §. 1. *Quemadmodum*

21

22

omnis

omnis Respublica præmiorum, & pœnarum expectatione gubernatur, sic etiam Academiæ. Hinc rectè dictum: neque merces est arti, nec ars ipsa floret. Languescunt omnia honesta, nisi illis etiam ab honore pretium accedat, quis enim studio filios consecrabit, si nulla præmia tam diuturno labori statuta sint? Iam non vt olim multi parvulis insonabunt.

studium quid inutile tentas?

Ideò IVL. CÆS. Medicinæ Professores civitate donavit: ANT. PIVS Rhetoribus, & Philosophis honores, & salaria decreuit: ADRIAN: munificus, & liberalis erga publicos Magistros: ALEX. SEVE. non solùm Doctoribus, sed & discipulis, dummodo ingenui essent, annonã dari iussit, vt refert LAMPRID. Ergò dùm stipendia sequuntur Regia describenda, dicam de Catholico nostro Monarchâ, quod de TRAIANO olim IVVENAL:

Et spes, & ratio studiorum in Cæsare tantùm.

Et quæ PRÆMEN. *pro Scholis Augustod. Inter omnia, quæ virtute Principum, ac fœlicitate recreantur, sint licet fortasse alia magnitudine, atque vtilitate potiora, nihil admirabilius hâc liberalitate, quam fovendis, honorandis ve literarum studijs impartiunt.* Meliùs te, ô PHILIPPE, decet inscriptio posita Parisijs HENRICO III. Gallorum Regi: *Erexi artes huius sæcli, quas alam Regali venâ.* Refert STAT. CLAVER. *in annotat. ad Claudian de laud. Stilich. paneg. 2. lit.* K. VOPISCVS *in Aurel. laud. Pontifices*, inquit, *roboravit*, id est, redditibus opimis, salarijsq; demunivit, locupletavit: vt explicat ALOIS. NOVAR *in Adag. Sanct. PP. n. 965.* Solidâtur stipendijs aulæ & Gymnasia, vt vtar phrasi CASSIOD. *lib. 3. var. epist. 51.* ibi: *Largitate solidandum*: fulciuntur *l. 11. C. Theodos. de fil. milit:* ibi: *Nullis stipẽdijs fulciuntur*: vndè MARCELLIN. *lib. 23. Nec stipendijs aliquando fulta, nec donis.* Audi, iam distribuo. Litera, E, numos nostro idiomate *Ensayados* denotat. Litera, O. ordinarios vulgò *Corrientes.*

23	*Primaria Theol.* 800. E	*Vesperalis prima Theo.* 600. E
	Primaria D. Thom. 800. E	*Vesperalis secũda Theol.* 600. E
	Sacræ Scripturæ. 600. E	*Vespertina D. Thom.* 200. O

Co-

Primaria iuris Põtificij.	1U.*E*	*Vespertina Pontif.iur.*	600.*E*
Primaria Iuris Civilis.	1U.*E*	*Vespertina iuriscivil.*	600.*E*
Decreti cathed.	600.*E*	*Institutionum.*	400.*E*
Primaria Medecinæ.	600 *E.*	*Codicis.*	200.*E*
Philosophiæ prima.	400.*E*	*Metaphysicæ.*	200.*E*
Philosophiæ secunda.	400.*E*	*Medicinæ vespertina.*	400.*E*

Supernumeraria Magistri sententiarum nondum nisi honorem legendi pro quæstu.

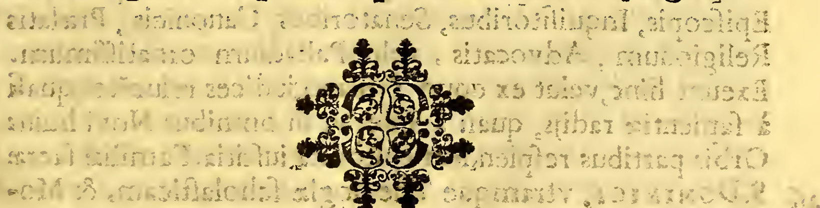
Cathedra Linguæ Quichua. 400.*E*

Cathedra Theologiæ Moralis, erectio est Illustrissimi Domini Doctoris D.FELICIANI VEGA, qui iuris Pontificij in hâc nostrâ Academiâ Primarius interpres,& huius almæ Ecclesiæ Limensis Canonicus,& Primicerius, Episcopus Popaiensis creatus fuit, mox Pacensis, vir cedro dignus, & honoribus, quos habuit, meruit; & tandem Archiepiscopus Mexicanus obijt. Dotavit salario,& habet. 600.*E*

Ex instituto, solius Dominicanæ Familiæ est. Electores iudices sunt Excellentissimus Prorex, Illustrissimus Archiepiscopus Limensis, Decanus Regiæ Cancellariæ, & Provincialis S.DOMINICI. Vidi iam, Antecessore huius cathedræ ad Episcopatum Sanctæ Crucis evecto, secundam electionem, anno Domini 1647.

Repetam igitur quod CLAVDIAN. *de laud. Stilich. paneg.* 2. in laudem Academiæ nostræ:

Egregios invitant præmia mores,
Hinc priscæ redeunt artes, fœlicibus indè
Ingenijs aperitur iter, despectaque Musæ
Colla levant, opibusque fluens, & pauper eodem
Nititur ad fructum studio: cùm cernat vterque
Quòd nec inops iaceat probitas, nec inertia surgat.

CA-

CAPVT VIII.

RECTOR, CLAVSTRVM Doctorum, Religiones in Auditorijs.

25 Octores sunt sæpius ferè centum continuò. Sublime Claustrum. Hîc iudicum multitudo, vt quondam in subdialibus comitijs. Non minori iam ratione, quam suum LIPSIVS, RECTOREM meum dicam *Nomen magnum*, quo terrarum CLAVDAINVS insignivit superos. ibi:

Curarent Superi terras, an nullus inesset
Rector?

OVIDIVS

Mulcet aquas Rector pelagi.

MARO Iovem

& divum te maxime Rector
Iuppiter.

In bello etiam nomen hoc insigne. *Tacit. lib, 1. annal. cap. 7.* & PVTEAN. *In Palæstra bonæ mentis* fulgens appellat Rectoris sceptrum. Ideò semper in sublimiori loco est vtpotè caput, quod est veluti arx hominis: vndè MANILIVS *lib. 4.*

Stetit vnus in arcem erectus capitis.

Eligitur quotannis vesperè Sabbathi ante Dominicam in Alvis magnificè, & cum apparatu, alternatis vicibus inter ecclesiasticos, & sæculares Doctores. Deponit post annum Rector officium. Potest durare biennio, bis electus sine intermissione. Hîc scatebræ Dignitatum, & Archiepiscopis, Episcopis, Inquisitoribus, Senatoribus, Canonicis, Prælatis Religionum, Advocatis, velut Palladium ornatissimum. Exeunt hinc, velut ex equo Troiano, iudices relucẽtes, quasi à sapientiæ radijs, quasi à Sole, vt in omnibus Novi huius Orbis partibus resplendeat custodita iustitia. Familiæ sacræ 26 S. DOMINICI, vtramque Theologiæ scholasticam, & Moralem.

ralem. S. AVGVSTINI Scholasticam, sacram Scripturam, Magistrum sententiarum, & Philosophiã; REDEMPTORVM Ordinis scholasticam publicè in scholis edocent in prædictis stationibus, & cathedris. Primariam veluti Reginam, Metropolitanæ vnus habet Ecclesiæ Canonicus; Clerici Doctores, Philosophiæ, & Metaphysicæ: omnibus tamen per mistim proclamate vocatis in vacationibus. (Quod sæpius cõtingit enarro, & in præsentiarum,) Causarum insignes Patroni, quibus hæc pollet civitas, sacros Canones, & Leges civiles erudiunt, eidem fortunæ obnoxij sunt. Verè magnũ Regium Senatum, cui tot inserviunt Academici viri! nam vt benè CONTZEN. *lib.4. Politic.c.14.§.1. Cùm Senatũ Academicum sapientissimum ex Theologis, Jurisperitis, Medicis, Philosophis, conscriptum continet, non est dubium vrbicam, quoquè curiam consuetudine doctissimorum virorum, & consilio sapientiorem fore.*

CAPVT IX.

RECTOR PRO TRIBVNALI, ET Athenæum maius, veluti ædificium vivum.

ATHenæum præcipuum, maius dicimus, vbi madefactas studiorum oleo mentes, continua palæstra dilucidat. Hîc præexercitamenta maiora; officina est omnis doctrinæ. Ædificij huius magni sunt aulæa viri, sicut olim Hermæ in Athenis: Quemque pictura, seu statua indicit splendidè, & luculentèr. Hîc mortui vivunt. Hîc solùm fama quærit vivos. Sunt hîc qui Palæstritæ velitati sunt, post, publici scientiarum Antecessores Didascali fuere: nam vt PLIN. *lib.34. c.14. Effigies hominum non solebant exprimi nisi aliquâ illustri causâ perpetuitatem merentium. Primò sacrorum certami-*

27

num victoria, maximeque olympia, vbi omnium, qui vicissent, statuas dicare mos erat. Et CASSIOD *lib. 6. epist. 6. Reverendū honorem sumit, quisquis Magistri nomē acceperit; quia hoc vocabulū semper de peritiâ venit.* Audiat omnis publicus Interpres iterū SenatoremRaven. *Sumpsisti nomen ex meritis, custodi vt semper læteris veritate vocabuli.* Vndè rectè ADAM CONTZEN: *lib. 4 Politicor. cap. 16. §. 2. Honores Academici publica sunt eruditionis testimonia,* & *§. 1. Cæteri quidem honores à vulgo collati, minores æstimantur.* Honor Academias ab interitu vindicat.

28 Magnus hîc Gymnasiarcha, seu gymnasiorum inspector (vt de MERCVRIO olim dictum) RECTOR, inquam, pro tribunali, studiosi totius est populi Præses. (Generosum atque illustrem appellat MIDENDORPIVS *de Academ. lib. 3. cap. 13.* Magnificum, & Principem Academiæ alij dicunt) Dextram, & sinistram, primi trabeâ ornati viri Regiâ Senatores, Cancellarius, Hospites, dummodo Archiepiscopi, Episcopi, Titulati, cæteri deindè Doctores, & Magistri occupant; vt sit quasi in medio circuli. Si Rector abest, Vicerector adest; vtroque absente, Consiliarius maior, qui ex Doctoribus creatur. Sunt & sedilia Equitum, vbi Prælati Religionum, Decuriones Civitatis; Ordines militares. Dicebantur hæc olim equestria, de quibus SENEC. *lib. 7. de benefic. c. 12.* & PETRONIVS. ibi: *Ego etiam si ancilla sum, nunquā tamen nisi in equestribus sedeo;* & LAMPRID *in Alex. Sever.* ibi: *Libertinos quoque nunquam in equestrem locum redegit, &c.* Eminet ecce Rector inter illustres. LIPSI, mutua mihi CÆSAREM nostrum CAROLVM V. transcribo verba tua: *Aiunt,* inquis, CAROLVM *Quintum Imperatorem illum verè Augustum, cùm fortè hîc esset, loco cessisse, & latus Rectori texisse, magna humanitas, si non debuit, magna etiam si debuit.* Nam præsentia, & latus Principis extollit actum & Regium efficit, splendoreque magnificum *l. omnium C. de testam.* PLAT *in l. 2. C. vt dign. serv. lib. 12.* In Lovanio hæc

29 CAROLVS fecit laudandus perpetuò Princeps. Crede, LIPSI, CAROLVM in Lovanio Magnum, in hoc Regno Ma-

iorem

iorem. Maluisset ergò hîc loco cedere Rectori, qui voluit ibi Cæsar. Verè CAROLVS est, quem pinxit IACOB. FALC. *lib.* I *.epigram.* 4 *.ad Carol.V.* ibi:

Ostendam vobis Regem, quem iure putabis
Roma Numam, Martem Tracia, Creta Jovem.

Magnus hic, & Augustus Imperator iustiùs, quàm TITVS VESPASIANVS amor, & delitiæ generis humani, nuncupari meruit: ò verè Pij Reges semper nostri, in bello, & pace magnifici, & scientiarum Patroni liberalitate, & æquitate pollentes: scripsit LANCELL. CONRA. *in Templ. omni. iudic. lib.* I *.c* I *.§.3. in versi. aditu facilis.* PHILIPPVM II. illud sanè officiosum dictum observare solitum, si quando aliquâ die nihil cuiquam præstitisse cōtingeret. Amici, diem perdidi.

CAPVT X.

CAPELLA, CAPELLANVS festivitates maiores.

CLudit Academiæ ambitus Capellam, cui Capellanus inservit vnus quotidiè, Sanctorum Apostolorum imaginibus venerandis adornatā, splendidam, cultu semper, & ordine. Celebrātur hîc festivitates, Visitationis ad S. ELISABET Sanctissimæ MARIÆ DEIPARÆ VIRGINIS sinè peccati originalis ruga, sinè labe conceptæ (dico ex animo ex institute, & iuramento Academiæ, sic semel publicè vovi, & millies profiteor, & gaudeo.) Dies item DIVI MARCI Patroni, & tutelaris. Electio Rectoris. Celebritas nostra maior, & annua in honorē Sanctissimæ Virginis MARIÆ *dela Antigua,*

hæc maxima semper
Dicetur nobis, & erit hæc maxima semper.

In Metropolitanâ Ecclesiâ canoris, quasi avium concētibus suavi, & lautis aromatibus, libis, & diversis odoramentis plenâ. Dicam, quod Romano more, OVID. *lib.* 2. *Methamor.*

Regia solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo.

31 Ab opere LVCIANI SAMOSAT. elegantiam rapio. Domũ hãc sacram si quis videat, mole maximã, formâ pulcherrimam, luce clarissimam, auro fulgentissimam, deniqùe & picturis floridissimam, non expetat, in eâ orationem, velut testatò relinquere; si fortè circa hoc studium versetur, & celebrari intus, & inclarescere, ac voce illa implere, & quã maximè licet, etiam ipse pars quædã pulchritudinis illius esse; sed statim postquam diligentiùs paulò contemplatus illam, atque admiratus tantummodò fuerit, iterum indè abeat mutam, & orationis expertem illam relinquens, neq; alloquendo quicquam videlicet, neque sermonem conferendo, perindè atque elinguis aliquis, aut qui invidiâ quadam tacere decrevisset. O Lima, vrbs Regia Regum, quâ nulla alia Mundi magis pia, devota, & divini cultus vltrò solicitior est! Dicam quod LIPSIVS ad Romam conversus:

Non procul à Cœlo per tua templa sumus.

Item in domesticâ primò dictâ Capellâ pro mortuis Doctoribus suffragia publica DEO TER OPTIMO TER MAXIMO

32 Hæc pro omnibus fiũt, & semel iusta, & inferiæ pro singulis. Efferũtur insignibus Doctoralibus, vt de PALLANTE Arcadum Principe à Rutulis interfecto, à Troianis parentato, Poëta cecinit Mantuanus de solennitate scuti:

Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.

Græcorum enim (inquit Modernus quidam eruditissimus) *consuetudo illa fuit, vt qui in prælio dimicando fortiter cecidißent, eodem, quo præliati fuerant in clypeo, ad sepulturam efferrentur.* Et in sepulchro iterum Poëta.

At pius Æneas ingenti mole sepulchrum
Imposuit, suaque arma viro, remumq; tubamq;

Vndè Archiepiscopus, & Episcopus pallio sepeliuntur, *c. ad hæc 2. ad finẽ de authorit. & vsu. pal.* dixi: *Et Episcopus.* nã aliqui speciali privilegio pallio ab Ecclesiâ Romanâ meruerunt decorari, *c. cum in iuventute 15. de præsumption.* Piissima Academia nostra, vt quos habuit in terrâ Doctores, habeat favitores in Cœlo. Hæc verè pulchra monumenta, vt iustiùs dicat PRVDENTIVS:

Quid pulchra volunt monumenta?
Nisi quod res redditur illis,
Non mortua, sed data somno:
Hoc provida Christicolarum
Pietas studet, vtpotè credens,
Fore protinus omnia viva,
Quæ nunc gelidus sopor vrget.

Sic mortui viventiũ orationibus recreãtur: ideò S. EPHREN Syrus in suo testamento: *Comitamini me in psalmis, atque orationibus vestris, & assiduè pro meâ parvitate oblationes facere dignemini, & quando diem trigesimum complevero, mei memoriam faciatis; mortui enim in precationibus, atque oblationibus commemorationis Sanctorum, viventium beneficio afficiuntur:* Et vivi mortuorum meritis stipantur.

Hîc etiam exequiæ pro mortuis Regibus, & Principibus habentur. Hîc pompa funebris, cùm versâ in luctum cytharâ, plena singultibus Academia solùm lachrymas cõcipit. Erigitur in medio capellæ honorarius tumulus, seu vacuum sepulchrum, Hieroglyphicis, & poëmatibus adornatum, totum vndique Regium, & decorum. Vesperè Doctor vnus tristitiam, quasi indicit in oratione mœstâ, nigrâ panuceâ veste indutus. Alterâ die Doctor Theologus defuncti Regis memoriam prædicat, & omnibus solemnibus peractis, silentio Rector, Doctores, Magistri, Collegia, & reliqui AcademicæFamiliæ obnubilati abeunt. Vidi vti vnus Doctorum publicum luctum Academiæ in morte clarissimæ, & virtutum omnium cumulo decoræ, & Pientissimæ Reginæ nostræ ELISABET, PHILIPPI nostri IIII. Magni Augustæ coniugis, itẽ & in præmaturâ morte Principis, qui in meridie occidit. Proh! adhuc fœliciter natus iacet. Adeó

omnes vna manet nox
& calanda semel via leti. calcanda

Quæ non hebescit lingua, & tanto dolore recenti nõ obtũditur? cùm sit semper pijs Vassallorum affectibus in excessu Principum quædam etiam flendi voluptas, & lachrymarum impetu vox faucibus hæreat; ast vterque abiit non

obijt,

obijt, ad Dominũ erepti ſunt tanquã ex vndis ſæviſſimis ad portũ tranquillum, vitalis illorum mors eſt, ſi vita mortalis fuit, ſeu prolixior mors, iuxtà illud *Geneſ* 2. *verſ.* 17. *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris*: vbi ISIDORVS CLARVS, *Morte morieris, id eſt, incipies eâ ipſâ die eſſe mortalis, vt vita futura ſit quædam prolixior mors.*

Heu, heu, nos miſeros, quàm totus homuncio nil eſt!

CAPVT XI.

SCHOLASTICI: GRADVS Licentiaturæ.

34 SCholaſticorum numerus creſcit, & decreſcit in Academijs ad ſimilitudinem dierum in homine. Plures ſunt matriculæ. Grammaticos excipio, qui apud Grammatodidaſcalos: item & Rhetores, quos, qui & omnes ſcientias in vniverſo ferè Mundo, Societatis IESV Religioſi ex inſtituto doctiſſimi, & à ſcientijs ipſis inſtituti erudiunt, provectos miſſitant examinandos ad Doctorem, quem Rector noſter annalem nominat Latinitatis ſcrutorem, vt probet, vel reprobet. Extollunt Grammaticæ neceſſitatem, & vtilitatem ATHALARICI Regis verba: *Prima enim Grammaticorum ſchola fundamentum eſt literarum, mater facundiæ, magiſtra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoſcitur iuvare cõſilijs. Hâc non vtuntur barbari Reges: apud legales dominos permanet ſingularis: arma enim & reliquæ gentes habent, ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat.* Refert ſic CAROL. SIGON. *in Hiſtor. de occide. Imper. anno* 526. non diminutè, vt CASSIOD. *var. lib.* 9. *c.* 21. Sunt Grammatici, vt inquit CICERO, interpretes Poëtarum. Vide plura apud LVITPRAND. in notis D. D. LAV. RAM. *pag.* 424. Scholaſticum propriè ſcientiarum vſus decet: dicuntur enim quaſi eruditioni, & Philoſophiæ vacantes; hinc SERAPIO-

nem Hieronymvs teſtatur ob elegantiam ingenij, Scholaſticum eſſe dictũ. Salvianvs Scholaſticos, & diſcretos coniungit. Vndè Scholaſtici pro eruditis, vel cauſidicis ponuntur apud Apvleivm. Sed ſecundum Avg. *de Dial.* primitùs dictos Scholaſticos eos ait, qui adhuc in ſcholis ſunt, omnes tamen, qui in literis vivunt, hoc nomen vſurpare, refert Contzen. *lib.* 7. *Politicor c.* 16. §. 4. Vndè fiunt primò Baccalauri, ſecundò Mellodidaſcali, & Prodoctores, tertiò Magiſtri, & apex omnium Doctoratus eſt.

Licentiaturæ ergò gradum poſt Baccalaureatus, ſevero prævio examine, & ſcrutinio ſubeunt; hoc pavet Scholaſticus non ſumptus, etiãſi tria millia ducatorũ ſint, quæ faciunt quinque ferè millia numorum argenti. Terribilia argumenta, ſolemnia omnia, quæ patitur examinandus, extẽporanea relectio plena periculis, & metu: ſed quæ facilitatem ingenij oſtendit: ideò olim cupiebant veteres videri extemporales. Plura refert Qvintil. *lib.* 4 *c.* 1. *de exordio*, & *lib.* 10. *c.* 7. ideò Martial. irridens Apollonivm Rhetorẽ cui talis erat memoria, vt duo amicorum nomina retinere non poſſet, niſi ſcriberet, vt ait *epigram.* 22. *lib.* 6. tandem *epigr.* 53. inquit,

Extemporalis factus eſt meus Rhetor.
Calpurnium non ſcripſit, & ſalutavit.

Adeò, vt ſimilem hunc locum dices Agoni, in quo olim curule certamen, vndè Agonalia, ſeu Agonia dicta, vt Ovidivs. 1. *Faſtor.*

Et prius antiquus dicebat Agonia ſermo.

Scio non ſemel à primâ horâ examinis, hoc eſt à ſeptimâ poſt meridiem, vſque ad mediam noctem, ventilari ſermones, quæſtiones, & articulos ſcholaſticos. Decanus diſcipulo præſes, ſed cum moderamine, ſolemnitatis, & authoritatis cauſâ; probationis enim, & veritatis ille dies eſt (etiam eum, qui præibat in bello tyronibus Doctorem appellat Valer. Max. *lib.* 2. *c.* 1. hic eſt quem Monitorem nuncupat Tertvl. *in Apolog. c.* 30. ibi: *Denique ſine Monitore.*) Nec inutilibus detinent, vtilibus deſtinatos animos, non inquam ibi

35

ibi permittitur, quæstionem agitari nominalem, non nisi gravem. Nam vt SENECA, *de Brevit. vitæ, c.13. De illis nemo*

36 *dubitabit, quin operosè nihil agant, qui in literarum inutilium studijs detinentur, quorũ iam apud Romanos quoquè magna manus est; Græcorum iste morbus fuit, quærere quem numerũ remigum vlysses habuisset? prior scripta esset Ilias, an Odyssea? præterea an eiusdem essent authoris? alia deinceps huius notæ, quæ sive contineas, nihil tacitam conscientiam iuvant, sive proferas, non doctior videberis, sed molestior.* Ergò discamus illa, quæ HOMERVM fecere sapientem; *Hoc quidem me quærere: vtrum maior fuerit Homerus, an Hesiodus? non magis ad rem pertinet, quàm scire, an maior Hecuba fuerit, an Helena?* Concludit idem SENECA, *epist.* 88. Sed nihilominus ignorare iuridicã significationem nominis dedecet hominem in scientijs eruditum, ideò scriptores sudant non raró in explicandis vocibus. Sit mihi exemplum locus ille TERTVL. *de spectacul. lib. 9. cap.* 20. ibi: *Et apulias oculos habet*, in cuius enodatione variant, vt inquirãt, quid *apulias* denotet alij dicunt *extra portas*, alij *extra columnas* alij *apluvias:* ideſt loca tuta à pluvijs, alij *apalias*, aliqui *apelias*, seu *epalias*. Et sic se torquent acumina, nõ vt disputent in scholis, sed vt rogati sciant. Indè est, ignorãtes nomina scientiæ, quã profitentur, scientiam ipsam ignorare videantur, id næ ru-

37 borem acuit. Probat etiam id controversia satis gravis inter Theologos circa voces illas *Hypostasis, & Vsia*, de quibus magna olim in Ecclesiâ DEI dissentio fuit, scribunt NICEPHOR. *lib.* 10. *histor. cap.* 16. & SOCRATES, *lib.* 3. *c,* 7. hinc ortum habuit definitio Concilij Sirmiensis, & Ariminẽsis circa hæc nomina: refert Doctissimus Complutensis Theologus GABRIEL VAZQVEZ *disp.* 124. *cap.* 1. 2. 3. *&* 4. *& sequentibus*. Perutilis sanè in examine conscientia Magistri. *Gradus enim* (inquit CONTZEN. *lib.* 4. *Politic. c.* 16. §. 10.) *illi dantur, vt Ecclesia idoneos habeat Doctores, qui hæresibus resistant, infideles convertant, & credunt tum Principes, tum Episcopi Academijs, à quibus sine gravi scelere falli, & irrideri non possunt; sin verò suâ facilitate rei omnium, quæ indè se-*

sequūtur malorum : si indoctus Theologus, aut fidem ignorātia prodit, aut adversarios conscius suæ imbecillitatis fugit: si clientem perdit indoctus Patronus, si clinicum Medicus inexpertus curandum suscipit, lætifero se crimine adstringunt: quia lucri causâ proximos in salutis, vitæ, & fortunarum discrimen præcipitant, & vt tantùm possent Academicâ authoritate fulti, licentiùs grassantur. Et statim subiungit : *accedit* 38 *propria singulorum fides, officiumque: Doctores enim, qui sunt in Senatu Academico, vel promissione, vel etiam iuramento obstringuntur, ne indoneos admittant:* & MAIOL. *in dieb. canic. fol.* 782. *Honores, qui vulgò promotiones appellantur, magno Academijs ornamento esse, si ritè obseruentur, & dignis conferantur, neminem facilè negaturum arbritor, &c.* & statim *prospiciendum semper est, ne temerè & indignis dentur : alioquin enim ipsæ promotiones, quarum saluberrimus in Republica est vsus, vilescunt, & improbi, atq; indocti publico testimonio comprobati, haud parùm Reipublicæ Christianæ, sive per improbitatem, sive per ignorantiam detrimenti adferunt.* Quales exhibet schola, tales habitura est Ecclesia, atq; Respublica moderatores, & cives. Officium quippè Doctoris est, omnia exponere, & enarrare. Sic etymon explicat LVCIAN. *de Syriâ Deâ n.* 4. Pluribus ideò insignitur nominibus, vocitatur enim Antecessor, Magister, Professor, Iureconsultus, Dominus, Præceptor, Sacerdos, Iurisperitus, Pater, Vir celsior. Quæ sic cōgessit LANCEL. CONRAD. *in Templ. omn. iudic. lib.* 1. §. 1. *fol.* 8. *n.* 32. dicitur etiam Antistes: vndè PLIN. *lib.* 7. *cap.* 30. PLATONEM vocat *Antistitem sapientiæ:* & TERTVL. omnes disciplinæ Christianæ Professores Sacerdotis nomine decoravit; *de spectacul. lib.* 9. *c.* 17. ibi: *Quidquid non licet Sacerdotibus pacis.* Sic explicat CERDA.

Hinc etiam nascitur, Doctorem ab Imperatore Patrē 39 nuncupari, *in l.* 1. *in princ. C. de caduc. toll* & Parentē, *in l. ex Divi Pij C. locat.* & amicum *in l. secundum responsum C. de contrah. & comm. stipul.* & Doctoratum esse dignitatem *c. quanto extra. de Magist.* & ianuam Principis Doctori patetere *l. fin. C. de offic. diuers. iudic. ver. consistorium.* vndè in *l.*

2.*C.eod.tit.*mandat officialibus ſuis, vt non appellent Doctores fratres,ſed Patres. Deindè in civitate,vbi eſſet Princeps,ſolus Doctor, non alius vti potuit vehiculo : vt pluribus exornat SIGNOROLVS DE HOMODEIS *in tract. ſpecial.* cui titulus,*Vtrum præferendus ſit Doctor,an miles*: de quo etiã CHRISTOPH. LAFRANQVIN.alia itẽ *de privileg.Doctor.* PETRVS LENAVDERIVS: & quemlibet Magiſtratum teneri Doctorem ad ſe venientem invitare ad ſedendum, voluit FELIN. *in rubric. de Magiſtr.*& CASSANE,*in Catalog. glori. Mund.part.*10.*conſide.*20. Doctores iuris civilis habere centum & triginta privilegia refert, alijs laudatis Authoribus.

CAPVT XII.

POMPA TRIVMPHALIS Doctoratus.

40 ARgumentorum iam devicto rigore, primiſque ſolemnibus peractis, licentiæ ſecurus, aſcendit Laureandus equũ ad triumphum,& pompam literalẽ. Buccinatores populo dant ſigna tubis, non vt minaci murmure perſtringant aures, ſed ſuavi,& feſtivo.Academicum præit in haſtâ,ſeu perticâ vexillum. Doctores, & Magiſtri ſapientum obequitant inſignibus decorati.Alvum Theologia depoſcit, id eſt,ſincerum,in quo puritatem Fidei,& Caſtimoniæ relucere colore,ALCIATVS voluit *emblem.* 118.ibi:

At ſinceri animi, & mentis ſtola candida puræ:

41 Adhuc olim idololatriæ illo miſerrimo ſæcloFlamen Iovi ſacra faciens,alvo vtebatur pileo:nam vt CICERO 2. *de legib. Color alvus præcipuè Deo decorus eſt.* PLVTARCH. *lib. de Iſide,& Oſirid.*PIE.40.*hierogly.*VALER.MAXIM.*lib.*1.*c.*1. Canones veluti floreſcentes viride,quaſi ſpe duce vernent: ſtudia quid, niſi præmia ? ſed quia vt OVIDIVS aliquando:

Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo :

meliùs ſtudia ipſa ſtudiorum præmia dixero , & laborem literarum ſui ipſius incrementum. Leges rubeum: virtutis

hic

hic color eſt, ex ſententiâ DIOGENIS apud LAERTIVM, eſt etiam militum,& indicium certaminis: ARISTOTEL. apud SVIDAM *Lacædemonios puniceâ veſte ad bella, vti tum quia color ille virilis eſt* (inquit) *tum quia ſanguineum illud in tincturâ ſanguinis ipſius fluxum aſſuefacit contemnere.* Vndè & SILIVS:

Rubræ velamine veſtis,

Leges quoquè militant,& Profeſſores , vndè militantium ordines dicuntur ſcholæ.VEGET.*lib.*2.*c.*71.ſcholam pro cẽturia poſuit,& *c.*17.*lib.*2.*In legionibus plures ſcholæ ſunt,* inquit,*quæ literatos milites quærunt.*Cæruleum Philoſophia, quaſi à Cœlo.Nautis hic appropriatus color:benè Philoſophis etiam, qui Cœli motus,vt Nautæ conſiderant. Fuit & olim Pallas Cœlia à colore Cœli dicta ; Ægyptij Deũ Cœruleâ veſte indutum effinxère , quia præcipua eius in Cœlo ſedes Helvum,ſeu pallidum Medicinæ color hic amantis eſt.Vndè OVID.

palleat omnis amans.

Rectè Medicũ quærit, qui vitam præ cæteris rebus dulciorem,ſanam ſemper, & incolumẽ videre curat,naturæ ipſius amator eſt. Ni ſit veluti ſignum præſagum , vt in gaudio mortis imago duret.

Inſtar arboris ramum lautè compoſitum Scientiæ deſignãt:inſignia frondes:pileata capita fructus.Hæc in ſtadio continui monumenta triumphi.LaureandumLaureati recipiunt benignè,& ipſe Decano,ſeuPatricio pronubo,Laureatos vrbanè ſalutat(eſſe in Doctoratu nuptias anuli ſubbarratio probat.) Equis iam præ gaudio hinnitibus ſpumoſis (omen hoc victoriæ eſt)ſe invicem reſpiciẽtibus,& Achillis(illius,inquam,Herois Lauriſſæi,quem ferarum medullis educatum vult QVINTVS SEPTIM. *de pall.lib* 1.*c*4.) Xantho penè ſimilibus,quem adeò prodigioſum voluit HOMERVS, vt vaticinaretur:non bellicis armis,vt pinxit MARO dicens:

Spumantemq; agitabat equum,quem pellis ahenis
In plumam ſquammis auro conſerta tegebat:

Sed ſtragulis ſericis adornatis (ſolùm omnium animalium

42

equum in partē certaminis,& coronæ venire scripsit PLVTARCH.2.*simpos.*)ingenuo homine dignum animal hoc est, petunt domum Rectoris cum Senatoribus Cancellariæ Academiæ præcipuis membris placidum adventum expectantis. Sic misticum scientiarum, & scientum corpus, vt pratum vernans varicoloribus floridum, nobilium bonæ partis civium comitatu per calles vrbicos discurrit, per forum Regium, Academiæ foribus denuntians festum. Denique, Rectore propriæ domui restituto, Laureandum celebritèr Doctores simul cæteri comitantur, resalutant, & dispersi abeūt. Hæc omnia vesperè fiunt. Albescente die, postquam Sol adolescit,

Diffusumque nitet, pacato lumine, Cœlum;

Iisdem insignibus repetitis, ex equo qui

fræna ferox spumantia mandit,

Descendit,& aureis calcaribus inculcans terram, civili titulo creatus nobilis, quo generis, & prosapiæ non mediocri auctario gentilicius locupletatur splendor, Laureandus ascēdit theatrum, quasi miles murum, vt byrretum capiat, coronæ instar illius, de quâ SILIVS *lib.4.*

cape victor honorem,
Tempora murali cinctus turritâ coronâ.

Cape libertatem, quā singulariter FRANC. BROSENS. *in emblem.*151.*Alciati*, probat. ibi: *Quid enim memorem pilei celebrem lauream iam diu in scholis non temerè vsurpatam, eo siquidem indicatur, Scholasticos à disciplinæ servitute ad Doctoratus, vel Magisterij libertatem transire:* dicitur *byrretum*, quasi *bis rectum*, quia bis rectum decet esse Doctorem, scilicet in docendo,& operando *c.duo sunt* 23.*q.*1, habetur mentio *in c.si quis vxorem* 30.*q.*1.

43 Doctoratus honorifica,& publica lætitia subsequitur in Cathedrali & Metropoli, in Altari, & Capellâ Sanctissimæ MARIÆ Deiparæ Virginis *de la Antigua*, lampadis cōtinuò magnæ & argenteæ (quæ donum est Academiæ) stipatâ luce, cuius conservandæ causâ, paucis abhinc annis, ex instituto quilibet gradus minutam falcidiā patitur, cuius summa

ma iam est 113300. ps. Omnibus hic dies gentibus auspicatissimus, quasi olim Saturnalium adhuc servis. Optat apud LVCIANVM SOLON, eos qui se in gymnasijs rectè gesserint honoratos, à cũctis conspici: fœlicitas enim sinè teste iniucunda est. Certamine arduo, & difficili peracto; aliter enim privilegio, vel bullâ creari Doctores iam IVLIVS III. prohibuit, Refert PETRV. GREGOR. *lib.* 18. *cap* 9. §. 7. & apud CONTZEN. *lib.* 4. *Politicor. c.* 16. extant MELANDRI versus, *lib.* 1. *Ioc. serior.* in similes Doctores, qui Codicillares appellãtur

> *Doctorem bulla creat, tibi bulla decori est:*
> *Bulla tibi vires, bulla parit titulos;*
> *Sed caveas, ne bulla minùs te fortè perennet:*
> *Bulla homo es, & Doctor bulla, quid ergò tumes?*

De gestaminibus Doctoralibus, & privilegijs aliqua scripsit ANT. GOM. *in l.* 83. *Tauri, & Gloss. in Clem. vnicâ de magist. c. multi* 40. *dist. c. habeo librum* 16. *dist.* & CASSAN. *in catalog. glor. Mund. part.* 10. *consider.* 26. subsellia in alto quasi ingyrum reflexa habet sedes publica Doctorum, cadunt cæteræ hospitibus: situm sic dispositum ad concessum vocat Cathedram TERTVAL. *de spectacul. lib.* 9. *cap.* 3. ibi: *Cathedra quoque nominatur, ipse in anfractu ad concessum situs*: & addit CERDA *in anfractu, quia forma subselliorum in circuitu frangebat se, videlicet ad singula subsellia.* Reviviscit hîc lex Rosia, quâ Equitibus Romanis in theatro ordines dati sunt Floridumque, & gratum festum vnus salibus, non venenatis, sinè procacitate facit Doctor, aut Magister; quia nõ alius finis, nisi lætitia, & hilaritas: 44

> *Festum, non fletum Doctoris laurea quærit.*

Antiquus hic mos, quem comicam faciem pro exporrectâ iucundâ, hilarique LVCIAN, ille cognomento semper blasfemus dicit: & invenit RODIGIN. *lectio. antiq. lib.* 6. *c.* 17. vindemiæque tempore olim vsitatum inter nobiles, Athenæus testatur *lib.* 2. *c.* 1. & in scenis sapientum. Vterque antiquitatum plura excutit figmenta.

Capit vnusquisque Doctorum suam portionem, seu donat libenter; dat vnus omnibus præmium, tubâ vocatis

convivis: semel dixit MARTIALIS:

Præmia convivæ det sua quisque suo.

Sed iam vidi per horam in quatuor Doctorum gradibus, 45 remissam fecisse omnes plusquam 14ÿ. numorum argenti: Academiam tũc nõ solùm literis, sed liberalitate magnificam, non pecunijs, sed studijs inhiantē. Lovanium, LIPSI, per annum, per annos, per sæcula non fecit, nec faciet, dixisses indubiè, qui pecudes in Lovanio balare, aut mugire, garrire aves; & cantillare; aërem purum & ridentem miraris. Et ad Homericam Loton, cui tuum comparas oppidum, nil melius, quàm liberalitas faceret; si herbam Deorum voluptati subnascentem cum Homero voluisti, cùm Deos ex voluptate liberales, non vnus dixerit ex Antiquis.

CAPVT XIII.

ACADEMICAE DOMVS officia.

46 SEdent in scabello Secretarius, Thesaurarius, & Calculator: stant duo Bedelli, seu vt mavult dicere LIPSIVS, Pedelli, maior & minor. Appellat etiã hos BEYERLINCK. Tabellarios: & MIDENDORPI. *de Academ. lib* I. *c.* 21. Bidellos, seu scholarũ custodes: & alios esse generales, alios speciales, dicit MARIAN. SOCI *in c. ex literis de furt*: dicuntur etiam Cursores. Minister seu Apparitor vnus, qui semper Rectori præstò est. Procuratoris etiam Generalis officium Doctor vnus subit, qui in libellis subscribit: sed extra Claustrum, si mavult ex numerarijs Regiæ Cancellariæ eligit mandatarium, qui tunc quasi Catholicianus est *l si quis* 9. §. 2. D. *de bon. damn.* est & Advocatus; vicem facit duorũ idem Doctor, Patroni scilicet, & Procuratoris. Procurator item Academiæ alius generalis residet in Regiâ Magnâ curiâ Matritensi: sæpius vnus ex Doctoribus nostris est, qui quotannis Regias mittit schedulas, provt casus occurrunt. Et nunc postremò obtinuit Primariæ Medicinæ Cathedræ

acce-

accedere Protomedicatum totius Regni in perpetuum; Salaria penduntur sequentia domesticis officialibus.

Secretario.	ŋ300.E	*Mandatario. Quod paciscitur*	
Thesaurario.	ŋ300,E	*Bedello maiori.*	ŋ400.E
Calculatori.	ŋ300.E	*Bedello minori.*	ŋ200.E
Advocato.	ŋ050. C	*Apparitori.*	ŋ100.E
ProcuratoriGenerali	ŋ050 C		

CAPVT XIIII.

COLLEGIA.

HÆc LIPSIVS vocat pulchrum inventum: tria sunt: & Regale DIV. PHILIPPI ceruleâ supra eiusdem coloris tunicam, quasi prætextâ: Regale DIV. MARTINI supra fuscam sinopi, seu purpurisso ornatum: & Seminarium S. TORIBI ferrugineâ Martinianum numerosum bis centum habet collegas, cuius regimen Societatis IESV est Prælatis. Rectorem (quem eligit Præpositus Generalis prædictæ Religionis Romæ) Ministrum, Præfectum studiorum, & alios Religiosos subadiuvas, intra suos parietes alit; duodecim togatos rubris infulis Regio stipendio: duodecim item, cēsu ab ipsâ Religione imposito: cæteri parentum sumptibus vivunt. Sublime hoc est iuventutis scientificæ emporium. Regale Philippicum primùm sedet, & Cathedram Diggesti veteris, sed sinè salario, honoris causâ, habet domesticā: & Cathedraticus stallum in choro Doctorum: Rectorem eligit Excellentissimus Domin. Prorex iure Regij Patronatus. Sunt & huic Collegio stipendia Regia. Toribianum inservit Metropoli: Rectorem eligit IllustrissimusMetropolitanus Archiepiscopus Limensis Portionarium Cathedralis vnum. Scholas simul lustrant, & illustrant tergemino veluti splendoris radio. Collegia Latini sodalitia appellant, & collegas sodales *l. 4. in princip.* D. *de Collegijs, & corporibus*, vsus publicus hæc exigit & politica corpora.

47

Nihil

Nihil enim aliud est politia, quàm subalternatio Ordinum, & Collegiorum.

CAPVT VX.

DISTRIBVTIO semestris.

48

Primâ die post Dominicam in Alvis incipiũt studia; patent gymnasia publica ingenijs, vt scientijs roborentur; non vt olim apud Græcos cursu, luctatione, & ludis, de quibus CÆSAR apud LVCIANVM ibi:

Grais delecta iuventus
Gymnasijs aderit, studiaq; ignava Palæstræ,
& vix arma ferens.

Nam vt in semẽte spes posita est messis, ita totius reliquæ vitæ expectatio ab educatione pueritiæ pẽdet. Securus graditur, qui benè cæpit. Scholastici per semestre integrum ex instituto tabellas in femore portant. Quorum meminit IOAN. MONACH. Cluniacensis *in vit. B. Odonis, lib.* I. ibi: *Nam baculi corroboratus munimine, sed duas solùm tabellas manu baiulans scribendi officio aptissimus, fabrili opere ita connexas, vt possint patefieri, non tamen disiungi, quibus scholastici dextro femore solent vti.* Semel in hebdomadâ tot sunt privata in Auditorijs exercitamenta, quot facultates: reddunt rationes studioso populo Magistri, reddunt discipuli: binæ sunt singulis stationibus ex præcepto lucrativæ conclusiones, ferè vsque ad finem anni: nam vt OVID. *in* 5. *de Tristib.*

Fertilis assiduo, si non removetur aratro;
Non nisi cum spinis germen habebit ager.

Clarent ingenio iuvenes, & acumine, quos rapit Academiæ fama, vt quondam Pythagorei PLATONEM, qui parùm perficiendæ Philosophiæ sufficere se ipsum, ac Socraticam disciplinam putans, in Italiæ partes venit. Hîc gladium anci-

pitem

pitem seu distomum, vt vocant Græci, Dialecticam, inquã, quærunt, & Sophiam: vtriusque iuris Primipili recreantur, GRATIANVS Pontificij metator Iuris, VLPIANVS Cæsarei, GREGORIVS Decretalium, & cæteri. Hîc Doctorum verba auditores excipiunt, & ab ijs, tanquam à magnete ferrum, dependent, quo ingens studium significamus; iuxtà illud THEMISTI, *orat.*4. apud NOVARIN. *lib.*1. *sacror. elector. n.*851. *Nam simul atque sophisticum pallium adspexerint, statim ex eo, veluti ex magnete ferramenta dependent.* Hîc suo muneri fideles Magistri sunt. O quam benè! quisquis ille sit qui apud eundem Authorem inquit: *Omnis qui lectionem discipulo negat, idem facit, ac si patris illius hæreditatem auferret.* Sic senio, aut morbo confecti, honoratique à professione olim Doctores mittebantur, non alij; quia

Non quacumque manu victima cæsa litat:

Sed pulverulentus coronatur. Et iuxtà textum *in l.* 1. *C. de professo. qui in vrb. cõstant lib.*12. per lecturam 20. annorum fiunt Doctores Comites Palatini à lege: notavit IOAN. LVP. *tract. de illegitim. lib.*3. §. 1. *n.* 27. *&* 28. similiter TIRAQ. *de nobilitate cap.*5. *n.*4. *si Comitissa* (inquit) *nubit Doctori non nobili ex nobilitate & sanguine, qui tamen legisset per* 20. *annos, non dicitur nubere indigno, quia dignus & Comes est*; & LVDOVIC. GOM. *in repet. ad c. mulieres de iudic. in* 6. *n.*45. *tom.*5. Doctor post 20. annos egregiam personam appellat, & Legatum Põtificis posse creari, affirmat. Verum tum demum privilegijs studiosi gaudent Academicis, quando re, & nomine hunccе titulum tuentur. Refert alia CASSANE. *in Catalog. glor. mund. part.*10. *consider.*26 Hîc denique studia literarum: *Sancta sunt* (inquit) ENOD. *lib.*5. *epist.* 10. *In quibus ante incrementa peritiæ, vitia dediscuntur. Hoc itinere cana ad nos solent venire consilia: dum quod ætas refugit, norunt instituta præstare*: & AVGVST. *de Civit. Dei lib.*22. *c.*22. sapientiam donum esse Dei, & auxilium contra miserias huius vitæ, testatur. TVLLIVS *Tuscula qq. lib.*2. *c.* 3. *Medetur* (inquit) *animas inanes, sollicitudines detrahit, à cupiditatibus liberat, pellit timores*: & SENECA *ad Lucill. epist.*16. *Quin*

49

imò apud pessimos honori est. Religiosam appellat textus *in l.* 1 *§. an & Philosophi D. de var, & extraordin. cognit.* Amor scientiæ dedit adhuc inter Ethnicos SOCRATI continentiam: SCIPIONI pudicitiam: CATONI puritatem: FRONTONIO gravitatem: FABRICIO fidem: VLYSSI longanimitatem: TITO pietatem: TEMISTOCLI diligentiam. Sed quis poterit cum NAZIANZENO dicere:

Totum traieci studiorum sedulus æquor.

CAPVT XVI.

PALÆSTRICA CERTAMINA MENTIVM, quasi Olympia. Cathedrarum petitiones.

50 GYmnastica hæc sunt, quasi Olympica olim certamina, & conflictus, quibus se se acumina intellectus exercent, & argumentorum ictibus saucia dilacerantur. O quantos hæc delassavit cura! habet enim tædiosa laboris præludia præmium literarum; vt & Olympia, iuxtà EPITECT. *cap.* 34. ibi: *Vis Olympia vincere? & ego per Deos: magnificum enim est: sed considera & initia, & consequentia, atque ita rem aggredere. Oportet benè sese instituere, necessarijs vesci, abstinere condimentis, exerceri ad necessitatem* (hìc ad patientiam) *ad præscriptam horam, in æstu, in frigore, tum in certamen prodire.* Erant hæc olim sacra IOVI Olympia, sicut APOLLINI Pythia, HERCVLI Nemea, NEPTVNO Isthmia: dinumerat SEPTIMI. *de spectacul. lib.* 9. *cap.* 11. Non tenui impensâ fieri magna possunt: lætitiam concertatio hæc incitat, sed periculi conciliatricem: honoris portum studiosus quærit; sed per saxa, & syrtes, modò naufragus malorum ebibit vndas, modò profligatus mærore, & afflictus. Iam describo solennia. Vocantur proclamatè, seu edicto idonei ad certamen

An-

Anthagoniſtæ, quos vulgo dicimus: *Oppoſitores* per trimeſtre in Cathedris maioribus, & proprietarijs; in minoribus arbitrio Rectoris. Lapſo peremptorio termino, citatiſq; à Bedello Doctoribus; Rector, & Clauſtrum Petitores admittit. Mox dies aſſignatur vnicuique ad agonales disputationes: congregatiſque pariter domi Rectoris, Modernus incipit examinare fortunæ ſortes. In præſentiâ Secretarij, vt teſtificetur authenticè & publicâ fide, coram omnium ferè ſcholaſticorũ cœtu, puero minori ſeptennio, qui prior caſu occurrit, tres dantur aciculæ, quas in diſtinctis libri (Magiſtri ſententiarum, Bibliorum, Decretalium, Diggeſtorum, Codicis Iuſtiniani, aut Philoſophi, prout inſtitutum expoſcit cuiuſcunque Cathedræ) partibus figit, & vſque ad maiorẽ cludit. Statim ex ſortilibus capitibus, ſeu legibus vnum, vel vnam arbitrio ſuo deligit Palæſtrita: & finito termino, ſcilicet ad Primarias Cathedras horarum xxxvi. ad alias xxiiij. in Auditorio maiori (quod depinxim⁹) coram omnium conſpectu extemporaneam relectionem auribus tradit palam iudicum cenſorinis, dum per integrã horam & dimidiam, vel per horam clepſydra diurnat, diſtinctè prout vnaquæque fert ex inſtituto Cathedra: mos etiam antiquis fuit oratoribus ad clepſydram dicere, huc PLIN. IVN. *lib. 2. epiſt. 11.* ibi: *Dixi horis penè quinque nam decem clepſydris, quas ſpacioſſimas acceperam, ſunt additæ qua tuor*: & MARTIAL. *ad Cæcilia, lib. 6. epigram. 25.*

> *Septem clepſydras magnâ tibi voce petenti,*
> *Arbiter invitus, Cæciliane, dedit.*

51

Rector, vt olim in circo Prætor, quaſi mappam mittit tintinabuli ſonitu (huius antiquitatis mentionẽ facit TERTVL. *de ſpectacul. lib. 9. c. 16.* ibi: *Non vident, viſum quid ſit, mappã putant*: item CASSIOD. *epiſt. 51. lib. 3.* QVINTIL. *lib. 1. cap. 5.* IVVENAL. *ſaty. 12.* S. IOAN. CHRISOS. *orat. de circo.* ibi: *Omniũ oculi feruntur in mappam, poſtquam ſignum fixum fuit*: ſingulariter etiam PHILIP. RVBE. *elector. c. 30. de circo & mappæ miſſi.*) Statim argutiones fortiſſimas Compalæſtritarũ atitur & ſubtiles; hic ſaltus hic Rhodus. Sed quãdo in pe-

lago tranquillitas? Per dimidium horæ, vnoquoque iam vellitante, cui ſolus reſiſtit Agoniſta lector, Bedellus quaſi præco voce denuntiat, vt omnes ſileant. Tunc Petitor modeſtê ſua ponit in publico merita, quin aliena dedecoret.

52 Celebris hic dies eſt Scholaſticis, qui vocibus, & ſibilis implent aëra, dum comitantur affectu lectorem: vt ſuſcitari videantur illud SIDONI, *in Narb.*

Et iam te vrna petit, cietque raucæ
Acclamatio ſibilans coronæ.

Quàm varia ſunt hominum iudicia! quàm variæ voluntates! alius diligit, quem alius negligit, alter probat, quem alter reprobat, vel vt HOMERVS *in Odyſſea:*

Namque alijs aliæ res, arridentque placentque.

Peractis ſic omnibus ſolennibus, ſequuntur votationes & ſuffragia (vt deſcripſimus) à primâ horâ Solis vſque ad noctem. Victor (qui olim dicebatur Olympionices) honorificè vehitur tubis, & murmure placido ad poſſeſſionem Cathedræ, à Rectore vocatus in ſchedulâ, quam Secretarius tumultu Scholaſticorum, vt Nuntius geſtat alacris, & denique Excelentiſſimus Prorex, qui primus de omnibus certior factus eſt, gratulans confirmat Academiæ iudicium. Sequuntur acclamationes, ſicut olim in triumphis: Refert LIVIVS, *lib.* 4. *de Caio Valer. Conſule*, & PLIN. *lib.* 19. *c.* 8. DIO, *lib.* 43. plura BRISSON. *de form. lib.* 4. Huc MARTIAL. *lib.* 1. *epigram.* 4. ibi:

Conſueuere iocos veſtri quoque ferre triumphi
Materiam dictis.

Nam vt SENECA *de tranquill. vit. Aliquando inſanire iucundum eſt.* O mentium pugna, quàm terribilis, & ſpinis plena, arctaque via tua eſt! ſi quis dubitat, quæſo, admoveat manum ad opus, & niſi pertæſus caput ſcalpſerit, modeſtiſſimus erit; niſi vngues demorderit, patientiſſimus. Cōſilia quæ damus experti, hæc ſunt: quod victus doleat modeſtè, ſortem reprehendat ſuam, non alios; præmia non ſpernat, laboribus enim, & moleſtijs æſtimātur: noxijs verbis abſtineat, & ſi conceperit non evomat, verba nunquam

ſine

sine pondere fundenda sunt. O quàm pulchrè ille, qui horologio similes voces externas voluit hominum!

Discite non dare poscenti responsa, priusquàm
Multa agitet se cum mens operosa diù.
Discite, non vllam sine pondere reddere vocem:
Discite, (ne multis) ore, manuque loqui.

Nullus iræ, nullus invidiæ locus in eo sit; non audax, non timidus, fortis incedat. Scripsit hoc benè IOAN. IOVIAN. PONTAN. *lib.* 1. *de fortit.* ibi: *Inter audacem, & timidum fortis tenet locum, quorum alter cùm nimis omnia metuat, necesse est, vt parum admodum fiduciæ habeat, deterreaturque ab aggrediendo; alter, quia super vireis, supraq; quàm ratio ipsa docet, confidit: nec quæ debet, atque vt debet metuit, turpiter ab inceptis, atque ab ijs, quæ aggressus est, vt desistat, oportet, corruatque sub mole rerum, quibus est impar.* Victor tamen sit clemens, vltorem non agat, non loquatur ampullas, aut pavonis more rotetur: nam

53

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.

Honoris enim via non procul à virtute est; qui post victoriam insultat, alios iam vicit, sed à se vincitur. Nescio, an qui iram nondum vicit, victor dici valeat, nisi per mendacium; cum servus pœnæ adhuc sit, qui inservit iræ.

Vmbraticam etiam hîc typis nostram demus historiam, exempli causâ, nam vt dicebat PLAVTVS:

Pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem.

Iustitiâ velut cristâ, atque armis indutus, in arenam descendi, quam in campum papyraceum nō percusus thyrso, aut stimulo dimicaturus nunc transfero. Incepit scientiarum Aulæ sibilus dicere pedem, id est quasi tubâ movere ad pugnam, vt vtar phrasi GALENI, quam sic explicat MERCVRIALIS *variar. lect. lib.* 1. *c.* 19. de plausu, & sibilo plura BVLENGER. *tom.* 2. *lib.* 1. *de Theat. cap.* 60. & quamvis vnum vni contrarium sufficiat: vnum duobus, aut pluribus monstrū sit: iuxtà illud Ecclesiast. *c.* 33. *n.* 15. ibi: *Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo, & duo, & vnum contra vnū:* & ARISTOTEL. 10. *Metaphy. cap.* 4. ibi. *Planum est fieri non*

54

posse

posse, vt vni plura sint adversa , de hâc paræmia videndus Dom. D. LAVRENT. RAMIR. DE PRAD. *in Pentecont. cap.* 10. terribilis hominum sapientum amnis , mei vnius in necem currit, at

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Ars naturam in duello superat ; & vt etiam vim fortunæ repelleret , statim reverenti animo patientiam veluti asylum quærito, & invenio, nam spongiâ clavum trudit impatiens, & ira doloris augmen est: vndè EVRIPID. *Altero duorum colloquentium indignãte, is qui se non opponit, plus sapit.* Iam quicquid illam offendit, eodem exitu dispungitur; quo telum in petrâ constantissimæ duritiæ libratũ, & obtusum: hic mihi murus æneus ex TERTVL. *lib. de patient. cap.* 8. vbi in fortunam vires non suppetunt, vt quid ardor animi ?

55

vana est sine viribus ira.

Benè ergò hîc LVCAN.

gaudet patientia duris.

Sed altiùs iterum de patientiâ SEPTIMIVS ibidem *cap.* 15. scribit. ibi: *Adeò satis idoneus patientiæ sequester est Deus; si iniuriam deposueris penes eum, vltor est: si damnum, restitutor est: si dolorem, medicus est, si mortem, resuscitator est.* Post varia rerum discrimina, longamque temporis intercapedinem innumeris vexatus animus pœnarum heluo fatiscit: invisibiles cordis lachrymas alius & alius casus excitat:

longum est certamina, longum
enarrare vices.

Errabat huc illuc sinè voce dolor anxius , & tandem crucians præcordia mœror sceptro potitur. Clamabam, vndè tot mala, sævæque fortunæ versipellis iniuriæ ? O semper

fortuna sævo læta negotio !

In hâc peristasi, & creperi certamine belli, postquam sonus impleverat aëra bombis , auribus intimã vocem exaudio: *Sustine laborem; non inutiliter sudat lapis in manu oppugnãtium mœnia, afflictio præire gloriam debet, nam discipula virtutis adversitas est.* Vix percipio, cùm augetur, & crescit

56

intus

intus animus ; & licet hæc tot* legum Palæstritas vellitatio * *inter* duodecim HERCVLIS labores superet, quos decantat HOMERVS,*lib.*11.*Odyss.*MARTIAL.*lib.*6 *epigram.antepen.* & *lib.* 5.*epigr.*66.OVID.9. *Metamorph.* & ALCIAT. *emblem.* 138. quia ex BAPT.MANTVA.*lib* 3.*Parthenicæ*:

Vt sale conspersso longos servantur in vsus
Viscera : nec lædi sanie, nec tempore possunt;
Sic duris animi rebus firmantur: & *omnem*
Abiiciunt pestis causam; sors aspera tutum
Præbet iter, via sydereas hæc ducit in arces.

Iterum strenuè adsum:

Temperat excellens humana pericula virtus,
Imponitque astris frænos, & *numina vincit.*

Et vt NASO.

Tempore languescunt flores, & *tempore surgunt.*

Quem non vrit ardor gloriæ,& præmij gloria ? hæc

Inducit noctes vigilare serenas:

Hinc OVIDIVS iterum

Immensum gloria calcar habet.

Iterum multa pertuli,multa meo quodam dolore sanavi; vndè dolenda canam ? multa dolenda tuli,vel vt Poëta

Iam pridem didici fortiter esse miser.

Ferocissimas affectiones amoris , atque odij instituto provocavi meo : qualis maior infra Lunam dissensus ? inepti sunt ad compositionem arbitri,distant quia plus quàmSATVRNVS,& VENVS. Sed adhuc sustineo , vt vmbra mutus isthoc in theatro vndoso mari , in quo spes torquet animos,& molestissima mora. Pulsâ denique nuperæ tempestatis nube , constantiâ laboris non nihil iam distortas literas fœlicitas mea dignoscit instar discentis puellæ , vt aliàs dicebat S.CHRISOSTOM.*hom.*11. *de pueris.* ibi: *Illi primùm quidem solùm discunt figuras, deindè illas non nihil distortas dignoscere assuescunt* : amittunt mala vires,crescit spes consequendi,& fortior iustitia vicit. Hæc victoriæ fons,& scaturigo cuiusque,nam quæ vires,ni iustitiâ condiantur? quæ medica pharmaca sine librâ ? nisi pennarum Aquila iustus

sit

ſit libripens non per aëra volat: intumeſcunt cervi nō exæquis pedibus : nec in Occeano, aut refluo mari valida, atq; alata carina ſine iuſto pondere ſpumoſis ſalis vndis viam aperit, etiam ſi ventorum impellatur agitata procellis, inique imò depreſſa æque maria, ſcopuloſque formidat; perditionem, etſi non amat, invenit, miſereque ſubmergitur aquis. Scapus libræ niſi æquis lancibus, mox pendula libratoris in aëre manus quemq; lædet iniqua. Vndè S. ISIDOR PELVS. *lib.* 1, *epiſt.* 424. *Prudentem Monachum probum libripendentem eſſe* (ait) vt iuſtum appellet. Lex ipſa iuſtitiæ fœtus eſt. Adhuc & telluris ingremio vegetans illa virtus, ni temporibus det quæque ſuis germina marceſcunt: ſolo vere veſtiuntur plantæ; Cœlum hyeme demittit aquas: ſic vni cuique ſuum. Hæc iuſtitia, *quæ aut ipſa eſt ſumma virtus, aut fons ipſa virtutis*, ſcribit LACTANT. *divinar. inſtit. lib.* 5. *c.* 5. *Murum* appellat PLATO 2. *de Repub.* illâ quaſi bolide meritorum profunditas exploratur. CASSANE. *in Catalog. Glor. Mund, part.* 10. *conſiderat.* 20. ſic illā alloquitur. *O pulcherrimum omnium Regnorum decus ! O ſingulare vniverſorum præſidium, fiduciæ privilegium, prærogativa ſecuritatis perfectæ ! ſaluberrima noſtrorum medicina morborum ! O vera totius Reipublicæ anima ! vita beata, vita fœlix, aurei ſæculi mater & Regina ! quæ pulchrè florere facit quodcunque aſpexerit, & quæ Regalibus ſuis ſceptris omnia complectitur, fovet, tuetur, moderatur !* vel vt CYPRIAN. *de* 12. *abuſion. O pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, nutrimentum gentis, gaudium hominum, cura languorum, temperies aëris, ſerenitas maris, terræ fœcunditas !* Claudicat ingeniū, delirat lingua ſine iuſtitiæ pondo: veritatis eſt tutrix, & totius rectæ rationis quaſi lydius lapis, hic qui ſudat in manu oppugnantis præmia, quæ labor excutit iuſtitiæ miniſter, ſi nec in luctu, aut calamitate in docendis diſciplinis iuſtitiū indicat. Euge, quæ maior vtilitas, & præeminentia, quàm rerum maximarum perveſtigatio, & acquiſitio ! hæc bona emptio, & venditio eſt, laboribus, & mentis expenſis redimere laudem : en laboris fructus, & laurus ; en conſtantia, quæ

quæ susque deque penè victoria est : en victor labore, & constantiâ cæteris specimen est:æternitati pingit,vel pluribus diebus, vt EVRIPIDES ALCESTIDI respondit, aut saltim,vt prædixit OVIDIVS 3.*Trist.*

Fama superstes erit;

Vel vt alter reconditæ eruditionis Author.

postquam vixit, vivit.

Meliùs vtique PROPERT.

ingenio stat sine morte decus.

Hæc Catena adamantina;nam vt

Est Adamas constans,nec ferro cedet & igni:
Incudes spernit,validos & sustinet ictus.
Mascula sic virtus,varijs agitata periclis
Fortunæ casus constanter perferet omnes.

Hæc domat invidiam latrantem in pectore, quâ qui laborat,tabescit,vt ait PROCOP.*in c.59,Isaiæ*,& sui hostis est; rem inhonestam, quam oportet,non solùm quasi illicitã, sed quasi pudendam vitare,vt didici ex PLINIO,*lib.5.epist. ad Valerian.* Verùm hanc pestem ferre,omnium sæculorũ fatum:calamitas enim est sine remedio,odisse fœlicem:

tantum facinus quæ diluet ætas ?

Sed ah ! quis invidet,nisi iniustus? quia non videt exoculatus.Iniustitia ergò penè invidia est, quæ maligna ad omnẽ splendorem caligat:hanc SOCRATES serram vocat animæ; ideò iniustus se primum lædit, vtpotè cæcus, & cor suum rodit impius. Iam sui ipsius invidum esse pœnam invenio: nam vindictam extorquet ipsa invidia,ipsa iniuria: iustitiã ipse exequitur,vt nudus,& atrox minister. Torquet, & angit sceleratæ mentis stimulus;nec desunt testes, nam conscientia mille : ipse reus iudex est:en iudex arcanus invidi iniquus est,cùm sit invidus ipse : iam omnia sperare mala licet,imò maiora delicto:iniquus enim iudex abutitur mẽsurâ, exlegis est,malum malo compensatur, siquidem re* invidus fit iudex,& iudex extrangulatur,venenum est sui,& infortunium : fert sententiam, vt pœnam inferat, non medicinam. Vides tribunal sine recusatione nocens,non re-

F cusan-

impium, & iniustum graviter à se ipso puniri, imò nemo gravius alieno potest condemnari iudicio, quàm insipiens suo, qui sibi est author malorum. Vt secretior esset modus ego duobus ab hinc annis quasi glaciem scidi, inveni, dedi, quo non vtitur meliori, & digniori Academia alia, quam sciverim. Probavit, authoravit Excellentissimus D. D. PETRVS DE TOLEDO & LEIVA Marchio Manzerensis, Prorex nunc huius Peruviani Regni, dum maiora scandit, quem facta commendant clarissima, nomen & à fontalib' sanguinis Ducum de Alva nobilissimus sanguis.

reminiscitur omnem
Progeniem, & magnos antiquæ domus honores.

Ex tunc observatur, & observabitur. Lubet describere. In Capellâ mensa extruitur quadrangula. In medio, seu cẽtro deaurata, instar amphoræ, vrna cubitalis: nec impropriè, apud veteres enim vas etiam fuit, quo iudicum suffragia colligebantur: hùc respicit VIRGIL. 6. *Æneid.* ibi:

Quæsitor Minos vrnam movet.

Et CLAVDIAN. 2. *Rap.*

Vrna nec incertas versat Minoia sortes.

Et STATI. 4. *Theb.*

Arbiter hos durâ versat Gortynius vrnâ.

Meminit etiam sortis in vrnâ TERTVL. *de Spectacul. lib. 9. cap* 16. ibi: *Tardus est illi Prætor, semper oculi in vrnâ eius cum sortibus volutantur:* & MARTIAL. *lib. 10. epigram. 6.* ibi:

Fœlices quibus vrna dedit spectare coruscum.

Sedet pro tribunali Rector solus in sellâ bombycinâ purpureâ: Vicerector, duo Adiuncti Doctores, Consiliarij maior & minor, mensæ ambitum circundant. Aliquando dextram & sinistram Rectoris duo Senatores occupant Cancellariæ: sed hoc non ex instituto est, sed si petant Palæstritæ, seu Oppositores ab Excellentissimo D. Prorege, qui sæpius facilè concedit. Deinde theca, seu capsula cum schedulis suffragiorum. Schedula libellus quidam est, in quo successivè à Cruce ad imũ cadunt scripta nomina Palæstritarum, non semper vno ordine, sed permistim diverso ad

vitan-

vitandam suspitionem,& acceptionem personarum. Cuilibet respondet nomini semiabscissa particula V. G.

PETRVS.	☐	IOANNES.	☐
IOANNES.	☐	PAVLVS.	☐
PAVLVS.	☐	PETRVS.	☐

In extremo schedulæ particula est exsecta à maiori parte, & instar linguæ pendentis prominet, quæ servat Sancti vnius nomen literis rubeis scriptum, semper diversum in diversis libellis; V. G.

PAVLVS.	☐	IACOBVS	☐
PETRVS.	☐	PAVLVS.	☐
IACOBVS.	☐	PETRVS.	☐
	S. Ioannes.	*S. Marcus.*	

Quem libellum triplici plicaturâ tectũ, solâ particulâ Sancti manifestâ, cum numero suffragij foris, & intus, rubricâ Rectoris, & subscriptione Secretarij authenticũ dat Rector electori iudici (Doctoribus facultatis tres libellos, cæteris duos, Bachalauris vnum, Scholasticis etiam vnum, numero suffragij diverso, prout merentur: in nullo tamen libellorũ votivus numerus excedit octavum.) Elector iudex seorsum in mensâ vnâ ex his, quæ distinctæ sunt, ferè in angulis Capellæ,& àRectorali distãtes, secretè considerat,& stimulante conscientiâ, illius quem eligit nomini, abscindit ex integro particulam semiabscissam relativam:& iterum schedulam eadem triplici plicaturâ tectam, post iam serræ dẽtibus similem tradit in manus Rectori; hic desecat cultro particulam pendentem, in quâ scriptum nomen Sancti, & statim cludit in vrnã; quæ sola est, non vt olim duæ, vt in Græcis iudicijs vtebantur, lapillos vt servarent alvos adab-

64

sol-

ſolvendum nigros ad condemnandum; vndè OVID.

Mos erat antiquis, niveis, atriſque lapillis,
His damnare reos, illis abſolvere culpâ.

Vrnas etiam in circenſibus adhibitas, in quas agitatorũ nomina coniecta, vt ſortis ordine equorum quadrigæ decurrerent, ſcribit BVLENG. *to:2.lib.de circ.Rom.cap.*13.huc VIRGIL. 5. *Æneid.* ibi:

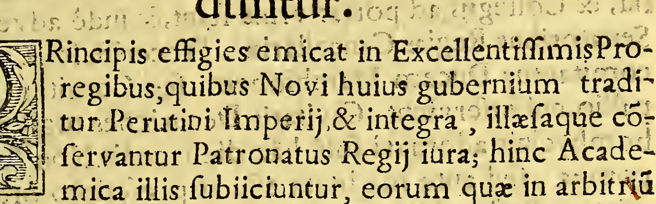
tunc loca ſorte legunt.

65 Sic poſt publicatum ſcrutinium vrnæ, & calculatis ſuffragijs, dat ſcripta conſcientia præmium, dat iudex honorem. Ve illi, qui perditus SENECAM (vt dicitur) dubitat præferre NERONI Cùm vt benè THEODOR. *Græcar.affect.lib.*12. *Leges pro lineâ, pro regulâ, pro indice nobis poſitæ ſint.* Adhuc blaſphemus LVCIANVS, *in apolog.pro merced.conduct. Sapiẽtem eum*(inquit)*odi, qui ſibi ipſi non ſapit.* Conſcientia in Cœlo teſtis eſt. IOB. *Ecce in Cœlo teſtis meus.* Et D. PAVL. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Audi ò iudex, Concilium Tridentinum, *ſeſſ.*24. *de reform.c.*18. ibi: *Iurentq; omnes, ad ſancta Dei Evangelia ſe, quacunque humanâ affectione poſtpoſitâ, fideliter munus executuros.* Iuramus & nos, dum eligimus, ex *conſtit* 110. ibi: *Y aſſi miſmo jurẽ de hazer juſticia, en dar ſu voto a quien mejor entendieren merecerlo.* O moleſta, ò honorifica Cathedrarum petitio! verè tibi onus, & honos eſt. Quàm turbulenta! PLINI illam quot vicibus moleſtiam expertus ſum, *epiſt. ad Apolinar.* ibi: *Itaque prẽdo amicos, ſupplico, ambio domos, ſtationeſque circumeo, quantumque vel authoritate, vel gratiâ valeam precibus experior.* Mẽte omnia ſuſtinere neceſſe eſt. Adamantinam animam PAVLI vocat D. CHRISOS. *homil.*1. *de laudib. Paul.* Quia nullis perſecutionum ictibus cedebat, nullis tunſionibus frangebatur, IOBO tollerantior. *Quæ enim* (inquit) *Iob corpore, hæc Paulus mente ſuſtinuit.* His eruditus MENDOÇA addit *Iobus à tribus amicis tẽtabatur, ſed Paulus à falſis fratribus opprobria ſuſtinebat.* Caveamus ergò, ne nos tradamus Orco, dũ ſchedulam, ſeu libellum tradimus vrnæ. Sunt enim hîc Dæmones laquearij: ſi vna mens de aliâ hîc iudicat, ſuprema de omnibus.

CA-

CAPVT XVIIII.

SOLENNIA EX INSTITVTO, ET encomia aliqua communia Academijs omnibus expenduntur.

PRincipis effigies emicat in Excellentissimis Proregibus, quibus Novi huius gubernium traditur Perutini Imperij, & integra, illæsaque cōservantur Patronatus Regij iura; hinc Academica illis subiiciuntur, eorum quæ in arbitriū collata sunt. Sed statuta immutare, minuere, aut nova condere, vnius est supremi Regalis Indiarum Senatus, vt intentiùs saluberrimum hoc scientiarum omnium studium tuetur, & protegat, vtpotè Reipublicæ necessarium opus. Regia & Imperialis solicitudo hæc est: vndè PTOLOMEVS Rex Ægypti Alexandriæ Gymnasium; IVLIVS CÆSAR Italicum donis cumularunt: & AVGVSTVS, TRAIANVS NERV. (vt refert DIO. CASS. *in eius vitâ*) ANTONIN. PIVS, TITVS, CONSTANT. MAG. ad splendorem sceptri literarum professores magnificere. In concilijs Generalibus mentio, non raró, de vtilitate studiorum; GRATIAN. *can.* 2. 12. *q.* 1. & in Trident. *sess.* 5. *de reform. cap.* 1 iuncto AVGVSTI. BARBOS. *in collect. a n.* 45. Sunt enim Academiæ, Regnorū oculi, Musarum Orbes: & scientia, *Gloriosa*, inquit, CASSIOD. *lib.* 3. *epist.* 33. *Quia quod primum est in homine, mores purgat: quod secundum, verborum Gratiam subministrat, itaque vtroque beneficio mirabiliter ornat & tacitos, & loquentes*: illius professores sic MERCVRIVS alloquens ab erudito Moderno quodam fingitur. *Macti este gaudio, vicarij Numinis, Sacerdotes rationis, interpretes naturæ; Mystæ honestatis, amœni deitatis flores, fructifici in Numina. Euge, euge peculium summi Dei, fulcrum*

66

Orbis

Orbis, colonia Cœli, melior portio, & congener vis divûm, penè ipsi Iovi suppar: & denique. *Sapientia terris est dumtaxat inquilina, sed divinitatis vernacula; divinitas indigena Cœli, sed in terrâ inquilina sapientiæ detinetur. Divisum ferè numen vobiscũ est. Prima divinitas Iovis, secunda sapientiæ, vtraque consanguinea.*

67 In signum ergò obsequij, ad Patronum, in adventu cuiuscunque Excellentissimi Proregis, Rector, & Doctores insigniti equitantes, omni præeunte Academicâ Familiâ, & Collegijs, ad portas vrbis stant, & indè adventantem Senatoribus Regiæ Cancellariæ, Proceribusque stipatum comitantur Ducem, Marchionem, seu Comitem, qui sub pallio, cui inserviunt Civitatis Decuriones togis purpureis bombycinis adornati solâ hâc die incedit. Non subita hæc pompa, sed ante meditata est, vt præscripto ordine exequatur. Post publicam lætitiam populi, quâ omnes

declarant gaudia vultu,

Præfinito die, recipitur in Auditorio maiori. Inibi magnalia nobilissimæ domus, avitamque prosapiam oratione panegyricâ Hispanolatinâ Doctor vnus refert, certamine priùs, quasi edicto publicato, vt Poëmata, encomia, anagrãmata, & alia ingeniorum inventa præmijs honorentur, & plausu: habuisse ortum Athenis certamina, panegyres, & celebritates ex ARISTIDE *in Panathenaico* refert CÆS. BVLENG. *tom. 2. lib. vnic. de venat. circi cap. 6.* Post finitum proconsulatum solenniter eundem comitantur, cui vivo successor datur.

68

69 Rector dignus semper, & idoneus eligitur, qui non sit minor 30. annis, & cùm omnibus antecellat, Principis personam repræsentare, inquit MIDENDORP. *lib. 1. cap. 3.* & Episcopos præcedere. MENOCH. *de Arbitr. iud. cas. 68.* & BENIVS *privil. 16. Iurisper.* Doctores itaq; studiò coronantur, vt nõ adiumenta solùm, verùm ornamenta Reipublicæ sint. Sunt etiam columnæ, sed hoc præcipuè de præceptoribus dici potest per alusionẽ ad Cathedras de quibus PINED. *de reb. Salom. lib. 3. c. 28* ibi: *Sed ego columnas septem intelligo, nõ quibus*

bus domus innititur, sed quæ in medio palatij, vel atrij erectæ consistunt, & in quas tanquam in suggesta, Doctores, & concionatores docendi, & declamandi causâ conscendunt. Hinc fœlix appellata quondam Athenas, quia DEMOSTENES illi contigit, qui quasi Mandragorâ sopitos suis expergefaciebat consilijs. Et CICERO pater patriæ à IVVENALI *satyr.* 8. ibi:

Romæ parentem
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Nam vt TVLL. ipse *lib.* 1. *de offic. Parva sunt foris arma, nisi sit consilium domi*; Alia de THALET. MILES. & NISA, STRABO *lib.* 14. Quis sine pudore viros spernat eruditos? olim SIGISMVNDVS à Principibus Imperij reprehensus, quòd illos altiùs provehere videretur; *Ego eos*, inquit, *amo, quos natura alijs ante stare voluit.* Ideò ALEXANDER ARISTOTELEM Secretarium, & Præceptorem habuit, & adeò illi charus, vt Stagiram patriam eius, quam diruerat, in gratiam eius instauraverit: & omnes literarum asseclas maior alter Alexandro CAROLVS V. insignijs, & privilegijs equitum, Comitumque perpetuò decoravit, cùm Bononiæ coronaretur à CLEMENTE VII. Pont. Maxim. vt refert MIDENDORP. *lib.* 1. *c.* 6. Antiquitatē nobilis huius nominis *Doctor* significat PHILO *de Mūd. opific.* dū de ADAMO loquutus, inquit: *ipse discipulus & Doctor per Dei gratiam*: & GERSON. *in recom. licentiat. in decret. fact.* ibi: *Dominus instituit primum Canonistā, & Legistam ipsum Adam.* Aluntur artes gloriâ, & honore, aluntur præmijs, nam vt IVVENAL. *satyr.* 10.

Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas.

O pessima oblivionis conditio, quâ penè similis est mortuo absens! *Nec sub aliquo honore vivit, quem Regis sui notitia non defendit*: clamat CASSIOD. *lib* 5. *epist.* 25.

Privilegia nostræ Limensis Academiæ esse communia cùm cæteris testatur eximius Doct. & Iurisprudentiæ pater, Regiusque consiliarius Indiarum, & supremi Castellæ Senatus D. D. IOAN. DE SOLORZAN. PEREIRA *tom.* 2. *de*

70

iur.Indiar lib.3.c.14.n.25 ibi: *Quæ constitutio, etsi de Academiâ Salmanticensi loquatur, ad Limanam tamen, & Mexicanam extendi debebit, quibus omnia privilegia Salmanticensis communicata sunt per schedul.D.Imperat.Carol.V.datã Pintiæ 12.Maij ann.* 1551. Nostræ etiã fuit Vniversitatis Doctor per incorporationẽ, dum in hâc Regiâ Limensi Cãcellariâ Senator extitit dignissimus. Laudat simul plures scribentes de privilegijs Academiarum in communi. Lubet & sequentes subiungere HILIGER. *ad Donel.lib.3.comm.cap.9. litera N.* BEIERLINCK *in Theatr. vitæ human.tom.1. litera A.* CAMIL. BORREL. *tract.de Magistr.lib.1.c.8.* MAIOL. *Dier.canicula.tom.1.colloq.6.pag.507.* FROSTER. *Histor.iur. lib.6.cap.6.* D. THOM. CARLEVAL. *de Iudic.tom.1.num.506. &* 507 aliqua circa conservatores disputat. DIDAC. PEREZ *in l.8.tit.2.lib 1.ordinam.* COVARR. *lib.3.variar.cap.13. n.2.* EVSEB. NIEREMBERG. *in suo Sigalione lib.1.* ad Academias respicit, dum Philosophos dinumerat. CASSAN. *in Catalog. glor. mund, part.* 10. per totam. Dom.D. LAVR. RAM. DE PRAD. Regius Consiliarius in supremo Castellæ Senatu, ante in Indico, & Sanctæ Cruciatæ adsessu, vir eruditissimus, suo continuo & vtili labore plura *in notis ad* LVITPRAND. *pag.* 424. MIDENDOR. vbi supra *de Academ.* ADAM CONTZEN. supra citatus *in Politic.* IOAN. DE PINED. *de reb.Salomõ.lib.3.c* 28. & 27. EMMANVEL. FAR. DE SOVSA *in comm. Camoens tom.* 1. *cant.* 3. *fol.* 141. & *tom.* 2. *in addit. fol.* 618. *num.* 141. non nulla de Conibrisensi Academiâ refert. Selectissima aliqua eruditè interpretatur de scholis, Rectore, Doctoribus & Collegijs in suo *Predic. de las gent.lib.3.cap.8.* per totum *ex lib.5, cap.* 1. Germanus meus D D.IOAN.RODER.DE LEON huius Academiæ filius: vir fuit literis, studijsque plenus vsque ad admirationem, modestiæ nunquã immemor, florentissimi ingenij, & apud primores illos Aulicos, & Regios cõcionatores vltramarini Orbis laudatus, virtutis, & studiorum suorũ in Theologiâ & sacris libris, nec non & Iurisprudentiâ specimen dedit cõtinuò in Evangelico suggestu, gentibus vsq; dum PAVLVM

Apo-

Apoſtolum omnibus refertum ſcientijs obtulit imitandũ: adeò hunc librum omnes appetunt, vt vaticinatum bono omine videatur illud AVSONI

ibis in ora hominum.

Taxcalenſis Eccleſiæ Canonicus obijt; calamus favet lachrymis: ſed non penitus obijt, qui ſemper ſacris deditus vixit, & poſt ſe, vt loquatur librum publicæ vtilitati Sanctorum ſententijs, & ſacræ Scripturæ locis floridum, eruditioneque vernantem reliquit, imò & libros, ni rapina ſubſtraxit.

Ad vniverſas ergò mundi valuas affigi nomen Academiæ, cur non liceat? quæ privilegijs ſcatet, & Doctoribus fulget eruditiſſimis: dinumerat FR. BONAVENT. SALINAS *in memorial. Nov. Orb. anni* 1630. *cap*, 4. recens vidi Alphabetum Auguſtinianum Authore M. FR. THOM. DE HERRER. præclarè ſentiēte de præclaris Magiſtris ſui Ordinis, noſtræ Academiæ filijs *tom. 2. liter. L. fol.* 40. ibi: *E quibus anno* 1633. *decem & ſex erant magiſtri, & tres publicè in Vniuerſitate Limenſi profeſſores, vnus veſperarius, alius ſacrorum librorũ interpres, & alter Logicæ, Philoſophiæ, & Metaphyſicæ expoſitor.* Et eodem *tom. 2. lite. L. fol* 25. ibi: *Magiſter Lucas de Mendoça in Vniverſitate Limenſi ann.* 1633. *ſacrorum librorum interpres, & Sancti Officij Qualificator, vir ſanè doctrinâ & religione inſignis.* Et *tom.* 1. *fol.* 490. *lite. I.* ibi: *Ioannes de Ribera in Academiâ Limenſi publicus Artium profeſſor & Veſpertinæ Theologiæ Cathedræ ſubſtitutus, & Provinciæ Peruntinæ Rector Provincialis literis, & prædicatione his temporibus floret.* Amicitiæ lex nō patitur ſic præterire amicum, & fraudare dicendis. Hic ergò ſapientientiſſim⁹ Theologus, verè AVGVSTINI Filius, poſt 25. annos lecturæ, publicus nunc ſacrarum Scripturarum interpres eſt, & virtute ſchedulæ Regiæ, ad preces Vniuerſitatis perpetuus. Bis in Religione Regens, bis definitor, & Conventus Limenſis Prior, & ſancti Officij Qualificator, eruditione pollens, nobilitate, clarus prædicatione inſignis: hemiſtichio dignus illo, quod refert ATHEN. *lib.* 1. *ad ſtatuam Cleonis Thebani*

cuius Cœlum ferit ardua fama.

71

Procoronide repeto LIPSI illud *Centur.4. Miſcel. epiſt.52.* *Hæc ego amicus, ſed non vt amicus: boni peritique iudices omnes dicent, quos in hoc ævo optem illi magis, quàm præſtem.* Iuris etiam noſtri Canonici & Civilis plures ſunt doctiſſimi viri, tum theoriâ, tum praxi inſignes; vnâ enim abutitur, qui vtrâque nō vtitur, & ſicut Medicus ſinè Phyſicâ, nō niſi empiricus eſt, ita vel Theoricus practicæ ignarus, vel practicus Theoriâ carens non niſi iuris ſtultus eſt; ex profeſſo rem obſcuram reddit, qui vnam prorſus ignorat, & licet peritiſſimus ſit Theoricus, ſi ſolùm, aut oculatiſſimus practicus, ſi tantùm, Cyclops erit, etſi Gigas. Quid ſi Iuris Civilis ſtudioſus, Canonici tamen expers, ſeu Canoniſta ſine lege, aut parùm aut nihil.

72 Eſt vtique Academia, quâ civitas quæque digniſſima ſemper iudicatur. In mentem nunc venit encomium relatum à IOAN. ANGELIO WERDENGAEN *in univerſali introductione ad omnes Reſpublicas, ſive in politic. ſynopt. lib.3. fol.689.* quod diu notaveram. Opere pretium duco ſuo titulo coronatum tranſcribere. Sic ſe habet.

Quid eſt Academia?

Academiam (quam & Vniverſitatem vulgò dicimus) quum nuper amicus encomio mihi ornatam dederit, ex eo poterit id cognoſci, quid eſſe debeat, ſi non ſit.

Encomium hoc Acad. quale eſt?

Ne ſint putei Apocalytici, qui nocivas ranas, & locuſtas ex ſe effundendo in omnes Mundi angulos diſſeminent, Apocal. 9. & 16.13. Sed ſapientiæ veræ arcem, ac veritatis vividum templum determinent: theſaurum verum ex verbo Dei in ſpiritu cœleſti depromant: moderationis, & humanitatis in dilectione Dei, & proximi palæſtram edant; ac amicitiæ & ſolidarum virtutum officinam renatis præbeant: hortum ſpiritualium donorum ad omnes vitæ actiones nitentem proferant; vt ſic fons univerſæ fœlicitatis in terrâ, ac aurora quædam, æternæque ſalutis prodromus & anteambulo ſit quævis vniuerſitas. Iam quiſque ad hoc encomium tales examinet locos, & bene circunſpiciat, num veritas dicti heîc cum veri-

ta-

tate rei congruat: sin minùs habebunt singuli probrioris vitæ studiosi, quod mecum extremè deplorent.

Ille ergò sapientiæ nitore fulgens est, qui mandata pri° didicerit divina: nam 73

Si
Pendent ab vno cuncta commoda Numine,
Vno ecquis vsquam vivit illo stultior,
Qui se boni vllius futurum compotem
Boni omnis ipso Authore spreto, somniat?

Et cùm thesaurus sapientiæ non aliundè mortalibus quàm à DEO vt ipse Dominus liquidissimis verbis de se testatur: *Egò sum via veritas, & vita, nemo venit ad Patrem: nisi per me*; sinè ipso reconditissima Philosophiæ penetralia, PLATONIS eloquentissimi scripta, CICERONIS dissertissimi leges, SENECÆ, PLVTARCHI, & Stagiritæ libri præterquā vmbratilem sapientiam, & spinosa acumina non erunt. DEVS ergò prima lex, cuius ordinem quia adhùc expertia rationis animantia servant, conversatione gaudere, mores, consilia, Rempublicam, Reges, Imperium, & obedientiam, leges, & instituta, ac propèmodum omnia officia civilia habere videntur. In gruibus, & apibus PLINI. edocet *lib.* 10. *cap.* 23. ex alijs conlectis vetustatis locis etiam VLYSSES Altrovandus *tom. de insect.* ibi:

His quidam signis, atque hæc exempla sequuti,
Esse apibus partem divinæ mentis & haustus
Ætereos dixere.

Adeò multa sunt Academiarum, & nostræ Limensis encomia, vt ni rude meum dicendi genus impediret haud sistere non possem: sed heu sermonem texere de scientijs, non ne scientis munus est? cur veniam exoptem, qui pro dignitate non laudo, cùm clarigante scientiarum altitudine ausus ipse condemnet? parcè me dicere fateor ingenuè. Nisi hoc ipso sapientis officium, non tam indignè subeo, quàm aliquantulùm satis expleo, nam *ex Prover.* 11. *Vbi est humilitas, ibi est sapientia.* O divina sententia! quæ enim superbia, non ignorantia? cùm omnis superbus insaniet, qua 74

si moribundus, & ij quos scientia inflat, cum VRIA deferant se cum literas mortis suæ, vt benè scripsit STEPHA. Cantuarie. *alleg.in* 2.*Reg.* vtiliter & nunc ad rem CIRILVS Hieroso.*Catech*,5.*Hæc maxima scientia est*(ait)*ignorantiam fateri*:non invtiliter cum GERSO.*in serm.habit coram Bened. Pontific.* Academiam Paradisum appellabo voluptatis, in quo est lignum scientiæ boni,& mali: discamus ergò humilitate scire,quod est scienter vivere,& scienter mori, quæ duo extrema coniunxit mirificè CÆL.CALCAGNINVS.ibi:

Ut tibi mors fœlix contingat, vivere disce:
Ut fœlix possis vivere, disce mori

Vnam enim esse rectè, beneque vivendi ac moriendi regulam nullus negat. Hinc Poëta NASO

Vive pius, moriere pius

Scientiæ eò præcipuè tendunt, vt mala fugere doceamur, bona semper inquirere. O quàm benè LACTANTIVS *de irâ Dei cap.* 13. *Nam si malum nullum sit, periculumque, nihil denique quod lædere hominem possit, tolletur omnis materia sapientiæ, nec erit homini necessaria*: est itaque sapientia murus capitis, vt firmum & constans sit in timore Dei, in Fide & amore. Optanti nosse cur à serpenti prudentia nobis esset perdiscenda, iuxtà illud: *Stote prudentes sicut serpentes. Matth.*10. Respondet S.IOAN.CHRISOST.*homil* 34,*in Math.tom* 2.*Serpentis prudentiam imitari nos Dominus cohortatur, vt quemadmodum serpens totum se ipsum tradit, nec minimum curat, si corpus inciditur, donec caput suum integrum servet eodem tu quoque modo præter Fidem cætera perdere non cures, profundas vniversam tuam pecuniam, tradas corpus, vitæ ipsi, si opus est, minimè parcas, dummodò Fidem serves, quæ caput & radix est.* Scientiæ ergò cùm caput hominis obfirment, verè Murales sunt.

(∴)

CAPVT XIX.

SCIENTIAE

Gratulantur præconijs, quasi in Obelisco, Limensis Academiæ simulacro.

ACADEMIA

FLORENS, AVSPICATISSIMA, CHIRONIS INSTAR vitis satura indiès revirescens: Scientiarum tibi chorus gratulatur omnis, quia nulla in te sinè auctario nostratum est. Tuo in sinu augescimus, & in te quasi in throno gloriamur;

IN TE DEVS REGNAT, quia in te Regula, & Lex.

Quid enim terrisque, poloque
Parendi sinè lege manet;

THEOLOGIA IN TE VIVIT PERPETVO VIRORE decora: Tu, quæ pulsas ad pulcherrimum Scripturarum hortum: Tu, quæ resignas. In te Sapientiæ fluentis pinguedines, & scaturigines, vndè hauriunt ingenia non solùm aquam, sed rivos, non solùm flumina, sed maria.

IN TE CANONES, LEGES, PHILOSOPHIA, Metaphysica, Medicina pretioso quasi in scrinio. Tu, quæ revereris clamorem illum Minervæ recens natæ, *Iustitiam, Æquitatem, Iura, Leges.*

TV VERE SCVTVM NOSTRVM, ET QVÆ pro nobis, veluti pro partu propugnas, & nullos impetus reformidas.

MV-

MVRVS FORTIOR TV NOSTER ES, QVAM Græcorum ACHILLES, quem commendat Emblematarius, dicens:

Hic Graiûm murus.

QVAM HECTOR, QVEM LVGET POETA

Defensor Patriæ Iuvenum fortissimus Hector,
Qui murus miseris civibus alter erat

TV IOVIS VNA EX DVABVS AQVILA, QVÆ pennata à polo in polum volitas.

TV QVÆ GANYMEDEM RAPIS, VEL NOS AVES, Tu velut IOVIS eris: nam per GANYMEDEM ab aquilâ raptum animam humanam cum eruditioribus intelligimus, quæ, vt ait PLOTINVS, tunc condere caput intra Cœlum dicitur, cùm, relictâ veluti corporis secretione, cœlestia mentis oculo contemplatur: nos rapimus homines, vt ad te veniant:

HIC VT CONTEMPLENTVR COELESTIA, æterna, naturalia, recta, vera; nullus enim suavior animo cibus, quàm cognitio veritatis; nos ergò rapimus vt aves animum, vt GANYMEDEM aquila illa IOVIS.

TV VELVT SACRVM AMVLETVM ERRORVM cùm depellas eos, & si propriè hoc remedium efficax in amorem est: Tu, quæ in errorum hominum amorem invehis, & devincis:

Ea est quippè mentium caligo, non solùm errandi necessitas, sed errorum amor: ex SENECA.

ABSTERGIS IGNORANTIÆ FÆCES IIS, QVI disciplinas perdicendi causâ tua limina tangunt.

TV ANCHORA NOSTRA IN TEMPESTATIBVS ignorantiæ, ad quam securæ confugimus: Tu sola sapientum Novi Mundi Patria: Tu plurimorum, si Græcia septem.

TV VERE DIVES, QVÆ NON tibi soli dives.

TV PIA OMNIBVS INGENIIS, ARTIVM benigna parens; quæ ore materno pronuntias; *officium meum cum pietate.*

TV VELVT PELECANVS AVIS ILLA ÆGYPTIA es ergà filios. Iam & hominum, & matres volucrum hîc etiam discite nunc opera.

AVIARIVM NOSTRVM:

NAM SI ARISTOCLES ILLE, POST PLATO, & Philosophorum Homerus appellatus, in qualibet animâ aviarium omnis generis avium fabricavit, avium loco Scientias intelligens, iure nostrum te facimus aviarium, quæ anima es piæ, & Regiæ vrbis Regum.

ALTRICES TVÆ TIBI GRATES rependunt.

O PEREGRINVM ORDINEM, AVES inclusæ pascunt Aviarium, hoc si crescit, & ipsæ crescunt, TIBI LABOR INGENIA sacrificat.

TV OMNIVM LITERARVM SYMBOLA. Tu Pyrgus inexpugnabilis: Patria communis eloquentiæ, & facundiæ.

TV RESPVBLICA SAPIENTVM, Bibliotheca Doctrinarum, Typus Sapientiæ, fluens disciplinarum vena, Lyra suavis ex diversis composita chordis, Scientiarum Lingua, & Hieroglyphicon, vnus omnium literarum liber, vt olim Athenas sermonum mater, arcanorum Thesaurus, commercium acuminum, Ingeniorum nidus.

TV POTENTIARVM ANIMÆ REGIMEN, & Sapientiæ summarium.

TV QVASI DORIVS FLVVIOS
Scientiarum epotas omnium,
ARBOR FRVCTIFERA, IN QVA
intellectus pabulum,& victus
DVLCE, QVASI APVM
Examen.
TV POMARIVM: TV VESTIARIVM NOSTRVM
in te Aristocratia,seu Monarchia nostra,nam ratio
semper sciens Monarcha dirigit.
TV PVBLICVS THEORIÆ FORVS;
errorum intellectus quasi scelerum altera Nemesis.
Iurium,& legum ærarium,mentium Pædagogus,liberalium Artium Patrona, Sophiæ mensa splendida,Basis veritatum,canoraCithara,Organum
suavi Interpretum voce dispositum,
Doctorum Magistra, Altum
Opificium, in quo
studiorum œconomia.
TV DENIQVE SPECVLA ES, SEV MONS IN
altitudinem ingentem cacuminis editus,vndè
tum Regiones altas,& in visceribus
tum recondita terræ mens
humana prospicit.
HORVM OMNIVM NOMEN TV
Limensis es Academia.
VIVE NOBIS
CVM NOS ÆTERNÆ SIMVS TIBI, CVI
perpetuum promeritum præsagimus
honorem.
LAVRVM MOMORDIMVS:
FAMA VELOX PRÆDICA
VT AVDIANT OMNES,
SCIANT CVNCTI.
(✠)

CAPVT XX.

ILLATIO EX DICTIS.

Et brevis Academiarum dinumeratio.

ÆcAcademia noſtra, LIPSI, cuius deſcriptionis lineamenta, cum illâ, qui conferat, incidet in MARTIALIS verba: 75

Aut vtrumque putabis eſſe verum,
Aut vtrumque putabis eſſe pictum.

Ad incunabula temporis & imperitiſſima ſæcula remeâſti, & iure (non nego) dum vetus Academiarũ ſpecimen promiſiſti. Sed cùm iucundâ recordatione per Orbem terrarum paulisper peregrinari te velle affirmes; quid iucunditatis in barbarie mortuâ, & illepidâ inveniſti, vt ibi ſiſteres? ſi rogatus es an NovusOrbis barbarus? Non ne phraſis tua; *fuit & non fuit* ? & benè, prudentiſſimi enim modus eſt penſitare diligenter, inquit, HIPPOCRATES;

Quæ ſunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Tempus, quod Scytas, ſcy*tos etiam potuit dare viros, Ignorantiæ ferrum dies conſumit: *ſcitos

Nullaque res maius tempore robur habet.

Nullus pudor ād meliora tranſire: quare ergò exiſtentia nō moveant iam meliora? tu nō ipſe, qui capite 7. de ATHALARICO Rege Gothorum loquutus; tranſiliens tempora prorumpis, ò Gothos iam non barbaros! quare non libuit dicere, ò Novum Orbem iam non barbarum? non beati mortales naſcimur. (Dicebat Lovanienſis PVTANEVS in *Palæſtra bonæ mentis.*) Cur tranſitum miraris? Nunquam in Lovanio barbaries?

ſunt altera nobis
ſydera?

Lovanium perdis, ſi famæ Novi Orbis non detrahas? efficieris pauperior, ſi aliquid laudis impartiaris? abſit affirma-

re: neque affirmares, omnis enim

Sapiens vno minor Iove dives.

76 Annorum cõputatio non excusat, nam te fama posthuma natum literarum Antistitem prædicat, anno Domini 1574. sepultum lapidis sepulcralis inscriptio, anno Domini 1599. vltimum opus tuum inter celebria, quibus ditasti Orbem Lovanium est, teste RIVIO I.C. & in curiâ Belgicâ Melchiniæ causarum patrono: Academia autem nostra hæc Regia anno Dom. 1551. Regnante invicto Augusto CAROLO V. Imperatore. Dicã obviter gymnasio Limæ. Perge, age Cæsarem vehis, simulque Cæsaris fortunam. Fortè sic Deus annuit, vt nulla alia, licet numerosa superaret, vnâ demptâ Salmanticensi etiam meâ, cui antiquiori matri, vbi septennium consumpsi studiorũ, libenter cedo filius, & Academia hæc Limensis cedit velut ex voto, & instituto, vtpotè filia, vtpotè hæres opinionum, Constitutionum, & Privilegiorũ: viventis hæc sola hæreditas iure, & iustè defertur: Mexicana incepit anno Dom. 1553. auctoravit CLEMENS VIII. anno 1595. Nõ ignorasti, LIPSI, sed omisisti: præterquam ne læderes generali, confuso, & indiviso sermone, dùm Mexicanos excipis, *Indos*, vel exprimere, vel supponere debuisti cum GOMARA. Pudet dicere, sed non pudet interrogare: quæsisti LIPSI cum quâ gente caderes (vt cum LVCANO *lib* 8. loquar) indica, & Peruana ingenia autumans Indorum naturalium omnia in Novo Orbe? apage, falleris, & falluntur miserè, quotquot sic iudicant in exteris nationibus. Et vt communis fert parœmia aberrant à ianuâ. Indi enim misera hominum multitudo est, nec Academias, nec Sciẽtias profitentur, vix scribunt caracteres, vix legunt aliqui modò iam veluti è profundo somno experrecti: olim penitus ignorarunt literarum elementa, & figuras, nec in pronuntiatione Mexicani B.G.R.S. invenere, sed adsummum signa maiora, vt hieroglyphicos: testatur GOMARA etiam *tom. 2. histor fol.* 293. & refert aliqua MIDENDORPIVS *de Academijs lib. 2. fol.* 305. & in hoc Regno semper metallarij, tributarij, in argentifodinis, fuit quondam tota illa in-

eptia-

eptiarum pluvia: erat totum Regnum Anarchia, seu inanimatum corpus, sine studijs scientiarum, vel vt TACITVS 2. *Histor. Omnem infimæ plebis rumorem affectant:* non Barbarorum illorum solum CALANVS pervasit: non ANACARSIS: nec per antiquum Indorum Orbem ABARIS sagittam, & si per alios, circumtulit. Adeò rationis expertes ante Hispanorum adventum, vt è mari concretos & coalitos spumâque nutritos, vulgò ferrent. Hinc apud eos dicti Hispani *Viracocha* à *Cocha*, id est mari, & à *Vira*, id est spuma: meminit huius rei SIMON MAIOL. *de dieb. Canicularib. tom.* 5. *colloq.* 1. *fol.* 1101. *liter. D.* Dæmonum potius illa antiqua Barbarorum congregatio fuit, quàm si Academiã appellas, dices etiam Academiam locum illum vbi Magiam per Dæmones docebantur homines, vel Toleti, vt vult LVITPRANDVS, vel Salmanticæ, vt TRANSMIERA, qui cecinit in genealogicâ illius civitatis descriptione sequentia

Estudio Nigromantesso
de la cueva Cypriana:
do es opinion Castellana
de siete quedar vn presso.

Sed irridet D. FRANC. TORREB. VILLALP. *lib.* 2. *de Magia divinatrice, c.* 11. *n.* 4. aliter sentit P. MARTIN. ANT. DELRIVS *in proloquio ad libros de Magiâ lib.* 2. *q.* 27. *sec.* 2. Dices etiam Academiam spelũcam HERCVLIS, de quâ multa apud Hispaniæ Historicos. Videndus D. FRANCISC. DE PISA *in Historiâ Toleti, lib.* 1. *c.* 5. Qui discriminat hãc speluncam ab illâ fatidicâ Regis RODERICI. Ecquis Academiam dicet vbi in suggestu Dæmon? Infernum appellare decet gymnasium tale nefandum: Cathedra quæ, nisi ignea erit? iam de Gymnosophistis legi in LVCIANO in rogum ingentem ascendentes spontè comburi, minimè vel forma aut Cathedra excidentes, vt ipse blasphemus loquitur. Opera Satanæ, quæ nisi erroris? inventorem mali appellat CHRISOL. *serm.* 11. & totius sæculi interpolatorem TERTVL. *de testim. anim. cap.* 3. Huius in scholâ, qui nisi centauri, & monstra? vt fabulantur, de illâ quæ dicta fuit scrupea schola, in quâ

Æs-

77

ÆSCVLAPIVS, & ACHILLES instituti fuere, quam sic pinxit VIRGILIVS

Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, numerumque tenebris.

PACVVIVS apud PRISCIANVM *lib. 6.* appellat *scrupulosam specum*: meminit illius etiam TERTVL. *de Pall. lib. 1. c. 4.* ibi: *Scrupeâ scholâ eruditus.*

78 Homines verò (vt redeam) Peruani, seu Indici, non quia Indi sed quia in Indiâ nati, in Americâ ab AMERICO VESPVTIO, seu Fer-Isabelica à Catholicis FERDINANDO, & ELISABET; sicut & qui in Lovanio Lovanienses, in Galliâ Galli, in Româ Romani. Si hæc ita non distinguis, in te aliàs eruditissimo, & literatissimo viro Novus Orbis, si non barbariem, barbarismum inveniet. Dicuntur *Indi* ab Indiâ, & flumine *Indo* à quo magna illa Asiæ provincia, cui MACEDONIS filius indixit bellum, Indè multitudo hominum exijsse ad Ætiopiam inter mare Rubrum, & Nilum testatur HERODOTVS, ideò CHRISTOPHORVS COLON, penetravit cuius fama pennata

Terrasq: tractusq; maris, cælumq; profundum,

nomine Indiarum totum Novum Orbem insignivit; nisi mavis sic appellasse, quasi rectum errore efficeret, nam dū in Orientem Plagam migrasset: multosque post dies *terrā* Nauta clamaret, quod navigantibus commune gaudium est: quò VIRGIL. 3. *Æneid.* ibi:

Iamque rubescebat stellis aurora fugatis,
Cum procul obscuros colles, humilemque videmus
Italiam, Italiam primus conclamat Achates.

Credit insulam Cipango in Orientalibus: sola Orientalis tunc India nota fuit, solus ille Mundus, quò respexit OVID. *lib. 1. de art. am.*

Andromaden Perseus nigris portavit ab Indis:

Id est tincti coloris hominibus; placet magis id dicere, quā à nigris, id est à semotissimis, vt hyperbolicè dictum voluit Dom. D. LAVR. RAM. DE PRAD. *in Pentecontarch. c. 45.* Fuscos enim (quales sunt Indi) vocamus *Morenos* imo

adhuc

adhuc inter Hispanos sic aliquando distinguimus : ni velimus Nasonem verè,& propriè loquutū ; nam in Orientali regione nigri etiā sunt Indi,vndè MARTIAL.*lib.6.epigr.*

Navigat à rubris,& niger Indus aquis.

Nec impropriè Indos nigros vocavit OVIDIVS, quia nigrum colorem alvo præferunt, & prædiligunt; iuxtà PHILOSTRAT.*lib.2 in vitâ Apollonij,cap.9.* ibi: *Audisse item se ab Indis tradūt,Regem ad flumen accedere,cùm augeri dies incipiunt,& illic equos,nigrosque tauros flumini tanquam Deo sacrificari. Indi namque nigrum alvo præferunt propter colorem,vt arbitror.* Fuit ergò hæc India fortuitò inventa, quod vt significet etiam posteris CHRISTOPHORVS, in scuto pinxit: 79

Por Castilla y por Leon
Nuevo Mundo hallò Colon.

Fama navim impulit ipsa , vt Hispanorum fortia pectora scrutaretur, & deinceps omnibus eos gentibus anteponeret.Prævidit ERCILLA *Arauc.c.35.*dum loquitur. ibi:

Sus,tomad possession todos a vna
de essas nuevas Provincias, y regiones
donde os tienen los hados a la entrada
tanta gloria y riqueza aparejada.

Mirantur exteræ nationes, dicuntq; admirabile,quod vnius CHRITOPHORI COLVMBI fœlicissimo ausu , vnius magnanimæ fœminæ ISABELÆ scilicet Castelliæ Reginæ liberali sumptu factum fuerit hominibus , vt Novus planè inotesceret Orbis , magnitudine vix antiquo cedens. Ophiram eandem cum Americâ esse,sunt & qui astruere nitantur,& ad Peruvium inclinent.Illa intrincata apud omnes quæstio adhuc sub iudice est circa originem Indorum ; scilicet an ab oriente venerint:an in navibus:& præcipuè augetur dubitandi ratio,cùm tot tamq; varia sint linguarum genera, vt confundantur:præcipuas dinumero. *Quichua* , *Aymará*, *Lupaca,Pacasa,Millcayac,Allentiac,Iunga*,sed hæc est eadē cum *Quichua*;omitto Mexicanā,& plures Novæ Hispaniæ. Americanam, quam dicimus generalem, seu vt Indi vo- 80

cant

cant *Quichua* quid Cimbricum, seu priscum Theutonicum resonare, sunt qui autument, & vt probent, expendunt aliqua verba, videlicet *Guairas* vt significet idem quod flabela: *Topos*, id est, tegmen capitis: *Llama*, id est agnus. Et sic ex identitate horum verborum, antiquitatem, & originem variè excogitant. Sed quis in re tam obscurâ, & veteri, cuius nulla extat memoria, certam inveniet Indorum viam, quâ à primis illis sedibus lõgissimis per maria huc se cõtulerint? Vix ergò itinera patent, per quæ homines, seu Barbari ad Novum hunc Orbem à principio venerint, vestigia vix percipi possunt: & ante CHRITOPHORVM COLVMBVM, LIPSI, Academiam quæris? per saxa, & rupes volutas invius, & Andabatarum more. Quam invenisti apud GOMARAM, luto eam, IVSTE, obnubilas ignorantiæ, & iustè, nisi & nomine abuteris, cùm propriè gentium fuerit barbararum colluvies illa, vbi Idola, idololatria. Præterquam in Academiâ ordo semper est disciplinæ, hanc barbaries omnis excludit: *Ex Chronic. Alexãdri* CERD. *in Tertullian. depromit lib. 16. num. 269.* ibi: *Dicta autem est barbaries, quod nullo mortales certo duce vitæ, nullo consensu viverent; sed quod sibi quisque præscribebat, quodque sua quemq; voluntas hortabatur, id cuique pro lege fuit.* Sed sine distinctione annotare barbariem, magna diiudicatio est; ò rarum notitiosi hominis argumentum! dum Academiam quærit ire ad Barbaros, non redire. Quid per tot sæcula cum Barbaris vir sapiens? cave à LVCIANO SAMOSATENSI, qui rogatus, doctum, & sapientem vndè cognoscendum, *in Hermotim sive de sect.* respondit: *à cupidine cum istiusmodi viris conversandi*: Omissionis tua culpa fuit, & levissimam dicerẽ, ni palea adhuc notitiosum, eruditissimũ, & politiorem virum dedeceret. Tu qui obviter, & frugaliter meminis in Lovanio, Græciæ, Assiæ, Italiæ, Hispaniæ, Romæ, Legislatoris CHARONDÆ, PYTHAGORÆ, qui cætus habuit iuvenũ æmulantium studia doctrinæ (quod ex LIVIO profers) potuisses, & novam hanc, iam non novam, Limensem Academiam si nõ describere, saltim scribere notitiosus: potuisses,

imò

imo debuiſſes Mexicanã magnificam etiam, literatiſſimam, honorificam: qui barbaram veterem congregationem, non ſcientiarum, ſed idololatriæ, cum GOMARA inter alias numeraſti: meminit huius inſignis civitatis MIDENDORP. de *Academ. lib. 2. fol. 306.* ibi: *Vrbe Mexicanã Novæ Hiſpaniæ, & univerſæ Americæ præſtantiſſimã; reſidet Prorex, & Archiepiſcopus. In eadem eſt ars imprimendi, & cudendi monetam.* Et noſtræ Limæ deſcriptio Hiſpan. edita Lugdun: Batav. ex officinâ Elzeverianâ ann. 1629. *fol. 256.* ibi: *Lima ſive los Reies, Metropolis huius Provinciæ, & Emporium celeberrimũ.* Nec deeſt impreſſoria ars, vt in huius operis impreſſione videre eſt, ex officinâ IVLIANI DE LOS SANCTOS. Exercetur etiã in aliâ, quæ dicitur antiqua, ſive Fratrũ S. DOMINICI. Originẽ, & inventum narrat POLIDOR. VIRGIL. *de invent. rer, lib. 2. c. 7.* & RAPHAEL VOLATERRAN. *lib. 33.* Et divino impulſu hanc fuiſſe artẽ introductam dicitur in *Cõcil. Later. ſub Leon. X. conſt. 12.* & prima opera Typica fuiſſe tractatum DIV. AVGV. *de Civit. Dei,* & conſequenter LACTANTI FIRM. cõmuniter fertur: videndi BEYERLINCK *in Theatr. vit. hum.* & quos ipſe laudat: ſunt & Poëtarũ encomia huius artis: & inter alia PHILIP. BEROAL. ibi:

> *O Germania muneris repertrix,*
> *Quo nihil vtilius dedit vetuſtas;*
> *Libros ſcribere quæ doces momento.*

Plura refert MIDENDOR. *de Academ lib. 1. c. 22.* & MAIOL. *Dier. canicul. in memorabilib. fol. 423.* ſed in Typographos invehit *fol. 789.*

Antequam hinc abeam, vt notitioſis paululùm obtemperem ſtudijs, aliqua de antiquis, & novis Academijs referre breviter lubet. Dicta eſt Academia à villâ propè Athenas, & loco nemoroſo, & ſub paluſtri ac ideò inſalubri poſſeſſã olim ab ACADEMO heroë vt ait LAERTIVS, & ijſdem verbis LVDOVIC. VIVAS *in notis ad Di. Aug. de civi. Dei ad Marcell lib. 8. c. 12.* hinc duxit originem Academia vetus; fuit & alia nova, ſcilicet ſchola Platonica, inde Platonici dicti ſunt. Fuerunt & ſcholæ divinâ ordinatione con- 83

ſtitutæ: extant veſtigia in veteri teſtamento. nam SAMVEL HELI diſcipulus apud HELI Sacerdotem verſabatur 1. *Samuel* 8. *verſ* 1. præter duodecim diſcipulos, etiam ſeptuaginta CHRISTVS Dominus elegit *Lucæ* 10. *verſ*. 1. quæ ſapientior Academia, in quâ Doctor, & Magiſter Author omnium? habuit S. IOAN. BAPTIST, ſcholam, & diſcipulos, quos in verâ doctrinâ inſtituit: patet ex *Joan.* 1. *verſ.* 28. fuit & ſchola Hyeroſolimitana. *Matth.* 11. *verſ.* 15. *&* *Matth.* 22. *verſ.* 15. 16. fuit PAVLVS GAMALIELIS diſcipulus, *Actor.* 22 *verſ* 3. commemorat ipſemet Apoſtolus, ſe ad pedes illius legis Doctoris, diligenter in patriâ lege inſtitutum eſſe. Fuit & ſchola Athenienſium *Actor.* 17. *verſ.* 18. vbi Athenæum dicebatur locus Minervæ ſacer: meminit D. HIERONYM. *epiſt.* 26. *ad Pamach* ibi: *Athenæum Scholaſticorum vocibus conſonabat*: *ſat cito, ſi ſat bene*: Schola Chorintiaca *Actor* 19. *verſ.* 8. Domeſticæ ſcholæ, de quibus PAVL. *Ad Rom.* 16 *verſ.* 5. *&* 1. *ad Corinth.* 16. *verſ.* 9. meminit congregationis in domo NYMPHÆ. Item ſcholæ Eccleſiaſticæ, quas ſinguli conſtruxere Apoſtoli. Vndè PAVL. *ad Thimot.* ſe docuiſſe teſtatur 2. *Thim*, 3. *verſ.* 1. fuit & à SALOMONE prius erectum ſapientiæ Gymnaſium, de quo *Prover.* 9. 1 *ibi*: *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, immolavit victimas ſuas, miſcuit vinũ, & propoſuit mẽſam ſuam, miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcẽ, & ad mœnia civitatis, ſi quis parvulus veniat ad me*. Quæ omnia, vt inquit, PINED. *de reb. Salomon. lib.* 3. *c.* 28. ad Academiæ claſſes, & Gymnaſia diverſa, diverſaſque leges ſpectant: & ideò clauſulam illam, *ſapientiæ domum*, vertunt, id eſt, *domum doctrinæ*: & *ſapientiæ* in plurali, id eſt plures artes, & plures facultates, plura gymnaſia, & domicilia. Erant & collegia, in quibus filij, id eſt diſcipuli Prophetarum habitarent, oſtendit ABVLENS. 4. *Reg.* 2. *q.* 9. hîc ergò docebantur ſincerè, ſinè invidiâ: & addit PIÑED. *Sua enim ſponte profundit ſe ſapientiæ lumen, ac nullis cancellis valet contineri*: *nihil enim tam longè à ſapientia alienum, quàm invidia* Eam reddit rationem SALOMON *Infinitus enim theſaurus eſt hominibus*: Ergò

gò *ex ſapientiſſimo aliquo Doctore quamvis addiſcant, & accipiant plurimi auditores ingentes doctrinæ opes nihil minus ſufficiet ſapientia Doctori ipſi* colligit rectè PINED. Ibidem interpretari etiam poſſet illud *ſincerè*, id eſt vno corde,nam malitiei egregiæ eſt,in corde & corde loqui.

84 Habuit & Anthiochia celeberrimum Philoſophorum Gymnaſium:prodiere hinc Magnus BASILIVS, & GREGORIVS NAZIAZEN.refert plura D.HIERONY.*in epiſt.ad Pamach.*fuit & Epheſi ſchola magna,vbi Apoſt.PAVL. arduas & perplexas res,de divinâ nimirum hypoſtaſi Angelorum & ſpirituũ naturâ diſſeruit. Item & in Cæſariâ publica fuit ſcientiarum domus,item Nicomedienſis,de quâ NICEPH. *lib.*7.*c.*18.&Tarcenſis,de quâ STRABO *lib.*14.*Geographiæ*,& VOLATERRAN.*lib.*10.Ægyptum peritam vocat APVLEIVS: MACROBIVS matrem artium:ita RHODIGIN.*lib.*1.*c.*16. & *lib* 9.*c.*13. in Alexandriâ MARCVS fidelis CHRISTI Domini Evangeliſta Tutelaris & Patronus Academiæ noſtræ Eccleſiaſticam ſcholam inſtituit : plura de Alexandriæ Gymnaſijs EVSEB. *lib.*7.*c.*32.& NICEPHOR.*lib.*6.*c.*36.fuit & Memphiticum Gymnaſium,de quo DIV.HIERON. *in c.*19.*Iſai.* & *c.*30.*Ezechiel.*& RHODIGIN. *lib.*16.*c.*2. item Heliopolitanum Heliopoli vrbe clariſſimâ:vbi DIONIS. Areopagita eo tempore bonis artibus operam dabat, quando propter mortem Salvatoris noſtri Sol obſcuratus, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniverſum Orbem, quod ipſe refert in *epiſt.* 7. *ad Policarpum.*Item Canopenſe,de quo RVPHIN.*lib.*2.*c.*26 *hiſtor.Eccleſiaſt.*rurſus Babiloniſi meminit PHILO in *lib. de migrat. Abrahami:* fuit & Bertynenſis Vniverſitas, ſeu ſtudium generale Iuriſprudentiæ, cuius fit mentio in *Proœm. Digeſti veter.*§.*hæc autem tria.* ibi : *In Berythienſium pulcherrimâ civitate, quam & legum nutricem benè quis appellet.&c.*in titulo *de Metropoli Berytho lib.*11.fuit hæc Romana Colonia,ita PLIN.*cap.*20.*lib.* 5. & fœlix Iulia appellata: MELA *cap.*12.*lib.*1.& DIV.HIERONY.*epiſt.* 26. *ad Euſtho.* ibi: *Bæryto Romana Colonia*,& Sidonienſis Vniverſitas: videndus RHODIGI.*lib.*18.*c.*34.de Perſiâ,aliqua VALER. *lib.*8.

lib. 7. & CICER. 5. *definit.* de Æthiopiâ VIVES *ad c.* 3. *lib.* 18. *Div. Aug. de civit. Dei.* de Indiâ VOLATERR. *lib.* 13. & MIDENDORP. *lib.* 11 *fol.* 305. de alijs LIPSIVS in ſuo *Lovanio.* Poſteriores Academiæ ſunt Bononia, Ferraria, Florentia, Mediolanum, Neapolis, Patavium, Piſa, Cæſaraugusta, Conimbrica, Granata, Hiſpalis, Toletum, Valentia, Pariſium, Andegavum, Aurelia, Burdegala, Lugdunum, Pictavi. Toloſa, Colonia, Maguntia, Viena, Praga, Oxoniū, Cōplutū, Avila, Siguença, Mexicana, Limenſis, quam prædico, Salmātica mea, cui ego ſemper debitor obſequij: hæc inter omnes totius vniverſi prima, & quaſi fons, vndè alia Gymnaſia veluti rivi aquam doctrinæ bibunt: ſunt ibi omnia quaſi in compendio. Præſentit BEYERLINCK in *Theatr. vit. hum. tom.* 1. *liter. A. verbo Academia verſ. Hiſpaniæ.* ibi: *A Salmanticâ omnes ferè Hiſpaniæ vrbes, & populi tanquam à dominâ leges, inſtitutiones, & iura petunt. Hinc ad Curiam Regiam Conſiliarij, Iureconſulti, Theologi, Medici, & cuiuſcunq; ſcientiæ Doctores & Magiſtri proficiſcuntur.* Eadem ferè ANTON. POSSEVIN. *lib.* 1. *Bibliot. ſelect. cap.* 8. ſub titulo: *Salmanticenſis Academiæ œconomia leges, mores, ſtudia.*

85 Quem titulum noſtra etiam Academia Limenſis colit quia nulla eſſet conſideratio politica, ſi ordo deficeret, ſi iura, ſi leges: quæ enim potentia tuta, ſi viribus non imponit modum, & in vnoquoque genere ſua quaſi Monarchia non eſt? ſtatim in nihilum omnis ſolvitur harmonia. Ideò condita ſunt ſtatuta. Habet 268. quæ ſequentibus deſerviūt titulis *TITVLO* 1. *ELECTIO RECTORIS, ET OFFICIALIVM* Conſtitutiones 8. *TIT.* 2. *RECTOR* conſtitutiones 28. *TIT.* 3. *CONSILIARII, ET VICE-RECTOR* conſtitutiones 4, *TIT.* 4. *DOCTORES, ET MAGISTRI* conſtitutiones 25. *TIT.* 5. *CLAVSTRVM* conſtitutiones 7. *TIT.* 6. *CATHEDRÆ, CATHEDRATICI* conſtitutiones 67. *TIT.* 7 *SCHOLASTICI* conſtitutiones 7. *TIT.* 8. *THESAVRARIVS* conſtitutiones 5. *TIT.* 9. *SECRETARIVS* conſtitutiones 15. *TIT.* 10. *BEDELLI* conſtitutiones 12. *TIT.* 11. *GRADVS* conſtitu-

ſtitutiones 61. *TIT.* 12. *BACCALAVRI ET PVPILLI* conſtitutiones 16. *TIT.* 13. *FESTIVITATES* conſtitutiones 5. Eſt etiam præſcripta forma Rectoris, Conſiliariorum, Doctorum, Scholarium, & Officialium iuramento *in conſtitutionib.* 264. 265. 266. 267 in ordine. Sunt & his aliæ plures cōſtitutiones ſuperadditæ, quæ dicuntur novæ. Vniuſcuiuſque ſummarium referre non libuit: tum ne faſtidioſus eſſem legenti, tum quia tranſcriptæ ferè omnes hæ ſunt ex Salmanticenſibus. Celebrem dumtaxat oculis legentis ſubiicio octavam ex novis ad literam.

Iten que ninguno pueda recebir grado mayor de Licenciado, Maeſtro, ni Doctor en facultad alguna, ni aun el de Bachiller en Teologia, ſin que primero haga juramento en vn libro Miſſal, delante del que le ha de dar el grado, y los demas que aſsiſtieren, de que creerâ, y enſeñarâ de palabra, y por eſcrito aver ſido la ſiempre Virgẽ MARIA Madre de Dios, y Señora nueſtra concebida ſin pecado original. El qual juramento ſe pondrà como lo hizo, en el titulo, que del grado ſe deſpachare. Y si ſucediere aver al-

86

guno

guno(lo qual nueſtro SeñorDios no permita)que rehuſare hazer el juramẽto, le ſerâ por el miſmo caſo denegado el grado, y el que ſe atreviere a darſele, incurra por el miſmo caſo en pena de cien ducados de Caſtilla para la caxa deſta Vniversidad: y en privacion de oficio el Secretario de la Vniversidad, que no denunciare ante el Rector del caſo. Y fiaſe tanto de la devocion de todos para cõ la Madre de Dios, que ſe eſpera, nunca ſucederâ, con que obligue a execucion de eſtas penas.

87 Hucvſque ſic perventum eſt piiſſimâ, & iuſtiſſimâ hâc conſtitutione. Doctorum opera virgo perficit, iuxtà S. BONAVENT. *in Specul. Virg, cap. 5*. ibi: *Ruth in oculis Booz*, MARIA *in oculis Domini hanc gratiam invenit, vt ipſas ſpicas, id eſt animas à meſſoribus derelictas colligere ad veniam poſſit, qui ſunt meſſores, niſi Doctores & Rectores? &c.* Thelogiæ, ſacris libris, Iuriſprudentiæ, & Philoſophiæ ſacra Virgo præeſt: quæ divino illi Apoſtolorum Collegio præfuit: probant LVCI DEXTRI verba in ſuo Chronico anno Chriſti 34. ibi: *Sacra virgo conſilio, luce doctrinæ, & mirabili vitæ exemplo præſidet Collegio Apoſtolico, nihilque*

gra-

grave gerunt illi, quod non eius consilio, ductuque gerant. Nō potest non rectum, quod à MARIA est. Vndè RICHARD. *lib.* 1. *par.* 2. MARIA *Apostolorum Magistra facta, qui nostri deinde Magistri facti sunt:* & GVARRICVS Abbas *serm.* 1. *de Anuntiat. Ex ipsâ paravit sapientia domum ad quiescendū, & Cathedram ad docendū:* & S. VINCENTIVS FERRERIVS: *Virgo* MARIA *melius sciebat Biblia, quàm Prophetæ:* & S. ANSELM. *Omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ sunt in* MARIA quia vt apud RVPERTVM Abbatem ipsa: *Nihil Rex Cœli, & terræ à me abscondit.* O Virgo MARIA, CHRISTI Domini Mater! Virgo Mater, quæ à peccati originalis maculâ tu sola semper libera, etsi reliqui omnes ADÆ filij, perditionis extitere filij: verbo rem claudam, quæ claudi nō potest verbis: O MARIA quæ vbique MARIA! Vbiq; pia vbique misericors serva nos, dirige, iuva, vt indiès floreat Academia nostra, imò tua, quam protegis Domina Mundi, & Cœlorum Regina.

His ergò constitutionibus constat Vniversitatis Regimen, his claret doctrinarum ordo, & scientiarum omniū chorus. Habetur etiam quotidie ratio temporis & horarū, vt in Auditorijs Magistri alternatis vtātur vicibus, & mutuò se expellant. Fuit & apud veteres Romanos divisio diei: vt MARTIAL. scribit *lib.* 4. *epigram.* 7. ibi: 88

Prima salutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octava palæstris
Imperat extructos frangere nona thoros
Hora libellorum decima est Eupheme meorum
Temperat ambrosias cum tuâ curâ dapes.

Et IVVENAL. *satyr.* 1. ibi:

Ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum
Sportula, deinde forum, iurisque peritus Apollo,
Atque triumphales,

Scholastici ferè omnes gaudent exercicio, non ingens illa mul-

multitudo hîc hominum est, quam in suis quisque dinumerat Academijs scriptor, sed quæ sufficit, vt multi sint scientiarum alumni, exercitata paucitas adhuc ad victoriam promptior est, quàm rudis multitudo. Non tam copiæ hîc sunt divitiarum, quàm regularum, quæ adhuc in sumptu faciendo quæruntur, iuxtà illud vulgò dictum

mas vale regla que renta.

Vndè HORATIVS

Si rectè frueris, non est vt copia maior
Ab Iove donari possit tibi.

Et ideò Modernus quidam dicebat *in sumptu faciendo quæstus consistit.* Quod non prodest, non est: ergò aliquando copia hominum, inopia est: multi rudes, nulli; recedant vetera LIPSI.

Vltima servivit studijs melioribus ætas.

Adhuc

Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas,
Cur nos angustâ conditione sumus?

89 TIBVLLI querimonia est. Viret Academia nostra, non friget schola, ergò à cessante ratione ZONARAS te reprehendit 3, *annal. in Iustin.* ibi: *Frigentibus passim in oppido scholis rusticitas, & barbaries occupavit inhabitantes.* Nosti omnia nondum adhuc nata ingenia indica vt generaliter loquaris? cribro, vt aiunt, divinas, nã acutissimis, novus hic Orbis feracissimus est, & acuminibus pollet, sine cortice nat. Testis est oculatus & omni exceptione maior tot vicibus admirandus, quot & laudandus Dom. D. IOAN. DE SOLORZAN, Regius Consiliarius in vtroque supremo Castellæ, & Indiarum Senatu, *tom. 2 de iur. Indiar. lib. 1. c. 29. n. 22.* ibi: *Et nos quotidianis experimentis agnoscimus innumeros indigenas, tam bello quam togâ & (quod magis præstat) vitæ sanctimoniâ conspicuos evasisse, & quotidie evadere, quorum nomina summâ quidem voluptate, atque animi alacritate laudarē ni vererer ipsorum, qui laudandi essent modestiam offendere, & alios concitare, aut contristare, qui propter prolixæ relationis tædium, omittendi essent, &c.* Contestis, & Germa-

manus etiam meus D. D. ANTONIVS DE LEON PINELO, quem legum peritia, historiarum cognitio, bonarum literarum dulcis harmonia, scribendi stylus commendant, vt (præter quotidiana opera, quib⁹ assiduè & indefessè assistit) manifestant Summaria novæ Recopilationis Regalium schedularum, Bibliotheca Indica, quæstio iucundi potus *Chocolate*, tractatus de velo & amictu mulierum, & singularis ille de confirmat. Realib. quem videns D D. IOAN. FERDINAND. PIZARRO Consiliarius Regius *in discurs. pro Marchion. D. Franc. Pizarr. fol.* 79 ait; *Del Licenciado D. Antonio de Leon Pinelo, cuydadoso Escritor de las cosas de las Indias, y como tal justamente premiado de vuestra Magestad.* Frater ergò prædictus meus, filius etiam huius Vniversitatis, qui Relatoris officium summâ cum laude exercet in supremo Regali Indiarum Senatu iustitiæ, & Cameræ *d. tract. de Confirm. Real. part.* 1. *c.* 15. *n.* 41. ibi: *Por las letras estan las dos Vniversidades de Lima y Mexico, produciendo sugetos dignos de toda estimacion; &c.* Facit & schedula Regia D. Regis PHILIPPI II. 30. *Decembris ann.* Domini 1588. ibi: *Por quãto aviendo yo mandado fundar vn Estudio y Vniversidad en la ciudad de los Reyes de las Provincias del Perù, ha sido N. Señor servido de que al intento ayan correspondido efectos de mucho fruto en bien vniversal de aquel Reyno, mediante el grã exercicio de letras, que continuamente se tiene en la dicha Vniversidad, de que han resultado sugetos de mucha consideracion en todas facultades, &c.* Lubet etiam transcribere verba FR. IOAN. ZAPATA *in tract. de Iust. distrib.* 2. *part. cap.* 11. *n.* 20. ibi: *Adeò tendit effrænata cupido, & dura aliquorum æmulatio, vt non solum eos, qui Indi, & ex Indis oriuntur, incapaces, vt admittantur, appellent; sed eos etiam, qui ex Hispanis parentibus inter Indos solummodo nati fuerint, eadem incapacitatis notâ, quam ipsi somniantes, & ambientes finxere, inurere voluerint, & absque Dei timore, & hominũ debitâ charitate ausi sunt in eos & verbo & scripto invehere; sed quantum eos sua somnia (ne dixerim ambientiũ suggestus) fefellerint, & viri Doctissimi, & Patres religiosissimi*

90

mi, Episcopi Piissimi, qui in Ecclesiâ Dei laborantes, ac si primitivi milites essent manifestissimè probant, & ostendunt. Quos Novus ille Orbis, vt fructus vberrimos fœcundissimè protulit, & vt filios vsque ad perfectum ætatis, & virtutis statum procreavit, literis instruxit, morum compositione honestavit, vt eos in Pastores, Iudices, & Patres eorum propria & amica patria suscipiat, iterum & amplectatur. Invehit in eos, qui temerè imponunt vitia Peruanis hominibus, & pro patriâ pugnat, nam ius gentium cogit iuxtà textum in *l. 2. D. de iust. & iur* ibi: *Veluti ergà Deum Religio, vt parentibus, & patriæ pareamus*: vndè vt MARCEL. inquit in *l. minimè 35. D. de Relig. & sumpt. fun.* minimè maiores lugendum putarunt eum, qui ad patriam delendam venerit quasi amor patriæ antecellat sanguinis coniunctioni: rectè D. GREGOR. NYSSEN. *Qui virtute præditus est, hanc colit.* Gens ergò verè Hispana, à quâ origo nostra est, barbariem in Indis non admisit, sed omisit: & licet nullus hucusque sit Patronus, qui patrocinetur verbis adeò fortibus, & contra nos syccophantam agat, *Academia* dicebat LVCIAN. bis accusatus *semper in vtramque parata, atque instrucla est orationem, ideoque etiam exercet sese vt contraria probè possit dicere.* Parce, LIPSI, lusimus satis:

Innocuos censura potest permittere lusus

Parcite LIPSI lipsana, quæ fateor tuis in libris, ingenuis, liberis eruditissima, & laudibus referta dignis, facti hæc vobiscum quæstio, non iuris.

Et tu, ò ACADEMIA, cui Primarius inservio Canonum interpres publicus, & famam publicè defendo lubens tuâ, & honorem tot annis fortè iniustè læsum, quot periodus Lipsiana me glossatore caruit, plaude, & contentus ero cum DIVO AVGVSTINO dicere *lib. 8. confess. c. 12. Gratulabar testimonio eius, quod in vltimâ ægritudine obsequijs meis interblandiens appellabat me pium.*

(·¿·)

CONTINVATIO operis.

SEquuntur dissertatiunculæ, quas Iudices, & Auditores meos, purgatis auribus, percepisse vidi. Vnus:

Sua narret Vlysses
Quæ sine teste gerit.

Ingeniosas vix dicere audeo, ne (vt SEPTIMIVS in *Apolog. lib. 2. cap. 3.* considerat) clausis oculis aliqui in odium earum impingant, quo veritas obnubilatur, quæ plerumque surripi odio solet. Rectè etiam PLIN, Junior *lib. 1. epist. Pompe. Saturn: Si silenda feceris factum ipsum, si laudanda, quod non sileas, ipse culparis.* Me cum, & cum libellis meis loquor, ni quia tentavi alijs auribus dicere, severos opellæ discussores iam invenerim. Sed quidquid sit, cùm officij mei esse reputem Hypomnemati huic Apologetico nonnullas Legum & Canonum disceptationes annectere, vt quasi indicent Academiæ doctrinas, Theoninum dentem pertimescere non licet, cui enim? nec HOMERO pepercit BION: *Fœlices* (inquit D. HIERONY. *super obit. Paulin epist. 26. ad Pamach.*) *essent artes, si de illis soli artifices iudicarent. Poëtam non potest nosse, nisi qui versum potest struere: Philosophos non intelligit, nisi qui scit dogmatum varietates.* Consonat PLINIO *lib. 1. epist. Atio Clem.* ibi: *Vt enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex iudicare; ita nisi sapiens, non potest percipere sapientem.* Rem Pulcherrimam, Novi Orbis animam, Academiã, inquam, prædico D. MARCI, omen in nomine vt perenet. Conatum quisq; laudabit: effectum fortè nõ nemo. Minimus ego omnium, qui antrum MERCVRI ingrediuntur, & adhuc scribere volui, vbi enim propter dignitatem rei prædicandæ nullus sufficit, quicunque potest, quia quicunq; non potest; præterquam non insolens ex minimis maxima

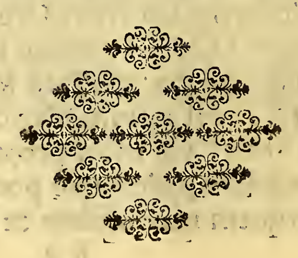
coniicere. Eleganter PERS. *satyr. 6.*

pulsu dignoscere cautus
Quod solidum crepit, & pictæ tectoria linguæ.

Sic etiam Medici ex vnius arteriæ pulsu de totâ hominis valetudine iudicant: ex lineâ APELLEM PROTOGENES, & ex Pisano stadio quod HERCVLES suis pedibus metatus erat illius corporis mensuram PYTHAGORAS cognovere : imò ex nævo ingenium hominis æstimatur , ingens ex scintilla saxum, & ex vngue Leo. Negotium feci, nescio an perfeci, cùm nihil sit, dicebat HORATIVS.

ab omni parte beatum

Aliqua forsam excogitavero, si alij iam prædixerint , licet PLINIVS Iunior rescribat: *Præterea suæ quisque inventioni favet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictũ est, quod ipse prævidit.* Gaudeo: probatum enim & receptũ voluisse dicar; admirationem non inquiro, sequi enim gloria, non appeti debet, sed cùm nescire fatear, quid sit otiũ, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nil agere, nihil esse (adeò multa me negotia nec sedere, nec studere patiuntur extranea à munere & onere) voluisse sat erit. Se ipsam veritas commendet, quam opella præsefert: nam vt LACTANTIVS FIRM. *Divinar. instit. lib. 3. cap. 1. Tanta est potentia veritatis vt se ipsam, quamvis in rebus exiguis suâ claritate defendat;* grati animi officium erga Academiam sicut probatum iri Doctoribus non dubito , ita ipsi , quoque non aspernentur. Styli paupertatem animi affectus excusat, & veniam præparat, hanc exopto vt veluti quodam antipharmaco tractatum præmuniat.

DI-

DISSERTATIVNCVLA I.

CAP. SIGNIFICANTE DE PIGNORIBVS

LIB. III. DE CRETAL.

QVOD TOTIVS FERE TITVLI,

ET SELECTIORVM EIVS

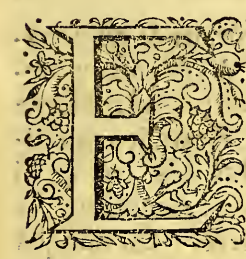
PERIOCHA

EST:

INNOCENTIVM III.

PONTIF. MAXIM.

VTRIVSQ. IVRIS PRVDENTISSIMVM SISTIT.

EX solemni Academiæ nostræ Limensis ritu, in publicâ literarum Orchestrâ, Iuris Canonici Vesperalis Cathedræ, pro examine dedi extemporaneam in cōspectu iudicum dissertatiunculam capitis huius; & quem vnius horæ volubili arenarum rotante motu tractatum pro rostris, censorinis frontibus, & post discipulis latiori calamo lubens recitavi, hæc commentatio cludit. Illius publicam rogationem (vt vtar TACITI verbis, *lib. 3. annalium*, GELI, *cap.* 20. *lib.* 10. SVETONI, *in Cæsar. cap.* 2.) Expo-

nere

nere vt possim vtiliter, sit principium DEVS ter Optimus ter Maximus, cuius sapientia, & fortitudo sunt. Quo duce, quæstiones singulis INNOCENTI.III. verbis comprehensas, ex vera Iuris Canonici, & eius consanguinei Iuriscivilis ratione, derivare, ac deducere, non dubito.

2 Postquam egerat INNOCENTIVS de computatione fructuum, ad quam furacem feneratorem compelli decrevit *in c.illo de pignorib.* ne sinceram cōtractuum fidem sub velo iustitiæ efrænata cupiditas attaminaret; & casum *l.1.C. si pign.pignor.datum sit* excogitaverat *in c.cum contra 6. eodē tit de pignor.* quasi repetiti sermonis argumentum instituit *in c.significante 7.* de imputatione fructuum, & commissoriæ legis in pignoribus, sive fiduciæ improbatâ pactione; quâ rapinæ æmulâ, ditesceret creditor iniustè. Vt ergò Pontificis regulam priscis Iurisconsultorū legibus partim scatentem, lustrare, & illustrare possimus, & varij difficultatum excursus dispersi palentur, distinctione, & ordine procedamus. Et primò ad certam facti fidem; hanc fortè olim LVCINNIVS RVFINVS coætaneus IVLI PAVLI petijt *in l.4. D.quibus ad libert.proclamat.nō licet.* ibi: *Peto itaque, vt plenissimè instruas.*

PROPOSITIO.

3 RODERICVS civis Pisanus biscentum & quinquaginta libras auri mutuatitias à GVIDONE accepit concive suo; & sub pacto commissoriæ legis domum pignori dedit, iuramēto præstito, illiusque maximâ obstrictus fide, quòd, ni statuto tempore recolligeret, pactionis lege teneretur. Vt miseram debitoris quasi servitutē effugeret, (cui nunquā tempus pigro currit elapsu) nuntio, quem putarat fidelem pecuniam tradidit perferendam creditori. Quantum in se fuit, licet R. adimpleverit iuramenti vinculum, quia perfidè se gessit nuntius, & inscius nec potuit verè solvere cre ditori

ditori ab Imperatore detentus, conditione deficitur. Tentans querimoniam creditor, ſiccine diſſimulans avaritiam, oppoſitâ commiſſoriâ lege, quam duriſſimâ fecit proprij negotiatio lucri, motus ambitu pignoris, domum reſtituere recuſavit. Quid non auſit ambitio! mentem auri ſacra, ſeu execranda fames, non iuramenti Religio fovet:

Impius ante aras, atque auri cæcus amore

Pro exiguo debito rem magni valoris amat. O quàm verè PROPERTIVS! de hoc avaritiæ parente:

Aurum omnes victâ iam pietate colunt.

Annecto verba NASONIS 3. *Metham.*

Moderaminaque ipſa nocebant.

Neceſſitas enim, & excuſatio iuſta debitoris avaritiam excitat creditoris: prædæ tam cæca cupido eſt, cæcus omnis avarus; beneficij nomen amittit illius beneficentia, *neq; ſi ob tuam cauſam,* inquit CICERO; *cuiquam commodes beneficium, id putandum eſt, ſed feneratio.* Quàm alia, quàm diverſa liberalitatis gloria! quæ in eo ſita eſt, vt inſtar agri fertilis plus det, quàm acceperit, ideò ALEX. AB ALEX. *Dier. genial. lib. 5. cap. 1. Qui ingenuè liberalis eſt, non id appetit, vt beneficium adhuc pro beneficio feneretur.* Regia virtus eſt liberalitas; cultores ſuos ad portum Cœli ducit, nec ſinit eos in divitiarum fluctibus periclitari, dicebat ANONIMVS; huc illud *Pſalm, 3. Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat.* Ve Tãtalis, qui ore ſicco dumtaxat inhiant auro, ò rarum ſupplicium: ſitire cum nihil ſit opus! ſitiunt, non vt Ille miſer Tãtalus per violentiam, ſed violenti. Avaros intelligo, & fenore impios ſarcaſmo MARCI CRASSI digniores, huius enim, etſi liquatum aurum ori infuſum, mortuo tamen, & ſemel, & proprium; ſed illi vitales impurum, & vſuræ maculâ obſcœnum milliès bibunt, & de aliorum ventre extrahunt. Ideò fortè avarum, ſanguiſugam ad corpus humanum dicit D. THOM. *opuſcul. de regimin. Princ. lib. 3. cap.* 15. aſſervat pecunias, nec ſibi, nec alijs, *non aliter eſt,* inquit LVCIANVS, *quam in præſepi canis, nec ipſe veſcens hordeis, nec equum famelicum id facere ſinens.* Sola divitum indecora parſimonia eſt.

IN-

INNOCENTIVS III. creditoris iniustitiam condemnans, epithymiam illius destruit, & debitoris causam obfirmat aliquibus regulis, & inconcussæ veritatis rationibus. Erit instituti nostri repetere, sic promittimus; iam damus.

VERSICVLVS. I.

ibi... *CVM IGITVR PACTVM LEGIS COMMISSORIAE SIT IN PIGNORIBVS IMPROBATVM.*

4

PLausu communi fulcitur iuris hoc fragmẽtum *l. 1. l. 3. C. de pact. pignor. & de leg. commiss. in pignor. rescind.* nam vt Glossographus GOTHOPHRE. *in d. l. 3. Captiosa,* ait, *lex commissoria in pignore, cum pro ære modico pretiosa res frequenter supponatur.* Eiusdem rationis consors est *l. 41. tit. 5. p. 5.* videndos ex rationalissimo sapientum gremio deligo COVARRVB. *lib. 3. vari. cap 2. à n. 7.* NEGVSANT. *de Pign. part. 4. à principio* MOLINAM Theologum *de Iusti. & iur. tract. 2. disp. 324* AZOR. *instit. moral. p. 3. lib. 7.* LÆSSIVM *de Iustit. & iur. lib. 2. c. 20. dubit. 15 n. 133.* IACOB CVIAC. *lib. 2. de feud. tit. 29. & ad titul. C. de pact. inte. emptor & vend.* DONEL. iuncto OSVAL *lib. 18. comm. cap. 19.* DVAREN. *ad titul. de lege commisso.* IOANNEM LVPVM *de vsur. comm. 2. in præfat. n. 16.* GVTIERREZ *de Iuram. confirm. p. 1, tit. 9. q. 10. n. 7.* BELON. *de Potest. eorum quæ in contin. fiunt vel ex interval. lib. 1. c. 39. de leg. cõm. n. 3,* ANTO. FABER *de Error. pragmatitor. decad. 21. error. 2.* CALD. PEREI. *in l. si curatorem. verbo sua facilitate C. de integr. restit. minor. & de empt. & vendit. in 2. p. rubri. à n. 27.* RODRIG. *de annuis reddit. lib. 2. q. 2. per totam.* SVRD. *decis. 248. à nu. 9.* MANTICAM *de tacitis, & ambig. convent. lib. 11. tit. 9.* BRITO *1. p. rubr. de locat.* TIRAQVEL. *de Retract. cõvent. in fine n. 136.* PINEL. *2. p. rubric. de rescind. vend. c. 1. à nu. 26.* novissimè NONIVS COSTA *de Privileg. creditor. regul. 3. limit. 2. à n. 8.* Huius regulæ doctri-

** sine epithetis*

nam

nam lapidem ad lydium examinare,nunc mihi regula est. Ergo vt exequar , contraria iura civilia afferamus, & diluamus : nec oleum, & operam perdidisse videbimur, si hæc explicentur, & decidendi rationem præcedant, vel præparent.

5\. Dubitandi ansam Interpretibus offert MARCELLVS in *l.Titius* 34 D.*de pignor.actio*.cum rei pignoratæ venditionem pacto contractam rescindi nō posse affirmet, & si debitor sortem,& vsuras vltrò solvere paratus sit; ergo hanc licere pactionē in pignore supponit. Expressius id exeritur ex *l.si fundus* 16.§.*fin*.D.*de pignor. & hypothec*, vbi MARCIANVS pignoris dationē ita fieri, vt si intra certū tempus nō sit soluta pecunia,iure emptoris rem possideat permittit omnino. Rursus inter debitorem, & fideiussorem,intercedente pacto,prædia empta habere licere, quæ creditoribus obligaverat,scripsit SCÆVOLA,*l.Titius* 81.D.*de cōtrah. empt*.ergo benè verum non est legem commissoriam in pignoribus reprobari;ni maluerimus hæc esse quasi paludamenta, quibus armata vetus Iurisconsultorum sapientia adversus nos pugnet.

6\. His legibus vexati interpretes variè opinati sunt. Et 1 distinctionem constituunt inter debitorem, creditoremq́, & inter debitorem,& fideiussorem de lege commissoria in pignore paciscentes.Tangit MENOCH.*de adipisc.remed*.5.*n*.39. adnotarunt BARTOL.*in l.quamvis* D.*de solutio* ABBAS *in d.c.significante* 8.*n*.6.SALICET *in d.l.vltim*.D.*de contrah. emption*.& communem opinionē dicit COVAR.*lib.3.variæ. cap*.2.*n*.7.& in secunda specie, SCÆVOLÆ responsum probant *in d.l.final*.moventur ex eo ; nam pro alio fideiubere pretio æstimabile est *l. hoc iure* 19. §.*labeo* D *de donat* vndè prohibitionem lucri vltra sortem,à quo abstinet iustus creditor egenti debitori mutuans cessare fideiussoris respectu suadentur.

7\. Mutila hæc distinctio est, & acuit ruborem, quia convincitur manifeste;nam fideiussoris officium, alias liberale, ad locationem ,& conductionem respiceret intercedente

pecunia *l.* 1. §. *mandatum* D. *mandat.* cũ debeat durare gratuitum vtpote mandati naturam præseferens *l. si remunerandi* 6. §. *passus sim l. qui fide* 53. *l. si pro te* 40. *l. si vero* 12. § *Marcellus* D. *eodem titul.* & nil sit officio magis contrariũ quam merces, vndè SENECA, *lib.* 4. *de benefic. c.* 40. *Reiiciendi genus est protinus aliud beneficium mittere, & manus munere expungere.* Et idem *lib.* 2. *c.* 6. *Quam dulce, quam pretiosum est si gratias sibi agi non est passus, qui dedit, si dedisse, dum dat oblitus est.* Nec sufficit fideiussionẽ onus esse, nã etiã tutela nõ honos est, sed onus, & tamẽ nõ ipso iure statim Tutori salarium debetur; ita BARTOL. MENOCH. VBESEMBECH. CAMIL. BORREL. ANTON. PIAGGIVS, quos refert ANTONIVS HERING. *de fideiussor. p.* 1. *c.* 26. *n* 128. debet ergo fideiussoris officium esse gratuitum, imo maior illius (etsi quæ confert beneficia singula sint damna sui) quam creditoris mutuantis largitas, quia nihil impẽdit. Si ergo sors mutuatitia creditori ipsi, cui abest, nihil debet parere, quantominus fideiussori simplex verborum prolatio? observat ÇALDAS vbi supra, *n.* 96. *& de empt. & vendition. cap.* 28. *á n.* 40. addit *Perniciosa etiam huiusmodi exactio semper nobis visa est, per quam omnis vsurarum probibitio, sacrorumq; Canonum in fæneratores detestatio defraudari, ac eludi facilime potest, si mutuans sine fideiussore fingat se mutuare nole; aliumque supponat amicũ, qui fideiussoris officio fungatur, isque pecuniã extorqueat.* Hinc est ruptam dici fidem si fideiussor emat bona debitoris *l.* 1. *C. de dolo.* quam legem explicat. ANT. FAB. *de errorib pragmat. decade* 9. *error.* 4. iuncta *l. si mandatu* 95. § 1. D. *mandat.* & reor veteres Gymnasiarcas supra relatos proprijs perire armis distinctione illa, funereo velut tegmine incedentes, cum fideiussor pro alio solvens statim creditoris munus novo alitu foveat *l. creditorem* 11. D. *de verb. signi.* & ex tunc incipiat pactum legis commissoriæ, & cadant in commissum perpetuo pignora. Non invenustè IOAN. EVSEBI NIREMBERG vir de omnibus literis satis bene meritus in sua sapientia mythica *Cum creditor,* inquit, *sponsorem convenit plus vrgebit fideiussor debitorem, quam creditor ipse*

ipse, nec hunc iam adeò verebitur ære alieno obnoxius, sed fideiussorem sua severius persecuturum iura, non æris dumtaxat nomine, sed ingrati animi, violatæque fidei. Itaque duos debitor exactores lucratus, magis formidabit illum, qui magis benignus fuit. Et postea subdit *Ad fideiussorem conditio, & actio creditoris transditur contra debitorem.*

Hinc plura deducuntur ad praxim singularia. Adeò enim vrget solvens fideiussor, vt sola creditoris confessione prævia circa solutionem repetat à debitore. BARTOL. *cons.* 169. *vol.* 1. ROMAN. SALICET. & ALEXAN. *in d. l. duobus* D. *de iur. iura.* sic cõsuluit CASTREN. *cons.* 64. *vol.* 1. ALEXAN. *cons.* 90. *n.* 3. *&* *cons.* 134. *vol.* 6. FELIN. *in c. si cautio n.* 89. *de fide instru.* AFFLICT. *decis.* 94. *n.* 3. MARSIL. *in rubr. de fideiuss. n.* 265. TIRAQVEL. *de retract. consang.* §. 1. *gloss.* 18. *n.* 84. SVRD. *decis.* 118. *n.* 1. Illud admirabilius est, fideiussorem aliquando resoluto, & irrito iure principalis creditoris, quo nixus ipse creditor debitorem traxit obstrocto collo ad iudicium, adhuc respectu illius verum esse creditorem, quia verè solvit, vt de fideiussore carcerati, & à latronibus iniustè detenti scribunt Gloss. *in l. metum* §. *sed licet, in verb. operæ* D. *quod met. caus.* elegans facit textus *in l. si pater* §. *si quis aliquem* D. *de donation.* iuncta gloss. verbo *irrevocabilis*, vbi merces laboris pecunia dicitur, quam similis repetit fideiussor. CESAR VRSIL. *ad Afflict. decis.* 149. *á n.* 5. coincidit casus *l. idemque* 18. §. *fin.* D. *mandat.* cum creditor si fideiussorem ob remuneratione liberat, statim fideiussor instar creditoris repetat debitam à debitore pecuniam, cessionis enim loco est remuneratio *l. si vero non remunerandi in principio* D. *mandat.* advertũt HYPOL. *in rubric. de fideius. n.* 312. CROTVS *in l. si is, qui n.* 216. D. *vsucapion.* MENOCH. *lib.* 3. *præsumpt.* 140. *n.* 6. CASANAT. *cons.* 10. *á n.* 75. & præcipuè *n.* 87. firmum ergo remanet, debitoris fideiussorem reddi illius verum creditorem, principali creditori postquam solvit *l. fideiussoribus succurri* 18. *l. si is qui* 37. D. *de fideiuss. l. si quis* §. *fin.* D. *mandat. l. Stichum* 95. §. *penult.* D. *de solut.* BARTOL. *in* 1. PAVLVS *n.* 2. *in l. Modestinus* D. *de solut.* IACOB. DE ARE-

NAS *de cession. action. n.* 71. vt fides, & ſponſio ſubſiſtāt, à quibus fideiuſſor non impropriam trahit ſignificationem iuxta illud VIRGILI.

Accipe daque fidem:

De quo plura ANTON. HERINGIVS *de fideiuſſor c.* 2.

9. Nec nocet, vt progrediamur, *l. hoc iure* 19. § *labeo* D. *de donationib.* conſultus namque invenit, mercedem pro fideiuſſione nō eſſe merè liberalem, ſed remuneratoriam: quia reciprocantur obligationes, cum debitor non ſine iuſtitia donet, nec fideiuſſor coactus fecerit: imo in ſignum ingenuæ liberalitatis, & amicitiæ, quæ antidoſis non extrahit fideiuſſionem à ratione officij gratuiti, quemadmodum ſi debitor ſponte creditori remiſſam faciat repetitionis vſurarum animo donandi poſt mutui ſolutionem nihil agit contra mutui naturam, ergo fideiuſſor prohibetur aliquid pretio æſtimabile in contractum deducere propter fideiuſſionem, non verò retributione gaudere, cum debitor ſit obligatus ad antidora *l. ſed ſi lege* §. *cōſuluit* D. *de petit. heredit. c. cū in officijs de teſtam.* quæ antidoralis obligatio contractū vſurarium non reddit; vt circa ſimoniam reſolvit Doctor ASPILCVET. *conſ.* 9. *titul. de ſimon.* De hac antidoſi interpretandus eſt MARTIAL. *lib.* 5. *epigram.* 56.

Quod non argentum, quod non tibi miſſimus aurum
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua.
Quiſquis magna dedit voluit ſibi magna remitti
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

ALEX. AB ALEX. *dier. genial. lib.* 5. *c.* 1. rectè eundem locum diſcutit, & addit. *Cum ergo author hic dicat eum, qui magna dedit, magna ſibi velle remitti, non cupidi animum penſare voluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius, & ingenui, quo & natura iubente cogimur, vt eum, qui beneficia in nos contulit alio officio devinciamus ſtabili, certaque ſententia multa maiora, & quammaxima largiri: quæ obligatio antidoſis dicta eſt* Huc etiam SENECA *lib.* 2. *de benefic. qui accipit*, inquit, *beneficiū licet animo benigniſſimo acceperit non conſumavit officium ſuum, reſtat enim pars reddendi, ſicut inluſu eſt aliquid pilam*

scitè ac diligenter excipere, sed non dicitur bonus lusor, nisi qui aptè, & expedite remisit, quam exceperat. Item potest fideiussor indemnitatem sibi stipulari, vt effugiat periculum, & damnum fideiubendi, vndè vetus proverbium *sponde, noxa præsto est*: melius CLEMENS ALEXAN. *lib. 6. stromatum*, ex EPICARMO, *sponsio est noxæ filia, & multæ*, & PETRARCHA *lib. 2. c. 14.*

Ante oculos damnum est, si fias sponsor amici
Pro magno reputes, solverit ille lucro.

Imo & potest hoc esse illud damnosum verbum, quòd intellexit OVIDIVS illo versiculo.

Vnius vt verbi grandia damna ferat.

Alia vide apud ANTON. HERING. *de fideiussor. cap.* 1. per totum: invenies ibi compositionem harum sententiarum, & illius *Proverb.* 17 *Stultus homo plaudit manibus suis cũ spoponderit pro amico suo, & cap.* 22. *Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*, cum illa *Ecclesiast.* 29. *Vir bonus fideiubet pro proximo suo*, & alia quæ refertur à glossa 2. *l.* 1. *tit.* 12. *p.* 5. videndus etiam, RODRIG. *de annuis reddit. lib.* 2. *q.* 12. per totam, qui simul dissserit, & plenius an fideiussio debeat esse omnino gratuita: iuncto COVAR. *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *n.* 6, DECIO, *cons.* 7. *n.* 1, actum dissipativum appellat FONTAN. *de pact. nuptial. fol.* 362. *n.* 13. & CALD. PEREI. *cons.* 1. *n.* 16. fideiussionem existimat modum, quo in miseriam, & pauperiem facile pervenitur: & post ANGELVM notavit IASSO. *n.* 2. *in l. contra iuris § fin.* D. *de pact.* probans posse vxorem adversus maritum fideiussionibus implicatum vti remedio *l. vbi adhuc C. de iur. doti. & l. si constante* D. *solut, matrim.* & idem CALD. *n.* 17. *parũ fideiussor á donatore distat vterq; perdere dicitur, nõ vt decet administrare.* Hoc periculum ne subirent mulieres Senatusconsulto cautum est, ne pro alijs intercedant: scripsit VLPIAN. *in l.* 1. *& in l.* 2. D. *ad Senat. cons. Velleian.* plura congerit CAM. BORREL. *de magistratuum edict, lib.* 1. *cap.* 2. *á n.* 48. cõsulendi FARINAC. *in decisionib. Rotæ noviss. tom* 1. *decis.* 139. *n.* 3. CALD. PEREI. *in d. l. curatorem babens supra*

num.

n.96. Gloss. fin. in c. si fæneraveris 14.*q*.3. D. THOM. 2.2.*q*.78. *art.*2. *ad* 3. Quia ergo actus fideiubendi merè gratuitus est, & donationi similis, si interveniat inimicitiæ inter debitorē, & fideiussorem potest hic á fideiussione liberari *l. sane* 23. D. *mandat. l. sicut* D. *de recept. arbitr. l. filius familias* 8. §. *fin. l. vel exilio* 21. D. *de procurat. l.* 24. *tit.* 5. *p.* 3. in terminis HYPOLIT *in rubric. de fideiussorib. n.* 216. DONEL. *in l. si pro ea, n.* 16. *C. mandat.* GRATIAN. *decis.* 133. *n.* 17. HERINGIVS *de fideiussor. c.* 25. *n.* 30. DONEL. *vbi nuper n.* 18. & de liberando fideiussore scitè scripsit Salmāticensis D. D. D. IOAN. BAPTISTA DE LA REA *in suis decision. Granat. decis.* 39. *per totam.*

10 Distingunt non fœliciores, nec fausti alij pactum legis commissoriæ in continēti, vel ex intervallo, & si non primo casu, secundo affirmant, in pignore sustineri: quasi ex intervallo, non eam extorsionem contineat, & rapacitatem, inexpletamque manifestet cupiditatem creditoris, ac in continenti. Pulcherrimis genij, atque ingenij frontibus plausibilior hæc distinctio visa est: sed clamitat absoluta decisio *l. fin. C. de pact. pignor.* quam distinguere non debemus *l. de pretio* D. *de public. in rem. l.* 1. §. *generaliter* D. *de legat. præstād.* Dein si ex intervallo pactum commissoriæ in pignore dedissemus, legi fraus, imo maior fieret, quam si ab ovo cōtractus māciparetur creditori fiducia pignus: notat TIRAQVEL. *de retract. convent. in præfat. n.* 8. cum simulationi idoneus, & paulò latior campus patescat, quam maximè appetunt Vsurarij, cautelas excogitantes ad circumveniendam iuris præsumptionem. Itaque pactum ex intervallo iniustè lucrosum est. Quid ni? cum trahatur ad tempus debiti non soluti, & adhuc res pignorata existat similis commisso emphyteuticorum, & publicanorum *l.* 2. *C. de iur. emphyteutic. l. commissa* D. *de publican. & vectigal.* vndè colligit RODRIGVEZ, vbi supra *lib.* 3. *q.* 6. *n.* 17. vsuram dici non solum, quæ sorti accedit ex pacto á principio, sed si ex postfacto ante solutionem datur aliquid vltra sortem.

11 Celebris est in comprobationem Glossa verbo *cogaris l. ab emptione* D. *de pact.* ibi: *Admittenda ea pacta legis commis-*

missoriæ, & adiectionis in diem re integra, & ipso contractu, quasi post illum admitti non oporteat. Sequũtur CASTRENS. SALICET. BALD. quos refert ANT. GOMEZ 2. *tom. variar. cap.* 1 *n.* 30. necessario enim ad secundum contractum eũdũ esset, admissa ex intervallo commissoria lege, argumẽto *l. si ex duobus* 6. ibi: *Ideo discedi á priori emptione, & ad secundam perveniri.* D. *de in diem adiection.* Imo non tam legis commissoriæ, quam de retrovẽdendo pactum diceretur, novum illud ex intervallo adiectum: & in continenti nõ appositum quomodo informabit contractum? *l. iuris gentiũ §. quinimo* D. *de pact.* videndi sunt plures, quos aducit MORLA *in empor. iur. tit. de pact. in præmiss. á n.* 22. *vsque ad* 26. DONEL. *lib.* 12. *comm. cap.* 11. OSVALD. ibidem *litera A*, & pactum nudum foret, cum deficeret illi contractus: placet vestitum solum dicere, quod in continenti cõtractus ipsius naturam induit, & informat illum, reiecta opinione CORRAZ. *miscel. lib.* 1. *cap.* 1. DONEL. iuvatur *l. quod si nolit* 31. *§. vltim.* D. *de ædilit. edict.* non invenio similitudinem, melior est textus *in l. ab emptione* D. *de pact.* ibi: *Quia eo modo non tam agitur hoc vt à pristino negotio discedamus, quam vt nova quædam obligationes inter nos constituantur.*

12 Vt revertamur ad opus, ponendum est: pactum commissoriæ legis Diggestorum tempore improbatum in pignore, aut extermine lege aliqua non inveniri: collatis á labore nostro theoriæ oculatissimorum Interpretum comitijs, nulla apud eos apparet aliquid tale dicens, quam ante nos ex publico iuris cõmunis ærario foras extruderint. Pro viribus defendit ARIAS PINE. *in l.* 2. *C. de rescind. vendit. in* 2. *p rubric. à n.* 27. & diligenter excutit mentem *l. fin. C. de pact. pignor.* ibi: *Placet infirmari eam, & in posterum omnem eius memoriam aboleri.* Quibus verbis novum ius CONSTANTINVS induxit, plurium emendationum quasi ambitiosus author, vt observat idem PINELVS, *de bon. mater.* 1. *part. num.* 29. *circa l. fin. C. famil. hersisc. l. his solis C. de revocand. donatio. l. cum vir C. ad leg. Iul. de adulter.* & ALCIAT. *lib.* 4. *parerg. c.* 5. *in l.* 1. *C. de revoc. donat.* nec deceret

Im-

Imperatorem cõstitutionem suam ad præteritorum emẽdationem extendere, si antecedenti tempore simile pactũ in pignoribus exolesceret. Non celabit huius rei veritatem, qui primum *d. l. fin.* sensum percalluerit, ibi: *Quoniam inter alias captiones præcipuè commißoriæ pignorum legis crescit asperitas placet infirmari eam, &c.* relativum illud *eam* ad duritiem legis commissoriæ, & verbum *crescit* ad consuetudinem, quæ crevit vsu in pignore respicere quis negabit? Iuvat etiam glossa, verbo *præteritis*, & indubiè prohibitio, specialiter à Iurisconsultis notaretur *l. item apud Labeonem 15. §. ait prætor D. de iniur.* si tunc eis commissoria in pignore non adlubesceret.

13 Subsistamus, nam adversus hæc conspirat textus *in l. quamvis 45. D. de solution.* dum pactum, vel simile, legis cõmissoriæ respuit in pignore, seu re à marito vxori hypothecæ data ad tẽpus, quo dos non solveretur, ergo cana est prohibitio commissoriæ in pignore, siquidem in veterum memorijs invenitur. Verum sic obsepta caligine difficultas albescit, si vertimur ad mutuũ viri, & vxoris inter se amórem, quo invicem spoliari timuit antiqua iurisperitiæ provida disciplina per integrum titulum *D. de donat. inter. vir. & vxor.* ex qua fluxit reprobari fiduciam ex tũc inter cõiuges, quos amoris arctissima fibula copulat: ne ad donationem profussam invitarentur, proprijs suis pretiosis pro exigua dote, vel pro maiori vilibus datis pignori rebus sub pacto dictæ legis privarentur insignum amoris, & reciprocæ servitutis, culpam pro amore sumentes iuxta illud NASONIS

Ludite sed furto celetur culpa modesto.

Et SATI 2. *Theb.*

Virginitatis amor, primæque modestia culpæ.

Laudi ducunt in amore mori, qui mutuis animis amant, amantur. Vndè TIBVLL. *lib. 4.*

Vror ego ante alias; iuvat hoc, Cherinthe quod vror,
Si tibi de nobis mutuus ignis adest.

Magna quidem vis amoris est, qui minuit numerum, & auget

auget. Acutissimè eruditissimus Sigalionis Author *l*. . excogitavit. ibi: *Quòt sint vnum & quatuor quærit? hæsitabant ex facilitate quæstionis arcanum suspicati; at Sigalion subridens ait vnum & quatuor sunt duo: plus mirabantur; tunc ille: duo amici sunt vnum, & quatuor; quoniam illos amor vniat, fiunt vnum; quia verò quisque repetatur transformatus in alterum, vt est amoris ritus, fiunt quatuor: cum duplicetur vterque, se contrahunt Amantes, se mutiplicant, se interimunt, se recreant; O quantum præsidium adversus iniurias fortunæ interdum nullibi esse, idest non esse, interdum hîc & alibi esse, idest, duo esse!* Similiter canit IOAN. BAPTST. MANTVAN. Carmelit, quem fortè vidit Sigalion, ingratiam duorum amicorum:

> *Fallor? an hi duo sunt: duo sunt pluresq; duobus*
> *Hi duo, & hi plures sunt tamen vnus homo.*
> *Corporibus duo, corde vnus, cum viribus addat*
> *Vnio tres: sic sunt tres duo, & vnus homo.*

Plura idem *egloga*.3 & præcipuè ibi:

> *Et fecit duo corda vnum; duo traxit in vnum*
> *Pectora. sensus inest nobis & spiritus idem.*

Elegans etiam AVSONIVS *epigram*.130.

> *Vado, sed sine me, quia te sine: nec nisi tecum,*
> *Totus ero: pars cum sim altera Galla tui;*
> *Vado tamen, sed dimidius, vado minor ipso*
> *Dimidio; nec me iam locus vnus habet;*
> *Nam tecum ferè totus ero: quocunque recedam,*
> *Pars veniet mecum quantulacunque mei,*
> *Separor vnus ego, sed partem sumo minorem*
> *Ipse mei: tecum pars mea maior abit;*
> *Si redeam tibi, totus ero pars nulla vacabit,*
> *Quæ mox non redeat in tua iura, vale.*

Amoris impetus quò magis intellectu caret, eò fortior & in suo crimine laudabilior est. Huc quondam respexit Reginæ querela

> *Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amavi,*
> *Crimine te potui demeruisse meo?*

Sapientissimus IDIOTA *lib. de amor. divin.* humanum vocat crimen vitæ, blandam persecutionem, domum tempestatis & laqueum. Hæc pro diverticulo satis.

14 Placent supradicta: ni voluerimus in casu *d.l. Quamvis* præseferre Iurisconsultum rationem illam dotis, scilicet vt integra solvatur, non vt lædatur maritus: inter coniuges enim vitari inæqualitatem, legum conditores maximè curarunt *l. iure succursum § fin.* D. *de iur. doti.* ergò ne vel maior esset dos, quàm res pignorata, vel econtra; æquitatis, & iustitiæ suffragante ratione, cessavit inter duos pactum á pluribus impunè observatum.

15 Iterum omnia subvmbrat reconditus textus in *l. Æmilius Larianus* 38. D. *de minor.* displicuisse vtiquè commissoriam Imperatori, affirmat PAVLVS ex antiquioribus testis. Ergò Diggestorum tempore odio potiùs, quàm accepta interpretatione digna extitit. IACOBVS CVIAC. aliud, inquit, est improbare legem, vel quòd lex displiceat: cui ego addo *l. prospexit* D. *qui & á quib.* vndè infert fiduciam, seu commissoriam tunc temporis non sperni, displicuisse tamen Imperatori, á quo restitui minor, non á Consulto, vel Prætore potuit. Sed ni fallor, latet adhuc veritas: quare oblita hac interpretatione, nec non alia ANT. FABR *in Rational. ad d.l. Æmilius*, & ACVRI *ibidem*, alia etiam OSVAL. *lib.* 16. *comment. c.* 19. *litera E*, qui displicuisse Imperatori, ait, non generaliter, sed in proposita specie: noviter expēdo PAVLVM & verba illa, *quia tamen lex commissoria displicebat ei*, credo non tam ad Imperatorem, quàm advenditorem referenda, cui lex commissoria displicuit, cum interpellatione tutoribus facta post diem legi præstitum renuntiatio venditoris constet, *l. de lege* 6. *§ vltim.* D. *de leg. commiss.* Pupilla vtique effectu rem venditam persequitur, simplicitati illius suspecta tutorum insidiabatur diligentia contrario simulata velamine, non impedit actio venditoris; obstat irrevocabilis intercapedo temporis, contra lapsum Pupillam restituit Imperator, etiam ea ratione motus, quòd lex commissoria displicebat venditori retronsigens, non cucurrisse renun-

nuntiationi tempus, & quasi postliminio tacti specie restituta, ad uoluntatem venditoris respexit, qui rem i nempta dicere cùm posset, & commissoria vti, denuntiavit tutoribus *l. post diem* 7. D. *de leg. com.* nec licuit variare *l. si fundus* 4. §. *eleganter* D. *eodem titul.* Incitavit, nō nego, pietas & Regiam gravitatem, æquitas legis, lenita parte pœnarū, coëgit, & venditorem ad tempus suæ renuntiationis vt rei vindicatio duret, & Pupillam vt pretium soluat restituere. Æquitas enim iuri scripto non subiicitur vt ex CICERONE *lib.* 1. 2. *de invent.* meminit CORRAZ *in l. ius civile* 6. *vers. sine scripto* D. *de iust. & iur.* nec vlla circa æquitatem regula *l. de accessionibus* 14. D. *de divers. & tempor. præscription.* nihilq; tam peculiare est Imperialis maiestatis, quàm humanitas, per quam solam DEI servatur imitatio *l. si vnus ex his* 27 *in fine C. de donat. inter.* & CASSIOD. 4. *variar.* *Quid est*, inquit, *dignius, quod diu noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi vt rempublicam nostram, sicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata custodiat:* & TYMPVS *in specul. princip. signo* 32. *n.* 2. *Non enim quidquam est, quod imperium Romanum meliùs commendet gentibus, quàm clementia, hæc Cæsarē Deum fecit, hæc Augustum consecravit.* Quatenus te censes hominem, eatenus nobis es Deus: Athenienses POMPEIO scriptum missitarunt: refert LIPSIVS *in comment. Plinij Panegyric. n.* 537 æquitas falit rigorem summi iuris: natura ipsa huius immissionis magistra est: advertit MANTV. CARMEL. *lib.* 1. *sylva* 5. ibi:

Sic natura parens tempus munivit vtrumque,
Caumata frigoribus temperat igne gelu
Ianus habet sylvas, & aprici vina Phalerni,
Creticaque idæis transmare vecta cadis.
His se armare potest. gelidamque retundere brumam,
Et melotæis terga fovere togis.

Ius ergò, & æquitas simul, vincula civitatis. Nec mirum amarè, & rigurosè, scrupulosaque iuris inquisitione contra venditorem in præsentiarum agi; lex siquidem commissoria, & si vsu recepta, benignam etiam in aliquibus habuit

interpretationem respectu emptoris, vel venditoris prout personarum, & causæ status desiderabat. Hinc dies intercalaris non proficiebat continuò *l. in tempore* 2. D. *de divers. & temp. præscript.* iuncta gloss. verbo *dies intercalaris*: aliquandò proderat, vt in favorabilioribus *l. 3. §. minorem* D. *de minor.* videndus IACOB. CVIACI *in d. l. 3.* & circa etymō HORAT. AVGEN. *lib. 1. de hominis partu, c. 4.* SCALIGER. *lib. 2 de emendat. temp. tit. de veteri anno Roman.* MACROB. *lib. 1. saturn. c. 13.* VARRO *lib. 5. de ling. latin.* de bisexto etiam intelligo *l. cum heres 44. §. Stichus* D. *de stat. liber. l. ita vulneratus 51. § æstimatio* D. *ad leg. Aquil. l. anniculus 134.* D. *de verb signi.* cum ALFONS. CARRAN. *de legitim. part. cap. 12 § 5. á n. 13.*

16 Assertum, cuius subijt huc vsque sermo, subvertere etiā videtur textus in *l. cum dominam 13. C. de pignor.* cum Imperatores SEVERVS, & ANTONINVS iure dominij, intervenięte pacto, posse bonis creditoris admisceri pignus, & peculium eius legitimè habere comitem arbritrentur. ibi: *Dominæ cōtractus, & voluntas ad firmitatem sufficiat*, quæ, etsi reconditioris intelligentiæ decisio sit, viva cōmissoriæ legis pelle vestita loquela sonat, quia res ipsa indefectum solutionis debiti pro solutione cedit, virtute contractus, idest pacti. Iam pridem eiusdem mentis fuerat VLPIAN. in *l. eleganter 24.* D. *de pignor. actio.* ergò exuberat potiùs commissoriæ vsus in pignore iure Codicis, quàm expiret.

17 Enim verò ne causemur, & intemperantiora fiant similia, quibus scatet IVSTINIANI opus interiecta dubia, sciēdum est: pignus necessariò distrahi virtute pactionis abinitio pro mutuô intercedentis, hodiè improbari; quia extortionem, & asperam venditionem continet, quamvis adiiciatur *iusto pretio.* COVARR. *lib. 3. varia. cap. 2. n. 8.* PETR. SVRD. *decis 248. n. fin.* FELIN. *in c. debitores in fine. de iur. iur.* RODRIG. *de annu. reddit. lib. 2. q. 2 á n. 15. & lib. 3. q. 5. per totam* rem enim habere etiam iustô pretiô, creditoris lucrum est, & damnum parit debitori, qui affectione in rem spoliatus, semper invidus creditori, alienatione rei dolet

quia

quia melior est ipsa, quàm non ipsa *l. & si æquo* D. *de lega.* 1. Ex hac doctrina oritur ratio textus in *l. lex quæ tutores C. de administr. tuto. l. si in emptione 36.* D. *de minorib.* Minorē scilicet haberi læsum alienatione rei, ad quam probabilem retinet affectionem. Consule ROLANDVM à VALLE *consil.* 10. *n.* 100. & ideò legatum fundi vanum non redditur, si iustum dare pretium legatarius damnas sit: liberalitas enim testatoris plauditur, & satura est, dum speciei voluptatem & affectum donat; aliter in quantitatis legato contingit: imò ridiculum esset, quinquaginta legare, vt quinquaginta dentur *l. si fundus 65.* D. *ad leg. falcid.* circa æstimationem rei de quâ contendit *l. pretia rerū* D. *eodem titul.* cōsulendi CORRAZ. *lib. 6. cap.* 1. *n.* 5. CALD. PEREIR. *in l. curatorem habens C. de in integr. restit.* verb. *sua facilitate n.* 4. vbi distinguit inter contractus bonæ fidei, & stricti iuris: & expendit *l. si servus* 33. D. *ad leg. Aquil. & l. pater filio in fine* D. *de evictiou.* & in tractatu *de empt. & vendit. cap.* 8. *n.* 54. pro comperto habet singulare interesse affectionis præstare actionem *l. si in emptione* D. *de minor.* id verò, quod dici solet, *non augere condemnationem*: cum communi sententia intelligo in contractibus stricti iuris, at in bonæ fidei, expressa est *l. cum servus* D. *mandat.* ibi: *Placuit enim prudentibus affectus rationem in bonæ fidei iudicijs habendam.* Ita etiam resolvit CORRAZ *lib.* 6. *misçell. cap.* 1. *n.* 5. & CALDAS *d. n.* 54. & 55. ne obstent iura in *l. videamus* D *de inlit. iur. l. ea lege* D. *de serv. export. l. libertus* D. *de bon. libert.* & ideò quasi tacitô murmurê, si nō statim pedibus, manibus ad inferorum limina vsurâ ductricê, creditor ire incipit, dum scripturâ paciscitur, vt debitor propter mutuum rem pignoratam vendere stipuletur, si id fiat tanquam gravamen pro mutuô iniunctum, vel lucrum ex mutuô. Iuxta illud EZECHIEL. 18. *Homo enim iustus, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia avertit manum suam.*

18 Hinc interpretor *l.* 41. *tit.* 5 & *l.* 12. *tit.* 13. *par.* 5. ibi: *Pero si el pleito fueße puesto de guisa, que si el peño non le quitase*

tase hasta dia cierto, el que lo empeñò, que fuesse suyo vendido, è del otro comprado por tanto le apreciasen homes buenos, tal pleito dezimos que valdria: de iustissima datione insolutum, seu venditione indemnitatis iure: quin actum fuerit inter contrahentes, vt debitor teneretur vendere necessariò rem, quam citra simile pactum venditurus non esset. Sic intelligunt hæc iura COVARR *lib.3.varia. c.2.n.*8. & RODRIG. *de annu redd lib.*2.*q.* 2. *n.* 19. non ergò de commissoria lege sumenda, vt cadat statim in commissum res necessariò vẽdenda; sed de pacto, quod tacitè inest, de distractione pignoris iusto pretio exercenda propter indemnitatem creditoris. Vno verbo clarescit isthæc interpretatio; valet, inquã, pactum, dummodò creditor aliàs adhuc sine tali venditione sit mutuaturus, & debitor rem venditurus. Dexter SVRDVS explicuit bellissimè *decis.*248. in fine. ibi: *Vnum autem addebam ego: quod vbi aliqua coniectura subsisteret, debitorem non fuisse aliter venditurum rem illam, vel creditorem, aliàs attentasse illam emere, tali casu non valeret pactum incontractu mutui, quòd talis res sit empta iusto pretio.* Indemnitatis pactum iustitiam continet, quia mutatio pecuniæ res plena periculi est. Facetè depinxit MARTIAL.

> *Dimidium donare Lino, quàm credere totum,*
> *Qui mavult, mavult perdere dimidium.*

Igitur qui aliàs fecerit merè mutuãs propter lucrum, quasi orcinus vsurarius est, cùm iam penè sit in faucibus Orci, vel Plutonis, vel adminùs pedem habet in cymba Charontis *c. consuluit de vsur.* ibi: *Pro intentione lucri, &c.* Caveat suæ quilibet salutis non immemor, nemo enim tam firmum habuit præsidium, quod avaritia non infregerit, atque debilitaverit, teste TVLLIO *in vatinum*, qui hanc pestem animi vocat *in lib. de consolat.* vitiorum Reginam CASSIODO, *lib.*12.*variar. epist* I. belluam feram SALVSTIVS *ad Cæsar*, alij Metropolim improbitatis; ego avaritiam paupertatem appello, nam vt bene AVSON. in illis septem Sapientum sententijs. Quis pauper? Avarus: similis ijs, quos canes rabiosi momorderint, qui sitim horreunt, & tamen in media

aqua-

aquarum restagnatione dentes in ore restringunt, & rabie illa morsi sicci pereunt.

Semper inops quicunque cupit.

Eleganti id penicillo scripsit LVITPRAND. *de reb. Imper. & Reg.* ibi: *Quoniam improbi, & avari, qui incertas atque in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc sibi sufficiens inventus est, cui quod haberet, esset satis, non modo non copiosi divites, sed etiam pauperes, & inopes existimandi sunt, soli enim sunt divites; qui suis rebus contenti satis esse putant, quod est non esse cupidum vera pecunia est, non esse edacem vectigal est.* Non efficit divitem maior abundantia, sed minor cupiditas. Mirificè etiam GREGOR. IX. *in proœmio Decretal.* prodigam dicit avaritiam quoad evacuationem omnium virtutum, pacis æmulam, matrem litium & iurgiorum; itaque fœneratores, cùm omnes avari sint, sæpiùs pro vsuris molestissimi sunt debitoribus. Sic intelligitur HORATIVS *satir.* 3. ibi:

Odisti, & fugis, vt Drusonem debitor æris,
Qui nisi cum tristes misero venere Kalendæ
Mercedem, aut numos vndè vndè extricat: amaras
Porrecto iugulo historias captivus, vt audit.

19 De alienatione ergò licita audiendi sunt textus in *l. fideiussor l. cum solvendæ* 4. *l. creditori* 8. & integer ferè titulus D. *de distract. pignorum.* Pactum etiam de insolutum dando necessariò rem pignoratam, abhorret naturam mutui incontinenti, vel ex intervallo appositũ, antè solutionis diem, nã licet vendere, & promittere de vendendo, alia atq; alia res sit *l. qui se dicit* D. *de iudic. l.* 2. *iũcta* gloss. verb. *admittit* in fine *C. si advers. libert.* plenè TIRAQVEL. *de retract. convent ad finem tituli. n.* 52. eandem nequitiæ tetram conditionem includit promissio: cuius differentiæ vestigium insinuat *l.* 1. *C. de pact. pign.* vbi de promissione est casus. ibi: *Cessurum se creditoribus*; ità gloss. & communiter Doctores, nihil referre notant, an quis dixerit, *cedo, vendo, insolutum do*, an *promitto vendere*, vel *insolutum dare*: si semel creditori quodlibet pro mutui gravamine libuit. FELIN. *in c. debitores de iur.*

iur.

iur TIRAQVEL *de retract. convent. n.* 134. MOLINA *de iust. & iur. tract, de contractibus disp* 130.

20 Si verò adventante solutionis die, creditor de distrahēdo pignore curet, cùm debitor liberè alternativâ vti possit, vel quantitatem primò debitam, vel pignoris venditionem offerens, strictos egreditur contractus prohibitionis terminos; quia rem pignoratam creditorem emere à debitore, omnimodò licet *l. rescriptum* 12 *l. alienatio* 20. *§. fin.* D. *de distract. pignor. l. in numerationibus* 44. D. *de solution. l. pupillus* 5. *§. sed & si creditor* D. *de auth. tutor.* iuncto BRISON. *de solut. & liberat. lib.* 2. in titulo *de pignor. vendit*; nec vllum ex hoc retegitur inconveniens, quia cessat asperitas, quæ clamat iniustam in pignore commissoriam, vt docet MORNACIVS *ad titul de lege commissor. in rubric.* & BACHEQVIVS *cap.* 21. *de iust. & iur. n.* 234. Iam non præcisa alienandi vis sub illâ lege velatur, nec infirma, seu coacta libertas est, cū medius debitor inter solutionem sortis debitæ, & pignoris venditionem, præstantius futurum sit quod elegerit; secùs si pactum legis commissoriæ crebrò duret, & valeat, cùm in mora constitutus, quasi creditoris servus non possit non vendere, & facti debitor sit, quem non impropriè servum appello ex VALERIO MAXIM. *lib.* 6. *c.* 1. de TITIO VETVRIO addicto creditori propter debitum, & *lib.* 7. *cap.* 3. & TITO-LIBIO *lib.* 6. ibi: *Captum inservitutem, & vincula duci videā, in de rem creditori palàm populo solvit, libraq; & ære liberatum emittit.* Coniiciebatur etiam in carcerem gravibus vinctus compedibus, & post sexaginta dies trinis continuis nūdinis, ad Prætorem in comitia producebatur; & tandem capite pœnas dabat, aut extra civitatem mittebatur venundandus. Ita CARLEVAL *de iudic. tom.* 2 *lib.* 1. *tit.* 3. *disp* 1. *á n.* 5. vbi ex MACROBIO *Saturnal. lib.* 16. & TERTVL. *in Apologe. adversùs gent. cap.* 4. deducit significationem nundinarum; *Erat*, inquit, *nundina nonus quisque dies rusticis feriatus, qui octo diebus in agris opus faciebant, nono autem die intermisso iure admercatum, legesque accipiendas adibant.*

21 Aliquantulùm respiciamus ad praxim, ne illud accidat

Theo-

Theoriæ sectatoribus, quod PETRONIVS Arbiter *in suo satyric.* animadvertit, & more suo ridens, seu morsu lachrymatur. ibi: *Hæc ipsa tolerabilia essent, si ad eloquentiam ituris viam facerent; nunc ex rerum tumore, & sententiarum vanissimo strepitu, hoc tantùm proficiunt, vt cùm in forum venerint, putent se in alium terrarum Orbem delatos: & ideò ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, quia nihil ex his, quæ in vsu habemus, aut audiunt, aut vident.* Et de facultate creditoris ad pignoris sub hastâ emptionem dispiciamus. Quæstionis huius decisio cùm indiscrimine, & differentiâ pignorum posita sit, scire priùs lubet: conventionale pignus contractu fieri *l. 1. D. de pignorat. act. l. contrahitur* 4. D. *de pignorib.* Iudiciale verò specialiter iuvente Magistratu, vt pro executione sententiæ distrahatur *l. si pignora.* 50. D. *de eviction.* quod fieri adsolet per officiales, & Apparitores, & iudicij ministros gloss. *in l. 2. C. si in caus. iudic. l. eos* 9. *C. de execut. rei iud.* CVIAC. *in paratitl. C. si in caus. iudicat pign. cap. sit.* aliter idem commento suo luci donat dum inquit, prætorium pignus datur, iudiciale capitur; prætorium occupat creditor, hoc executor, sive apparitor Magistratus *l. si plus* D. *de eviction.* alia item excogitat circa hæc pignora Prætoris, & iudicis.

22 Animadvertitur 2. in pignore iudiciali nullam esse prohibitionem creditori, vt palàm possit emere, & ad licitationem invitari, & admitti, vt quilibet extraneus *l. 2. C. si in caus. iudicat.* NEGVSANT. *de pignorib. 6. p. memb. 1. n.* 10. SALYCET. *in l. ordo C. de iudic.* FRANCH. *decis. 64. n. 4. &* 10. Gloss. *in l. á divo Pio* §. *si pignora* verbo *addicantur*, & ibi BARTOL. & ALEX. *n. 11.* D. *de re iudic.* GALLES. *in tract. ad form. camer. olligat.* in quæstionibus incidentibus post processum *n. 30.* SCACCIA *de iudic. tom. 1. cap. 96. n.* 40. mò præfertur creditor extraneo *l. cùm bona* 16. D. *de reb. auth. iudic. possid.* alias *l. 1.* D. *de privileg. creditor.* BRVNVS, *tract. de cession. bon. q. 22. principal. n. 1.* ANTON. FAB. *lib. 8. Codicis tit.* 17. *definit.* 32. CARLEVAL. *de iudicijs tom. 2. lib. 1. tit. 3. disp. 1.* ferè per totá alios laudat MANGILIVS *de subhast. & licit. q. 21. n. 4.*

 & 16.

& 16.& plura de triplici pignore iudiciali,prætorio,& cōvētionali.PARLAD.*different.quotidian.differēt.*58.§.1.& §.2.

23 Quibus prælibatis,fateor ingenuè,veriorem semper mihi visam sententiam distinguentem inter pignus conventionale,& iudiciale; vt conventionale creditor per interpositam personā prohibeatur emere *l. & qui sub imagine C. de distract.pignor.* iudiciale verò permittatur.Hanc praxim stylus omnium tribunalium admisit.TenetPARLAD.*quotid. lib.1.cap.3.& n.*38.argumento *l.1.C.de contract. iudic. & l.3.§.sed si debitorem D. de donat.inter vir. & vxor.*adducit BARTOL.sententiam *in l.cùm per eos. C.siquis alteri vel sibi.* defendit AMATIS *decis.67.à n.12.tom.1.* HERMOSIL. *ad ll. Partit.tit.2.Gloss.7.l.92.tit 5.p.5.n.16.&* CALDAS PEREI. *de emption.& vendit.cap.11.n.26.* huius distinctionis rationem præbet , dùm constituit creditorem, in conventionali pignore censeri procuratorem , ab ipso debitore constitutum ad opus venditionis,ex textu *in l. pro debito C. de bon. auth.iudic.possid.d.l qui sub imagine C.de distract.pignor.*Aliter in iudiciali pignore observatum invenies , cum officio iudicis distrahatur.Nil ergò novi, quòd creditor se habeat, vt quilibet.Videndus iterū CALDAS *cap.17 à n.* 20.Ecquis receptissimum stylum damnet, aut iudices, qui possessionē petenti creditori post cessionem , & declarationem extranei, & suppositi licitatoris concedūt, sine scrupulo iniustos appellet,& debitori iniurios? absit tot sæculis admissam , & recto, iuridicoque prævio discrimine emptionem pignoris iudicialis per tertiam personam creditoribus,ne dicam iudicibus,& tribunalibus vitio vertere. Circa prohibitionem, quam habet creditor emendi pignus conventionale ; vide CALD.*cons.31.tit.de testā.*IACOB CANSER.*variar.tom.1. c.1. n.136.*TESSAV.*qq.forens.lib.2.cap.*3.alia etiam circa ad iudicationem pignoris creditori faciendam, de qua VLPIANVS scribit *in l.à Divo Pio § si pignora D.de re iudicat.* plura nō contemnenda refert STEPHANVS FORCATVLVS *in Necyomantia iur.dialog.*13.

24 Iam obnubilatus ille textus *in l.cum dominā 13.C.de pign.*

solut

ſolutione, & luce donatur, cùm ſpeciem ſatisfactionis poſt moram cōtractam detegat, nullo naſcente ab initio, & ante diē ſolutionis pacto, inter debitricē, & creditorē celebratæ. In eodē ſinu calet interpretatio tex. *in l. elegāter in princ.* D. *de pignor. actio.*

Pendet ex eodem filo intellectus *l. ſi prædiū C. de evictio.* vbi debitum pignori prædium, fuiſſe in ſolutum mācipatū creditori ſupponit Imperator, cùm concedat evictionē cō-tra debitorē, quâ, veluti cōpendio emptionis, vel ſimilis cō-tractus alienationē licuiſſe fatetur. Peſſum ire ad ſupradicta convenit, & caſum huius legis poſt morā debitoris fingere, nunquā tamen, ſequeſtratâ à principio voluntate de vendē-do ſine delectu, cui doctrinæ dat tuitionem ſapientiſſimus IACOB. CVIAC. *in cōmē. l. Titius* D. *de pign. act.* ibi: *Quod inquā interpretes tradunt nō valere ſi fiat in initio cōtrahendi pignoris, ſin verò poſtea, ad veniente ſolutionis tēpore, valere, id etiam verū eſt.* Sēper ergò id fugiendū, ſcilicet impotentia luendi pignoris, vndè BALD. quē ſequitur IASSO. *in l. qui Romæ in princ. n.* 24. D *de verb oblig.* reprobat pactum, quo niſi ſolvat in tēpore nunquā poſſit luere, adſtringitur debitor.

25

Aſt licet Iuriſconſultorum antiquo ſæclo, commiſſoriæ legis nomenclatura nondum pignoribus eraderetur, miror tot doctiſſimos viros publicis excubijs dediſſe, in hac materiâ, legentium oculis *l. Titius* 34. D *de pign. act. & l. fin.* D. *de contrah. empt.* quaſi ad legē commiſſoriam reſpicerent; quod nō ſine veritatis iniuriâ inſectātur; diverſa enim ſunt hæc iura, nō adverſa. Et demiror ANT. FABR. qui in *cōſult. de Montisferrat. Ducatu p.* 2. *fol.* 364. improbrari pactū legis commiſſoriæ, præterquā in fideiuſſore, abſolutè voluit motus *d. l. fin.* D. *de contrah. emp.* alia enim eſt horū iurium intelligentia. Breviter ſed ſigillatìm expendamus. Caſus *d. l. Titius* moroſum dat debitorem, aliter non valeret diſtrahere creditor *l. cū ſolvendæ* 4. D. *de diſtract. pign.* nec id ſilēt verba MARCELLI. ibi: *Futurumq; eſſet, vt diſtraheret creditor, quia pecunia non ſolveretur;* quibus explicitè mora contracta claret. Ergò accuſari non licet MARCELLI reſponſum

26

cùm neutiquàm,ex vi præcedentis pacti,sed ex novo,& recenti creditor emisset;quod nec fibras tangit prohibitionis. Cum his non illigant amicitiam verba *d. legis.* ibi: *Offerendo sortem, & vsuras*, quæ sapiunt durationem pignoris;nam ipsis iniustitia debitoris condemnatur literis, contractum perfectum emptionis,& vēditionis oblatione præposterâ sortis, & vsurarum rescindere mavolentis, & transcendere facultatis iam consumptæ muros,*l* 1.§.*fin.l.*2.§.1. *l.invenditionibus* 9 D. *de cōtrah.empt.l.*2.*l empti fides* 9. *l.nō ideirco* 12. *C.eodem tit.princ.instit.de empt.& vendit.*Noster est CVIACIVS *in d.l.si Titius* dum MARCELLVM loquutū de venditione pignoris factâ certo tempore creditori, non de pacto legis commissoriæ credit.

27 Textus in *l. fin.* D. *de contrah.empt.*in principio minus commissoriæ particeps est:duo enim SCÆVOLA constituit. Primum, prædia vinculo pignoris ligata in favorem creditoris:secundum, inter emptorem,& fideiussorem, emptionem fuisse conditionalem:vndè rudis iam non est dictæ legis sensus.Sic ego interpretor, vt debitorem vendere fideiussori autumem, eâ sub conditione, *si solveret fideiussor creditori.* Apertè denotant verba scripti iuris. ibi: *Si non vt in causam obligationis,sed vt empta habeat sub conditione emptio facta est.* Cuius generis alienatio non funestat doctrinā nostram.IACOBO CVIACIO credimus *in epitom.lib.*1.*ad l.Titius*, ergò cum his non congruat lex commissoria,sine vllâ vi rationis interpretes dictarum difficultatum iugo colla summittunt.

28 Solam *l.si fundus* 16.§.*fin.*D.*de pignor.* commissoriam tangere suspicor, dum formulam pactionis in aliquibus similem exprimit. Vndè paulatim infero dictæ commissoriæ legis antiquationem,post primævam consultorum ætatem advenisse; certiùs probari Authoritate Imperatoris supponentis,in *l.fin,C.de pact.pignor.*Sed ni me subodorantem ratio fugit, non inficiabor dicere Iuriscōsultos,in prædictis iuribus sine metu prohibitonis,& sine odio commissoriæ respōdere quæstionibus,seu captionibus creditorum,

quæ

quæ etsi à longè eam respiciunt. Huius vestigia detegit textus in *l. Titio 36. § Titius* D. *ad municipal.* Captatorias ergò fiduciæ scripturas substulit, & emendavit CONSTANTINVS tàm in pignoribus, quàm in vēditionibus: (advertit CVIAC. *in l. Titius* D. *de contrah. emp.* & ANTON. CONC. *ex Codice Theodosiano lib. 3. tit. 2.*) & IVSTINIANVS authoritatem impartitus est, non ex integro prædictæ emendationi, sed cum diminutione. ibi: *Pignorum.* Observaveram diu, in *Cod. Thedosia.* dictionem hanc deficere, vbi scribentis CONSTANTINI recentior est calamus. Etsi fortè quis dicat, proclives non esse huic emendationi patronos SEVERVM, & ANTONINVM *in l. cum dominã 13. C. de pignor.* qui rescribunt, quod ante decisum erat, in *d. l 16. § fin.* D. *eodem tit.* nec ita facilè vnius legis sensum torqueri, alterius rectum sustineri posse, vbi vnus, & idem author est, & circa idem. Respondeo, diversa fuisse dubia, & responsa de pignore; vnum admisit in suo Codice IVSTINIANVS *in d l. cũ dominam*, aliud silentio obliteravit. Deinde SEVERVS, & ANTONINVS, CONSTANTINO, & IVSTINIANO coætanei non sunt, & diversitas temporum contraria componit iura.

29 Denique sententiam nostram iuvat, & interpretatione iuvatur IVLIVS PAVL *receptar. sent lib. 3 tit. de legat.* qui memoratur, servis legatis eos non venire, qui fiduciæ dati essent, idest creditori propter debitum mancipati, vt transfert CVIACI *ad d. Iul. Paul lib. 2. recept. tit. 13.* Sed enervat hanc PAVLI notationem VLPIAN *in l. suos 73 § . eos* D. *de legat. 3.* qui servos pignori, vel hypothecæ datos legatos videri defendit. Abscondita hæc sunt, & vtilitate plena: ergò vt excutiamus, aliquantulùm immoremur necesse est, in explicatione nominis ex consilio BRISONI, *lib. 3. antiquit. cap. 23.* & alijs, quæ congerit ANTON. HERING. *de fideiussor. cap. 2. á n. 2* nam vt advertit D. MAXIM. *in disp. contra Pyrrhũ apud Ciparysiot. decad. 10. c. 4. dicere, & non priùs distinguere significata verbi, nihil aliud est, quàm omninò confundere, & obscura relinquere ea, de quibus quæstio est: quod quidem alienum est ab homine rationis participe.*

Fidu-

Fiducia, teste ISIDORO *lib.5. ethymolog.* cum pacto legis commissoriæ in pignore contrahebat auxilia; quâ cavebatur, solutâ ad diem pecuniâ, debitori pignus remancipari, non solutâ, pleno iure cõmitti; ideſt ad creditorem perpetuitatem dominij remeare; erat vtique venditio cum regressu. Hinc CICERO *in orat. pro Flacco. Hanc fiduciã*, inquit, *cõmissam tibi tenes hodiè, atquè possides*: & AMBROS. *in lib. de Thob. cap. 12. Hypothecas flagitat, pignus vsurpat, fiducias vocat*: & SYDON. APOLINAR. *lib. 4. Pecuniam mutuam postulavit, imperavitque, nihil quidem loco fiduciæ, pignorisque, vel argẽti sequestrãs, vel obligãs prædiorũ*: & LIV. *lib. 2. bell. Maced. Optimũ ratus Nabidi eam Lacedæmoniorũ Tirano, velut fiduciariũ dare, vt victori sibi restituere.* BOET. 4. *topicor. Fiduciã accepisse dicitur cuicunq; aliqua res eã lege mãcipatur, vt mãcipanti aliquãdo remãcipet, veluti siquis tẽpus dubiũ timens amico potentiori fundũ mancipet, & cũ tempus illud susceptũ præterierit reddat.* Plura BVDE. *in anotat. Diggestor* & TIRAQ. *de retract. convent. in præfat. n. 39. & 40.* & CÆSAR. *bell. civil. lib. 2.* operam Legati fiduciariam vocat; quia Legatus poteſtatem ab Imperatore mutuatur, quam rediens ad exercitum Imperatori cedit. Securitatẽ pro primævâ significatione nomen hoc, *fiducia*, colit: hinc dictum *salvo conducto.* DVRANT. *variar. lib. 1. cap. 1.* ex VIRGIL. *Æneid.* 2. ibi:

Quid ve ferat memoret, quæ sit fiducia capto.

Et 1. *Æneid.* ibi:

Tanta vos generis tenuit fiducia vestri?

Et *lib.* 8. ibi:

Quid causas petis ex alto? fiducia cessit.

Et *lib.* 9.

At non audaci cessit fiducia Turno.

Aliter de fiduciâ sentit IOAN. LVDOV. DE LA CERD. *in ipsum Maron. lib 2. Æneid. vers. 75. n. 6.* & esse vocẽ ex medio foro tractã, ducit ex reis, qui in vinculis, de quibus QVINTILIAN. *in declamat.* ibi: *Aliquãdo reo nocet, & ipsa fiducia.* Et *declam.* 350. ibi: *Innocentiæ fiduciæ contra opes istius steterant.* Ligat etiã homines fiducia verbi, quia à fide dicitur; & ideò fides

genus

genus citharæ dicta, quòd tantũ inter se chordæ eius, quantum inter homines fides, concordent. Spẽ etiam fiducia designat. Iuxta illud S. CHRISOSTOM. *homil. in Psalm.* 4. *Antè omnia oportet eum, qui præcatur, habere fiduciam*; similiter & credulitatem. Vndè VATABLVS verba illa *Eccles.* 2. *Ve dissolutis corde, qui non credunt* DEO, *& ideò non protegentur ab eo*: sic vertit; *cùm nullam habeat fiduciam, defensore quoquè carebit.* Hîc etiam CLAVDIANVS *in Eutrop. lib.* 2.

inde leo fiducia crevit.

Sed fiducia, quæ ad præsens attinet institutum, invenitur apud MODESTINVM, *in lege Dei in titulo de deposito*: ibi: *Sic enim & in fiduciæ iudicio, & in actione rei vxoriæ, & dolus, & culpa deducitur*: & PAVLVM *lib.* 2. *sentent. titu.* 13. & CVIAC. *in commento dicti tituli*: de hac etiam fiducia, CICERO 3. *officior.* ibi: *Fideique bonæ nomen existimabat manere latissimè; idque versari in tutelis; societatibus, fiducijs mandatis, rebus emptis, locatis, conductis.*

Pignoris ergò fiducias in desuetudinem missit CONSTANTINVS *in d. l. vltim.* ita præter supradictos ANT. FAB. *in suo Codice lib.* 8. *tit.* 22. *defin.* 1. *in principio*, nec si Diggestorum tempore Consultis, & Iurisprudentiæ Principibus plausibilis non esset comissoria lex in pignore, sic de fiduciâ scriberent CICERO, & PAVLVS. 31

Appropinquat nunc superioris difficultatis solutio. PAVLVS enim, fiduciâ datos creditori servos non deberi, pleno ore concedit, quia fiduciaria pignora, non sunt interim in dominio legantis debitoris, vt infra latiùs dispiciemus: lex vero *suos* 73. sine fiduciâ pignori datis disponit contra; nam sine fiduciâ, obsides tantùm erant. 32

Sed idem PAVLVS *lib.* 5. *receptar. tit.* 1. propriam suæ mentis sobolem devorare videtur, cùm pignori rem, aut fiduciæ dari, quasi prorsus diversa constituat. TIRAQVEL. *vbi supra num.* 41. dissidium invenit, sed non sanat. IACOBVS CVIAC. *in dict. tit.* 1. plura antiqua excutit, & scitu dignissima patefacit, at huius dubij non meminit. Arcanum hoc est, nõ minus, ac illud Imperij pignus, de quo 33

Vesta-

Vestales notitiam solùm habuere, iuxta OVIDIVM:

Vidimus, Iliacæ transferri pignora Vestæ.

Ego existimo, PAVLVM à se non dividi *in d. tit.* I. nam ibi de venditione hominis liberi ratiocinatur; *homo*, inquit, *liber nullo pretio æstimatur*: & infert, nec pignori, aut fiduciæ dari; non quòd hæc cumulari posse in re venali neget, sed *fiduciæ dari*, ideſt, nec sub spe remancipationis: *pignori*, id est, nec sine translatione dominij civiliter adstringi; vtrumque perhorescit: nam in homine libero hic sermo apologus est. Nec proprietate vocabuli hìc abvti fas esset, & ad impropriétatem recurrere, qua solent filij ingenui, & liberi cives dici *pignora*, & nostro idiomate, *prendas del alma.* OVID. 3. *Fastor.*

Inque sinu natos pignora chara tenent

Et 3 *Metamorph.*

Tot natos, natasque, & pignora chara nepotes.

PLINIVS Iunior *lib* 1. *epistol Calest. Tison. interque tot pignora veros amicos.* Emblemmatarius:

Crediderat platani ramis sua pignora passer.

Et bene.

Idem:

Investes pullos pignora grata fovet.

Mirificè BAPT. MANT. cuius opera animi iucunditate integra legi. *lib.* 1. *sylv* 5 gallinæ pullos pignora vocat ibi:

Vt mater cristata solet, quo tempore milvus
Instruit insidias, flectitq; per aëra gyrum:
Illa dolum timet, & crocitans sua pignora cogit,
Collectumque gregem suspensis protegit alis.

Et STAT. *lib.* 4. *Thevaid.*

& ad vlera dulce prementem
Pignus.

CLAVD. *de rapt. Proserp. lib.* I.

mater fidissima pignus
Abdidit.

Et in Eutrop. lib. I.

Semiferos partus, metuendaque pignora matri.

Ius-

IVST. LIPSI *lib.* 1. *de milit. Roma. dialog.* 2. exponens TITVM LIBIVM *lib.* 22. *Magna vis hominum conscripta Romæ, libertini etiam, quibus liberi essent, & ætas militaris in verba iuraverant, &c.* & statim *quibus liberi essent, vt scilicet, quos opes Reipublicæ non adstringerent, charitas ista liberorum, vt alterum pignus vinciret.* Et in honorem nominis *pignus* trãscribo verba IOAN. IACOB. CHIFFLETI *de Linteis sepulchral.* CHRISTI servatoris *c.* 26. vbi lintea, quæ pro veris CHRISTI Domini sindonibus, vel sudarijs, varijs in locis habentur, appellat cum GRETSERO *sacra pignora & lipsana*, & integrũ capitulum 10. inscribit *de sacro pignore.* Omittimus, quæ de filijs sanguinolentis, *in titulo de infantibus expositis*, & *in l.* 2. *C. de patrib. qui filios distraxerunt, & in l.* 1. *C. Theodosian. eodem*, & pœnam creditorum, de quâ *in l. vltim.* D. *quæ res. pignor.* nam IACOB. CVIAC. *in d. tit.* 1. *lib.* 5. *recept. sent. Paul.* ad saturitatem exaravit. Sed omninò excipio casum redemptionis captivorum, quâ Redemptor, quasi naturale pignus, Redemptum retinet, donec, vel pretiô solutô, vel volũtate Redemptoris, vel obsequio quinquennij finiatur pignus. *l.* 2. ibi; *Veluti naturalis pignoris vinculum. l. cum redemptum* 5 *l. cum & postliminij* 6. *l fœdissimæ* 7. *C. de postliminio reversi.* vndè est, restitui post luitionem, & filios conferre bona, quæ haberẽt, moriente patre, si ab hostibus capti non essent *l.* 1. §. *qui ab hostibus* D. *de coniung. cum emancip. liber. eius* & post mortem patris offerentes Redemptori pecuniam, retrò suos heredes patri fingi. *l. si patre redempto* 15. D. *de capt. & postl. reve.* nec id officit ingenuitati *l. si quis ingenuã* 21. D. *eodem tit.* imò natos post redemptionem, ne pignoris quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est teneri, nullis Authoribus visum est, inquit textus *in l. Præses* 8. *C. de postl. reve.* De hoc etiam pignore naturali sermonem annectit Consultus, *in l senatus* 43. §. *vltim.* D. *de lega.* 1. & quæstionem practicam circa prælationem inter creditores tangit NON. COSTA. *de privileg. credit. regul.* 1. *ampliat.* 1. *num.* 24.

Nec fundamenta generalis asserti nostri sugillat *l. statu* 34

liber 38. § 1. ibi: *Cuius vsusfructus alienus est in dominio proprietatis connumeratur, pignori dati in debitoris sub lege commissoriâ distracti, item addicti in venditoris.* D *ad leg. falcid.* Nam facilè occurritur HERMOGENIANO, si accuratè illius scripturam legimus: primò sic, *pignori dati in debitoris.* Deindè diversa oratione: *sub lege commissoriâ distracti, item addicti in vẽditoris;* quasi fateatur in dominio venditoris esse lege commissoriâ distractos, idest venditos: sed non ante, quàm emptor cessaverit in solvendo, sed post. Ita Glossa *in d. l. 38.* verbo *in venditoris*, & sic purus ibi erit HERMOGENIANI sermo de commissoriâ in venditione, non in pignore.

35 Vt suavius adhuc resonet CONSTANTINI emendatio; sciendum est: pactionem commissoriæ directè, & purè modo, quo in venditione tunc temporis, legibus in pignore nõ caveri, sed legibus, quasi abuti creditores per obliquum, tũ diversâ, tũ simili formâ. In effectu, res data pignori sub eâ pactione tandem vendita dicebatur, non vt perpetuò maneret statim apud creditorem, & sine vllâ conditione. Præsentit PETR. SVRD. *decis.* 248. *n* 19 & suspicatur creditores vti lege commissoriâ in pignore frequentiùs ad inducendã venditionem. Verùm non vno modo; vel enim cavebatur res necessariò vendenda post moram, iusto pretio, vt indicat *l. si fundus* 26. § *vltim.* D. *de pignor.* vel non vendenda, si soluta pecunia esset, tempore statuto. Tetigit idẽ SVRD. ibidem *n.* 11. ibi: *Et ideò quando non est dictum, quòd res sit empta, vel in solutum data, sed debitor promittit eam vendere, vel in solutum dare, est pactum legis commissoriæ, & nõ valet.* Vel aliter, hoc est, fiduciâ contractâ, mancipabatur res creditori, eâ pactione, & lege, vt si soluta pecunia esset remanciparetur debitori; & in hâc formulâ proprietas pignoris penes creditorem significatur. Docet CVIAC. *lib.* 2. *de feud. titul.* 29. *& in titulo. C. de pignor.* ibi: *Fiducia item est pignus, sed eius dominium transit in creditorem.* Nõ ex tũc perpetuò, sed sub conditione, *si debitor non solverit*, & similiter remãcipata debitori fingebatur, non ex tunc, sed sub contrariâ con-

conditione, *si solverit*: & in hâc subtili cautione; pignus non tàm in re ipsâ pignoratitiâ, quàm in eo citum erat, quòd res interim non perpetuò retineatur vendita; affecta tamen pactionis illius vinculo; idest mancipationis perpetuæ, & remancipationis, vnâ, vel alterâ impletâ conditione, referendo singula singulis.

Nescio an huc respexit IACOB. CVIAC. *in tit. C. de pact. pign.* ibi: *Puta si convenerit, vt ad diem, non solutâ pecuniâ, pignus fiat creditoris pleno iure, &c.* & ibi: *Translato ergò dominio eâ lege, vt solutâ pecuniâ, ad diem remanciparetur debitori, non solutâ, remaneret penes creditorem perpetuò.* Verè TIMANTEM veluti in hâc re pictorem celebro CVIACIVM, quia in eius aureis operibus non semel plus aliquid invenio latens, quàm pingitur literis. Cùm ergò legem commissoriam venditionis transferrent ad pignora, prætextu maioris securitatis, & indemnitatis, fraudatorium, & fallax beneficium creditorum factum est, debitores sua dilapidare pretiosiora compellentium; non abs re sunt TVLLI verba *lib. 2. officior. Detrahere aliquid alteri, & hominem cum alterius incommodo sua augere cõmoda, non minus contra naturam videtur quàm mors, quã dolor, & reliqua, quæ possunt, aut corpori accidere, aut rebus externis.* 36

Archetypum huius rei, & totius materiæ præconium erat lex commissoria venditionis, ideoque ne vbi identitas iuris vigebat, quoad dominij translationem, & remancipationem pignoris, intercedente fiduciâ, exoculares in foveam exitu difficilem incidamus, aliquas interpretari leges, & simul ex penetralibus emptionis, & vẽditionis ad irrigandos hortus nostri fructus haurire aquam lubet, & vt dicebat PLATO, *lib. 1. de legib.* non contentiosé, sed quietè rem inquirire. Lucẽ accipiet, & simul dabit lucem textus *in l. commissoriæ 4. C. de pact. inter empt. & vendit.* vbi adhuc in venditionibus res empta, eo pacto, extra dominium emptoris est quippe cùm in potestate venditoris sit, vel rei vindicatione, vel vsurarum petitione vti. 37

Pluribus laudatis *DD.* respondet CALD. *in l. si curatorem n. 5.* 38

n.54.multum interesse , an verbis directis V. C. *res sit in empta*:an obliquis V. C.*ad me revertatur* concipiamus legē commissoriam;primo casu statim,inquit, retrò dominium acquiritur venditori,& salva est vindicatio; & in hoc sensu sumit *d.l commissoriæ* 4. in secundâ verò specie dari actionem ex vendito;iuxtà textum *in l. qui eâ lege C. eod.tit*.absolutè concedit. Placuit etiam hæc distinctio DVARENO *ad titul.de leg commiß.* & exornat Cardinal. MANTIC. *de tacit. & ambig.lib*.4.*tit*.29.*á n*.22

39 Trunca hæc sunt,& insubtilia;nam etiam in lege commissoriâ verbis directis compactâ,actionem ex vendito invenit ipse CALD. & expressus probat textus *in l. si fundus* 4.D.*de leg.comm*.rescripto SEVERI,& ANTONINI,*& l. Imperator*.16.D.*de in diem adiection. l sed Celsus* §.1.D.*de contrah.empt*.nec facile est , semel dominiū emptori quæsitū, sine novâ traditione amitti *l.* 1 §. *fin.* D.*de reb.cor*.de quâ latè loquuntur SARMIENT.*lib*.3.*selectarum cap*.8.*á n*. 3. COVAR.*lib*.1.*var.cap*.14.FACH.*lib*.2.*controv.cap*. 3. pluribus etiam defendit D.D. IOAN.BAPT.DE LA REA *in decis. Granat.tom*.2 *decis*.83.per totam.

40 Affirmari non iniustè posset , in dominio , quod lege commissoriâ transit,illud specialitatis esse, vt sine traditione feratur in venditorem,ministerio,&privilegio ipsius legis,sic Gloss.*in d l.commissoriæ vers.non vendicationem*:& est limitatio *l. traditionibus C. de pact*. Repetere fas sit verba CONAN.in *comm.iur.civil. lib*.3.*cap*.7.*n*.2. *Atque hæc traditio*,ait.*seu re verâ, seu imaginariâ accedat,tota pendet ex eius voluntate, & consilio,qui tradit; ideò, dicta lex diligentissimè est servanda , quæ ipsa traditionis est multò maxima pars, vt in pacto addictionis in diem,respondit Vlpian.in l*.41.*D. de rei vindic.si quis hâc lege emerit,vt si alius meliorem conditionem attulerit recedatur ab emptione,post alatam conditionē, iam non potest in rem actione vti: sed si qui in diem addictus sit fundus,ante quàm addictio facta sit,in rem actione potest, postea non potest ; lex traditionis fuit, vt si alius rem meam vellet cariùs emere , res eßet inempta , medio tempore , primus*

emptor

emptor dominus fit traditione, iustâ ex causâ factâ: cùm alius affert meliorem conditionem, eadem ipsa traditio reducit statim eiusdem rei dominium ad venditorem, vi adiectæ conditionis, nec opus est novâ (vt sic dicam) traditione. Eadem ratio est legis commissoriæ, cùm vendo tibi rem, eo pacto, vt nisi dictâ die solvas pretium, res inempta habeatur: interim res est tua, sed si pretium ad diem non solveris, ipso iure, reddit ad me res mea. Hæc CONNANVS. Pluribus eâdem doctrinam sequitur FELIC. SOLIS *de censib. lib.* 1 *.cap.* 6 *.à n.* 3. & præcipuè *n.* 5. de facili enim res ad suam primævam naturã revertitur; argumento *l. si vnus § pactus ne peteret* D. *de pact. l. in bello* 12. *§ si quis servũ* D. *de capti. & postlim. revers. l. in voluntate § fin* D. *quib. modis pign. vel hypothec. solvitur l si cùm venderet* D. *de pignor. action.* & cùm dominium ius incorporeũ sit *l si pretium C. de præd. minor.* sub legis potestate est, & lege datur, legeque adimitur sine hominis ministerio *l. fin. C. de præscript. long. temp. l. servo legato* 69. § 1. D. *de legat.* 1. imò non translatum, sed redditum tale dominium appellemus; argumento *l. filio quem pater* D. *de liber. & posthum.* vndè dominium retrò acquiri constat, nullâ traditione refluâ, quia retrò venditio facta eo modo videtur *l. si hominẽ* 19. D. *de vsucapion. l. si duobus* 6. § 1. D. *de divers. & temporal. præscr.* & huic sententiæ, quandò in continenti pactum commissoriæ appositum invenitur, favitor est ALEX. TRENTATI *variar. resol. lib.* 3 *.resolut.* 10 *.n.* 24. & sic interpretatur doctrinam, ALEX. *cons.* 10 *.n.* 4 *.vol.* 1. CORNEI *cons.* 69. *vol.* 1. SALYCETI *in l. si prædium C. de ædilit. action.* ANGELI *in l. si quis hâc lege* D. *de rei vendic.* DECI *in l traditionibus col. penul. versiculo secunda conclusio C. de pact. & cons.* 300. & multi absolutè fatentur idem in omnibus pactis, in quibus verba directa resolutiva adhibentur. RAPHAEL CVMAN. *in l.* 1. *C. de reb. alien. non alie.* ALVERIC. *in d. l. traditionibus C. de pactis.* BALD. *in repetitione l. Æmilius* D. *de minorib.*

Verùm, cùm in potestate venditoris sit commissoriæ vsus, vel renuntiatio, sic ipsâ volente lege, dummodo, vnâ 41

viâ

viâ electâ, ad aliam nullus sit transitus *l. post D. de lege commiss.* tale dominium revocabile assevero, ita vt si eligat vẽditor commissoriam, fiat perpetuum apud illum, si petat pretiũ, duret in emptore. Intellexi iam textum *in d. l. commissoriæ* ibique rei vindicationem perire existimo, quia venditor mavult vsurarum petitionem, quasi dixerit Imperator; inemptus vix erat fundus, existente conditione, & dominium venditoris convaluerat, seu emptio si voluisset venditor; cùm statim ante illud instans, renuntiatione illius, extinguitur legis potestas, & ministerium, simulque vindicatio: ast cum rei naturalem traditionem, quæ penes emptorem est, nancisci intersit venditoris, non alio iudicio, sed vi contractus initi rectè dari actionem ex empto disponit *l. si fundus D de leg. commiss.* ergô non inconvenit interim apud vnum servari dominium, & retrò post alteri acquiri; similiter fructus, & accessiones interim esse emptoris; nondum re inemptâ, & post venditoris *l. lege fundo 5. D. de leg. commiss.* eò quia nihil penes eum residere oportet, qui fidem fefellisset: igitur in pignore, contractâ fiduciâ mancipato creditori, antiquo illo iure dante, potuit dominium penes illum interim, & sine vllo novo contractu, debitori post remancipari, vt de filio nunc meminimus, qui emancipatus, contractâ fiduciâ, dicebatur, id est, vt remanciparetur à fiduciario, & restitueretur patri naturali. CAIVS *in institut.* Hinc etiam fiduciaria tutela, ad tempus scilicet concredita, & fiduciarius servus, quasi interim alienatus; PAVL. *lib. 2. recept. cap. 12.*

42 Nondum quiescit animus, supradictâ adamantinâ difficultate percussus; nam tinnitus quidam restat, circa dominij retrò acquisitionem sine traditione, & adhuc mens tumultuatur; quare vt antipathiam omninò extinguamus, securiùs scrutemur oportet dominij vnius in alterum in lege commissoriâ transitum. Et prius recordor cùm IACOB. CVIAC. (erubescimus cùm in scholis sine ipso loquimur) *in l. 4. C. de pignor. act. & in l. 1. C de pact. inter emptor. & vend.* commissoriæ legis venditionem in comperto non

esse

esse, an sit pura, an conditionalis, cùm distent scholæ: SABINVS voluit conditionalem *in l 2. §. Sabinus D. pro emptore*, & infert emptorem non vsucapturum, nisi solutâ pecuniâ. PAVLVS *in d.l.2.* contra sentit, & notat GOTHOPHRED. *litera* 4. quia magis resolvi, quàm impleri emptionem scribit. In primâ sententiâ certum fuit, venditorem semper dominum ante solutionis implementum; & posse vti vindicatione, ni renuntians, præviâ vsurarum petitione, contractum novum firmaverit, perfecerit, impleverit; & quasi fidem emptoris sequutus, non iam commissoriam exercere cupiat. At cùm obtinuerit sententia PAVLI, aliter rem iudicare, necessum iudico. CVIAC. voluit dominium transferri, non nudo pacto, sed accedente legis commissoriæ conventione, & potestate, quâ fit res inempta, adeò subtiliter, vt nec in emptorem retrò fuisse fingatur, sed potiùs præcario ei tradi; & sic competat vindicatio, iustissimum est; non enim supponit lex, dominium redire ad venditorem, sed nunquam amissum. Nec obstant iura, quæ dant ex vendito actionem, nascitur vtique ex omnibus pactionibus, quæ vẽditioni insunt á principio *l. 8. C. de pact. inter empt. & vend.* & propter recessum contractum, cur non dabitur? *l. si convenit 6. D. de res. ind. vendit.*

Hæc placent, sed non ab ipsâ legis nudâ potestate retrò acquisitionem dominij mutuare, sine traditione, benè tamen aliundè: hoc est, ex diverso modo tradendi rem venditam; quippè, emptionis contractu perfecto, nondum emptor dominus, ni venditio reali impleatur traditione; tunc verò dupliciter contingit. Primò rẽ tradi præcario, nõ dominij transferendi voluntate; quo casu servatur venditori vindicatio, & proficua est, si res fiat inempta defectu solutionis. Secundò traditur res vendita emptionis iure: tũc impletur contractus; emptor dominus statim apparet; venditor creditoris nomine fungitur; & re inempta, non vindicatio, sed ex vendito actio erit. Iam distinctione iura in amicitiam redigo. Venditor *in d. l. commissoriæ* præcario rẽ tradidit, perfectâ non impletâ venditione; & renuntians 43

com-

commissoriæ,petitione vsurarum,penès emptorem res iure emptionis remanet , cessat vindicatio , pullulat actio ex vẽdito. In alijs legibus supra relatis res tradita à principio iure emptionis est;& ideò,sine distinctione ex vendito agẽdum. Brevissimè,sed accuratè eodẽ modo sentit OSVALD. ad DONEL.*lib.16.comm.cap.19.litera* F.Nec FELICIAN. DE SOLIS *lib.1.de censib.cap.6.n.9.*integrè rem hanc percalluit, cùm absolutè , & necessariò venditorem habere fidem de pretio in commissoriâ: fortitèr asseveret id enim ex volũtate venditoris pendet : & fieri vel non fieri posse quis negabit,nisi per febrem somniet ? Hæc magis placent,quàm quæ ALCIAT.*lib.1.parerg.c.25.* & novissimè NONIVS COSTA *in tract.de privil.cred.regul.* 1. *ampliat.* 2. *n.*33.vbi propter vsum, & praxim dari dominij retranslationem constituit,sine novâ traditione , quæ quidem phrasis minus consona iuribus est , nec theorico viro digna. Licet in alijs praxis non sit contemnenda *l.fin.C.de iniurijs.*

44 Difficilis pluribus visus est textus *in l. in bello* 12. §. *si quis servum* D.*de capt.& postl. reve.* verba scribo. *Si quis servum captum abhostibus redemerit, protinùs est redimentis, quamvis scientis alienum fuisse, sed oblato ei pretio,quod dedit postliminio redisse , aut receptus esse servus credetur.* Nam inferunt,à primo domino, pretio oblato, ipso iure ad illum servi redire dominium. Torquent se maximè scribentes, vt examinẽt, an in cõtinenti,an ex intervallo,pactũ appositum sit,& expendunt *l.3.C.de pactis inter empt.& vendit.* ibi: *Quâ lege prædium vendidit.& l.si quis hâc lege* 41 D.*de rei vindic.*Sed ni me sensus fallit, dicta *l. in bello.* §. *si quis servum*,mutuã traditionem servi non excludit, sed supponit , cùm possessio , vtpotè res facti , á fictione postliminij prorsùs aliena sit *d.l.in bello* §.*facti.*solus ergò possessoris titulus, pretio oblato,resolvitur , vt verò domino restituere servum cogatur , quia fictione postliminij nunquàm apud hostes fuisse creditur. Textus *in l.3.C.de pact.inter empt.& vendit.*non tam alienus dici potest , quàm contrariæ interpretum doctrinæ contrarius,ibi enim nisi præcario data sit posse-

possessio, cõpetere ex venditori certo certius est, vt indicãt expressa verba ibi: *Si nõ præcariam possessionem tradidit, rei vindicationem non habet, sed actionem ex vendito.* Nec in *l. si quis hac lege* 41. D. *de rei vindic.* invenio affirmasse VLPIANVM, primum venditorem statim rei vindicationem habere, sed id potius subtiliter statuisse, emptorem scilicet, meliore alatâ conditione, non posse vti actione in rem, vt etiam colligitur ex *l.* 1. *& l.* 2. D. *de in diem addict.* quasi ante meliorem conditionem allatam posset, postea non posset: & verè ita est, iuxtà verba, & sensum *d. l.* 41. ibi: *Ante quàm adiectio sit facta, vti in rem actione potest, postea non poterit.* Vt melius id penetretur, animadverto; meliorem illam conditionem allatam non statim priorem venditionem resolvere, nisi priori domino placeat *l. Sabinus* 9. D. *de in diem addict.* ideoque, si interim dum melior conditio affertur, venditor fati munus adimpleat, cùm hereditas iacens incapax sit, vt ei placere, vel displicere possit intra terminum, primo emptori addicta res manet *l. si prædio* 15 D. *de in diem addict.* quia voluntas, quæ facti est *l. voluntatis* 7. *C. de fideicommiss. l. consilio D. de cura. furios.* ad hereditatis iacentis fictam personam non attinet *l.* 1. § *Scævola. D. si is qui testa. liber. esse iuss.* notat ANT. FAB. 5. *to. rational. in d. l. si prædio* & mirificè explicuit colendissimus mihi, in Salmanticensi Academiâ quondam præceptor meus D. D. MELCHIOR DE VALENTIA Primarius Cæsarei Iuris interpres, & nunc, dùm maiora scandit, Regius Senator consiliarius peculij Regis. *lib.* 3. *illustr. iur. tract. ad titul.* D. *de acquir. vel amitt. hered. cap.* 2. *á n.* 3. (ALEXANDER SEVERVS VLPINIANVM Magistrum suum appellat patrem in *l. ex divi C. locat.* & circa reverentiam, quæ Magistris debetur videndus MENOCH. *de arbit. lib.* 2. *casu* 500. *& text. in cap. quis dubitet* 66. *dist.*) nunc ad rem. Inter primum ergò emptorem, & venditorem illud specialitatis est, vt venditor non possit alij addicere, si primus emptor idem præstet *l. licet* 7. D. *de in diem addict.* sin verò nolit, iam venditor certior factus alij potest addicere *d. l. licet* 7. Primus itaque emptor pati

tenetur rem, quam possidet, resolutâ venditione vt alij possit addici: & hoc retraditionis loco est. En post melioris conditionis adimplementum aliquid facti requirimus ex parte vtriusque, quod traditionem, vel operetur, vel importet; secus in commissoriâ lege est. Nostram item sententiam iuvat *l. servo legato* 69. §. 1. D. *de leg* 1. vbi servum sub conditione legatum, si heres alienaverit, existente conditione, posse à legatario vindicari, GAIVS scribit; quia cùm existens conditio trahatur ad tempus dationis legati, & dominium semel ex vi legis in legatarium transierit, absque facto illius non amittitur.

45 His obstare videbitur textus *in l. si cùm venderet.* 13. D. *de pignor. action.* cùm re acreditore pignori datâ, venditâ, & distractâ sub eâ conditione, vt si debitor pecuniam solveret liceret recipere, concedat VLPIAN. reivindicationem debitori. ibi: *Sed & ipse debitor, aut vendicare rem poterit, aut in factum actione adversus emptorem agere.* Ergò sine vllâ retrotraditione dominium quæritur, quoties pactum est, vt solutâ pecuniâ, ab emptione discedatur. Non obstat, nam respondeo, in hâc lege creditorem vendidisse pignus ante moram contractam, & absque consensu debitoris, in cuius dominio res pignorata durat, nec enim traditur creditori, vt iure emptoris habeat, nisi in casu commissoriæ legis, de qua nullus *in d. l.* sermo fuit; & nō novum est, vt solutionis accedente tempore, possit debitor à quolibet rem vindicare; & ni fallor Dom. Præsul COVAR, *lib.* 3. *var. cap.* 8. *n.* 3. minus benè debitorem sibi excepisse revenditionem probat. Nec faciunt verba illa, *vt si solverit debitor pecuniam pretij emptori, liceret ei recipere rem suam*: quia non tā à debitore, quàm ab ipso adiecta creditore sunt, etsi in favorem debitoris; & prædic. Dom. Præsul fatetur dubitans. ibi: *At si dixeris apud Iurisconsultum non constare, nec de cōsensu, nec de ratihabitione debitoris: fateor equidem, id expreßim inibi non significari.* Pace tanti viri, liceat innanem dicere rogationem, & dubitationem, cùm clarissimis verbis de conventione inter creditorem, & emptorem loquatur

tur VLPIAN. qui statim subiicit *Si cùm venderet creditor pignus, convenerit inter ipsum, & emptorem, vt si solverit debitor, &c.*

Quæ hucvsque scriptitavimus insubtilia non esse persuadeo mihi: fateor tamen, communem esse doctrinam in his pactionibus commissoriæ legis, & addictionis in diem dominium venditori, sine novâ traditione quæri, resoluto contractu, dummodò in continenti pactum apponatur, non ex intervallo: vt pluribus exornat COVAR. vbi supra. Vtrumque iam pro rostris defensavi. Fortè vtilitatis aliquid, & novi diximus, si non ita est, saltìm scribere mentem permissum est, nam vt Satyrus iam diu; 46

Scribimus indocti, doctique poëmata passim.

Homini id datum, in quod, ne mortis quidem audax rapacitas ius vllum habet. *Hinc rectè mihi fecisse videntur, qui rationis ministras esse manus pronuntiarunt*, inquit, CELIVS RODIGIN. *lection. antiquar. lib. 4. cap 3. litera E.* & illud à PLVTARCHO repetitum meminit, ideò sapientissimum videri hominem, quia manibus fuit instructus. Ergò id adminus efficiam, vt quæ censerim, dixisse perpetuum sit.

In pignore, contractâ fiduciâ, quondam mancipato, eadem vigil oculus inveniet, nam vel præcario tradebatur res creditori, vt si statuto tempore evanuisset solutio, res empta in dominio duraret creditoris, si nō evaneret ad debitorem rediret; & tunc res ipsa in pignoris causâ erat: vel non præcario, sed à principio, emptionis iure, res pignoratitia creditori fiduciâ conceditur possidenda, tunc non in re ipsâ absolutè, sed in re prout affectâ iure illo remancipationis pignus sustinebatur: & sic solutione factâ, vel vindicatio, vel ex vendito actio debitori solventi supererat, seu ipsius legis commissoriæ conventio, vt exigebat diversitas traditionis. 47

Hinc interpretor reconditum textum tritum potiùs quàm visum *in l. magis puto 5. §. si fundus pupillo D. de reb. eorum.* qui in hac materiâ difficultatis fastigium non modo attingere, sed superare in contrariâ sententiâ posset, est vti 48

 que

que ius aqua pinguis, vt dicebat IOAN. ANDR, *in tit. de reg. iur. in princip.* indè HORAT.

offas in iure natantes.

Fundum pignori pupillo datum, vt iure dominij possideat, intercedente pacto legis commissoriæ, (secundum GOTHOPHRED. ibidem *litera A.*) à tutoribus alienari haud cōsentaneum Consultus existimat, vtpotè pupillare prædium: vndè proprietas pignorati fundi nō erit penes debitorem. Interpretor, inquam, de pacto, fiduciâ contractâ, celebrato, & de re iure emptionis traditâ creditori: nec hoc blatire ad aures videatur, nam dominium licet ex tunc non perpetuò apud illum, interim tamen res est vendita, & mancipata pupillo, & pignori non tam ipsa res, quàm ius illud cedit, quo afficitur. Nec inconvenit, ius pignori dari posse, *l. 1. in principio* D. *de pignor. l. 3.* § *cum ex causa* D *qui potior. in pign. l. 1. C. si pign. pignor. datum sit.* Imò ius etiam dicitur possideri *l. si per fundum* 7. D. *de itiner. actuque priva.* Tentari item posset, proprietatem creditori mancipatam, quasi pignori econtrà in favorem debitoris esse; vt solutâ pecuniâ, illi remancipetur, sine novo pacto, & venditionis, & retrovenditionis instar id excogitare. Vestigium, ne dicam exemplum invenitur *in l. Iulianus* §. *offerri* D. *de action. empti.* vbi res propria, quasi pignoris loco cedit in favorem domini, donec emptor solverit integrum debitum, etsi partem iam solverit, quia pignoris causa individua est, *l. rem* 65 D. *de eviction.* rectè TERTVL. *lib. de pœnit. Ineptum est*, inquit, *pretium non exhibere, & manum ad merces mittere*, quin resistat *l. neque pignus* 45. D. *de regul. iur.* nam non verè pignus, sed quasi pignus res propria dicitur *in d. l. Iulianus* §. *offerri* notat IACOB. CVIAC. *in tit. de actionib. empt.* in commētо *d.* §. *offerri* & adducit in cōprobationem *l. quod si nolit* 31. §. *Marcellus.* D *de ædilit. edict. l. hereditas* 22. D *de heredit. vend. l. dote* 3. D. *de dot. præleg.* huius loci etiam est PAVLVS *lib. 2. recept. tit.* 13. ibi: *Debitor creditori fiduciam vendere non potest, ita vt ex pretio eiusdem pecuniam offerat creditori, atque ita remancipatam sibi rem emptori præstet.* Quia

iam

iam creditori satis per mancipationem acquisita est. Vidēdus CVIAC *d. tit. 13. §. debito.*

Omnia hæc, quæ fugitiva aliquibus viderentur, præcipiti lapsu ad rationem decidendi huius primæ periodi recurrunt quàmplurimis iustitiæ viribus informatæ. Ne, inquam, decipiantur debitores offerentes pignori in securitatem exigui debiti sua meliora ob spem futuræ luitionis, & inedia coacti pretiosis rebus pro vili pretio nudarentur, nam vt bene HORAT. *epist. poster. lib.* 2.

49

paupertas impullit audax.

Et MARTIALIS

O quantum cogit egestas!

Turpem vocat VIRGIL. 5. *Æneid.*

Et metus, & male suada fames, & turpis egestas.

LVCRETIVS acrem, SENECA monstrum, PAVLIN. *epist.* 36. matrem Parcarum, CLAVDIANVS infelicem:

Infelix humili gressu commitatur egestas.

Deinde, si pactum legis commissoriæ pignus trāscenderet, vix, rarò, aut nunquàm aliter creditores de egentibus hominibus benemererentur, quod inconvenit *l.* 41. *tit.* 5. *parti.* 5. ibi: *Non lo querrian fazer de otra guisa.* Considerauit etiā SVRD. *decis.* 248. *n.* 2. nec lex canonica, & iusta captionem fragilis debitoris, & asperitatem avari creditoris iuvare appetit, cùm frequentius sit, res supervalentes debito pignori dari: vt meminit SALYCET. *in l. si ex cautione C. de non numer. pecun.* experientia magistra, debitores hùc illùc impelli scitum est, & quaslibet leges suscipere ferè sine libertate & optione. Servos iam dixi, qui si non in servitium, in ergastulum quodammodo, & carnificinam abducebantur olìm à creditoribus, & quòd gravius est filij, & nepotes si contradicerent everberabantur, obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti, ad hæc ferè prolixa barba, capillique efferabant speciem oris, vix vt noscitarentur in tantâ deformitate: verba sunt quibus miseram debitorum conditionem pinxit RODIGIN. *lib.* 12. *lection. antiqua cap.* 20. quâ egestate creditores vsurarij

rarij in suum compendium abuterentur, furtum, & rapinam luporum instar inhiantes.

Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent, & quod dirum, ac mirabile dictu est,
Ipsi homines (huius tanta est violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem, moresque assumere vidi.

Quia nunquam amor numi decrescit divitiavaro, cui tàm deest quod habet, quàm quod non habet, quamvis argentum illi non ad numerum, sed admensuram sit: quod vulgò dicimus *por anegas*: neque illius sitim extinxeris, tametsi totum Nilum, aut Danubium epotãdum præstiteris. Cupido non magis est obnoxia inopia, quàm copia, & si tot ei sint prædia, quantum non milvus oberret, vt de illo divite, qui erat Curibus refert PERSEVS *satyr.* 1 & IVVENA- *satyr.* 9. *vel vt satyr* 14.

Possideat quantum rapuit Nero montibus aurum.

Sed quis invideat Danistarum exuberantes redditus pecuniæ suæ? cùm omnis rapina tandem arida sit, & sterilis, quibus nullus tã amarus labor, & si amarus, qui propter quæstũ, & bonorum cumulationem non dulcescat, & vt melius IVVENAL. *satyr.* 14. irridens, quæsito exemplo fabrorum:

Artificem quippe crescunt patrimonia fabris,
Sed crescunt quocunque modo, maioraque fiunt
Incude assidua semper ardente camino.

Increpat eos D. BERNARD. *lib de Tobia c.* 15. ibi: *Cur semper tristes? cur semper amarissimi? cur semper sollicitì?* addo ego; cur semper sitientes: vt Tantalus ille

Qui nullo potuit fonte levare sitim.

Sed proh dolor!

Vnde habeas curat nemo, sed oportet habere.

Iniustam mehercle duritiam olim lex commissoria in pignore vsu, seu abusu creditorum admissit. Bellissimè ANT. FAB. *in suo Codice lib.* 8. *tit.* 22. *definit.* 2. pignoris constitutionem legitimum modum esse transferendi dominij negat. Nec sub bono, & laude invenietur pactum in favorem vẽditoris excogitatum *l. nam lege* 3. D. *de lege commiss.* in damnũ

ex

exercere debitoris, qui verus pignoris erit in tali casu venditor. Gliscceret iniquitas, si antiquorum captionibus prudētes, & religiosi Principes annuerent, cùm magis eos deceat boni, æqui, & iusti voluntas, quàm Ethnicos illos Dœmonis discipulos. Visum est publicæ vtilitati maximè contrarium simile pactum in pignore, advertit DVAREN.*in titul.de leg. comm.in fine*. Nec insolens, & rarum, non omnia apud priores meliora, sed nostram quoque ætatem multa laudis, & artium imitanda posteris tulisse, dicebat TACITVS *lib.3.annal.* Adeò exosa lex commissoria in pignore iam est, vt nec expressa partis renuntiatione induci valeat. ALBERIC. *in l.1.C.de pact.pignor.* GVID, PAP. *cons.*81. TIRAQVEL. *de retract.convent.ad finem tituli n.*123. argumento Glossæ *in l. à Divo Pio* D.*de rit.nupt.* plura ALEX. TRENTAC. *variar. resol.lib.3.resol.*11, per totam.

Dices, tranquillam reservari optionem debitori, vel solvendi debitum, vel consentiendi in legem commissoriā, paciscendi, vel non paciscendi, ergò cum à radicibus veniat volūtas libera, etsi ex post facto necessitatem patiatur, quod rarum in iure non est *l.sicut abinitio C.de oblig. & actio. l. in commodato* §.*sicut* D.*commodat.* non doleat debitor; aut iniustè dolebit, eo invito, exerceri pactionis legem, cùm interregno illo temporis inter vtrumque extremum, solvere debitum, vel consentire venditioni valeat. Respondeo habendam non esse rationem prioris, & antecedentis temporis, quo debitor necessitate coactus fecit; quia necessitas non habet legem *l.1.D.de offic.consul. l.vt gradatim* §.1. D. *de muner.& honor.l.1.C.de oper.libert. l. pro tyronibus C. de privil,dom.August.lib.*11. quinimò vt refert MEXIA *de taxa pan. concl.*5. necessitas non respicit legem prohibitivam, permissivam neque consideratoriam *l.*41.*tit.5.p.5.* ibi: *E los homes quando estuvieren muy cuitados con muy gran mengua que huviesen, faria tal pleito como este, maguer entendiesen que seria a su daño.* Quaslibet difficultatis tenebras illuminat, textus *in l.qui in carcerem* 22.D.*de eo quòd met.caus.* esset vtique in locum solatij novè ærumnarum dedisse pignora,

51

cum

cùm ipsis spoliatus, adveniente solutionis die, vacuæ manus miseri debitoris trepidarent, consumptâ mutuatitiâ pecuniâ, & hiperocâ mancipatâ creditori.

51 Salva nondum res est, amarum enim difficultatis poculum propinat textus *in l. fin. C. de distract. pignor.* qui Sinonis instar secretô increpat, & blattæ similis duriora conclusionis nostræ fundamenta rodit:

Sæpe latet molli coluber sub graminis vmbrâ.

Siquidem Imperatores DIOCLET. & MAXIM. speciem ministrant subtilem, affirmantes, pignore à creditore venũdato, competere debitori pro exuberante pretio vltra fortẽ (etsi ex eo fundus comparatus sit) non in rem, sed personalem actionem, idest, pignoratitiam, pro superfluo, residuo, sive hiperocâ, si nihil ante specialiter secundùm placiti fidem convenit. Eccè verba Imperatorum: *Secundùm placiti fidem si nihil cõvenit specialiter, pignoribus à creditore maiori, quàm ei debebatur pretio distractis, licet ex eo fundus comparatus sit, non super hoc in rem, sed in personam, idest pignoratitia de superfluo competit actio.* Ergò fatentur, quòd si aliter conveniat inter debitorem & creditorem, nec pignoratitia remanet debitori. Tũc sic; nullum est in d. quæstione pactũ, nulla conventio, nisi legis commissoriæ, quæ valeat extinguere pignoratitiam actionem, ergò nihil est cur tempore Codicis observari in pignore excandeamus. Patet antecedens, quia non potest casus fingi, quo creditor iure dominij possideat sine metu pignoratitiæ, ni legem commissoriam, quæ integrum pignoris pretium sorbit, libenter permissam demus: & non præcedente conventione, cur non actio in rem sed personalis prodest?

Mediusfidius pendulus cogitabam, interpretari posse Imperatores, post moram à debitore contractam, (& sic est.) Sed altius adhuc laterè aliquid, cùm suspicarer, citra pactionem legis commissoriæ, pacisci posse inveni de computando omnimodò insortem pretio pignoris, sive maius, sive minus, qualequale, inquam, ex addictione fiat. Hæc dicebatur sors hastalis, seu hastaria *l. penult. C. Theodosian. de præd.*

*præd.navicular.*cuius mentio *in l. à Divo Pio §. si pignora D..de re indic* & ex his pactionibus est,quæ licent.Notat Iuriscõsultorum Princeps CVIACIVS,*in tit.de pact.pign.in fine.*(Sic eum vocat TVRNEB.*lib.5 adversar.cap.*10.)Dant ergò Imperatores debitori pignoratitiã pro residuo pretij, si aliter secundùm placiti fidem non conveniat , idest , si de hastali sorte non paciscantur. Animadvertere tamẽ restat *in d.l.fin.* distractionem pignoris post moram debitoris factam: itaque dubitarunt Impp.in casu cõtingente post moram, de pacto quod posset à principio celebrari, nec in rẽ, sed pignoratitia competit , quia creditor iure communi pignus vendidit.

53 Verùm ne discordiam alia iura dissimulent,& sub vmbrâ pacis materiam nostram implicare, & deprimere contingat , licitas ab illicitis separare pactiones abs re non est. Sciendum igitur,textum in *l pactum* 4.*C.de pign.actio.* non pervertere CONSTANTINI emendationem , nam de pacto distrahendi pignus, si pecunia non solvatur, intelligi oportet,ita tamẽ vt semper liberum debitori supersit, vel præstare sortem, vel pignus distrahi velle. Rursus salva etiam est ad residuum pignoratitia.De commissoriâ ergò pactione ibi nullus sermo. CVIAC.exponit,vt sequitur:vel ita cõvenit,vt debitorem post diem possit offerre pecuniam,nec cogitur pignus cedere,& agere pignoratitiâ , & huius pacti longè alia ratio est:vel ita conuenit,quòd si ad diem pecunia soluta non sit,emptionis iure,pignus creditor possideat, iusto pretio æstimandum ; & hoc casu post diem non est integrum debitori offerre pecuniam, quia extitit conditio emptionis,cùm non solverit; & tunc offerendo nihil agit *l. si fundus §.vltim.*D.*deleg.commiss.* hoc vltimum exterminare pignore,non primum cupimus pactum.

54 *L.1.& l 2.C.de pact. pignor.* bellum indicere non possunt,quia in *d.l.*1. pasciscitur creditor de distrahendo pignore,iure communi,quod quidem nõ est hypothecam dominio illius cedere. Deindè venditio solo consensu perficitur,cessio autem traditione, & hæc dùm non intervenit,in-

tegrum est debitori offerre pecuniam, nec cogitur cedere. *In d.l.*1 tandẽ de cessione est casus. *Lex* 2. de pactione iustâ ratiocinatur, quia evictionis nomine emptori datur, vt evitet evictionem venditori: legitima ergò causa movet, vt si prima res empta evincatur, pignus illius loco cedat.

55 Superest nunc interpretandus textus *in d.l.*1. D. *de pign. action.* vbi pignus & solâ conventione sinè traditione constitui posse habetur. Adverto pignus, quod pacto constituitur, dici propriè hypothecam, & quamvis civilis actio non nascatur ex pacto, excipitur quod iure civili, vel honorario confirmatum est *l. si tibi* §.1. D. *de pact.* sic intelligitur textus *in l. maior* 23. *C. de pignor.* in illis verbis *cum hoc solum pactũ vel iurisdictio secundùm ipsius voluntatem tueatur,* quasi diceret (authore CVIACIO. *in l* 1. *C. de pign. actio.*) pactum de pignore, non vi suâ, sed ex iurisdictione, idest, edicto Prætoris obligationem parit. Luce item donatur *l. pignoris* 18. *C. de pignor.* quæ pro pignore concedit persecutionem in rem, intelligo de pignore, & hypothecâ: & scitum est pro hypothecâ dari actionem pignoratitiam, quæ est in rem *l. pignoris* 17. D. *de pignor.* vndè pignus ab hypothecâ distinctum definitur à IACOB. CVIAC. *Contractus, quo quid creditori obligatur, translatâ possessione, vt in eâ causâ sit quoad debitum exolvatur.* Egit etiam de differentiâ inter vtrumq; ANT FAB. *de error. decad.*9. *error.*6. Pignus denique contractus est *l. contractus* 23. D. *de regul. iur.* hypotheca verò pactum, de quâ etiam sumendus textus *in l.* 2. *C. si vnus ex pluribus, & l. si fundus* 16. § *si plures* D. *de pignor.* ex quo venit, pignus proprium depositum dici *in l. servus eiusdem* D. *de condict. in deb.* quod, inquam, re constituitur iuxtà IVLIVM PAVLVM *lib.*2. *sent. tit.*4. *de commodat. & pignore deposito,* & eodem modo textus *in l. præsenti* D. *de pignorat. actio.* vndè IVVENAL. *lancibus oppositis*, idest, pignori datis, & TVRNEB. *adversar. lib.*24. *cap.*14. *in pignoribus capiendis* idest, deponendis, *interdum supellex concidebatur, interdum diripiebatur.*

56 In tutis iam est INNOCENTI III. primus versiculus, qui

iusti-

iustitiæ oppidò simul, & æquitatis amator Imperatoris vestigijs inhærens antiquas etiam ipse creditorum captiosas pactiones relegare ad oblivionis pontum primò maluit, vt nulla esset in opere huius capitis difficultas: improbat commissoriam, & supradicta omnia in scrinio pectoris gestans dat legem iusti, & æqui vindicem; & sine metu affectionis, vt adversa pelleret in casu sibi proposito adhuc propria litigantium nomina silentio involvit, appositis pro distinctione literis *R. & G.* quod in iure canonico continuò alij observant Pontifices. (Omnis affectus calor est, inquit, TERTVLIAN. *de pall. lib.* 1. *cap.* 4. inutilis ad rectè iudicandum.) Huius consuetudinis ab aliquibus locis derivatæ meminit ANT. FAB. *in Papinia. tit.* 1. *de iust. & iur. confut.* 5. *illat.* 7. ibi: *Probarem potiùs quod quibusdam locis observari audio, vt ipsis etiam litigatorum nominibus circunscriptis, sic iudicāda lis iudici proponeretur, quasi esset inter A. & B. non inter Titium, & Sempronium, ne quicquam poßet occurrere, quod iudicis animum ab alio, quàm rationis impetu in hanc, aut illam partem moveret.* Nec immeritò, nam aliquando amor, aut odium sine causâ, vel oculis, vel auribus obiicitur. Hinc MARTIAL. *ad Sabidum lib.* 1. *epigram.* 31. scripsit.

> *Non amo te, Sabidi, nec possum dicere quarè,*
> *Hoc tantùm possum dicere, non amo te.*

Et CATVLLVS:

> *Odi, & amo, quarè id faciam fortaßè requiris:*
> *Nescio, sed fieri sentio, & excrutior.*

Elegantèr BAP. MANT. *eglog.* 8.

> *Sunt quibus infensi sine causâ, & crimine Dij sint.*

Adhuc in iure diversa hæc sunt, *volo, nolo, non volo.* Disserit MENOCH. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 5. *casu* 496. per totum. Fortè ob hanc causam nomina rerum dicuntur organa, in quibus secretiùs aliquid est.

Addit sequens versiculus calcaria spontè currenti, vt dicebat PLIN. *lib.* 1. *epist. ad Pompe. Satur.* & vt ipse *in epist. Sosio senecioni*; iuvat me quòd vigent studia, proferunt se ingenia hominum, & ostentant. Ergò progrediamur. Sed ne

reprehensione dignum sit, materiam iuramenti sicco, vt aiunt, pede transire, antequàm ad computationem fructuũ fiat transitus, examinemus selectiora, & vtiliora: prævaricatio enim est transire dicenda, & prævaricatio etiam, cursìm & nimìs brevitèr attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda; idem PLINIVS *epist. ad Cornel. Tacit.*

VERSICVLVS II.

ibi... *PACTO TALI VEL IVRAMENTO NEQVAQVAM OBSTANTE.*

58 DEsignat INNOCENTIVS III. his verbis sensũ conclusionis sequẽtis, quæ latet in versiculo. *Non valet pactũ legis cõmissoriæ pro mutuo in pignore etiam iuramento valatũ.* Pro nervis defendũt, & exornant ABBAS PANOR. *in d. c. significante, n. 4.* IOAN. ANDR *in addit ad specula. tit. de renunt* .1. IOAN. FAB. *in l. vltim. C. de pact. pignor.* ALVERIC. *in rubric. eod. tit.* TIRAQVEL. *de retract. convent. ad finem tit. n.* 121. COVAR. *in relec. cap. quamvis pactum de pact. in 6. p.* 2. §. 3. *n.* 5. Sequitur BARTOL. *in l si quis pro eo D. de fideiuss n.* 10. GVTIER. *de iuram. confirm.* 1. *p. cap.* 33. MORLA *in empor. iur. p.* 1. *tit.* 9. *q.* 15. *n.* 7. LÆSSIVS *de iust. & iur. lib.* 2. *cap.* 27. *dubit.* 1. ANT. FAB. *in suo Cod. lib.* 8. *tit.* 22. *defin* 1. *in fine,* RODRIG. *de annuis reddit. lib.* 2. *q.* 2. *n.* 34. GVID. PAP. *decis.* 6. IOAN. BAPT. LVP. *in tract. de vsur. in comm.* 2. & *præfat. n.* 14. ALEX. TRENTAC. *variar. resolut. lib.* 3. *resol.* 11. *n.* 6. GASP. HERMOS. *tom.* 2. *Gloss.* 1. 2. 3. 4. 5. *l.* 41. *tit.* 5. *partit.* 5. *n.* 19. *fol.* 192. SVRD. *decis.* 248. *n.* 21. ANT. FAB. *de error. pragmat. decad.* 21. *error.* 8. *n.* 1. Sed hæc sunt exploranda, vt pellucida Pontificis verba, & recta propriæ illius mentis delineamenta, dignè etsi brevitèr, tractentur.

59 Incipit scrutinium, & prima dubitandi ratio ab ipsius INNOCENTI. verbis non iniustè venatur. Ingruit iam, & non parsimonia difficultatis, dum à periurij notâ R. liberum cu-

rat Pontifex reddere debitorem, quia iuramenti vinculum ſatiùs quantum in ſe fuit, adimplevit. Sagitta hinc contrà nos demittitur, & ſic elicitur argumentum. Periurum fore R. infertur ſi ſtaret per ipſũ quominùs ſolveret, ergò irritò ſundamine concluſionis, inevitabili fato valuiſſe etiam iuramentum colligitur, & conſequentèr pactum legis commiſſoriæ in pignoribus adeò illicitum non inveniri, vt firmari iuramento nequeat. Vegetatur difficultas cùm à poſteriori probetur iuramentum non valiturum, ſi omninò pactum non liceret, *c. Quintavalis c. quanto* 18, *c. ad noſtrã* 21. *de iur. iur. c. ſi diligenti in fine de for. compet.* facit *c. dilecti* 12. *de maior & obedie c. non ſine* 2. *de arbitr. c. conſtitutus* 4. *de tranſactio. c. olim* 26. *de accuſation.* Iuramentum enim ſequitur naturam actus, cui adhæret *l. ſi quis pro eo D. de fideiuſſor. l. ſi quis inquilinos* 112. *§ vltim. D. de legat.* 1. *l. fin. C. de non numer. pecun.* & ſi pactum non liceat, iuramento accedente, nec iuſtitiam, nec veritatem habebit, nec iudicium, quæ qualitates tres illæ ſunt, quas requirit IEREM. *cap.* 4. ibi: *Et iurabis, vivit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia, c. animadvertendum* 22. *q.* 2. iuncto D. THOM. 2 2. *q.* 89. *artic.* 3. SOTO *lib.* 8. *de iuſt. & iur. q.* 1. *art.* 3. SVAREZ *lib.* 1. *de iuramento cap.* 3. FILLVCIO *tract.* 25. *cap.* 2. *q* 3. *n.* 26. & SANCHEZ *lib.* 3. *moral. cap.* 4. & MACHADO noviſſimè *Perfect. confeſſ. lib.* 2 *p.* 3 *tract.* 8. *docu.* 8. *n.* 3. qui plures laudat.

60 His etiam dant condimentum textus *in c.* 1. *& c. debitores de iur. iur.* notiſſima iura, quæ conventionem de præſtandis vſuris, iuramento confirmari decernunt, & ſi vſura prohibita iure divino reperiatur *c. quia omnibus, c. ſuper eo de vſuris c. ſi quis* 4 14. *q.* 4. *c.* 1. *cum ſequenti* 14. *q.* 3. *& Lucæ* 6. *mutuum date nihil indè ſperantes.* Quod quidem præceptum eſſe fatetur communis Theologorum ſchola cum D THOM 2.2. *q.* 78. *art* 1. *ad* 4. *& ſub Leone X.* ſtabilitum in Concilio Lateranenſi teſtatur AZPILCVETA *in tract. de vſur. notabil.* 5. *n.* 7. Facit etiam D. BERNARD. *lib. de Tobia. cap.* 15. ibi: *Generaliter hæc ſententia Dei omne ſortis excludit augmentum.* Faciunt ea, quæ affert ALPHON. DE CASTR. *lib.*

14.*ad vers.hæreses verb.vsura*. Vndè cavendum est à HERMANO MEIRER.*tract.de pignor.& hypothec.lib.*1.*tit*.7.*n*. 7. & 8.quem reprehendit CARLEBAL.*de iudic.tom.*1. *disp*.3. *n*.12.admittente vsuram aliquam in mutuo.Ergò idem de pactione legis commissoriæ in pignore licebit asserere ; & iuvat,quòd ratio obligationem principaliter irritans eadem deberet irritare iuramentum,quia secundariò ex improbitate non quæritur actio *l.itaque fullo* D. *defurt.iunctâ l, pacta quæ contra C de pact*. Ergò vel pactum iuramento firmatur,vel neutrum tenet.

61 Vt hæc radicitùs percipiantur , & quæ in hâc secundâ periodo dixerimus, sine periculo contrarietatis prodeant, assertum sic bipartiri oportet. In hoc *cap. significante* valet iuramentum, at legis commissoriæ pactio non cõfirmatur : quam divisionem subticere iniustum esset , cùm non illussoria & vana , sed perillustris distinctio sit inter diversa:advertit LÆSSIVS *de iust.& iur.lib*.2.*cap*.17.*dub*.7.*n*.50. & BASIL. LEGION *lib*.12 *de matrim. cap*.8.*n*.3. contrarium existimantes acritèr reprehendit præmens vestigia GABRIEL.VAZQVEZ.Eadem observo *in c* 1. & *c.debitores de iur.iur.*

62 Huius discriminis varias regulas, & rationes Doctores excogitant, vt bella, & difficultatum clades eorum iudiciò cedant;& magnetis instar propriâ ingenij virtute vnusquisque ad se trahere alterius mentem & assensum cupit. COVAR *in c quamvis pactum.de pact.in* 6.§.3.statuit,contractu prohibito à lege in odium creditoris , iuramentum subsistere,contractum non confirmari,& hâc ratione vicariâ,infert iuramentum de præstandis vsuris valere , contractum tamen non convalescere , quià prava vsurarum perceptio resistitur à lege:iuramentum verò illicitum ex parte illius, cui præstatur,& non illius, qui emittit, contractus firmitatẽ non respicere,ideoque valere.LÆSSIVS vbi nupèr aliter incedit:nam vel iuramentum venit servandum ob honorem Divini Numinis:& creditori, inquit,non parit actionẽ, tunc tenet, sed non contractus , adhuc enim apud Ethnicos Ro-

ma-

manos primum militiæ vinculum sacramenti religionem putarunt nunquàm contemnendã: observat AVL. GEL. *lib.* 7. *noct. attica.* nam vt TERTVL. reprehendens dixit *lib. de idol. quis per quos deierat non honorat?* in ipsâ etiam Deorum congregatione periurij pœnas invenit SATIVS

& styx periura Divum
arguit.

Imò in superstitione illâ veterum, iuramenti violatores, corporis parte mutilari, debilitarique, adnimadvertit LEVIN. TORTENS ad illud HORATI *ode.* 8.

vlla si iuris tibi peierati
pœna, Barine nocuisset vnquàm
dente si nigro fieres, vel vno
turpior vngui
crederem.

A sententiâ dùm liberat meretrices iuxtà illud TIBVLLI

Periura ridet amantum
Iupiter & ventos irrita ferre iubet.

Supponit in alios iram: Vel non solũ, prosequitur LÆSSIVS, in se servari decet, sed alteri contrahentium ius tribuit, tunc iuramentum, & contractus amicantur. BARTOL. *in d. l. si quis pro eo* decem regulas constituit, quæ eò tendunt, vt distingui omninò debeat, & publica, & privata vtilitas, vt prima nullum, secunda validum actum reddat *c. si diligenti de for. comp.* LAIMAN. *in suo opere Theolog. mor. lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. *n.* 7. subdistinguit, & aliter item BASIL. LEGION. *lib.* 12. *de matrim.* § 4. *n.* 36. vtitur illâ divisione in actũ an in personã verba legis ferantur: accuratè THOM. SANCHEZ disputat *lib.* 1. *de matri disp.* 32 *à n.* 8. STEPH. FAGVND. *de iust. & iur. lib.* 1. *cap.* 26. per totum, nunquàm satis gravissimam hanc quæstionem exhauriri ait, & dùm ad trutinam veritatis iterũ, atque iterum adducere constituit, bono quidem ordine omnia antecedentium refert doctrinas, sed nihil novi addit. FERDINAND. DE CASTRO PALLAO præ omnibus, quos hucusque vidi materiam iuramenti suis distinctam quæstionibus explicuit, *in suo opere morali part.* 3. *tract.* 14. *disp.* 1.

2. per

2. per totam, *&* *punct. 9. n. 2.* id circa nostram dubitationē constituit, iuramentum ex suâ naturâ vim firmandi promissionem invalidam non habere, sed id solùm, iurantem obligare DEO, cuius nomen ad roborandam promissionem assumptum est, & hinc descendit ad alia scitu dignissima, & omni iuri consona.

63 Sed inops admodum vniuscuiusque Authoris distinctio videbitur, nec altera coram alterâ crescet, vel decrescet, si rationem primariam omittimus assignare, quæ iuramentum sustinet, quin det contractui fermentum, cùm non parùm gliscat dubitatio ex eo, quia executio ipsa conventionis, materia subiecta iuramenti necessariò iudicanda est. Sumimus in hâc varietate ingeniorum, indè resolutionem, quòd in re licitâ, & non turpi ex parte iurantis vinculū sacramenti DEVM OPTIMVM MAXIMVM directò intuetur, vtpotè solùm ipsum vltorem habens, hominem verò non tàm solutioni, quàm conditioni adiectum novitèr existimo. Ergò DEVM ipsum iurans debitor, observantiæ, vel meliùs dic reverentiæ timet creditorem sub eâ tacitâ conditione, si homo cui iuratur voluerit, itaque quasi conditionale iuramentum est, cuius implementum creditori nō dat actionem, & sic valet, & accedente conditione, qui iuravit adstringitur DEVM veracem reddere, quem testem adhibuit, & cuius veritas manet in æternum *Psalm.* 116. quis impunè sumet nomen DEI in vanum? *Exodi* 20. aut peierabit, polluet ve nomen illius? *Levitic.* 19. reddendum ergò est Domino iuramentum *Matth. 5. c. debitores de iur. iur c. &* *si Christus eod. tit.* quæ observantia perpetuò interpellat, ideò iuramenti vinculum obstat præscriptioni, vt notarunt MARSI. *singul.* 141. *n.* 1. ANT BABEP. *in tract. de virtut. iuram. n.* 42. CAROLVS RVIN, *cons.* 11. *n.* 5. *volum.* 1. FELIN. *in c. vlt. n.* 7. *de præscript.* SVRD. *cons.* 225. *n.* 33. *vol.* 2. nec in minimo deficiat fas est semel iuramenti invocata religio, nam individui naturam præsefert sacramentum hoc firmitatis, vtpotè veritatis, iuxtà ea, quæ BALD. *in l. fin. n.* 18. *C. de edict. div. Adrian. Tollend.* latè FARIN. *q.* 67. *c.* 4 *n.* 112.

Con-

Conditio ergò indè speratur, si creditor petierit, vt ex DIV THOM. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 3. colligit præceptor quondam meus D.D. IOAN. DE BALBOA MOGROVEJO Primari⁹ tunc Academiæ Salmanticensis Canonum moderator *ad titul.de Iur.iur.ad cap.* 1. *n.* 113. *&* 116. omninò videndus, iunctoSANCHEZ *tom.* 2. *Moral.lib.* 3. *deIuram.c.* 11. *n.* 3. conditio verò non intrat substantiam iuramenti, sed excitat ad observantiam iurantem debitorem. In contractu solus reciprocus consensus debitoris, & creditoris attenditur, licitus ex parte vnius, turpis ex parte alterius: & cùm hæc divisibilia sint, vsuras momentaneâ solutione solvere sat est in iuramenti obedientiam, vt hoc modo DEO satisfaciat debitor, ad exemplum casus *cap.commissum* 16. *de sponsal*, quo vtitur IACOB. CVIAC. *in Commen.d.cap.debitores*, quia non vt sit vinculum iniquitatis inspicitur *cap. ad audientiam* 4. *de his quæ vi.* iam nihil impedit, quominus iuramento adimpleto, nulla indè sequatur pacti confirmatio, nam, vt benè SANCH. *lib.* 1. *de Matr. disp.* 32. *n.* 4. quando iuramentum obligat, non tam firmat contractum, quàm eum dimittit in suâ naturâ, etsi erat invalidus, adhuc remanet, quia iuramentum tunc temporis nullum vinculum addit contractui, sed solùm obligat in ordine ad DEVM; vt testis verissimus sit. 64

Triplex deindè respectus consideratur, alius ad DEVM, alius ad creditorē, ad debitorem alius obligatū illudDomino reddere, quæ obligatio, & debitio cū iuramēto sic maritātur, vt separari, nec valeant, nec fas sit. Huc respexit textus in *cap.si verò de Iur.iur.* & in *cap. verum eodem tit.* per iurium enim quem non deterret? S. CHRISOSTOM. *Hom.* 12. *in actu Apost. Tempestivum*, inquit, *fuerit & hodie ex lege ostendere periurij gravitatem. Falx volans erat, lata cubitis decem, quod volat manifestat pœnæ celeberrimum adventum iuramentis affatura: quod autem cubitorum decem latitudine, ac longitudine, vehementiam, ac magnitudinem signat malorum, quod autem à Cœlo, signum est sententiam in Cœlesti ferri iudicio.* Periurium vnam esse de causis propter quas 65

N ple-

plectitur, & torquetur tot pœnis vniversus Orbis, suspicatur MAIOL. *Dier. canicul. fol.* 521. Ideò olim Romani per lapidem proiectum in terram periurium detestabantur his verbis, *Si sciens fallo, tum me Diespiter salvâ vrbe, reiiciat, vt ego hunc lapidem abiicio.* NVMA POMPILIVS dextram manum nominari voluit sacrosanctum membrum, quo ius iurandum, pietas, & fides confirmatur, ne vnquam periurio macularetur. ALEX. AB ALEX. *lib. 5. Dier. genial. cap.* 10. esse in Sardiniâ aquarum scaturigines scribit, in quibus periuros immersos cæcitate admissum facinus luere. Fides quippè sub iuramento promissa pupillam oculi tangit, ideò fortè olim per oculos iuratum est, TIBVL. *lib. 1. eleg.* 7.

Etsi perque suos fallax iuravit ocelos.

Sæculi etiam leges periuros infames pronuntiant *l. si quis maior C. de transact.* iuncto *cap. infames* 6 *q.* 1. bona amittũt *l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 8. *ordinam.* COVAR. *de Pact.* 1. *p.* §. 7. *n.* 4. *in fine.* Iure Canonico, pœna illius, qui falsus est, repulsa à testificando est *cap. quicunque* 6. *q.* 1. *cap. non potest* 2. *q.* 7. *cap. testimonium de testib.* tribus fit testis periurio obnoxius: DEO, Iudici, & parti *cap.* 1. *de crimine falsi*: & quod mirabilius est, periurus semel, quantumcunque pœniteat, à testimonio in omni causâ reppellitur *cap. testimonium* 54. *de testib. & attesta.* nec tali crimine infamatus purgat se vt in genuus *c.* 1. *de purgat. canon.* rectè *in omni causâ*, nunquam enim testem sine iuramento recipiet iudex: ideò olim appellati sunt iuratores: explicat LIPSIVS *lib.* 2. *Epistolar. epist.* 24. SENECAM dum emendat ex PLAVTI *Pœnulo.* ibi: *Vos iuratores estis, quæso operam date.* Cur igitur iuret sæpius, qui semel peierat, cùm non facilè cesset canis corium rodere, vbi incepit.

66 Consonat superiori doctrinæ DIV. THOM. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 3. quâ iuvatur GVTIER. *de Iuram. confir.* 1. *p. cap.* 57. *n.* 20. in explicatione quæstionis *l. qui in carcerẽ* D. *de eo quod met. caus.* asserit Angelicus Doctor, ex iuramento exacto per metum, duplicem oriri obligationem, & respectu hominis, cui iuratur, quæ omninò tollitur in odium coactionis;

&

& respectu DEI, vt impleat quod iuravit vim patiens, dummodò habeat animum se obligandi; argumento *cap. significasti 16. de homic.* iuncto FELIN. *in cap. si vero n. 8. de Iur. iurand.*

67. Vt solenniter iam dubitatio funeretur, observamus multum interesse, an contractus confirmetur, vel non, quia si ex iuramenti valore metiendus esset pacti, seu contractus valor, nulla contra Danistam creditorem possibilis repetitio vsurarum inveniretur, vt notat COVAR. vbi supra *n. 4.* argumento *Authent. sacramenta puberũ C. si advers. vendit. c. quamvis pactum de pact. in 6.* FACHIN. *lib. 3. Controver. c. 11.* THOM. SANCH. *lib. 3. Moral. c. 12. n. 11.* CALD. PEREIR, *in l. si curatorem habens C. de in integr. rest. l. 10. tit. 11. p. 3.* nos rationem eam esse suspicamur, quia tunc reciprocarentur consensus debitoris, & creditoris, nec posset dissolvi contractus, nisi mutuò ambo distraherent, sicuti nec potuit claudicare à principio celebratio conventionis; & valet argumentum de contractu ad distractum *l. Pomponius §. præterea* D. *de acquir. possess. cap. de illis el primero in principio de spons. impub. cap. vnico §. idem quoque eodem tit. in 6.* At in iuramento mediat DEVS sub illâ conditione *si creditor petierit*, nec alij acquiritur actio nisi DEO: vt probat BASIL. *lib. 12. de Matr. § 1. n. 5.* & SVAR. *lib. 2. de Iura, cap. 29. n. 23.* SANCHEZ *lib. 3. cap. 12. n. 3.* & CVIAC. *ad cap debitores de iur. iur.* & addit, non cogi ibi à creditore debitorem, sed à religione iurisiurandi, & à conscientiâ propriâ.

68. Hæc à recto tramite deviare aliquis dicet, & dubitationem denuò pericula fundere, cùm Adiecto remittere obligationẽ, aut petere nõ liceat: quamvis ei solvi possit *l. quod stipulatus* 10. D. *de solut. l. cum quis* 55. D. *de ver. oblig. l. si mihi* 23. D. *de fideiusso.* rursus adiectus quis dicitur, quãdo principalis creditor sibi, vel alijs stipulatur *l. qui ita §. qui sibi, aut filio* D. *de verb. oblig.* sed creditor vsurarius remittere, & cogere debitorem valet, imò cogendus est creditor ne petat, vt sic liberetur debitor *cap. 1. de Iur. iur.* ibi: *Ecclesiastica districtione cogatis*, in quo articulo videndi sunt

COVAR.1.*variar.cap.*4.*n.*5.ABBAS *in cap*,2.*n.*3.*de Iur.iur.* FELIN.*in d.cap* 1.GREGOR LOPEZ *in l.fin*, *verbo que la fizo tit.*11.*p.*3.AFFLICT.*decis.*236.*n.*3.MOLIN.*tom.*1.*de Iust. & iur.tract.*2.*disp.*149. SANCHEZ *lib.*1.*de Matr.disp.*32. *n.* 18. Ergò non tam adiectus solutioni,quàm principalis erit creditor, cui nascatur actio: & difficillimum videtur,illum ad relaxandum inducere invitum, mediâ districtione canonicâ,& actionē illi denegare. Quo argumento victus CALD. PEREIR.*in comment.ad typum de empt. & vendit. cap.* 29.*n.* 40.& 41.dat actionem creditori, & doctus alioqui interpres nihil subtilitatis egit. Omisso ergò & COVARRVBIA *ubi supra* statuente adiectum solutioni ad propriam vtilitatem posse debitum remittere,existimo creditorem non tam propriè solutioni, quàm conditioni adiectum dici debere(& si aliquantulùm largè loquamur) id est, iuramentum tendere in DEVM, adiecto homine creditore,vt faciat in sui commodum conditionem: vult enim DEVS *si creditor petierit*: non iure,sed de facto:quâ suppositione, exigua redditur difficultas, quæ magna putabatur, collata quippè est cōditio in potestatem hominis creditoris,& cùm enerva reddatur obligatio,fallente conditione,si homo non petit, DEVS hominem debitorem non cogit,vt reddat illi iuramentum.

69 Missum facimus de relaxatione tractatum, & quæ diffusè de iuramento disceptant DD.in *c. cum contingat*, & in *c.*1.*de Iur.iur.*quia diutius immorari in præsenti,abs re esset,cùm nobis nunc in voto solùm sit, scire, pactum legis commissoriæ in hoc *c.significante* 7. seu legem commissoriam (sic enim dicendum mavult ANT. FAB. *de Error. prag. decad* 21.*error.*1.*n.*41.)non firmari iuramento, etsi iuramentum per se subsistere probaverimus. Non omnia in qualibet tractatione percurrere lemmata licet,sed genuina vnico depingere penicillo: omnia dicere in qualibet re necessaria illius rei,oportunum est,& vtile,sed omnia omniū rerum velle semper discutere, tenebras simulat, & similis commentatio solidum caliginis corpus assumit : brevis &

con-

continua disputatio, aliarum, quæ cõcinunt dioptra esse debet, non asservus. Tantũ id, & obviter, advertere lubet, relaxationem creditoris non induere propriæ relaxationis nomen: duntaxat remisſio eſt hominis, qui dominus materiæ promiſſæ invenitur. Hinc eſt, non indigere creditorem iuſtâ cauſâ: aliter Pontifex, qui non tanquam dominus materiæ promiſſæ, ſed vt œconomus, & Vicarius DEI relaxat. Plura diſputat FAGVNDES *de Iuſt. & iur. lib. 1 cap. 27. per totum & cap. 26.* Theologorum, & Canoniſtarum diſcurſus cumulavit eleganter CASTR. PALLAO *in ſuo opere morali part. 3. tract. 14. diſp. 3. punct. 2. 3. 4. 5. 6.*

70 Eget nunc explicatione textus *in c. tuas 13. de vſuris,* qui non de ſolvendis, ſed de non repetendis acreditore vſuris ſub iuramento debitoris continet caſum: ergò iuramentum confirmat acquiſitionẽ in favorem vſurarij, cùm neceſſariò, vel non repetere, vel cenſurâ eccleſiaſticâ debeat illum debitor cogere ab vſurarum exactione deſiſtere. Quid eſt? quod prava Daniſtæ actio, & ius retinendi, ſeu iniuria vinculo ſacramenti iuvetur? *Cum fœneratorium ſacramentum dicatur, vliparatur periurium,* inquit Div. BERNARD. *lib. de Tobiâ. c. 15.* Familiaria etiam ſunt huic difficultati iura *in c. ad noſtram 20. de Iur. iura. c. ad audientiam 4. de his quæ vi,* à contrario ſenſu.

71 Ponendum pro ſatisfactione eſt, vſurarum repetitionem habere ſe ex parte debitoris, cui propter bonum proprium, & vrgentem neceſſitatem id promittere licet, etſi alter, cui promittit homo egeſtate illius abutatur *c. movet 22. q. 1.* SAN. THOM. *2. 2 q. 98. art. 4. ad 4.* plura refert SANCHEZ *lib. 3. Summæ cap. 8. à n. 11* circa neceſſitatem debitoris petentis mutuum ſub vſuris, & facit textus *in c. petitio 31. de iur. iur.* adhuc enim vſurario nulla oritur obligatio iuſtitiæ, vt retineat: ita idem SANCH. *lib. 1. de Matr. diſp. 32. n. 7.* Nec congrua aliqua diſtinctio excogitabitur inter iuramentum de ſolvendis, & de non repetendis vſuris, cùm vtrumque habeat ſe ex parte debitoris; non repetere, nil aliud eſt quam continuò dare: & quemadmodum ad 101

re-

repetendum retentio necessariò sequitur ; ad solvendum receptio quærenda est: in alio tamen differunt, quòd solutis vsuris, remanet causa in terminis communibus, ac si debitor non iurasset, at in iuramento de non repetendis, necessaria est omninò relaxatio; notat GVTIER. *de Iur. conf.1.p. cap.53.n.7.9.& 10.* tunc ex officio potest Episcopus ad restitutionem cogere creditorem, ne iniustè vexetur. Videndi sunt SVAR. *lib.2.de Iuram.cap.41.n.6.& 7.* ARAGON. 2. 2.*q.89.art.7.circa solutionem ad 3.* MOLINA *de Iust.& iur. tom.1.tract.2.disp.* 149, CAST. PALLAO *in suo opere moral. par.3, tract.14.disp. 3. punct. 3.* faciunt ad supradicta quæ scripsit FAGVND. *de Iust.& iur.lib.1.cap.27.à n.2.*& præcipuè *n.6.* vbi constituit iurantem posse petere relaxationē, quoties creditor pro foro conscientiæ, vel propter impedimentum legis, retinere rem iuratam, iure non potest. LÆSS. *de Iust.& iur.lib.2.cap.26, n.27.* TOLET. *lib.5.Summæ cap.27.*

72 Non obstat celebris locus DIV. THOM. 2.2.*q.89. art 7. ad 3.* ibi: *Potest autem repetere in iudicio quod solvit, vel Prælato denuntiare, non obstante quod contrarium iuraverit.* Nā particula illa *non obstante* ad posteriorem partem referenda est, vt sensus sit quamvis iuraverit non denuntiare, permittitur denuntiare: sequor SANCH. *lib.3.Summæ cap.11. n. 11.*& GVTIER. *de Iuram. confirm. lib.1.cap.53.n,* 10. qui iuramentum de non denuntiando, nullum dicit, vtpote contra doctrinam Evangelij *c.si peccaverit 2.q. 1.* sicut & qui iurat non dicere testimonium *c.intimavit 18.c.constitutus 45.* in principio *de testib.& atestat.* cui annectitur & illud iuramētum, scilicet de non petendâ absolutione, vel relaxatione non subsistere, quoties melius est petere. FELIN. *in c.constitutum 4.de rescrip.& in c.2.de sponsal, col.6.* tutius id sanari poterit, in sententiâ COVAR. *in c. quamvis pactum, de pact. in 6.p.2.§.3.n.3.* si ab hoc iuramento de absolutione nō petendâ, petatur absolutio. Plura sunt, in quibus iuramentum non admittitur, nec impedit. *c. dilecti 13. de Maior. & obedient. c. solicitæ de Restit. spoliat. c. de ijs quæ fiu. á maior. part.*

Capit.

Capit. c. per tuas 5. de Donat. c. pervenit 4. de Testib. coge. c. venerabilis fin. eodem tit. c. ex diligenti 17. de Simon.

Antequam hinc abeamus, ne dum brevitati consulimus, oblivionis instimulemur, quasi in indice, legum, & capitum, quæ huc etiam spectant interpretationes magis receptas dare libet, vt possit versiculus hic de iuramento facilius ad sui intelligentiam contrariorum necessariam notitiam continere. Summa tãtum capita decutemus. Sequẽtia ergò certissima iudico. Iuramentum de re illicitâ ex se evanescere *c. constitutis 45. in princip. §. illo. de testib.* nam à principio, vt non se se iugulet illius pronuntiatio, non turpis, sed quæ sinè peccato, & sinè salutis animæ dispẽdio adimpleri possit debet esse promissio, ars enim rectæ legis, & gubernatio est, quòd iuramentum non sit iniquitatis vinculum, sed tutum ex officinâ iustitiæ præsidium adversus iniuriam licita pacta non servantium *c. quanto c. si vero, c. cũ contingat de Iur. iur c. non est obligatorium de Regul. iur. in 6.* & per totam 22. *q. 4.* Quæ movent communiter dubitationem afferuntur, & breviter diluuntur, vt iuvent & nova & vetusta.

73

Levitic. 5. habetur *Anima quæ iuraverit & protulerit labijs suis, vt vel malè quid fecerit, vel benè, & id ipsum iuramento, & sermone adfirmaverit oblitaque postea intellexerit delictum suum agat pœnitentiam de peccato suo.* Id interpretatur SVAREZ *lib. 1. de Iuram. cap. 4.* de peccato in sacramento commisso, sive in formâ iurãdi, sive in defectu implementi peccatum sit, ac si diceret, cùm intellexerit delictum suum, vel quia rem illicitam iuris iurandi religione promissit, vel licitam vinculo iuramenti stipulatam non adimplevit, agat pœnitentiã de peccato suo: iustum enim sibi iudicium criminale meruit, qui vel rem non implebilem iurat, vel iure & iustitiâ possibilem negat. BASIL. LEGIONENS *lib. 12. de Matr. §. 2. n. 10.* intelligit non de malo culpæ sed de malo pœnæ. V. C. dum quis affligere aliquem licitè, vel se per castigationem corporis iuravit. Est etiam hæc solutio Abulensis, CYRILLI, & OLEASTRI, quos ommissa inter-

74

interpretatione LYRÆ: sequitur FAGVNDEZ *in Præcept. decalog. tom.* I *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 2.

75 ESDRÆ *lib.* 1. *cap.* 10. illud de proiiciendis vxoribus alienigenis sub iuramento, quod violare naturalem legem de alendis liberis, & matrimonij indissolubilem consensum animorum videtur, licitum fuit, & iustum, quia ex iussione DEI. BASIL. *vbi supra n.* 12. & quod attinet ad filios, nihil ibi esse contra leges invenit, cùm dimissi fuerint sub curâ matrum, vndè argumentum desumit ad confirmandam iustitiam decreti illius PHILIPPI III. Regis nostri Catholici, & Christianissimi, cuius memoria semper in amore, & veneratione est, cùm maurorum colluviem perfidam vna cum filijs ex omni suâ ditione expullit. Facit ad eandem ESDRÆ loci intelligentiam DIV. AVGVST. *lib.* I. *de Adulterin. coniug.* ibi: *Quas duxerant, Domino prohibente, Domino iubente, dimisserunt.* Deindè pelliciebant vxores illæ alienigenæ maritos ad idololatriam, quo casu licitũ est dimittere, vt docet PAVL. 2. *Corinth.* 6. *&* 1. *Corinth.* 7. & habetur *in c. gaudemus de Divort.*

76 Quod legitur *in c. innocens §. aliquando* 22. *q.* 4. ex DIV. AVGVST. ibi: *Quod quamvis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse, tamen authoritate Augustini servari præcipitur*. Intelligo de iuramento observando, post matrimonium contractum: votum ergò ibi simplex castitatis non cum iuramento directè dimicat, sed cum matrimonio cõtracto, quod potuit impedire, sed non valuit dirimere; deest igitur illi iustitia, quia non fuit sinè peccato contractũ, sed contractum tenuit: vidẽdus COVAR. *in c. quamvis pactũ de pact. in* 6. I. *p.* §. 6. *n.* 19. LEDESMA *in Summa* 2. *p. tract.* II. *cap.* 3.

77 Textus *in c iuravit* 22. *q.* 4. facilè enodatur: nam ibi transgressio DAVIDIS damnatur, quia originem habuit à malo, non quia illicitum, & turpe fuerit, non observare iuramentum de occidendo. SVAR. *tom.* 2. *de Religion. cap.* 19. *n.* 16. nec novum, aliquando furorem gravi iuramenti amictu velari, & causâ cognitâ satius inveniri sacramenti implemen-

mentum de occidendo SVAR.*tom.2.de Religion, cap.* 16. *n.* 16.nec novum aliquando furorem gravi iuramenti amictu velari,& causâ cognitâ satiùs inveniri sacramenti implemẽtum effugere, quàm indignam facti speciem promissam admittere, ergò transgressio iuramenti à malo tunc originem petit, id est à promissione improbâ.

Caput innocens 22. *q.*4.specimen illiciti iuramenti non habet,nam fœdus cum Gabaonitis ad veram Religionem redeuntibus inire potuit dux IOSVE, cum præceptum DEI ad occisionem,& occasum illorum, qui in legem DEI transirent non extenderetur, & cùm se inobedientes non esse suâ oratione profiterentur,rectè iuravit IOSVE; & licet, deprehensâ fraudeGabaonitarum,re verâ non teneretur stare promissis, & fœderi, adhuc ne dum alienam perfidiam redargueret, fidem suam solvere videretur,servavit in dubio iuramenti vinculum:ita SVAREZ *de Religion.lib.*2 *de Iuram. cap.*16.BASIL.*lib.*12.*de Matr.* §.2.*n.*16 quibus addere velle quidquam,esset supervacuis laborare impẽsis,sicut ille,qui solem certaret facibus illustrare, ex ANACLETO sumpsit textus in *c.si omnia* 6.*q.*1.

78

Textus in *c.licet mulieres de Iur.iur.in* 6.respicit ad bonum privatum mulieris,& prohibitionem,cuius trangressione non inducitur culpa, & prorsus in tali casu dignum est observatione iuramentum,videndus GVTIER.*de Iuram. cõfirm.*1.*p.cap.*1.*n.*110. tredecim recopilavit casus sub eadẽ interpretatione LAIMAN.*in suo opere Theolog. moral. lib.* 4. *tract.*3.*c.*6 *n.*7 similiter intelligo textum *in c.quamvis pactum de pact.in* 6.*cap.suis quæstionibus de testibus.c.conquæstus de ferijs. c.cùm contingat.de Iur.iur. Authent. sacramenta puberum C. si advers.vendit* cui annectẽdus CASTROPALLAO *in opere moral.*3.*p.tract.*14.*disp.*2.*punct.*9 §. 2. secus si obstaret publica vtilitas,& executio talium actuum peccatum eluderet, quò spectat textus in *c. contingit* 36. *de sentent. excomm.c.*16.*Consilij Trident.sess.*25 *deRegular.c.Oduard. de solut. l.alia* §.*eleganter* D.*eod.tit.l.Patronus* D *de re iudic.cap. significasti c.si diligenti.de for. comp.* nunquam enim proficua

79

& vtilia haberi valent ea, in quibus à recto tramite nosci-tur actus hominis deviare.

80 *L. si ob turpem causam* 8. D. *de condict. ob turp. caus.* vbi quasi acutissimis aculeis huius materiæ vestimentum perforari videtur, cùm Iureconsultus det promissori exceptionem instar clypei, quæ necessariò supponit actionem instar sagittæ ab obligatione demissæ l. 2. D. *de except.* penè omnes veritatis civilis indagatores intelligunt de turpitudine, quæ non intrat contractus substantiam, qualis econtra est illa, de quâ textus in *l. generaliter* 26. D. *de verbor. obligat.* facit ad exemplum, si quis promittat homicidium absolutè, vel pecuniam exposcit, vt consumat maleficium: primo casu, læditur actus substantia, non verò secundo, quia turpitudo causæ extra est; nec adversatur textus in *l. iuris gentiũ* 7. § *si ob maleficium* D. *de pact.* quia de nullitate obligationis quoad effectũ scribit Consultus, cùm, exceptione oppositâ, vel actione deficiente, non tam simile, quàm idem sit, quod sequitur in favorem promissoris.

81 Textus in *c. de illis de Condit. apposit.* continet promissum ratione matrimonij, quatenus matrimonium contractus est ad onera ipsius supportanda *c. salubriter. de vsur.* non ergò de matrimonio vt sacramento promissio mentionem facit, ne illicitũ haberetur iuramentum: & iurans teneretur agere pœnitentiam *c. ad audientiam* 4. *de spons. & matrim.* Circa explicationem *Levit. cap. vltim.* iuncto *cap.* 20. item & iuramenti, quod tendit in peccatum veniale, cuius ea malitia non est, vt ad interitum ducat salutis æternæ, quia non dissolvit amicitiam cum DEO: videndus FAGVND. *in Præcept. decalog. tom.* 1 *lib.* 2. *cap.* 14. qui verius esse asseverat, peccata etiam venialia vergere in interitũ salutis æternæ, quatenus disponunt ad mortale, vt sic absoluta sit ratio textus *in c. si vero, & c. cum contingat. de Iur. iur.*

82 Ex hucvsque recensitis fluit, iuramentum de re illicitâ nullâ egere relaxatione, nam nullum nihil operatur: nec nobiscum certat textus *in c. cum quidam* § *illi vero de Iur. iura.* ibi: *Absolvendi sunt ab illius observantiâ iuramenti*

omnes

omnes enim fatentur prædicta verba de declaratione nullitatis iuramenti sumenda esse,& relaxationem ibi pro absolutione declaratoriâ,quâ liber à iuramenti vinculo iurãs redditur, aliàs ex eodem fonte retundēdum veniret argumentum,nam quid relaxabitur si illicitum & nullum? nemo est,qui nō videat redargutionem tenere. Similis intelligentiæ est textus in *c.audivimus* 24.*q*.1. sequitur SANCH. *lib*.3.*Summa cap*.7.*n*.11. SVAREZ *tom*.2.*deRelig.tit.deIuram. promiss.cap*.16.*n*.8.& clausula *d.c.audivimus* manifestat.ibi: *Excommunicamus te*.& ibi:*Excommunicare nō potuit ,sed te, tuosque absolvendo,&c.* Ni maluerimus de absolutione ad maiorem animi quietem interpretari *c. ex diligenti* 17. *de Simoniâ,c.dilecti* 13. *de maior. & obed.* Hinc etiam capiunt lucem textus in *c.venerabilem vers.idem de elect.& in c.pervenit el segundo de Iur.iur.*iuncto BASIL.LEGION.*vbi supra* & CASTRO PALLAO *in suo oper.moral. tom*.1.*disp*.3.*punct*. 12.FELINO,PANORMITANO, SYLVESTRO,& alijs,quos ipse laudat *n*.1.

83 Lubet insuper adnotare aliquando iuramentum irritari statim à principio , habet enim Pontifex ad id,ex iustâ causâ,potestatē, vt exornat,& probat FAGVND.*de Iust. & Iur.lib*.1.*cap*.26.*n*.5. in fine,& tunc non solùm contractus,verùm nec iuramentum exequitur: docet LÆSSIVS *de Iust.& Iur.tom*.1.*lib*.2.*cap*.27.*dub*.7.*n*.52. & probatur ex Concilio Trident.*sess*.25.*cap*.16.*de Regular.* quo loci concilium irritam reddit omnem renuntiationem,& dispositionem novitij,etiam iuramento valatam , si fiat sine licentiâ Episcopi, vel Vicarij intra duos menses.Secundo, ex textu in *c. significavit* 2. *de eo qui duxit in matr. quam poll. per adult.* vbi matrimonium non firmatur iureiurando respectu DEI,quia à principio irritum declaratur à Pontifice.

84 Præiactis his fundamentis , ad alia invisenda transeamus,cùm securè iam noster procedat versiculus,quem ea potissima designat,ostendit,& clamitat decidendi ratio, ne contractum vsura coinquinet,quæ dulcedinem habet *l.ait prætor* §.*si quid vers.si vero D.quæ in fraud.credit.* sed voracem;vndè LVCAN.*lib*.2.

Hinc vsura vorax, avidumque in tempore fœnus.
Et vt PAVL. *ad Chorint. 5. Ne modicũ fermentum totam massam corrumpat*; aut putridus sanguis alium sanguinem turbet, lex enim commissoria in pignore damnum non dissimulat, cùm pro mutuo habeat creditor rem maioris valoris, vel saltim lucrum proprietatis ipsius rei pignoratæ, quã premit affectio *l. etsi æquo* 66. D. *de legat.* 1. quis ignorat æstimabilem esse respectu domini, & si res aliter, quàm ex affectione illius, ex communi scilicet vtilitate, extranei pluris vel minus faciant *l. si servus* 33. D. *ad leg. Aquil. l. pretia rerum* 63. D. *ad leg. falcid.* indubiè creditor vltra sortem principalem tunc aliquid fortè plus haberet, & si rem iusto pretio, dum tamen pro mutuo consequeretur: docet AZPILCVETA *in Manuali cap.* 17. *n.* 216. MOLI. *de Iust. & Iur. tract.* 2. *tom.* 2. *disp.* 324. SALON. *tom.* 2. *de contract. pignor. n.* 10. SALAS *tract. de vsur. dub.* 32. *n.* 1. AZOR. 3. *p. Instit. moral. lib.* 7. *cap.* 10. BONACIN. *tom.* 2. *disp.* 3. *de contract. lib. q.* 3 *punct.* 8, *n.* 2. COVAR. *lib.* 3. *variar. c.* 2. *n.* 7. & cũ simul hîc se prospiciant, & in vnum incidant, ius divinum, naturale humanũ, & positivum, item publica vniversi vtilitas cogat, qualis in observantiâ divini iuris relucet; & res ipsa in se turpis, illicita sit ex parte creditoris, vndè AVSONI. *in Edilio* 15. *de ambiguit. vitæ eligen.*

si turpia lucra
fœnoris, & velox inopes vsura trucidat.

Rectè INNOCENTIVS III. dum gentibus dabat in hâc publicâ decisione pabulum præcepti DEI, vt divinus ille sermo de prohibitione vsurarum post LVCAM, humanâ aliâ, atque aliâ voce tonaret, nec iuramento confirmari in pignore pactum commissoriæ legis, seu vt propriùs loquar, legem commissoriam, statuit in illis verbis: *Pacto tali vel iuramento nequaquam obstante.*

85 Obiicies textum in *l. pacisci* D. *de pact.* qui in ipso negotio, id est, in continenti, pacto ius publicum sperni posse resolvit, si quidem cõtra edictum Ædilium Curulium pacisci non inconvenit. Ergò cùm lex commissoria det pactum

in

in continenti in contractu mutui,& pignoratitio,cur prohibebitur? placet mens CVIACI, qui in explicatione *l. ius publicum* D. *de pact.* defendit *in d. l. pacisci*, contrahentes non de iuris publici, sed interesse sui privati renuntiatione cogitare;ea ergò est mens Ædilium,vt ob eum morbum sit actio redhibitoria,qui in gerendo negotio venditionis exceptus non sit:ius itaque publicum in eo sistit,vt redhibeatur servus ob vitium non exceptum; erit igitur renuntiatio huius vitij , proprij abnegatio commodi , non legis. Sed ideò in ipso negotio, vel postea monet Consultus fieri,ne si antea fieret,in absolutam Prætoris prohibitionem directò renuntiatio collimaret,& ius publicum læderet. At in nostro textù nihil est,quod nõ obliget,nihil privatorum pactis,quod subiici valeat, cùm iure divino, in mutuo damnetur vsura *c. super eo de vsur.* Execrablis res est; probat quod de AGE AtheniensiumDuce fertur,qui adeò fœnus exosum habuit, vt omnium fœneratorum tabulas, igne supposito , in foro concremarit,quo igne nullũ clarius lumen vidisse AEGESILAVS dixit. LYCVRGVS etiã è totâ sparta vsuras exterminavit: CATO fuit in fœnore coercendo asperior,& durior: dicebat enim fœnerare , esse hominem occidere. Laudat in hoc eum DIV. BERNARD. *lib. de Tobiã c.* 14. multa de lege si sachthiâ & chreocopiâ ALEX. AB ALEX. *Dier. genial. lib.* 1. *cap.* 7. sisachtheam legit RODIGINIVS *Lection. antiquar. lib.* 12. *cap.* 20. fuit hæc lex SOLONIS apud Athenienses,significatque oneris levationem illius linguæ vocabulo,& vt ipse RODIGINIVS , sunt qui sisachtheam cribrum interpretentur,quo in frumẽtis vacantia secernũtur. Chreocopia, quasi debitorum abscissio: plura CORNEL. TACIT. *lib.* 5. DIODOR. SICVL. *lib.* 2 *cap.* 3: *Pleræque gentes* (inquit ALEX. AB ALEX. *vbi supra*) *odio fœnus inexpiabili prosequtæ adeò, vt cùm furem dupli, fœneratorem quadrupli damnarent.* Vltra omnes alias antiquorum leges, vidẽda est *l.* 4. *&* *l.* 5. *tit.* 6 *lib.* 8. *Recopil.* ibi : *Como quiera que por derecho divino y humano las vsuras estan defendidas so grandes penas, &c.* & ibi: *Que pierda todo lo que diere ò prestare, y que sea de aquel que recibiere*

el emprestido, y peche otro tanto, &c, contra vsuram alia scribit etiam LANCELLOT. CONRAD. *in Templ. omn. iud. lib. 1. cap. 1. §. 3. vers. vsuras debet tollere.* Dicitur denique morsus iuxtà illud DIV. CHRISOST. *Homil. 12. in Matth. Similis est pecunia vsuraria aspidis morsui. sicut enim qui ab aspide percutitur, quasi delectatus vadit in somnum, & sic per suavitatem soporis moritur; sic & qui accepit pro vsuris, pro tempore delectatur, quasi qui beneficium accipit, & sic per suavitatem beneficij non sentit, quo modo captivus efficitur, nam sicut venenum aspidis latenter per omnia membra discurrit; & corrumpit: sic vsura per totas facultates eius discurrit, & convertit eas in debitum.* Habet ergò se instar morsus serpẽtis. Proh dolor! & quot mortiferi contractus sub vmbrâ, & somno huius aspidis latent, quos vsus, seu abvsus divitũ excogitat, vt maleficium dissimulent. Res improba, & impenitens,

Quâ nulla mundo pestis est nocentior.
Quâ nulla mundo pestis est freqentior.

nam divitiarum appetitus infinitus est.

86 Obviter rogabis, cur tam variè lex commissoria in pignoribus exosa, in venditionibus admissa sit? cùm res magni valoris pro exiguo pretio spe luitionis, sicut & pignori, & emptionibus, venditionibusque subiiciatur non semel: cur ex vno aliud metiendum non erit, vt vel prorsùs illibata lex commissoria in omnibus contrahatur, vel æquè pericula fundat? Respondeo; in venditionibus sæpius iusto pretio rem dari: econtra in pignoribus, rem maioris valoris obligationis iugo pro minimo debito offerri, quod maius & supervalens rei pretium vocatur, *Hyperoca, in l. quærebatur* 20. D. *qui potior. in pignor.* observat CVIAC. *lib. 3. observ. cap.* 25. & cùm legis cura non ad ea, quæ rarò accidunt, sed frequentiora respiciat *l. nam ad ea* D. *de legib.* diversimodè in venditionibus, ac in pignoribus disponit: videndus TIRAQ. *de Retract. convent. ad finem titul. n.* 124.

87 Iterum rogitabis cur INNOCENTIVS III. RODERICVM supponat solutioni principalis sortis adstrictum, si iuramentum

tum

tum quantum in se fuit adimplevit, præcedente traditione pecuniæ nuntio, quem putavit fidelem? subaudierat Pontifex non discordiâ animi, sed extraneâ Imperatoris potētiâ detineri. Scelus fortunæ fuit contra RODERICVM infidelitas nuntij, nec periculo dantis amissio pecuniæ est, in dicto casu, iuxtà textum *in l. argentum* 20. D. *commodat* & *l. fin.* § *servorum* D. *naut. caupo.* & *stabul.* Respondeo sortem principaliter debitam nullam turpitudinis fœditatem, nec ex parte debitoris, nec ex parte creditoris includere, secus vsurarum præstationem, & ideò, adimpleto iuramenti sacramento intuitu DEI, quem directò respicit, evanescit creditoris desiderium; nec iam aliquid est conditionale, quod premat debitorem, & vsurarum saltem celerem solutionem, seu momētaneam inducat, cuius petitionis actionem; vt conditionē faceret, habuit creditor, nō vt vtiliter exigeret: ast sortis principalis verè debitæ, naturalis & civilis obligatio durat, quia nondum respectu hominis creditoris liberatus est debitor.

88 Nec argutandi incitat lætitiam *d. l. argentum* 20. D. *commodat*, nam pacificat mentem, & quasi caduceum MERCVRI est differentia illa inter commodatum, cuius dominium semper penes commodantem, & mutuum, cuius proprietas & libera alienatio ad mutuatarium transit *l. 2.* D. *de reb. credit. c. vnico de commod.* perijt ergò res domino *l. secundum naturam* D. *de reg. iur. c. qui sentit. eodem tit. in 6. l. fin.* § *sed cum* C. *de furt. l. Iulianus* §. *ex vendito* D. *de action. empt.* & debitor speciei, peremptâ specie, liberatur *l. quod te mihi.* D. *de reb. credit.* quo fit, iustissimâ iuris ratione *in d. l. 20.* argentum per modum speciei commodatum periculo cedere domini, non debitoris commodatarij; at in nostro textu RODERICVS quātitatis mutuatæ dominus, extitit generis debitor, nocuit ergò illi perfidia, & infidelitas nuntij quoad sortem principalem, cùm genus non periisse fatendum sit, & adhuc, quantitate amissâ, verum sit RODERICVM illius debitorem esse.

89 Instabis R. non proprio servo pecuniam, sed nuntio, & forte

fortè homini libero, vel extraneo servo, quem putavit fidelem dedisse perferendam;ergò debuit inquirere de moribus ipsius,iuxtà præceptũ *l.fin.§.servorum* D.*Nautæ caupo*.ibi: *Nam cùm alienos adhibet explorare eum oportet cuius fidei, cuius innocentiæ sint: in suis veniâ dignus est, si tales, quales ad instruendam navim adhibuerit.* Sed vbi hæc examinatio ? imò prædam inconsultò prædoni obtulit , cur igitur quantum in se fuit paruisse iuramento affirmabim⁹? qui sensu damnorum caruit, ita resupinus,vt nuntio, quasi cuilibet argentum tradiderit. Rursus vrget instantia , nam R. ex culpâ nuntij,quem elegit potius tenebatur *l apud Labeonem* 20.§.*fin.*D.*de præscrip.verb.l.eum qui* 10, §. *fin.* D. *commodat*.nec aliâ hæc iura distinctione gaudent,quàm vel inspicere,an nuntius missus sit ab ipso creditore, vel an casu,an culpâ illius res perierit , incauta enim electio gravat eligentem *l.si procuratorem §.si tutores* D.*mandat.l.*2. D *si mens. fals. mod. dixer.* ergò R. si infidelem elegit cur non teneatur ? si non tam idoneum hominem , non inquirens invenit *l.*11.D.*commodat*.imputandum est ei, qui nimis credulus fuit *l.cum quis § si debitorem* D. *de solut.l.*1.§ 1. D. *de eo per quem fact.erit*.expresse id etiam probat *l.si mei causa* 12.D.*commodat*.

90 Possent hæc difficultatem gignere, ni distinctione vteremur,& ordine,qui definitur à Div. AVGVST.*lib.*19. *de Civit.Dei cap.*13.*Parium,dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio*.Ergò regula constituenda est, quæ hostilia argumenta domet , ne eorum ingluvies insatiabilis sit voracitas.Sic divido:Res commodata,vel deposita periculo domini perit , vt suprà meminimus, sed si inspicienda res mittitur, veluti *in d.l.apud Labeonem* §.*vltim.* subdistingue;vel causâ dantis mittitur,dum pretium exquirit,& sui periculi facit,dolum dumtaxat præstabit inspector : vel inspectoris tantùm causa vertitur,& dolum,culpamque præstabit: sic sume textum in *d. l. apud Labeonem*, & in *l.* 10. §.1.D.*commodat*. 2. vel res commodatur sub eâ conditione,vt non nisi ipse commodatarius perferat,& ratione non

ad

adimpletæ conditionis, & gravaminis, si alij quantumvis fideli dedit, tenebitur ob casum *l. 10. §. vlt. cum leg. sequenti* D. *commod.* 3. vel res absolutè commodatur: & iterum sub divide, vel servo, vel extraneo datur; si servo eximit casus fortuitus commodatarium, non culpa vel dolus servi *l. pen. §. pen.* D. *his qui deiecer.* sume eodem modo *d. l. apud Labeonem* §. *vltim.* nisi ita fideli servo, quem omnes vno ore sic haberent, tradiderit, quia liberabitur *d. l. argentum* 20. D. *commodat.* vel non servo confidit proprio, sed alieno, seu homini libero, & si factâ inquisitione, tradit, liberatur *d. l. fin.* § *servorum* D. *naut. caupo, & stabular.*

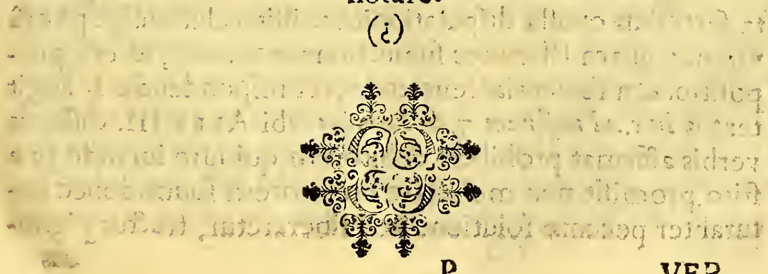
In hoc *cap. significante* inquisitione prævia traditam pecuniam quid obstat, vt coniectemur? vel dic, in iuramenti adimplemēto mitius agi cum DEO: & ideò cùm R. bonâ fide, pecuniam tradiderit, cur non liberabitur excluso creditore, cui nulla vtilis actio quæsita fuit? Voluit solvere; non stetit per ipsum; imò DEO solvit; quantum in se fuit R fecit: id solum inspicitur *c. cùm inter. de renunt.* alius non sic desideria respicit. 9.

Nemo nisi arcani qui pectoris intima lustrat.

Vndè illud *Psal.* 37 *Domine, ante te omne desiderium meum*, & quod dici solet *solus mentium Rex Deus est.*

Hæc licet pluribus notissima imo omnibus Iurisprudentiæ Doctoribus: Tyronibus latent; cùmque melius sit Doctos onerare iam notis, quàm rudes fraudare discendis, vt Div. LEO Papa prædicat *Serm.* 5. *in Nativit. Domin.* libuit adnotare. 92

(¿)

P VER-

VERSICVLVS III.

ibi. MANDAMVS QVATENVS SI EST ITA PRAEDICTVM CREDITOREM VT SORTE CONTENTVS PENSIONIBVS PIGNORIS COMPVTATIS IN EAM R. PRAEFATO, OMNI DILATIONE POSTPOSITA, RESIGNET.

93 Militat hic versiculus sub signo, & præcepto textuum in *c. 1. c. quoniam 2. c. conquæstus de vsur c. illo vos 4. c. cum contra 6. de Pignor. l. si dominium C. de Pignor. l. 1. l. fin. C. de pignor. actio. l. cum & sortis 37. D. eodem tit. l. epistola 52. §. 1. D de Pact. l. 1. C. de Distract. pignor. l. ex prædijs 11. C. de vsur l. 2. C. de Part. pignor.* arrident favitores, præter ordinarios repetētes *in c. 1. de vsuris*, NEGVS. *de Pignor. memb. 5. part. 5.* per totū: ANT. FAB. *de Error. pragm. decad. 9. error. 5. & 6. & 7.* COVAR. *lib. 3. variar. cap. 1. à n. 3.* Theologi cum DIV. THOM, *2. 2. q. 78. art. 2. ad 6.* MOLIN. *de Iust. & iur. tract. 2. disp. 320.* AZPILCVET. *lib. 2. de Rest. cap. 2. n. 35.* BARBOS. *in l. divortio §. ob donationes n. 26. D. solut. matri.* CAVEDO *p. 1. decis. 123.* ALOIS. RICCIVS *in Collectan. decis. p. 4. collectan. 976. & collect. 1164.* BALBOA in explicatione *textus in c. ad nostram 7. de Iur. iur*, ALEX. TRENTACINQ. *variar. lib. 3. de pignor. col. 2.* CASTILLO *lib. 3. quotidiannar. cap. 23.* cum sequent. & alij quos refert AVGVST. BARBOS. *in Collectan. ad c. cùm contra 6. de pignor.* & novissimè NONIVS COSTA *de Privileg. credit regul. 3 limit. 2. à n. 17.*

94 Iurgiosa huic verissimæ doctrinæ obsidiantur argumēta fertilibus onusta disputationibus: illis, velut antipophorâ vtamur, quam Rhetores subiectionem dicunt, id est, propositionem sententiæ reiiciendæ, vel respondendæ I. angit textus *in c. ad nostram 7. de Iur. iur.* vbi ALEX. III. dissertis verbis affirmat prohiberi debitorem, qui iure iurando præstito, promisit non molestare creditorem suum, donec naturaliter pecuniæ solutione non liberaretur, fructus pignoris

ris computare in sortem, ni prius ipsam solvat: abludit ergò ALEXANDER à sententiâ INNOCENTI.

II. INNOCENTIVS ipse vmbraticum facit, dum in *c.* 1. *de feudis.* scribit gageriam pignoris causâ retineri iustè posse, quin sequatur fructuum computatio. Cohæret ALEXANDRO III. *in c. conquæstus de vsur.* in fine, & iterum ratã habet supradictam impugnationem *in c salubriter. eodem tit* Nec destituta hæc sunt iuris civilis authoritate, vt pro ingenio censores videantur; conducunt enim antiquorum exempla prudentum, cùm creditor possideat pignus *l. cum & sortis* 35. §. *pignus l. si pignus* 37. D. *de pignor. act. l. per servum* 37. D. *de acquir. rer. domi. l.* 1. § *per servum* D. *de acquir. possess. l. pignori rem* 13. D. *de vsucap.* & fructus sequantur possessorem *l. bonæ fidei* 48. D. *de acquir. rer. domin.* Contrariam ergò principia iuris conclusionem exclamant, & si aliam INNOCENTI III. verba supradicta dissimulent. 95

III. pactum antichresis licet *l. si is qui* 11. §. 1. D. *de pignorib. l. si pecuniam* 33. D. *de pignorat. actio. l. si eã pactione C. de vsur.* cuius fit mentio *in l.* 1. §. *pacto* D. *de pignor. l.* 9. §. *vltim.* D. *de supellect. legat. l. cùm debitor* 8. D. *in quib. caus. ius vel hypothe.* contra *l. si eã lege C. de vsur. Novell.* 32. 34. & 130. sed in prædicto pacto non reservantur fructus pignoris debitori, quia creditoris lucro cedunt, ergò computatio, seu compensatio fructuum cum sorte principali iuri satis consona non est. 96

Ad latiorem iam materiæ nostræ campum sensìm delapsi sumus, in quo scitu digna principia occurrunt. Ergò tenendum est, rem pignori datã durare in dominio debitoris *l. pignus* 9. *C. de pignor. actio. l. cũ & sortis* 35. § *pignus* D. *eodem tit.* ibi: *Manente proprietate debitoris*; nam & si creditor ad totum pignus ius habeat reale, & indivisum *l. pignoris* 17. D. *de pignor. l.* 1. *l.* 2. *C. de luit. pign.* cui addendus ANT. FAB. *lib.* 7. *coniectur. cap.* 18. & DONEL. *lib* 16. *comment. cap. vltim.* OSVALD. *litera G. & H.* tamen non accepit, vt ex eo lucrum sibi faciat; sed vt in tuto videat creditum suum §. *fin. insti. quib. mod. re contr. oblig. l. si pignore* 54. §. 1. 97

D. *de furt.* Dein cùm res propria pignori haberi iura non sinant, necessariò elicitur pignus perdurare in dominio debitoris, quin obstet textus *in l. si pignore* 22. D. *de pignor actio.* quæ viros magnos divexavit, quia creditori furtivam condictionem pro subreptitio pignore liberè concedit, iunctâ *l. & ideò* 12. § *fin.* D. *de condict. furtiv.* dummodo distinguamus inter condictionem certi, & incerti. Prima solius domini est, quia respicit ad formulam vindicationis: secunda verò illum, cuius interest sequitur: ecquis dubitet interesse creditoris, rem pignoratam non surripi? nec ergò ei competere cōdictionem incerti abnegare fas erit. Dicitur condictio certi, id est, rei certæ, cuius proprietas penes dominum, etsi interversa possessio sit; condictionem incerti appellamus, id est, rei adeò incertæ, vt nec cerni, nec tangi possit, veluti possessionis, quæ inter corporalia numeratur: audiendus IACOB. CVIAC. *in comment. l. si debitor* 79. D. *de furt. lib. 6. quæst. Papin.* quamvis displiceat ANT. FAB. *de Errorib. pragmat. decad.* 18. *error.* 3. *& error.* 5. sine iustâ ratione (ni fallor.) Sic interpretātur etiam *l. vltim.* D. *vsufructuar. quemadmod. cave. & l. certi* 9. §. I. D. *de reb. credit.*

8 Ex quibus directò fluit, fructus pignoris esse debitoris, & rei ipsius periculum illum quærere *l. quæ fortuitis C. de pignor. act. l. secundum naturam* D. *de regul. iur. l.* 1. *C. de peric, & commod. rei vend. c. qui sentit. de regul. iur. in 6.* quia insequuntur dominum vtpote pars rei *l. fructus* D. *de rei vindic. l. in falcidiâ* D. *de leg. falcid.* quamvis creditor possideat pro securitate pignus; verùm non id ita accipias, vt animo domini, aut iure dominij, sed vt naturaliter iure, inquam, indemnitatis teneat *l. 3. §. vlt.* D. *ad exhiben. l. per servum* D. *de acquir. rer. domin.* id enim agitur in contrahendo pignore (mens est CVIACI *in l.* I. §. *per servum* D. *de acquir. poss.*) inter debitorem, & creditorem, vt nihil ex pignore acquiratur creditori, sed tantùm, vt res pignorata sit apud eum pro contractus principalis fide, & restituendi crediti vinculo in securitatem creditoris *l. legata* §. *vltim.* D *de supellect.*

pellect. lega. §. *vltim. quib. mod. re contrah. oblig.* vndè hæc creditoris possessio non interrumpit iure cæptam à debitore vsucapionem *l. qui pignoris* 36. D. *acquir. possess. l. servi* 16. D. *de vsucapio.* ergò civilis possessio pignoris adest debitori, naturalis etsi detentio creditoris curæ sit, qui in sententiâ Baldvini *tract. de Pignor. cap.* 15. non pro suo, sed pro alieno possidet, id est, ad sui securitatem, & debitoris vtilitatem. Iisdem verbis vtitur Consultus *in l. pignori* 13. D. *de vsucap.* ibi: *Quia pro alio possidemus*. Deducunt hinc vt observent Doctores publicianam actionem solius esse debitoris *l. quæ* 13. §. *is qui* D. *de public.* & noxalem pro noxâ servi pignore mancipati contra debitorem intendi. *l si servus* 22. §. *is qui* D. *de noxalib.* nam vt vnâ salivâ dicam, debitor iure possidet, creditor facto detinet. Sic interpretor li *Naturalia*, vt *in l. in causæ* 16. §. *idem Pomponius*. ibi: *Naturaliter licere cõtrahentibus se circumvenire.* D. *de minoribus*: id est, facto ipso. Huius distinctionis meminit absque dubio Div. Avgvst: *in serm. de vitâ Cleric.* ibi: *Quod videtur possidere sicut Iurisperiti loquuntur, iure, non corpore.* Satiare animum qui velit, & selectissima, breviaque de possessione creditoris commentaria, quærat Iacob. Cviac. *lib. 9. obser. cap.* 33. *&* *in l. servi.* 16. D. *de vsucapion.*

Quibus sic ruminatis, perquiro nunc rationem fructuũ cum principali sorte computationis, quam pluribus exornat Negvs, *de Pignor. 5. p. memb.* 4. *n.* 2. & invenio suo ipso molimine iustam; nam creditor, qui pignus naturaliter, & corpore tenet *l. debitor* 40. §. *soluta* D. *de pignor. act.* perceptione ipsâ fructuum debitor sui debitoris redditur: ne igitur, qui iam debet fructus, duret sortis principalis creditor; & inmanis conveniat debitorem, qui debitoris rem, fructus inquam, consumpsit: & cessaret hæc quasi difficultatum symbola: debitum debito compensari, & fructus extenuare sortem sub regulâ rectæ rationis est, vt quanto minus creditor lucretur sic expignore, habeat à debitore suo, nam tum sortem integram, tum etiam fructus qui voluerit, aut *Anatocismum* (de quo scripsit Ant. Fab. *de Error.*

99

prag-

pragmat. decade 2c. *error* 1.) vsuram sorti coniungens, vtrũque in sortem redigit, vt novas pariat vsuras, hominem lucifugam, & contra naturalis rationis institutum non impropriè, nec iniustè dictitabo, nam avarus iam erit, & radicem omnium malorum acquiret, vt Apostol ait 1. *Timo.* 6. *Quia nullum peccatum sine cupiditate committitur, & omnis appetitus illicitus, istius aviditatis est morbus. Amori pecuniæ vilis est omnis affectio, & anima lucri cupida, etiam pro exiguo perire non metuit, nullumque est in illo corde iustitiæ vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum.* S. LEO Papa *de passione Domin. serm.* 9. resolvit, dum impium IVDAM ministrum Diaboli reprehendit. Ex hâc consideratione, quâ creditor dum fructus percipit, quasi debitoris efficitur debitor, manat praxis prohibens creditori obligato administrationis rationẽ reddere, exigere antequam reddat, quia à se exegisse præsumitur *l. debitor* 13. *l. divortio* 35 D. *de neg. gest. l. sed si damnum* §. *peculium* D. *de peculio l. quoties* §. *sicut autem* D. *de admin. tut.* & de herede qui ob id præsumitur sibi solvisse loquitur *l. debitori C. de pact. l. Stichũ* §. *additio* D. *de solut. l. Vranius* D. *de fideiussor.* circa hanc præsumptionem in creditore administratore plura AFFLICT. *decis.* 13. *n.* 16. SVRD. *de Alime. tit.* 3. *q.* 7. *n.* 22. CAMIL. DE MEDICIS *cons.* 123. *n. fin.* GRATIAN. *Disceptat. forens. tom.* 1. *c.* 129. *n.* 27. & *tom.* 2 *c.* 214. *n.* 5. MARESCOT. *lib.* 2. *varia. cap.* 121. *n.* 68. GVTIER. *de Tutel.* 2. *p. cap.* 9. *n.* 51. PASCHALIS. *de virib. patr. potest.* 3. *p. cap.* 10. *n.* 43. CESAR. MANENT. *decis.* 76. *n.* 12. *c.* 113. IACOB. CANCER. *lib.* 1. *varia. c.* 7. *n.* 112. *in* 2. *edit.* ROTA GENVENS. 59. *n.* 2. 80. *n.* 3. 81. *n.* 2. MENOCH. *de Arbitrar. cas.* 202. CRAVET. *cons.* 129. *n.* 5, FONTANEL. *de Pact. nupt. claus.* 4. *Gloss.* 18. *p.* 5. *n.* 43. Hinc etiam fit quod cũ dominus directus administrat bona emphyteutæ, prædium emphyteuticum nõ potest cadere in commissum ob defectum solutionis canonis, quia dominus debet sibi solvere, & præsumitur: ita ROMAN. *cons* 187. *n.* 5. plenissimè hæc omnia cumulavit SVRD. *cons.* 290. *vol.* 2. *n.* 33. & sequentibus.

Per-

Perfunctoriè luci etiam ex supradictis redditur sepultus sensus *l. si pignore* 22. D. *de pignor. actio.* vbi VLPIAN. fatetur, creditorem cogendũ debito imputare quadruplum, quod pœnæ nomine habuit à fure surrepti pignoris causâ; etiam si culpâ creditoris furtum contigerit, quia verè lucrum est ex pignore. Nec disidium generat textus *in l fin.* §. *sed cum in secundum C, de furt,* qui in commodatario aliter resolvit: satisfacit enim ipsius natura pignoris, quæ lucrum respicit: sic ex sententiâ IACOB. CVIAC. deducit D. MARTINVS DE LA REATIGVI quondam præceptor meus voluminis Cathedræ moderator in Salmanticensi Academiâ. *Selectar. iur disputat. lib. 3. cap.* 9. per totum. Sed excipe casum, si debitor suæ rei cupiditate victus pignoris furtum faciat, tunc enim odio ipsius, quæ vindictæ, pœnæque nomine acquirit creditor, & lucri sui est *l. id quod* 74. D. *de solut. l. pœnæ* 42. D. *de condict. indebit.* Huc PAPINIAN. respexit in *d. l. si pignore* 22. §. 1. dum integrum quadruplum à creditore acquisitum propter metum à debitore illatum in pignoris restitutionem, & lucrum creditoris venire, illique cedere affirmat, quia sinè vllâ diminutione quadruplum per modum pœnæ irrogatur à iudice, in sensu ANT. FAB. *de Error. pragmatic. decad* 81. *error.* 2. in eadem rotâ volvitur textus *in l. Titia* 4. D. *de solut.* cùm similiter in prætorio pignore fructus sortem minuant *l. in venditione* §. 1. D. *de reb. auth. iudic. possi.*

100

* respuit

Vt emolumenta computentur in sortẽ, fructus propriè induant naturã necesse est, aliàs pignoris loco cedent creditori: exẽplũ offert *l.* 1. *C. de part. pignor.* obtinuit enim negativa sentẽtia BRVTI in vetere illâ quæstione, an partus ancillæ esset in fructu, cuius mentionẽ facit CICERO & refert opinionẽ P. SCÆVOL. & M. MANILI á quib⁹ dissentit BRVTVS. videndus ALEX. AB ALEX. *Dier. genial. lib.* 1. *c.* 10. quo spectat *l. vetus* D. *de vsufruct. & queadmod. cav.* Nec inimicus est, PAVLVS *lib.* 2. *receptar, tit.* 5, ibi: *Fœtus vel partus eius rei, quæ pignori data est, pignoris iure nõ tenetur, nisi hoc inter cõtrahentes convenerit;* nã vt scitè CVIAC. *ad titul. C. de pact. pign.*

101

ani-

animadvertit de partu edito ante pignoris obligationem PAVLVS loquitur, & obviter interpretatur,& componit *l. si convenerit* §. *si fundus* D.*de pignor. actio & l.*1. *in principio* D.*de salvian.*alia possent expendi iura, sed in brevilo quâ disputatione notissimis omnino rebus, nec satiare animum,nec crutiare volo.

102 Iam luce clarior ratio computationis fructuum,& fermè nullo alio indigens auxilio redditur, gratuitò namque tenetur mutuare creditor,ne sit sibi met ipsi gravis:ferreo quippè sub pondere iacet vltra sortem quicquam si lucretur ex bonis debitoris, cùm id sapiat vsuram,quæ sibi vindicat vbi mel, ibi fel. *c.*1 *c.conquæstus de vsur.*Omnis peccans est ignorans; colligitur in præsenti cum creditor fructus pignoris iniustè percipiens potius minuat, quàm augeat fænore patrimonium.Probat elegantissima DIV.LEONIS sententia *de ieiun.decim·mens.sermone* 6..ibi:*Vnde quilibet sequatur eventus, mala semper est ratio fænerantis,cui pecuniam,& minuisse & auxisse peccatum est: vt aut miser sit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo,quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas fænoris,& lucrum quod omni caret humanitate, vitandum est.Multiplicatur quidem facultas iniustis,& tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fænus pecuniæ, funus est animæ: quid enim de huiusmodi hominibus sentiat Deus, sacratissimus Propheta David manifestat. Qui cùm diceret: Domine,quis habitabit in tabernaculo tuo,aut quis requiescet in monte sancto tuo?Responso divinæ vocis instruitur, & eum ad æternam requiem pertinere cognoscit,qui inter alias piæ conversationis regulas, pecuniam suam non dedit ad vsuram, & tabernaculo Dei ostenditur alienus,& à sancto monte eius extraneus,qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.*Sed S.LEO diminutionem temporalem pecuniæ prorsus non explicuit: vidi acutissimum DIV. BERNARDI commentum illius Deuteronomij *ab alienigenâ vsuram exiges,in lib.de Tobiâ c.*15. vbi mirificè & singulari-

ter

ter temporale adhuc vsurarum periculum, quo extinguitur patrimonium, considerat: verba sunt elegantissima: lubet transcribere. *Sed forte dices* (inquit qui favos semper loquitur) *quia scriptũ est: alienigenæ fænerabis: & non consideras quid Evangeliũ dicat, quod est plenius: sed hoc interim sequestremus: legis ipsius verba considera: fratri tuo, inquit, non fænerabis ad vsuram, sed ab alienigenâ exiges: quis erat alienigena nisi Amalech, nisi Amorhæus, nisi hostes? ibi, inquit, vsurã exige cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur vsuræ: quẽ bello nõ potes facilè vincere de hoc citò potes centesimâ vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quẽ non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsurã flagitat: sine gladio de hoste vlciscitur qui fuerit vsurarius, & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiam ius vsuræ.* Et c, 13. dixerat: *Vt vestes vsu ita vsuris patrimonia scinduntur.* Solum ergò substantia cùm benè erogatur, augetur. Qui ergò pecunias amat & multiplicare opes; non hominum captet necessitates.

103 Fructus autem pignoris, debitorem vtpote dominum cùm sequantur, ad computationem pertinere sortis nemo ambigit; aliqua verò si vrgeat ratio legitima, quæ suspensionem huius compositionis suadeat, effugiet creditor vsuræ culpam, nec accusabitur: imo potiùs velut saltu quodam transiliet scrobem, nec in plano cæspitabit. Hoc solo notatu conclusionis dubia in principio scripta fatiscunt. Lubet excutere, vt progrediamur.

104 Intellectus *c. ad nostram. 7. de iur. iur.* varius apud interpretes invenitur; plura vt explicet adducit suo more indiggesta PANORMIT *in c. 1. de vsur.* & COVAR. *in c. quãvis pactũ 1. p. §. 4. à n. 8 de Pact. in 6.* GVTIER. *de Iura. confir. 3. p. cap. 6.* FACHIN. *lib. 1. controvers. cap. 7* SVAREZ *de Religio. tom. 2. lib. 2. de Iuram. cap. 37.* Alijs placuit dicere *in d. c. ad nostram* intercedere iuramẽtum, & adimplendum in specificâ formâ, per textum *in c. querelam. Ne prælat. vic. suas*, vbi sacramentum præcisè ad factum adstringit: sed cõvincitur hoc diverticulum, quia appellatione solutionis, & compensatio continetur *l. 4. §. solvisse D. de re iudic. l. solutionis verbum 54*

D.*de solut.l.solutionis* 176. D.*de verb. sign.l.*4. D.*qui potior.* *c.ex parte* 13.*de Cleric.non resident.* deinde iuramentum, & res iudicata coincidunt in vnum *l.*2. D.*de iur.iur.l.post rem iudicatam* D.*de re iudicat.* atqui ex causâ iudicati debitum patitur compensari textus in*l.*2. *C.de compensat.*ergò & iurata promissio. Præterea sæpiùs conditio dandi compensatione impletur *l. si peculium §.de illo* D.*de stat. liber.* consule MOLIN.*de Iust.& iur. tom.* 2. *disp.* 560. Aliter D. IOAN. BALBOA excogitat,scilicet in *d.c. ad nostram* fundum cum fructibus pignori datum fuisse,vt in *l.* 1.§.*cùm prædium* D. *de pignor.*cuius intelligentia petenda est à CVIAC.*lib.* 2. *Respons.Papinia.*& affirmat,non excludi compensationem fructuum,sed non venire in casum. Pace tanti viri non placet hæc decidendi ratio;quia,impleto iuramento,constitit creditorem teneri restituere debitori quæ deductis expensis, recepit : & iubet Pontifex : ergò fructus omnes non adeò pignori dati sunt , quin eos creditor possit consumere, vt computet. Fundus ergò cum redditibus debet intelligi, id est,fundum vt pignori haberet creditor:fructus,vt perciperet iure creditoris.

105 IACOB.CVIAC.in brevi comment.*d.c.ad nostram* subtiliter voluit intercessisse inter debitorem , & creditorem legem pignoris , hoc est antichresim firmatam iuramenti vinculo,& cùm ius canonicum illam respuat,Archiepiscopum Rotomagensem creditori ad rogatum debitoris , vtpote vsurario, inflexisse excommunicationem; Pontificē verò revocasse , quia nondum creditor, deductis expensis, equivalentes sorti principali fructus messuerat. Alij quos refert THOM.SANCH *in Sum.lib.*3.*cap.*7.*n.*15.fingunt,debitorem iure iurando abnegasse compensationem.

106 Mihi magis arridet dicere, nondum liquidò constitisse de fructibus in sortem computandis,pendebat enim expēsarum deductio,& defalcatio. Hinc iustè Pontifex Archiepiscopi sententiam repudiat,qui iuxtà antiquum morem potiùs debuit dicere *non liquet.*Sequor COVAR. & SANCH. *vbi supra*,quia ratione partis illiquidæ tota summa redditur

tur illiquida, & liquida nō exequitur. INTRIGLIOL. *lib.* 1. *singular.* 60. *n.* 6. MILALENSIS *decis.* 1. *n.* 27. *&* 28. *lib.* 2. & CARLEVAL. *de Iudic. to.* 2. *lib.* 1. *tit.* 3. *disp.* 15. *n.* 4. prӕterquā debitoris patrimoniū solum est, quod deductis expēsis superest *l. quod privilegium* 8. *vers. planè* D. *deposit.* ANT. FAB. *lib.* 8. *C. tit.* 8. *defin.* 7. AVENDAN. *de Exequend. mand.* 1. *p. cap.* 17. *n.* 11. BARTOL. *in l. quantitas* 72. *n.* 1. D. *ad leg. falcid.* PAVLVS *in l. sed si hoc* 61. §. *quidam non solidum n.* 1. 2. *&* 3. D. *de condit. & demonstr.* vndè provenit, expensas extenuare debitum *l.* 2. *vbi* BART. *n.* 2. *C. de part. pign.* & deducit vt ӕs alienum *l. argentarius in principio* D. *de edendo. l. scimus* §. *in computatione*, vbi BALD. *C. de iur. deliber. l. fundus* D. *famil. hersisc.* plura circa expensas vtilia ad praxim compilavit D. VALENÇVEL. VELAZQ. *tom.* 2. *cons.* 133. manet igitur *in d. c. ad nostram* legitimâ postulante causâ suspendi imputationem non negari.

Difficiliorem exitum minabantur textus in *c.* 1. *de feud.* & in *c. conquӕstus de vsur.* in quibus dominus feudi mutuo vassalo pecunia data, feudique in pignus recepti fructus in sortem non imputat: declarat NAVAR. *in manual. cap.* 14. *n.* 228. & COVAR. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *d. n.* 4. Communiter solet regula constitui, feudo dato in pignus Ecclesiӕ, transfundi in Ecclesiam dominium vtile, & cum directo penetrari. Sed hӕc solutio in principijs iuris impingit, datione enim pignoris, quis vnquam dominium amisit? quis receptione lucratur? *l.* 1. *l.* 2. *l. pignus C. de pignor. act.* verius autumo feudum propter servitium, & prӕdictâ ratione movente, feudatarium suos rei feudalis fecisse fructus. Videndi CVIAC. & OTHMAN. *in tract. de feudis cap.* 24. ergò cum impotentia vassali vel alia, in causâ sit, vt servitium cesset, debuit simul cessare feudum. Hinc etiam cū, pignorato feudo, non prӕstetur servitium; subrogantur loco illius fructus: veriorem etiam hunc intellectum COVAR. existimat *lib.* 3. *var. cap.* 3. *n.* 4. CENEDO *collect.* 6. *n. fin.* MORLA *in empor. iur.* 1. *p. q.* 1. *tit.* 9. *n.* 35. BALBOA *ad d. c. ad nostram n.* 33. & sequentibus: & regulare est creditorem mitti in posses-

107

sionem rei sui debitoris quando non potest aliter sibi satisfieri à debitore, vt in *l. si finita* §. *si de vectigalibus* per BART. & ALEX. D. *de dam. infect.* & habetur *in capitulo primo* §. *quid ergò de invest. feud. de re alien. fact.* & quod plus est in feudo dignitatis, vt Comitali, aut Ducali, licet non fiat hæc immissio, tamen fructus percipiet creditor BALD. *singulariter in Authent. qui C. de bon. author. iudic. possid.*

108 Id nunquam mihi placere potuit, feudum pignori datum non subiici fructuum computationi, quia creditor ipse simul sit & dominus, quem insequantur fructus, vt in vsufructuario voluere plures, dum pignori fundum tradit quo vtitur, fruitur; ex his est MARTA *de Iurisd.* 4. *p. casu* 191. nam vt ex pugnem, sic argumentor. Fructus respiciunt dominum, cuius proprietas plena, & integra sit, & non proprietarium nudum, aliàs constitutione pignoris consolidaretur cum proprietate vsusfructus; quod nullâ valet iuris ratione probari: ergò omninò superiori solutioni standum est.

109 Infertur, simul *in c. salubriter. de vsuris* rectè INNOCENTIVM III. à fructuum computatione immunem iudicare maritum quotiès *pro enumerandâ dote* possessiones à socero pignorantur (nec legas *pro numeratâ dote*, vt in aliquibus codicibus errore legitur; advertunt HOSTIEN. & repetentes ibi) specialitatis enim ratio movet, vt æmulemur exceptionē: iusta causa in causâ est. Et ni fallimur Pōtificis verba aperto ingenio demonstrāt ibi: *Cùm frequenter dotis fructus nō sufficiant ad onera matrimonij sustinēda*, dote enim non numeratâ, vxorē alere, mariti non est onus *l. fin. C. ad Velleian. c. per vestras in fine de donat. inter* ANT. GOM. *in l.* 50. *Tauri n.* 51. ALVAR. VALASC. *cons.* 8. COVAR. *in* 4. 2. *p. cap.* 8. in principio LARA *in l. si quis à liberis* §. *si quis ex his* D. *de liber. agnosc.* Parentes ergò filiam etsi mācipatam viro alunt, donec solverint; argumento textus *in l si is cui* 56. §. 1. D. *de iur. dot.* Hinc nascitur specialitatis, quam indagamus principium: nam is qui dedit fundum pignori in securitatē numerandæ dotis, intervallo illo tem

poris

poris alimentorum extitit debitor : ergò quasi compensationis iure fructus pignoris pro alimentis cedunt. Intelligenda tamen hæc sunt respectu probabilis interesse mariti, nam quod vltra non sit habiturus firmarunt pro constanti BALD. *in l.fin*, §. *præterea C.de Iur. dot.* ALEX. *conf.* 178.*n.*11.*lib.*7. DECIVS *conf.*119.*n.*12 SVRD. *conf.*269.*n.*8. qui voluerit id sub distinctione habere, consulat RODRIG. *de Annuis reddit lib.*3.*q.*7.*n.*48.& sequent. vbi ampliationibus, & limitationibus commento exponit textum in *d.c.salubriter*: similiter & FELICIAN. *de Censib.lib.*2.*cap.*5.*à n.*20. NAVAR. *in comment.de vsur.n.*71. BARBOS. *in l.*1.*in princ.n.*40. D.*solut.matr.* & meminimus, pro recuperandis his fructibus prælationem concedi marito *l. Lucius* D.*qui potior. in pignor.* nec quis miretur, tot in favorem matrimonij esse in corpore iuris privilegia : sunt vtique, vt eius onera maritus sustineat *l.pro oneribus* 20. *C. de iur.dot.* egit plura PET.GREGOR. *in Syntagmat.iur.vniver.lib.*9.*cap.*19 *&* 20. hoc etiam factum ne mulieres indotatæ sint ; quæ ratio adeò vrget, vt reddat invtilem, & prorsus nullitatis vitio tinctam obligationem dotis : videndi circà indotationem præ alijs ANT.FAB. *lib.*4.*Codic.tit.*21. *defin.* 26. NOGEROL. *tom.*1.*allegat.*30. & FONTANEL. *de Pact.nupt.tom.*2.*clauf.*7. *Gloss.*3. *part.* 13.*num.*23.

110 Vltima dubitandi ratio de antichresi superest. Hoc mirandæ vetustatis pactum dicebatur vsus contrarius, id est, conventio, quâ licuit creditori vti frui pignore subrogato in vsum mutuatitiæ pecuniæ: advertit BALDVIN. *de Pignor.cap* 16. Significatio hæc nullâ advocatione indiget; transeamus ad alia. IACOB.CVIAC. *lib.*8.*observat.cap.*17. in declaratione *l.cùm debitor* D.*in quib.caus.pign.vel hypothec.* distinguit antichresim : expressam affirmat non servare vsurarium modum, sed tunc absolutè creditorem omnes lucri facere vsuras, tacitam vero servare vsurarium modum, id est, creditorem non percipere vltrà legitimas vsuras tacitas interveniente antechresi, expressa verò, si contrahatur inter debitorem, & creditorem conventio, vt interger vsus

pigno-

pignoris creditori liceat, plenos fructus loco vsurarum habere, vt in *l. si pecuniam* D. *de pignor. actione l si is qui* 11. D. *de pignor.* tacitè contrahitur antichresis si fundus fructifer pignori daretur. Meritò hæc distinctio damnatur ab ANT. FAB: *de Error. decad. 9. error. 3.* consensus enim partium perceptionem vsurarum lege dissonam nunquam efficit licitam, si aliàs illicita est: videndus RODRIG. *de Annuis reddit. lib.* 2 *q.* 11. per totam.

111 Enucleamus ideò alitèr pactum antichresis, & speciem illicitam pignoris, inspecto iure canonico, vt in plurimùm fatemur, & ipse concedit IACOB. CVIAC. *in d. c. ad nostram 7. de Iur. iur.* fructus enim amaros habet, cùm pessima illorum sit vsura radix: an verò pro legitimo modo vsurarum servari possit, quæstio anceps est apud CALDAS *in l. si curatorem habens.* verbo *suâ facilitate num.* 103. *C. de in integr. restit*; nunc à nostro instituto aberrat. Id solùm adnotamus; pactum antichresis necessariò habere contractum antecedentem inter debitorem, & creditorem: vndè oritur distinctio, quæ etsi non generaliter, vt in plurimùm facit admitti, seu reprobari pactum: nam si contractus talem præseferat naturam, vt creditori vsuras legitimè concedat V.C. lucro cessante, vel damno emergente, argumento *l. commissa* D. *rem. rat. habe.* observatis ad vnguẽ huius rei qualitatibus, de quibus videndi AFFLICT. *decis.* 20 MENOCH. *de Arbitra. lib. 2. cent. 2. casu* 119. GAMMA. 1. *p. decis.* 110. BARBOS. *in l. de divisione n.* 25. & 26. D. *solut. matr.* SVRD. *cons.* 368. *á n.* 5. CASTILLO *lib. 2. controv. cap.* 1. *à n.* 52. PINEL. *in l.* 2, *C. de rescin. vend.* 3 *p. cap.* 3. *n.* 28. AZEVED. *in l.* 10. *tit.* 17. *lib.* 4. *Recopil. n,* 115. MASTRIL. *decis.* 303. *n.* 29. *p,* 4. licebit etiam antichresis: quia imputabuntur fructus in sortem, & vsuras debitas; sed si contractus ipse exterminet vsuræ lucrum, improbatur antichresis.

112 Obiicies, antichresim nihil differre à venditione sub redimendi pacto celebratâ, quæ cùm omni iure teneat, dat non facile argumentum in favorem illius. Respondeo inter se longè distare vtrumque contractũ, prædicta enim

ven-

venditio transfundit in emptorem dominiũ,& petit talem ex fontalibus suæ naturæ rationibus alienationem; antichresim verò mortalium ambitio,& avaritia quæritavit ad percipiendos rei alienæ,pignoratæ inquam, fructus; & ne inter canonici iuris legitimas sanctiones cresceret hoc quasi divitiarum flagitium,iussus est creditor re debitoris gaudens imputare fructus in sortem.Permitti solùm potest iureCodicis,dummodo vtilis sit debitori (veluti de sorte hastali scripsimus in primo versiculo)& iuxtà hanc limitationem non inconvenit interpretari leges tertiæ dubitandi rationis. Pulchrè notavit plura circà antichresim factã in favorem debitoris GAIL.*observ.lib.2.observ.3.*refert & sequiturANT. THESAVR·*decis.*78.OSASC.*decis.*143.RVIN.*cons.*25.*n.*3.*vol.*2. ANT.FAB.*lib.7.tit.*20.*Codi.de execut.rei iudic defin.*51.& allegat *l.cũ debitor* D.*in quib.caus.pign.vel hypo. tacit.contrah. l. vltim. C. de pignor. act.* GASPAR RODERI.*de Annu.reddit lib. 2. q.* 14.IACOB.CANCER.*variar.resolu. par.3.cap.13. n.* 369.tutius tamen erit,iure canonico inspecto , non vti anthichresi , sed liberè & merè gratuitò mutuare: quis sanæ mentis contradicet ? & præcipuè auditis illicò verbis *c. plerumque* 14.*q.*3. ibi : *Et quodcumque sorti accedat vsura est: quod velis ei nomen imponas,vsura est.*

Ad alia nunc transeamus his vicina fluenta,& ex communi ærario, etsi non novũ, vtilissimum tamẽ depromere textũ lubet in *c.navigãti de vsur.* vt salvus sit versiculus hic ab impetu verborũ difficiliũ. ibi: *Navigãti,vel eunti ad nũdinas certã mutuans pecuniæ quantitatem,eo quod suscepit in se periculum recepturus aliquid vltra sortem , etiam iusto interveniente periculo , veluti in mari, statuit:* Interpretantur hunc textum authores non infimæ notæ , non de periculo marino,seu simili,sed quando citra probabile dubium,periculum prætexitur:id reprobant COVAR.*lib.3.varia.cap.*2. *n.*5.& IOAN.BAPT.LVP.*de vsur.comm.3.§.1.n.*13. & meritò eis displicet, nam de maris periculo expressè Pontifex cogitat.ibi:*Naviganti,&c.*Præterea cur à propriâ extrahere significatione verba fas erit? cùm in re dubiâ melius sit

113

verbis

verbis edicti servire *l.* I. §. *si is qui navim* D. *de exercit. actio.* NAVAR. *in Manual. cap.* 17. *n.* 221. VILLAGVTA *de vsur. q.* 26. *n.* 1. *&* 2. & COVAR. *vbi supra* interpretantur hoc caput, quoties ratione mutui vsura lucratur, etiam si accedat periculi causa, econtra verò, si directò ratione periculi id fiat, contractum licitum putant. Invehit contra hãc solutionem RODRIG. *de Annu. reddit. lib.* 3. *q.* 5. *n.* 59. & sequitur Gloss. *d. c. naviganti*, & prænotat Pontificem non absolutè creditorem in præsenti dicere vsurarium, sed censendum esse vsurarium, quia vltra sortem recipit, etsi suscipiat in se periculum; quæ quidem longâ ratione distant; nam primum proprietatem; secundum verò fictionem sonat, & præsumptionem generat; quasi Pontifex in illo casu possibile iudicet creditorem vsurarium non esse quoad DEVM; at in iudicio & arbitrio Ecclesiæ, vsurarium censendũ, nullâ excusatione admissâ. Crediderit se habuisse GREGORIVM (fingit RODRIG.) instar periti medici, qui vt putridum abstrahat, aliquid etiam ex sano concidit, ideòque in exteriori, & publico foro quemlibet mutuantem, si plus aliquid vltra sortem desiderat, censet vsurarium; ne ex nimiâ permissione cresceret avaritia creditorum, vsque ad iniustum, & ficto periculo fraus legi fieret, quasi ansam præbente lege ipsâ canonicâ.

114 LAIMAN *in opere Theolog. moral. lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *n.* 13. in fine, suspicatur deficere *in d. c. naviganti* voculam *non*: & ex connexione sequentium colligit. ibi. *Ille quoque qui dat decem solidos* cùm hæc non adversativa, imò collectiva sint. Ergò firmandum est (infert LAIMAN) in primâ specie censendum non esse vsurarium, qui suscepit in se periculum. Verum enim verò non abstinere à rigorosâ apud nostrates, & nunquam permissâ emendandi licentiâ nil aliud erit, quàm amputare sibi pollices, vt bellum vitetur, & pugnæ congressus: qui mos invaluit quondam, vt author est AMIANVS *lib.* 15. *extremo de Gallis loquens*, & Murci dicebantur apud Romanos: exornat pluribus eruditissimus Dominus D. LAVRENT. RAMIREZ DE PRADO, cui maiorem

iorem debent antiquorum meliora fragmenta nitorem, & Iurisperitia nostra lucem *in notis ad Luitprandi Cronicon fol. 305.*

CENEDO *in collectan.* 47. cumulat plures repetentes & *à n.* 3. variè contrahit mentem ad varias quæstiones. Sed ni fallor, maiori diligentiâ, & acumine, dicti capitis intellectum quærit LVDOV. VELAZQVEZ DE AVENDAN. *in tract. de Censib. cap.* 21. *à n.* 12. qui, ommissis primis solutionibus quas refert, tandem concludit *n.* 14. *in d. c. naviganti*, æquè principaliter & mutuo, & periculi susceptioni accedere lucrum, quia sine assecuratione periculi, creditor nec daret mutuo pecuniam naviganti; & tunc vsurarium esse in sententiâ GREGORI. Arridet mihi hæc solutio, quia subtilis est interpretatio. Prius tamen dixisse lubet, regulariter verum esse, ob periculum aliquid recipere licere, vt probat LÆSSIVS *de Iust. & iur. lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 13. per totam, dummodo id considerate exerceamus: dupliciter enim propter periculum in mutuo lucrum in se suscipere contingit. I. sic datis mutuo numis, vt debitor alium cogatur inire contractum, quo adstringitur creditori, certam pecuniæ quantitatatem vltra sortem solvere, vsurarum nomine propter assecurationem mercium, vel navis, & susceptionem illam periculi: fluitq; hinc debitorem obligari creditori non aliàs mutuaturo; quod genus conventionis sapit iniquitatem: & hanc speciem condemnat textus *in d. c. naviganti*, quia subit debitor onus pretio æstimabile, cùm posset aliter pignore, vel fideiussore, securam reddere mutuatitiam pecuniam creditori, absque dispendio quantitatis considerabilis; ideò creditor, qui vltra sortem patitur debitorem novum inire assecurationis cōtractum, vt ex mutuo lucretur, quod plus in contractum deducitur præstandum, vsurarius est censendus, & si periculum suscipiat in se, quia suscipit, vt lucretur, & incidentèr, accessorieque ad vsuras se habet periculum, cùm principaliter cogitet propter mutuum, & interesse dare mutuo naviganti numos, & subire periculū. Quem sensum indicant verba textus. ibi: *Eo quod in se periculum*

115

culum suscepit recepturus vltra sortem. II. mutuat quis sine respectu ad contractum assecurationis, tunc susceptio periculi mutuandi causa nõ erit: sed incidet, & contemplabitur, non vt finis mutui, sed vt quid diversum: hic casus iam egreditur notissimos vsuræ damnabilis terminos; & permittitur. Ita ergò interpretor verba AVENDANI, & distinctionem illam in continenti, vel ex intervallo. Illud item placet: in primo casu contractũ mutui corrumpi, contractu innominato assecurationis, initium enim sui, cum illicito fine confundit: at in secundo se habere, vt quid distinctum.

116 Rursus susceptionem periculi affectatam, esse causam finalem mutui, sponte autẽ datam & receptam non reddere contractum vsurarium. Hanc intelligentiam, desumit AVEND. ex SILVESTRO verbo *vsura, q. 35.* CAIETANO in verb. *vsura exterior.* vers. *duodecimus casus* MEDINA *de Rest. capitul. de vsuris* in principio, DOMINICO SOTO *lib. 7. de Iust. & iur. q. 7. art. 1.* NAVAR. *in Manual. confess. 3. p. cap. 17. n. 222.* COVAR. *varia. cap. 2 n. 5.* & quod valeant separari, mutui datio, & susceptio periculi, & hæc possit incidere, probant *l. si quis nec causam 4. D. de reb. credit. l. qui exceptionem,* iuncto SALYCETO D. *de condic. indebit.* ex quo lucrum secundariò proveniens, etiam in contractu mutui non efficere eum vsurarium resolvunt CORN. *in l. si pascenda C. de pact.* NAVAR. *in c. si fœneraveris n. 19. q. 3.* facit Gloss. & INNOCENT. *in c. consuluit de vsur.* & textus *in c. si officio 59. disti. c. quid prodest 61. dist.* & Gloss. singularis *in c. 1. de Cleric. non resid. in 6.* facit etiam illud Psalmi: *Inclinavi cor meum ad custodiendas iustificationes tuas propter retributionem:* vbi postquam DEVS primariò & per se amatur, secundariò amare eum licet propter retributionem, cùm aliàs primariò & principaliter amare illum propter aliud, nunquã non damnabile sit: vt post DIV. THOM. 2. 2. *q. 27. art. 1.* affert NAVAR. *in c. cùm minister n. 4. 24. q. 5.* quo spectat Concilium Tridentinum *sess. 6. can. 31.* ibi: *Si quis dixerit iustificatum peccare dum intuitu æternæ mercedis benè operatur anathema sit.* Elicimus ergò, in primo casu necessariam esse

com-

computationem vsurarum cum sorte principali, ne mutuas creditor pondere maleficij tetris summergatur vndis, in atro illo mari, vbi pœnæ, tortores, mali genij, & furiæ. At in secundo casu, aliud esse mutuum, aliam periculi susceptionem, & non dari computationem.

117 Nec solùm percepti fructus pignoris, sed & qui percipi potuerunt imputandi veniunt in sortem principalem *l. creditor. 3. C. de pign. act.* item damni ratio habebitur, pignore à creditore deteriore facto *d. l. 3. in fine*, item quæ ex operibus ancillæ, & pensionibus domus capiuntur *l. 2. C. eodem tit.* prædiorum enim vrbanorum pensiones in fructu sunt *l. prædiorum 36. D. de vsur. l. in venditione 8. §. 1. D. de reb. auth. iudic. possid.*

118 Maximè obstat his, tum quæ in primo, tum quæ in hoc versiculo dictitavimus, IVLIVS PAVL. *sent. lib. 2. tit. commiss.* vbi dissertis verbis affirmat, quidquid creditor per fiduciarium servum quæsierit, minuere sortem debiti, & si servus fiduciâ interim pignori datus, sit in dominio debitoris; ergò fructus non sequuntur dominum, nec ad dominium. Nec erit genuina ratio decisionis nostræ, quâ statuimus fructus pignoris imputandos in sortem, quia pignus in dominio est debitoris.

119 Summè etiam difficilis redditur eadem conclusio ex textu in *l. ex prædijs 11. C. de pignor. act.* vbi post oblatam creditori à debitore pecuniam, quam non suscepit, vult imperator fructus extenuare sortem. Ergò iure percipi sine metu imputationis à creditore posse, cogimur concedere: aliàs vana, & frivola huiusmodi textus dubitatio, & decisio, superfluitatisque notâ, nulliusque commodi laborabit, eritque. Explicemus hæc breviter, quæ non adeò sunt vulgaria.

120 Locus IVLI PAVL. hæret regulæ *l. lege fundo vendito 5. D. de leg. comm.* vbi fructus pariter, ac res ipsa, quæ datur fiduciâ, pignori habendi sunt, vt quemadmodum, accedente solutione pecuniæ debitæ, remancipatur debitori fiducia, sic & fructus. Huc PAVLVS dum fatetur extenuari sortem,

& verba *d. legis* in idem coincidunt. ibi : *De fructibus quos interim emptor percepisset: hoc agi intelligendum est, vt emptor interim eos sibi suo quoque iure perciperet*: quasi diceret, re in emptâ, illicò fructus venditori restitui oportere. Deindè animadversione dignum est, solutâ pecuniâ debitâ creditori, quasi resoluto contractu adventu conditionis, nec momento emptionem illam pignoris sustineri, imò retro fingi non tam redditum, quàm non amissum debitoris dominium: vndè oblatione pecuniæ, vtique fructuum ratio habenda iam est necessariò, vt extenuent sortem, vel præstentur debitori : videat cui tempus vacat CONNANVM *lib.7. comm.cap.9.n.4.* IACOB.CVIAC.*in l.4.C. de pignor. actio. & in l.1.C.de pact.inter empt. & vendit.* CALD.PEREIR. *in l. curatorem habens* verbo *suâ facilitate.* FELICIAN. *de Censib. lib.1.cap.6.à n.3.* Manet itaque firmo nixus fundamine casus resolutus, quia legis conditione existente, iam non creditor ius percipiendi fructus, nisi vt imputet in sortem, habuisse dicetur ; oblatioque debitorem in propria redintegravit iura.

121 Textus in *l.prædijs*, de pacto antichresis interpretandus est, secundum mentem CVIACI in *l. 1. C. de pignor. actio*, & quasi pessulis quibusdam sibimet innexis coniungitur illi *l.cùm debitor* D. *quib. caus. pign.vel hypoth.* ergò ponit Imperator *in d. l.ex prædijs* sub pignore prædium pacto antichresis traditum creditori:& ideò distinguendum non sine ratione curavit: vel enim pecunia debita nondum à debitore oblata est; tunc ex vi pacti antichresis per vsum contrarium eo tempore permissum non impeditur suos fructus facere: vel pecuniam dum offert, iam debitor cessat; ecce pactum antichresis; nec creditoris titulus subauditur; & cùm in morâ recipendi, quasi constitutus sit creditor, in sortem imputat quidquid ex inde percipit.

122 Nec ratio iuris patitur, certæ quantitatis creditorem vltra voluntatem legis,& hominis percipere fructus, & lucrari, qui iam in dominio sunt debitoris. Hinc interpretor reconditiorem textum *in l.cum pater 77.§.Titio D.de legat.*

2 ibi:

2. ibi: *Cum ex fructibus medio tempore perceptis fideicommissi debitam quantitatem Titius percepisset, æris alieni loco non esse deducendum fideicommissum respondi, quoniam ratione compensationis percepisse debitum videbatur.*

123 Sed in hâc fructuum computatione, sumptus & expensæ in conservationem pignoris consumptæ; subducendæ prius veniunt *l. in summa 6. l. si dominium 9. C. de pignor. & hypot. l. epistola §. pactum* D. *de pact.* & id absque necessitate conventionis, naturâ ipsâ rei cogente, *l. quæsitum §. vltim.* D. *de distr. pignor.* & non obstat aliquando expensas in pactum deduci, quia non rarò supervacua pacta fiunt: vt notat CVIAC. in *d. l. in summa.* Res item mancipata pignori vt recuperetur, integra debitionis solutio sequatur necesse est, aliàs etiam pro numo sextertio pignus durat *l. reum* D. *de eviction.* ea vtique est natura individui, vt qui tangit in puncto, totum tangere videatur *l si vulgaris* 21. D. *de furt. l.* 4. D. *si ex noxal. cau. agat.* pignus autem individuum est *d. l. reum* D. *de evictio.*

124 Odiosa prorsus & illicita vsurarum perceptio, & lucrũ vltra sortem: odibilis quisque vsurarius est, vt FVFIDIVS quondam ille, cuius meminit HORAT. *satir.* 2. ibi:

Fufidius vappæ famam timet.

Et MACEDO ille improbus fænerator, cuius ratione Senatus consultum [r] Macedonianum factum olim, de quo integer titulus in Digestis. Et ideò vt notat GARCIA TOLETANVS in lucernâ Rubricarum, titulus *C. de fiscalib. vsur. lib.* 10. (quas percipiebat fiscus, non vt fiscus, sed vt heres, vel successor personæ privatæ *l. cũ quidam §. ex locato V. fiscus* D. *de vsur. l. in facto §.* 1 D. *de cond. & demõstr.*) in desuetudinem abijt. Pro coronide hic audiamus. DIV. BERNARD. *lib. de Tobiâ cap* 15. affert illud. *Ezechielis* 18. *Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos iniquitatem cum vsurâ dedit & superabundantiam accepit, &c.* & addit. *Vide quo modo fænaratorem cum idololatriâ copulavit, quasi crimen æquaret.* Refert etiam IOAN. VITAL. verbo *avaritia* odium in vsurarios. ibi: *Solebant antiquitus fæneratores infames esse*

& abominabiles Christianis, & pueri quando videbant usurarium signabant se, & dicebant; videte Diabolum, & fugiebant signando se, nec in domo eorum sumebant cibum, nec osculum pacis eis dabatur.

125 Sed ne antiquas Iurisconsultorum leges prorsus iniquas iudicemus, vsuras non absolutè licuisse, sed cum moderamine, prænotamus. Explicandus hîc venit difficilis textus in *l. si non sortem* D. *de condict. indeb.* quæ pertinet ad regulam *l. indebitas C. de vsur.* inquit ergò VLPIANVS: *Si non sortem quis: sed vsuras indebitas solvit, repetere non poterit, si sortis debitæ solvit, sed si supra legitimum modum solvit, Divus Severus rescripsit (quo iure vtimur) repeti quidem non posse, sed sorti imputandum: & si postea sortem solvit, sortem quasi indebitam repeti posse.* Hæc vt firmiter capiamus, sciendum est: pactum de præstandis vsuris antiquitùs haud vllius fuisse roboris: meminit huius principij Imperator *in l. 3. C. de vsur.* & Consultus *in l. Titius* 24. D. *de præscript. verb.* ibi: *Pecuniæ quidem creditæ vsuras, nisi in stipulationem deductas non deberi*, quia ex pacto, iure civili non nascitur actio *l. si tibi C. de locato*; vsuras deinde supra centesimas solutas sortem minuere, & consumpta si sors sit, repeti posse; habebatur ergò ratio sortis principalis, vt quandiu soluta non esset, vsuræ imputarentur, iuxtà textum in *l. si non sortem* §. 1. Et denique vsuras, quæ excederent centesimas per errorem solutas repeti, vt IVLIVS PAVLVS docet *recept. sent lib. 2. tit. de vsur.* & CVIAC. ibidem. Erant vsuræ centesimæ, quæ centesimo mense æquabant sortem, & assis loco fuere: vndè processerunt semisses vsuræ, quincunces, trientes, &c. huc HORAT. *satir.* 2.

Quinas hic capite mercedes execat.

Dicebantur hæ vsuræ nauticæ, traiectitiæ pecuniæ, & marinæ; item & drachmales, quia drachma minæ pars centesima: erat & alia vsura vnciaria appellata, cùm scilicet centenarius singulos paret numos *l. Titium* D. *de admin. tutor.* præter naturam tamen est, vt pecunia per se sterilis pecuniam pariat. De his etiam vsuris centesimis, quæ minimæ dicebantur

bantur, aliqua scripsit CELIVS RODIG. *Lectio. antiq. lib. 28. cap.* 35. decentesimâ, quæ rerum venalium fuit ab AVGVSTO ærarij implendi causâ introducta: meminit LIPSIVS *de Magnitud.* Rom. *lib. 2. cap.* 4. plura etiam BVLENGER. *de Imperio. Rom. lib. 7. cap.* 18. Nunc luce clarior apparet casus *d. l. si non sortem* in principio: *si vsuras indebitas solvit*, quia non erant per stipulationem promissæ, & ideò indebitæ, iuris civilis respectu; atamen solutæ repeti non poterant: tanta est vis obligationis naturalis, vt licet exactionem non habeat, retentione fruatur *l. fideiußor* 16. §. *naturales*. D. *de fideiuß. l. naturales* 10. D. *de oblig. & act.* verùm vt serviret Cōsultus antiquis Iurisprudentiæ regulis, rectè inquit *si sortis debitæ solvit*: nam vt supra tetigimus, sorte adhuc debitâ, non repetuntur vsuræ, quia licet iure civili indebitæ sint, iure naturali retinentur, & ad summum, imputantur. Rursus cùm vsuræ supra legitimum modum non deberentur, & necessariò in sortem imputari necessum esset, progreditur VLPIANVS, *si supra legitimum modum solvit*: á lege statutum (cuius mētio fit *in l. eos C. de vsur.*) *repeti quidem non posse, sed sorti imputandum*: si verò iam sorte solutâ & evacuatâ, vsuræ supra legitimum modum, vel intra solvuntur, quasi omninò indebitæ repetuntur. Quibus manet breviter explicitus textus in *d. l. si non sortem* in principio, & vt notat MONARCIVS *ad titul.* D. *de condict. indebit.* vbi de rescindendo contractu vsurario agitur, debitor non agit ad repetendum, quod vsurario more solvit, vt sorti imputetur: videndus etiam TIRAQVEL. *de retract. convent. ad fin. titul. n.* 152. Nec obstat textus in *l. quamvis* 3. *C de vsur.* vbi habetur vsuras citra vinculum stipulationis debitas, si solvantur, neque vt indebitas repeti, neque in sortem imputari: nam respondetur de legitimis vsuris prædictum textum accipi oportere, inter legitimas enim, & illegitimas vsuras illa erit differentia; vt legitimæ pacto promissæ peti non possent, solutæ non repeterentur; & ideò nec imputari valerent in sortem; illegitimæ, quia nec civiliter debitæ, nec naturaliter, & si solutæ non repeterentur; imputari tamen. Hæc

magis

magis placēt, quàm in *d. l. si non sortem* D. *de condict. indebit.* vsuras in vicē remunerationis debitas supponere, vt ANT. FAB. existimat *in Rationali ad d. l. si non sortem*: potius remuneratoriam vsuram dicerem velut vsurariam illam libertatem, quâ gaudebant quondam servi in diebus saturnalium, quam explicat LIPSIVS *Saturnal. serm. lib.* 1. *c.* 2. ego interpretor li *vsurarium*, quia domini honorantes servos lucrati sunt fidelitatem, & maiorem obedientiam in remunerationem. Sed nulla iam admittenda est lex civilis, quæ minimam adhuc vsuram pro mutuo permittat, omnes enim abrogavit Decretum Concilij Vienensis, quod refertur *in clement. vnic.* in princip. *de vsur.*

126 Vt ad principium nostra feratur oratio, ad locum enim vndè exeunt flumina revertuntur, pro coronide aliqua elicimus, scilicet nec consuetudine pactum legis commissoriæ in pignoribus observari, aut confirmari posse BALD. *in l.* 2. *n.* 4. *C. quæ sit long. consuet.* non enim legibus Dei inimica consuetudo valet *c. non satis* 8. *de simon. c. Clerici* 8. *de iudicijs. c. masana* 56. *de electio, c. quoniam fin. de præscript. c. cæterum* 3. *de donat.* NEGVSANT. *de pignor.* 4. *p. princ. n.* 5. SVRD. *decis.* 248. *n.* 17. & si factum sit ad instantiã debitoris SVRD. *ibidem n.* 17. *&* 18. plura resolvit GASPAR HERMOSILL. *ad l.* 41. *tit.* 5. *p.* 5. *gloss.* 1. 2 3. 4. *tom.* 5. *fol.* 191. item pactum hoc legis commissoriæ in pignoribus appositũ incidere in prohibitionem illam generalem, quâ damnantur conventiones, quæ revocabilitatem auferunt dispositionib⁹ ex suâ naturâ revocabilibus, qualis est pignoris vinculum, quod solutione dissolubile est. Videndus BARTOL. *in l.* 3. *§. si quis ita* D. *de eo quod cert. loco.* quis enim patiatur in arbitrium creditoris conferre semper effectum solutionis, cùm debitor possit ante diem solvere, vtpote cui libera est facultas solvendi. *l. stipulatio ista* 38. *§. item incertam l. continuus* 137. *§. cum ita vers. nam & quod* D. *de verbor. obligation. l. quod quis* 50. D. *de solut. l. quod certa* 70. D. *eodem titul.* & ad probandam facultatem debitoris à iure concessam *l. si sic legatum* 75. *§. proinde* D. *de legat.* 1. ibi: *Secundum quod erit in ar-*

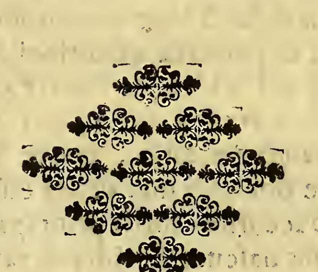
litrio

bitrio debitoris, an sit legatarius is, cui Stichus legatus est. l. fideicommissa 11. § *si rem* D. *de legat.* 3. ibi: *Sed debitor vltro pecuniam obtulerat, quam, offerente ipso, non potuit sic accipere*, videndi sunt, quos laudat MORLA *in Empor. iur. titul. de reb. credit. q.* 21. *n.* 1. 2. *&* 8. & casus, quem eruditè disputat D. IOAN. BAPT. DE LA REA *tom.* 1. *decis. Granat. disp.* 16. per totam non est contra, nam ibi conventio in favorem debitoris, & creditoris fuerat, pluresque habuit circunstantias, vt senatus in favorem creditoris statueret; præterquam doctissimus vir excipit legis commissoriæ in pignore convẽtionem, ne admittatur: & reddit rationem *n.* 34. *quia sæpius in exiguioris mutui vadimonium maximum pignus obligatur.* Differentiam item illam, quam supra impugnavimus in pignore, legis commissoriæ interposito pacto incõtinenti, vel ex intervallo, vtilem dicimus in contractu emptionis & venditionis; nam in continenti inesse videtur vẽditioni: tradiderunt plura COVAR. *lib.* 1. *variar. cap.* 14. FACHINE. *lib.* 2. *controv. cap.* 3. SARMIENT. *lib.* 3. *select. cap.* 8. *n.* 3. MATIENZ. *in l.* 2. *gloss.* 1. *n.* 17. *tit.* 3. *lib* 5. *Recopil.* Sed ex intervallo appositum distat à lege commissoriâ cùm accedat consumatæ iam, & perfectæ vinditioni, & aliter operatur, non tamen invtile est. Videndus ANT. FAB. *decad.* 22. *error.* 1. *&* 7. *& decad.* 21. *error* 1. *&* 2. 3. 4. 5. 6. 7. *&* 8. Pignonoris etiam liberandi conditio, quam salvam hucvsque voluimus existere debitori, non debet esse in præiudicium creditoris; & ideò securitas sortis principalis omninò attenditur. Vndè elegans nascitur decidendi ratio ad *l. voluntate* 10. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvitur* cui annectendus D. FRANC. HIERON. LEO *in decis sacræ Regiæ audientiæ Valentiæ lib.* 1. *decis.* 77. per totam, & præcipuè *nu* 5. & hinc est, compensatione factâ, pignus evanescere, vtpote soluto debito *l. sicut* §. *creditor* D. *quib. mod. pign. vel hypoth. l. in omnibus* 43. D. *de solut.* cùm iam nihil habet creditor, quod securitate pignoris indigeat; vndè quia pignus ad indemnitatem creditoris constituitur, compelli potest creditor, vnum pro alio accipere si debitor offerat æquè idoneum: ita

S CAR-

CARROTIVS *decis.4.n.4.* PINEL. *in l.2.C.de resci. vend. 2. p. cap.1.n.25.* quemadmodum cogitur creditor liberare fideiussorem, si alius æquè idoneus offeratur *l. illud 10. vers. vlt.* D. *quod met.caus. l.labeo 25.* §. *fin* D. *de recept. arbitr. l. qui autem* §. *sed si quis* D. *de constit.pecun.* securitatem enim & indemnitatem cùm habeat creditor, vnâ vel aliâ re pignori traditâ æquè idoneâ; cur queratur? imò tenetur etiam recipere, quam voluerit debitor pignori mancipare, ex regulâ textus *in l.2.* §. *locum* D. *de relig & sumpt. funer. l.2.* §. *item varus* D *de aqu. pluv. arce.* Sed hæc doctrina plures patitur intellectus, quos expendit sapientissimus Dom. D. IOAN. BAPTIST. DE LA REA *in suis decis. Granat. tom. 1. disp.22. à n.16.* & hæc de primâ dissertatiunculâ sufficiant.

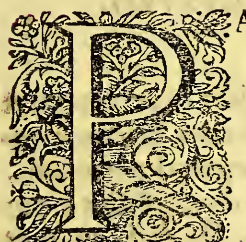
(✠)

DISSERTATIVNCVLA II.

AD IVLIVM PAVLVM IVRISCONSVLTVM PATAVINVM IN L. SI EGO XXVI. D. DE ACQVIRENDA, VEL AMIT. HERED. LIB. II. AD SABINVM EXTEMPORALIS, QVAM LEGE CERTAMINIS IN EADEM REGALI ACADEMIA, PRO PRIMA LEGVM CATHEDRA, ET AGONISMATE

DIGESSI, RECENSVI, PVBLICAVI.

AVLVM Iurisconsultum ævi sui miraculum, cuius nunc ossa legimus, & cineres excitamus; en vobis redivivum sisto, in *l. si ego 26. D. de acquir. vel amitt. hered.* opus more solenne, & necessarium, auspice DEO, aggredior. Ergò symbolas, quibus mira civilis sapientiæ pars occluditur referemus, vt concidamus minutius. 127

Inter filium, & servum, respectu patris, & domini dat 128

ferè

ferè similem in acquirendâ hereditate rationem Consultus noster, vt inferat, patrem & filium, dominum & servum heredes institutos, adeunte filio, adeunte servo, iussu patris, iussu domini, statim in proprijs institutionib⁹ heredes quoque fieri. Nec sine ratione de filio simul, & servo sermonẽ Patavinus texuit, nam in pluribus similes iam diu LACTAN. FIRM considerat *Divinar. instit. lib. 4. cap.* 3. *Dominum verò* (inquit) *eundem esse, qui sit pater, etiam iuris civilis ratio demonstrat. Quis enim filios poterit educare, nisi habeat in eos dominij potestatem? nec immeritò paterfamilias dicitur, licet tantum filios habeat: videlicet nomen patris complectitur etiã servos, quia familiam sequitur: & nomen familiæ complectitur etiam filios, quia pater antecedit: vndè apparet eundem ipsum & patrem esse servorum, & dominum filiorum. Denique & filius manumittur tanquam servus, & servus liberatus patroni nomen accipit, tanquã filius*: & ARISTOT. 3. *Ethic.* de filijs Persarũ scribit, adeò pro servis habitos fuisse, vt patria potestas tyranica fuerit. BRISON. *de Regno Pers. lib.* 2. *pag.* 198 verius DIV. PAVLVS *ad Gallat.* 4. *Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cùm sit dominus omnium.* Vmbraticum iam I. PAVLVS circumsuggerit his verbis.

SI EGO, ET SERVVS MEVS, VEL FILIVS HERES INSTITVTVS SIT, SI IVSSERO FILIO, VEL SERVO ADIRE, STATIM ET EX MEA INSTITVTIONE ME HEREDEM ESSE, POMPONIVS SCRIBIT, IDEM ET MARCELLVS PROBAT, ET IVLIANVS.

129 Duplex in vestibulo legis circumvelata brevis apparet erotesis: tertia tandem ex corpore deducitur. Primam repeto, patrem scilicet, & filium vnicam reputari personam, quæ fictè ex duplici coalescit Romano cive. Filius enim etiam civis Romanus est *l. nam civium* 4. D. *de ijs qui sunt sui vel alien. iur.* indè regula textus *in l. tam ex contractibus* 57. D. *de iudicijs, & in l. filiusfamilias* 39. D. *de oblig. & actio.*

filio.l.potestati l.215.D.de verb sign. l.sed si vnius 17. §. ait prætor D.de iniur.l si libertus 12.D.de in ius vocan.l.filios 5. C.de decurion. lib. 10. hoc solo sensu integra habetur illius persona sine adiumento patris : id est,non imminuta , non capite læsa ; nec inter se dimicant, filiumfamilias sui iuris non esse, & integram personam esse. In hâc prælocutione vtor mente acutissimi & oculatissimi interpretis ANTONI FABRI *in Iurispru.Papinia.tit.8.de patr.potest.princ 6.*

130 Vnicam etiam inter dominum, & servum inveniri personalitatem civilem,ita tamen,vt sola reluceat persona domini,quia servus,& civili, & prætorio iure nullus est , non stat in vrbe Romanâ:sed qui statum habeat , qui caput nō habet ? *l.3. §.vltim.l.4.*in principio D.*de cap.minu.l.1.§.1.*D. *de iur.deliber.l.quod attinet* 32.D.*de regul.iur.l.qui testamento* 20.§.*servus* D.*qui testam.facer.l.servus 6.C.de iudic.§ servus instit.de capitis diminut.* ideò pro servis nunquam fuit olim capitatio soluta:immò pecudes & servi adæquātur in iure civili *l.si servus §.tertio autem capite* D.*ad legem Aquil.* vndè CVIAC.*in Comment.l.2.*D.*eodem tit.Vt igitur adparet, servis nostris exæquat quadrupedes , quæ pecudum numero sunt, & gregatim habentur,velut capræ,boves,equi,muli,asini.* Acquisitionis ergò effectus in filio identitas personarum induxit,in servo nullitas,& indigentia propriæ personalitatis efflagitavit : ex corpore vtique servi , & personalitate domini,quasi vnus homo renascitur. HOTMAN. *lib. 3. observ.c.*19.plura cumulavit & CARRANZA *de Legitim.part.§. 1.inlat.13.sect.1.n.*208.& adeò id in iure obtinet,vt abierit in proverbium *Servus personatur à domino l. non minus* 31.D.*de hered.instit.l.si mihi* 12.§.*regula* D. *de legat.1.l.debitor.*82.§.*vlt.*D *de legat.*2.iuncto BENED.PINEL. *lib.1.select. cap.11.n.3.ad commentum §.cum etiam insti.de hered. institu. l.eius servum* 64.D.*eodem titulo.*& illius instrumentum,teste Philosopho *lib. 1 politic.cap. 3. l. quæsitum 12. §. Alphenus vers.constat* D.*de fund instr.* forsitam hoc in causâ fuit , vt Gallorum servi vna cum dominis defunctis viventes cremarentur , & quasi cadavera eadem pyrâ interirent: refert

fert CÆSAR *lib.6.de Bell.Gallic* & adstipulatur POMPON.MELA *lib.3.cap.*2.nec mirum videatur,cùm iam diu CICERO *lib.1.Officior.* mortem servituti semper anteponendam dixerit,& textus *in Authent.de nupt.* §.*si vero decretum coll.*4. servitutem non procul à morte constituerit *l.intercidit* 59 *in fine* D.*de condit.& demonstr.l.cùm hic status* 32. §. *si donator* D *de donat.inter vir.l.servitutem* 209. D. *de reg.iur* & ideò Eruditus quidam dicebat, servum manumissum à morte in vitam restitui.

131 Secunda decisionis verissima pars , sive conclusio illu præsefert,iussum patris,& domini gestionis pro herede loco cedere, vt in suis quoque institutionibus adiisse intelligantur,argumẽto *l.pro herede* 20. §.*Papinianus l.gerit* 80.*in fine.l.si quis mihi bona* 25.§.*sed quid si mandavit* D. *de acquir.hered.*iuncto ACVRSIO *in d.l.pro herede verb.quid vers. melius ergò* ANT.PICHARD. *in* §.*item extraneus instit.de hered.qualit.& differ.à n.*16.

132 Tertio denique id præcipuum PAVLO : hereditatem, vtpote individuum corpus , nec scindi posse repudiatione vnius , & acquisitione alterius portionis, etiam dum heredes pater & filius, dominus & servus instituti sunt. Quæ inseparabilis huius individui corporis proprietas communi Iurisconsultorũ manu fulcitur *l.1. l. sed & si quis l.si exasse l.heredi* 31 *l.cùm heres* 53.§.*vltim.l.cum hereditate* 55.D. *de acquir.vel amitt. here.l.heredes* 63 *l.si ita quis* 66.D.*de hered. instit.l.si separatim* 30.D.*de condit.& demonstr.* ex dignissimo sapientum choro habeo favitores BALD.*in l.1.C.de indict.viduit.tolle* BARTOL.*in l.1.D.de acquir.vel amitt. hered.* DVAREN.*lib.1.de iur. acresc.cap.*4.IACOB.CVIAC.*lib.*12. *qq. Papini.in l.si libertus* 41.D.*de bon.libert.*ANT.FAB.*de Error. pragmat.decad.*49.*errore* 1.his nunc contentus ero.

133 Hæc tria erotemata eleganti verborum compendio implicita examini offert PAVLVS ; sed doctis tantum,& laboriosis.Non exoticam dubitandi expendo rationem, ipsa enim res est,ni fallor; præbete faciles aures. Filius & pater naturâ ipsâ duæ personæ realiter distinctæ , non tam

C.de

vna persona absolutè sunt, sed penè intelliguntur *l. vltim. C. de impub. & alijs*, ibi: *Cùm & naturâ pater, & filius eadem esse persona penè intelligantur.* Quæ verba præcisam rei veritatem denotant: & quamvis supereminet persona patris in representatione vnitatis, quæ fingitur ex illo reciproco, vehementique affectu patris ergà filium *l. isti quidem D. quod met. caus*, iuncto patriæ potestatis nexu, quem prorsùs agnovere SOCRATES apud XENOPH. *lib. 4. Memorabil.* ARIST. *lib. 4. Ethicor.* DIONIS. ALICARNAS *lib. 2. Antiquit.* CICERO. *de Invention. lib. 2.* IVLI CÆSAR. *lib. 6. comment. de Bell. Galli.* & scribunt FOMANVS *in Synopsi iuris disp. 3. thesi. 2.* CONNAN. *lib. 2. commentar. c. 13. n. 2.* PETR. GREGOR. *lib. 11. Syntagmat. c. 5. n. 3.* adhuc filius distinctus homo est, cui velle, cui nolle suū *l. Papinianus* 8. in princip. D. *de inoffic. testam. l. vltim.* §. *sin autem in secunda C. de bon. quæ liber.* & ideò non insolens in iure huius aliquando æstimationem haberi *l. quod dicitur* 130. D. *de ver. obligat. l. frater à fratre* D *de cōdict. indebit. l. apud Iulianum vers. per quāiniquū l. si filiofamilias* 11. D. *si quis omiss. caus. testam.* vt pater & filius sint duo cives, quorum distinctæ sunt morientium hereditates *l. si ita scriptum* 8. §. *vltim.* D. *de bonor. possess. secund. tabul. l.* 2. §. *illud D. de hered. vel act. vend. l. si filius* 12. D. *de vulgar. l. Iulianus* 42. D. *de acquir. vel amit. heredit.* & si vnum sit vtriusque testamentum *l. patris & filij* 20. D. *de vulgar.* illo excepto casu, quo posset obstare lex Iulia caducaria, vt notat PINEL. *lib. 2. select. cap.* 18. *n.* 21. & patris anima filius, vt ex EVRIPIDE proditum testatur RODIGIN. *Lection. antiqua. lib.* 11. *cap.* 17.

Servorum etiam non raro, naturalis persona inspicitur in vetusti sæculi legibus *l. planè* § *si coniunctim* D. *de lega.* 1. *l. qui heredi* 44. D. *de condit. & demonstr. l. manumissiones* 4. D. *de iust. & iur. l. peregre* 44. §. *quæsitum* D. *de acquir. possess.* voluntas ergò illius non exquiretur? quid ni? cum lex iubeat, vt servus vellit, & possit nolle, etiam si excorietur *l. cum proponas* 3. *C. de hered. instit.* iunctâ Glossâ parvâ *l.* 1. §. *prætermittere*, & § *quid ergò* D. *si quis omiss. caus. testam.*

134

stam. sibi imputet dominus, si tam protervum, aut cervicosum servum habuerit. Rursus quid illud est, quod dici solet, aditionem non esse in operâ servili? *l. aditio* 45. D. *de acquir. heredit. l. fructuario* 47. D. *de acquir. rer. domin.* & si côtrarium penè voluerit VARVS *in l. liber homo* 19. D. *de acquir. rer. domi.* de quâ re plenè scribit BENE. PINEL. *lib.* 1. *selectar. cap* 12. *à n* 3. sic fortè dum contra se ipsum pugnat PAVLVS, in vno duplex efficitur gladiator arenâ: dat generaliter rationem CASSIODOR. *lib.* 3. *variar.* quia scilicet iustitia non putatur quidquid non discutitur.

135 Ast cùm omnimodam quoad iuris acquisitionem fateretur Consultus identitatem, & subiectionem, potestatemque patris ergà filium, & domini in servum (superiori prævio discrimine) *l. placet* 74. D. *de acquir. here. l acquiruntur* 10. in princip. D. *de acquir. rer. domin. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri* D. *de verb. oblig.* vndè simpsit exordium decisio textus *in l. lis nulla* D. *de iud. l. nec cum filio* D. *de furt. l. adoptivum* 8. D. *de in ius voca. l.* 1. in princip. D. *si à pare. quis fuer. manumis. l servus vetante* 62. D. *de verb. oblig.* rectè iuris strictioribus deserviens principijs iussum patris & domini requirit omninò, & decisivè statuit, interveniente simili iussu, in proprijs etiam institutionibus heredes fieri, nec scindi posse hereditatem; quæ solum intellectum corporis habet *l. hereditatem* D. *de petit. hered.* ad individuitatem illius præcipiti lapsu currens: quæ determinatio ostendit clariùs prædictã rationem dubitandi; nam vt observat PINEL. *lib.* 1. *selectar. cap.* 19. *n.* 25. contrarium eius, quod deciditur, est ratio dubitandi, si terminos aptat.

136 Lubet nunc speciem PAVLI examinare, vt à partibus ad totum, & à toto ad singulas partes considerandas rectè procedamus, quasi synthesi, & analysi: nec enim nostri in præsentiarum instituti est, circa materiam generalem legis & tituli disceptare diu, ommissa casus contingentiâ. Plura scitu digna præstolantur: minutatim paraphrasi ingrediamur, nam vix verbum sine difficultate.

FRAG-

FRAGMEN I.

ibi... SI EGO ET SERVVS MEVS, VEL FILIVS HERES INSTITVTVS SIT.

INcipit PAVLVS, & non ſine mentis acumine. *Servus*, inquit, *vel filius*, quaſi diverſa diſtribuens, aliàs ſuperfluitate notaretur in exemplo; etſi enim vterque alteri acquirat, patri filius, domino ſervus *d. l. placet* 74. *l. etiam invitis* 32. D. *de acquir. rer. domin.* Doctores communiter *in l. qui in alienâ* 6. D. *de acquir. heredit.* non eodẽ modo ſervus, non filius, non ex eodem fonte id naſcitur, vt iam ſupra labijs attigimus, & infra diſcutiemus. Prius de ſervo inſtituto herede inſpiciamus. 137

Vt extemplò dubitemus (quod ſapientiæ morbum PLINIVS vocat) non à longè inſibilat textus difficilis *in l. ſi ex ſuâ* 36. D. *de acquir. vel amitt. here.* quâ POMPONIVS propriam ſuæ mentis ſobolem continuò devorat, affirmans neceſſarium eſſe iuſſum, vt adeat ſervus coheres domino, ſi ex propriâ parte dominus primò adierit. RAPHAEL CVMAN. & IASS. *in d. l. ſi ego* compoſitionem à diverſitate caſuum mutuantur: nam domino inchoante à propriâ inſtitutione, adhuc factum ſervi exigitur: nec verum erit dicere *ſervus adijt*: at cum dominus ab inſtitutione ſervi exorditur, præcedente iuſſu, & ſervum adiiſſe, & dominum pro herede geſſiſſe, nemo inficiabitur: quippè iuſſus domini, factũ ipſius eſt: probat reconditũ Iuriſconſulti reſpõſum *in l. ſi cùm filius* 2. D. *de donat.* & voluntas non ſolùm verbis, ſed facto etiam fit manifeſta *l. Paulus reſpondit* D. *rem rat. haber.* immò tunc efficatior eſt *l. ſi tamen §. ei qui ſervum* D. *de ædilit. edict.* 138

Gravatur, verùm his potius, quàm iuvatur legis noſtræ doctrina, ſi quidem non imbellis, ſed robuſta difficultas obiicitur ex *l.* 1. D *de acquir. vel amitt. hered.* cùm idem PAVLVS, qui totam hereditatem acquirere poteſt pro parte eam ſciendo adire non poſſe clamitet. Incideret hicſe in 139

absurdum GAI in *l nam absurdum* 7.D *de bon. libert.* iudicium defuncti partim evertens. Ergò cùm delata sit tota hereditas servo simul,& domino in vtriusque legis specie, nihil iuvabit principium aditionis domini ; nec præcedens iussus vt ante servus adeat, diversificabit vtiliter prædictarum legum quæstiones.

140 Ab his erumnis, vt Consultum liberemus, petenda est superioris doctrinæ veritas, ex diversitate rationum dubitandi, PAVLI in *d. l.* 1. *&* *l si ego* D.*de acquir.hered.* & POMPONI in *d.l.*2 D.*eodẽ tit.* Flare,& sorvere,se impediunt:prænotemus ergò(vt aliquantulum liberè respiremus.) individuitatem hereditatis illæsam conservari ab vtroque Iurisconsulto;cùm saltem per ius accrescẽdi portio portionem trahat *l.si duobus* 40.*l.si mihi pure* 59 D.*delegat.*2. Huc respexit PAVLVS in *d.l.*1.quasi diceret , tota hereditas delata nunquam scindi valebit:sive enim per ius accrescendi;sive per acquisitionem institutionis iure , vtpote individuum corpus, integra servabitur. POMPONIVS in *d l. si ex suâ*, & idem PAVLVS in *d. l. si ego* de institutionis iure loquuti, & de acquisitione per aditionem, variè sed verè statuunt: dominum à propriâ institutione auspicantem nondum iure institutionis acquisiisse portionem servi,immò prærequiri iussum,qui si præcedat , & præparet aditionem servi *l.si quis mihi bona §. iussum* D. *de acquir. vel amitt.heredit.* iam iure institutionis propriam etiam dominum quæsiisse vnciam PAVLVS docet, POMPONIVS non negat. Sublato ergò iure nocendi,& sopitis dubijs ; vtrumque esse compertissimi iuris in theoriâ principium , haud invitâ Minervâ, existimamus.

141 Adamantinâ aliâ nunc difficultate percussus sic insurgo, & expendo celebrem textum in *l.si quis heres* 35 in principio D.*de acquir.heredit.* in quâ VLPIANVS superioribus nõ ancillatur regulis, immò sibi cõstituit sequentia. Servus fuit heres institutus,& iussu domini adijt hereditatis semissem, V.C. mox manumissus, si ex causâ substitutionis adeat , ex hâc quoque parte dominum heredem effici scribit DO-

MITIVS

MITIVS, ac si idem esset & heres institutus, & coheredi substitutus. En iussus non præcessit, nec potuit, servo iam manumisso substitutionis tempore, & tamen dominus in vtroque semisse indistinctè fit heres: igitur ex mente VLPIANI corruit PAVLI, & POMPONI superior doctrina.

Nec mediocri auctario difficultatem locupletat idem VLPIANVS in principio *d. l. si quis heres* 35. eam suæ decisioni rationem annectens, *quoniam invito quoque ei accrescit portio*. Ergò ad hanc in vtroque eventu eundum est, vt sive dominus ordiatur à propriâ institutione, sive non, iussus novus non desideretur neq; præceptū, vt vtriusq; portionis existat heres. Deinde quid est? quòd dominus substitutione servi vtatur invitus; nisi quòd semel heres, non potuit desinere esse heres *l. ei qui solvendo*. D. *de hered. instituen.* 142

IACOB. CVIAC. à quo nunquam non discimus, nunquā dicedimus sine aliquo doctrinæ spico *lib.* 12. *Observat. cap.* 14 *in d. l. si quis heres* 35. substitutionem factam appendicem vocat præcedentis institutionis, aluvionem, accretionemque, cùm fuerit reciproca, cuius inventum ad tollendas leges caducarias, vt in *l. si ego.* §. *si ego* D. *de iniust. rupt. l. si is qui* 6. D. *de vulgari, & pupill. subst. l.* 1 §. *id quod ex substitutione* D. *si cui plus quam per leg. falcid l. vt heredibus* 50. D. *de legat.* 2. refert BALDVIN. *ad Iustinian. pag.* 456. Et hoc in causâ fuit, vt substitutio mutua & reciproca in multis iuris accrescēdi naturam æmularetur *l. testamento* 6. *C. de impuber & alijs*. explicuit affatim eximius ille vir Salmanticensis Academiæ nostræ decus, theoricæ iurisprudentiæ culmen & columen Dom. D. ILDEPHONSVS GVILLEN DE LA CARRERA supremi tandem Regij Concilij Castellæ Senator in commento *l. vnicæ C. de caduc. tolle. à n.* 50. Ex quibus fluit dominum in *d l. si quis heres* 35. potius iure accrescendi, etsi velato nomine, fieri heredem in portione servi, nec novo indigere iussu, & hoc antiquo iuris arcano VLPIANI dubitationi præcidimus filum. 143

Conturbat quasi vindex idem VLPIANVS hanc sententiam in *l. Papinianus* 43. D. *ad Trebellia.* vbi acutissimi vi- 144

ri ingenio cavetur accrescentem portionem nō egredi institutum heredem, & si rem non habeat: obviterq; subtilior ÆMILIVS edisserit, fiduciarum heredem pro parte institutum cogi iterum oportere, post restitutionem fideicommissario coactè semel factam, vt denuò repudiatione coheredis accrescentem portionē restituat: ergò ius accrescendi personam, non portionem insequitur. Igitur in *d.l. si quis heres* 35. etsi substitutio illa reciproca iuris accrescēdi naturam induat, adhuc servum manumissum, vtpote institutum heredem persequi debuit, qui in dubio non contemplatione domini, sed sui ipsius dicitur institutus *l, debitor* 82. §. *servo* D. *de legat*. 2. *l. vltim. C. de vsufruct.* nisi in institutione, domini mentio fiat, iuxtà elegantem textum in *l. cum aliquis* 21. *C de iur. deliber.* vbi notant omnes.

145 Vt progrediamur, citò me expediam, servum tempore institutionis, & substitutionis personari à domino recogitans. Potius itaq; inspicienda persona domini fuit, & portio semel illi acquisita: vt substitutio appēdix, seu ius accrescendi primæ institutioni accederet: at in *l. Papinianus* nemo est, qui nesciat, & si prima tantū iuris elemēta libaverit, actiones directas ossibus fiduciarij heredis radicari, & comitari illū, vt vmbra corpus, & visus oculū: quin Pegasianū, vel Trebellianum Senatusconsultum quicquam efficiant, quominus qui semel fuit heres, iam non sit. Plenius repetit ANT. FAB. *lib.* 15. *Coniec. cap.* 13. Sic non punget VLPIANVS.

146 A diverticulo ad viam redeo, vt IVLIVM PAVLVM explicem in famigeratâ *l. si solus* 80. §. *item si servus* D. *de acquir. vel amitt. hered.* quâ maximè præmimur (quis vnquam est medijs trāquillus in vndis?) Proponitur servus ex parte purè, sub conditione ex parte institutus heres, qui iussu domini puram agnovit: tandem ante adventum conditionis manumissus conditionalem adijt: dissertis verbis Patavinus decernit, primam portionem domino acquiri, secundam verò servum manumissum comitari, vtpote novum iam hominem *l. si servus legatus* 27. §. 1. D. *de adim. legat.* Inquiro nunc; præcedenti institutioni secunda conditionalis

cur

cur non adhæret ? & portio subsequens portioni non accrescit? cur vnica aditio vtrique parti non deserviat?non appendix ? non sequela institutio conditionalis est ? Fertur efficaci spiritu IACOB. CVIAC. in hanc legem,non panuceâ indutus, sed perpolitâ veste sermonis, & ingenio suo sydera lambit : advertit enim , speciem PAVLI in *d.* §. *item si servus*,dato coherede, proponi (ex ore CVIACI secundò transit in textum) quæ datio coheredis magni momenti est,vt stet per se conditionalis secunda institutio,& appendix prioris minimè dici valeat,cùm impediat deficientem portionē integram domino accrescere;vndè evenit servū, adveniente conditionis die manumissum , iure portionem secundam comitari.

Nec fœliciter raucus iam ANT. FAB. *lib.* 15. *Coniectur. cap.* 20. CVIACIVM reprehendit,eâ ratione motus , quòd non hanc sententiæ suæ causam PAVLVS reddat, sed longè aliam,& suo videri planè diversam : scilicet quòd omnia paria permanere debeant in id tempus, quo alterius portionis conditio extet, vt acquiratur ei,cui prior portio acquisita est; quarè delenda esse illa verba *dato scilicet coherede* ingenuè sentit. Ego tamen etsi non vectarer abstinendi ab emendationibus nostratum superstitiosâ potius , quàm prudenti religione , adhuc antiquum *d. l. si solus* §. *item si servus*,sustinerem ædificium , nam vt subtiliter præceptor meus Dom. D MELCHIOR DE VALENTIA (quem honoris causâ nomino,& non pœnitet, nec pœnitebit vnquam) *in titulo de acquir. hered cap.* 5. *n.* 4. cogitavit, ratio à Consulto proposita ibi: *Dato scilicet coherede* , murus decisionis est, & in causâ vt pars conditionalis appendix non fuerit prioris institutionis,effecit enim, paria omnia permanere,deficiēte conditione , cùm inter dominum , & coheredem servi portio tūc dividatur. Quibus prævijs,accedit iam difficultatis interitus,& pleno calle distare,non iniustè affirmabimus, speciem PAVLI *in d.* §. *item si servus*, ab VLPIANI casu *in d. l. si quis heres* 35. D. *de acquir. heredit.*

147

Luce donatur etiam TERENTIVS CLEMENS *in l. si servus eius* 148

eius D.*eodem titulo*,servum eius domini,qui capere non po tuit,heredem institutum, tempore aditionis manumissum sibi acquirere hereditatem, sine vllo periculo defendens, quia nulla alia institutio præcessit,cui accederet, vt appendix,sequela,seu alluvio; servus ergò insolidum fuit institutus heres. Sed non sine sale hæc degustanda sunt , ni citra fraudem legis manumittatur, ne fraus totam masam corrumpat;id est citra fraudem legis Iuliæ & Papiæ;de cœlibe seu cælite interpretor,nam vt olim QVINT. SEPTIM.FLORENS TERTVL.*Leges hæ* (quæ novæ dicebantur) *parentes præmijs honorarunt* , *pœnis cœlibes notavere* ; amissione videlicet hereditatis,vel legati,vt ipse tradit *lib.de Monogam.* vt de patre orbo & solitario scriptum est , & colligitur ex *l.cũ ei* 42.*l.Titio* 55.§.1.D.*de legat*.2.*l.fidei* 28.D.*de legat*.3. *l si is qui* 6.D.*vulga*.referunt PICHARD.*principio instit. de heredit.quæ ab intest.deferu*.&CALDEIRA.*lib*.4.*variar.lectio. cap*.3.*n*.17.*l*.3.*C.de infirman.pœn. cœlib.* VLPIANVS.*in fragment.tit*.22.

149 Dices , si dominus heres institui nec posset in *d. l. si servus eius*; servo,quamvis citra fraudem legis manumisso aditionis tempore,portio vlla non acquiretur? cum vtroq; & institutionis, & aditionis extremo capacitas instituti heredis inspiciatur *l si alienũ* 41.§.1.D.*de hered.instit.* Omissis aliorum desiderijs,iuris arcanum refero; & ad id suppono; cretionis formulam , cuius meminit VLPIANVS *in fragmẽt.tit*.22.§.*cretio*,& apparet *ex l*.1.*&* *l*.2.D.*de iur. deliber. l cretionum* 17.*C.eodem titul*.VARRO *lib*.5. *&* 6. *de Ling.latin*.PLIN.*epist*.10. ISIDOR. *lib*.5.*Ethimolog.* CICER. *ad Atticum epist*. 46. *&* 1. *de orat*. & in decreto GRATIAN. *in c.ius quiritum* 1.*dist*.ALCIAT.*lib*.2.*disbunct.cap*.3. quo ver bo intelligitur plenè textus *in l.pupillus*. ibi: *Neq; decernere talis ætas potest*.D.*de acquir.hered*.CVIAC.*lib*.7.*Observ.c* 18. plures excitat circa idem antiquitatum subtilitates GOVEAN.*lib*. 1.*variar cap*.25.ANT.PICHA.*in* §. *item extraneus n*.28.*inst. de hered qualit & different*.eo inductam,vt intra centum dies,aliquando vtiles,continuos aliquando, institutus

tus heres cerneret, adiretque hereditatem *l. is qui heres* 13. §. *substitutus* D. *de acquir. heredit.* excepto suo herede, qui cretione institui nunquam permittebatur, vt communiter Doctores *in l* 1. D. *de success. edict.* orbus ergò, seu solitarius pater, & cœlibes, à principio poterant heredes institui, vt LVCIANVS salibus & dicacitate scribit *in dialogo inter Cremonem, & Damnipum*, sed quasi centum dierum dabantur moratoriæ, quibus si cœlebs vxorem duceret, orbus procrearet, vt vitarent pœnas legū; servus ergò institutus *in d. l. servus eius* personatur à domino capaci tunc institutionis tempore, quo retrò denotatur extremitas: argumento. *l. Gallus* in principio D. *de liber. & posth.* (monstruosa lex in quâ Gallus loquitur) *l. si is legatum* 4. D *de condit. & demonstra.* vt postea manumissus dignus fuerit hereditatis.

150 Vt mentem PAVLI maior difficultatū moles nobilitet, rursus despiciamus, quid si in nostrâ *l si ego* servus cōmunis institueretur. PRISC. IABOLEN. etsi dubiæ sanitatis Consultus, id mirificè explicuit *in l. servus duorum* 64. D. *de acquir. vel amitt. here.* & refert servum communem heredem institutum, si vnius iussu domini adierit, post manumissum alteram sibi hereditatis partem quærere; quin valeat vnitas illa, & personarum subiectio considerari, vt in *d. l. si ego*, quia partiarius dominus in potestate socij non est, & servus hic communis duorum gerit servorum vices *l. si fundum* 61. §. *si servo* D. *de legat.* 1. *l. qui heredi* 44. §. *si duorum* D. *de condit. & demonstr. l.* 1. §. *communis* D. *de stipulat. servor. l. cogi.* 16. §. *si servo* D. *ad Trebellian.*

151 Subscribit & IABOLENO PAVLVS *in l. & si substitutum* 65. D *de acquir. vel amitt. hered.* & constituit in supradictâ specie *d. l. servus duorum*, servum, etsi habuisset substitutū sub eâ conditione *si heres non erit* manumissum admitti, excluso substituto, & ne dissentiat SCOEVOLA *in l. servum communem* 48. D. *de vulgar. & pupilla.* ibi: *Et verius est substituto locum esse*: præsciendum est, multum interesse, an servus cōmunis, cui substitutus datus fuit, manumittatur, an iussu alterius domini repudiet, vt notat ACVRS. *in d. l. servū*

communem, primo casu excluditur substitutus conditione defectus, ea enim fuit substitutionis conditio, si vel dominum, vel se ipsum non fecerit servus heredem: manumissus autem se ipsum fecit heredem. Hæc species IABOLENI. Repudiatâ verò hereditate iussu domini partiarij, neque dominum, neque se ipsum fecit heredem servus: admittitur ergò indubiè substitutus. Hæc decisio SCOEVOLÆ *in d.l.servum communem.*

152 Quid si duo vnius domini servi instituuntur heredes? singulos adire iubeat, vt per singulos acquirat, in filijs enim idem obtinuit *d.l.si quis heres* 35. § *sed si ex duobus*. ibi: *Debebit & alium filium iubere adire.* Sic, demptâ supercillio-nube, apparet rectè PAVLVM principijs deservire iuris, dum inquit *si ego & servus meus.*

FRAGMEN II.

ibi... VEL FILIVS.

153 PRosequitur PYTHAGORÆ præceptum sequutus paucis plura complectens: hic ergò, etsi alteri, id est, patri acquirat, & subiiciatur, nõ vt serv⁹ *l.potestatis* 215. D. *de verb.signific.* adeò repræsentat filius patrem absque diminutione propriæ personæ, vt pater caput sit, cætera membra filius, & adeò reciprocantur obligationes, vt filius non sine iustitiâ obtemperet patri, pater autem non sine iusto pondere feratur in filium: amor enim pondus, dicebat AVGVSTI. & filius à *filos* derivatur, latinè *amor l.liberorum* 220, §. *præter* D. *de verb.signific.* ideò STATIVS *Prolis*, inquit, *amor crudelia vincit pectora* & patri non creditur, qui filium obtulit supplicio *in l.milites agrum.* §. *dessertorem* D. *de re militar.* & qui tangit filium, dicitur tangere pupillam oculorum patris, vt notat LVCAS DE PEN. *in l.vnica q.* 20. *prope finem C.de public.lætit.lib* 12. Sic vehemens dicitur amor patris, vt nec amor ipsius filij ergà se ipsum illi possit æquari, iuxtà ea,

quæ

quæ scripsit subtilis COSTA *in c.si pater de testam. in 6. 1.p. verbo si absque liberis n.6.* Nec filij integritas, & subsistentia in vrbe Romanâ periclitantur, eò quia nec momento retineat quæ acquirit, imò recipit incrementum: & fortè præ oculis habuit PAVLVS ad exemplum. Dicam pleniùs, & non invenustè.

154 Filius nec momento retinet quæ acquirit, ne turbetur vnitas repræsentationis, aut cedat caput membris *l. quod per manus* 10.D.*de iur.codicill.* etsi enim filius relativum quid sit ad patrē, vt per DECIVM *in l.eius qui in provinciâ n.9.D.si cert.petat.*tradit IOAN.THOM.FRIGIVS *de Logic.Iuriscon.cap.14. de relatis* æquum est, vt domus à seniore regatur, ARIST. 1.*Politi.* à patre, quod nomen dignitatis est, & olim decebat Imperatorem, qui pater Romanus dictus, vt de AVGVSTO fertur: sic AVSONIVS *ad Theodosium* scribens.

Tu modo te iussisse, pater Romane, memento.

Et MARO 9.*Æneid.*

Dum domus Æneæ Capitolij immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Iuncto ADRIANO TVRNEB.*adversarior.lib.22.cap. 15.* quid moror dicere, aut erubesco? iam profero. Dum patri filius acquirit, sibimet acquirit, & in personâ patris, quasi in scrinio dominium bonorum asservat, vt continuet *l.in suis* 11. D.*de liber.& posthu.*probat etiam eleganter VLPIAN. *in l. qui in alienâ 6.§. si is qui putabat* D. *de acquir. hered.* casu quo filius iussu patris hereditatem adit, eo mortuo, videlicet quia scire debet, decedente patre, sibi acquirere *l. iusto §.vltim.in fine* D.*de vsucap.*PINEL.*Select.lib.1.cap.12.n.12.* Non triviè ALEXAND.GALVAN.*in comment. l. Gallus cap. 2.n.68.*ineptam vocat locutionem illam, *filius meus est mihi meus heres*, & eam esse verissimam prædicat, *filius meus est mihi suus heres*, quasi sui ipsius. Placuit idem ANT. FAB. *in Iurispr.Papin.tit.2.de iur.natu.gent.& civil.princ. 5. illat.3.*quia penè ad propria bona venit *l.1. §.Largius D.de success.edict.*

155 Ecce, vivente patre, & veluti pro tunc suspensâ administratione, & libertate voluntatis filij, continuatur dominiũ eius in domo patris, & mortuo patre, quasi nascente tunc administratione, & libertate voluntatis filij, vertitur in ore eius lingua patris, vt Poëta cecinit:

Vivit enim in nobis facundi lingua parentis:
Et res heredem reperit illa suum.

Et VIRGIL. 8. *Æneid.*

vt te, fortissime, Teucrûm
Accipio, agnoscoque libens: vt verba parentis:
Vt vocem Anchisæ magni, vultumque recordor.

Vna vtriusque vox est. § *ei vero instit. de inutil. stipulatio.* quasi divisa nunquam nisi per mortem: rectè Modernus quidam Poëta:

Gnatus abijt, nostri pars maxima sidit invrnam:
Me nigra sors cogis vivere dimidio.

156 Ex quibus paulatim colligitur, mutuam & reciprocam inter patrem & filium rationem iuris prodesse potius, quã obesse integritati personæ filij: si enim illius in patrem propensio, vt probatur ex illo SILI *lib.* 4 *de Scipione Iuvene.* in servando patre studio

Hinc puer, vt patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genæ, subitoque trementem
Corripuit pallor, gemitumque ad sydera rupit.

Patris ergà illum naturalis charitas *l. nam etsi parentibus* 15. D. *de inoffic. testam* ibi: *Naturalem ergà filios charitatem:* semper patris vota pro filio. Bellissimè CLAVDIAN. *lib.* 3. *Cons. Honor.*

Rex ò stellantis olympi,
Talis pro domito redeat mihi filius hoste
Hyrcanas populatus opes, aut cæde superbus
Aßyria: sic ense rubens, sic flamine crebro
Turbidus, & grato respersus pulvere belli,
Armaque gaviso referat captiva parenti.

Et SILIVS Italicus *lib.* 3. de ANNIBALE duce eleganter scripsit

O spes

O spes, ô Carthaginis altæ
Nate, neque Æneadum levior metus amplius oro
Sis patrio decori, & factis tibi nomina condas,
Qui superes bellator avum: iamque ægra timoris
Roma tuos numeret lachrymandos matribus annos.

Si horrenda patri præmatura mors filij; luctuosa filio mors patris, quam adhuc exheredatus lugere tenetur *l. vltim.* D. *de his qui not. infam.* nam institutus quid mirum ? cùm ab extraneo herede luctum desideremus in amictu atro, & olim dum erat testatoris corpus supra terram novem diebus, quod tempus dictum fuit novendiale, iuxtà illud HORAT. *Epodon. vers.* 47.

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendialeis dissipare pulveres.

157 Aliàs notabatur infamiâ, vtpotè ingratus & impius *l. 2. C. de dignitat. lib.* 12. Hinc heres non lugens contrahere dicebatur porcam præcidaneam, vt ex CICERONE, FESTO, VARRONE, & GELLIO sumpsit IACOB. CVIAC. *ad Papinia. in l. vlti.* D. *de his qui not. infam.* id est vt quotannis TELLVRI, & CERERI immolaret porcâ ante fruges novas, quæ dicta est præcidanea, quòd mactetur, antequam heres possit capere fruges novas, & arva metere, vt explicat LEVIN. TORREN. *ad Horat. ode.* 28. *lib.* 1. *vers.* 36. indicat HORAT.

immolet ecquis porcum laribus.

Et PIERIVS apud HOMERVM legisse testatur, AGAMEMNONEM per porcum iurasse: vide plura *lib.* 9. *Hyeroglif.* & specialiter de CERERE, cui mactabatur: OVID.

prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina rostro
Eruerit pando, spemque interceperit anni:

139 Iuget ergò filius, eluget vxor *l.* 1. D. *de his qui not. infam. l.* 15. *C. ex quib. caus. infam. irrog.* ideò repræhendo SILIVM, qui *lib.* 2. lugendi verbo in vxore vtitur ibi:

Lugebat thalamos Murro spoliata marito.

Aliqua de more lugēdi antiquo refert eruditissimus Dom. Regius Castellæ Senator D. LAVRENT. RAM. DE PRAD. *in*

*Pentecontarcho cap.*20.si filius acquirit patri *l. placet* 74. D. *de acquir.hered.*pater filio ex voto parat *l.penult.* D.*de bon. libert.l.scripto* 7.D.*vnde liberi*,id est,ex officio:BALD.*in l.*2. *n.*13.*C. de his qui accusar.non poss.*si filio veneráda persona patris *l.penult.in fine* D. *de obseq. parent. & patron. Exodi cap.*20.*vers.*12.*honora patrem tuum.Proverb.cap.*19.20.*&* 28 DIV.PAVL.*ad Colossens. cap.* 2. fuit etiam pater nomen religionis:sic VIRGIL.12.*Æneid.*

Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.

Authoramenti potestatem semper habuit, idem Poëta 11.*Æneid.*

Ipse pater famulam voveo.

Iuncto SERVIO.ibi:*Benè ipse pater,quia authoramẽti potestatem,nisi patres,non habent*,vndè & iudex fuit,iuxtà illud *Genes.* 37. *Accusavit fratres suos apud patrem crimine pessimo.* patri dulcis persona filij *l.liberorum* §.*fin.* D.*de verb. sig.* & IVVENAL.*satyr.*6.

Sed placet Vrsidio lex Iulia,tollere dulcem
Cogitat heredem cariturus turture magno.

158 Et CASSIOD.*variar.lib.*2.*cap.*22 ibi:*Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuitò non impendere, quod patrem magnis talentis cõstitit effecisse*: arctius est vinculum patris & filij , quàm viri & vxoris *l.non vt à patre* D.*de captiv.& postl rev.*arctior obligatio filij in patrem:vndè SVRD.*de alim q.*33.*n.*33: vxorem magis teneri subvenire patri, quàm marito in alimẽtis,edocet.Fuit olim in scholis dictitatum,

Diu vives, senectam si parentum nutrias.

Ergo pater non tam sibi acquirit per filium,quàm dum filium procreat,generat heredem: melius dominum appellem,seu quasi dominum,tum quia in idem coincidit *l. his verbis* D.*de heredib.instit.*tum quia magis decet: vel minorem dominum,vt observat CVIAC.*lib.*25. *Observ. cap.* 14. quis enim sine rubore viventis heredem laudet? *l.*2.§.*illud* D.*de hered.vel act.vendit.l.moribus* 2.§. *interdum* D. *de vulgar.& pupillar.* Dicam igitur filium sui ipsius heredem,

bono-

bonorum autem patris, quasi dominum, & non impropriè manum illius, cùm sæpius per manus acquiramus, iuxtà illud DIV. PAVL. *Act. Apost. cap. 20. Quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ*: & apud Romanos invaluit consuetudo, vt filij morientium parentum comprimerent oculos, quasi abstergentes pulverem. Huc forsan OVID. *epist. Penelop. ad Vlyss.*

Cui precor hæc iubeant, vt euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, illa tuos.

Fortiori ergò iure per filium pater acquirit, quàm per servum dominus; cùm filius sit particeps patris, teste TERENT. *in Adelph.* vel res patris, per textum *in l. verbis legis D. de verb. signi.* vbi facultas datur patri constituendi tutorem rei suæ, id est, filio: observat ALCIAT. argumento *l. in suis D. de lib. & posth.* COSTA *in c. si pater 1. p.* verbo *moreretur n. 6. de testam. in 6. Cum quo bona nostra partimur*, ait CICERO, cui pater dat esse, originem, sedem, honorem, non alius *l. cum legitimè D. de stat. homin. l. 1. l. assumptio. D. ad municipal. l. filiam. l. liberos D. de Senator. l. eos l. nullus C. de decurionib. lib. 10. l. 1. in princip. D. ad municipal. l. filios C. de municipib. lib. 10. l. exemplo 36. C. de decurion. lib. 10.* Plura PINEL. *lib. 2. selectar. cap. 17. à n. 19.* ideò IACOB. CVIAC. *in l. 17 D. ad municipal.* repræhendit Poëtam dicentem.

159

Natum matre Sabellâ
Duceret in partem patriæ.

Ni voluisset impudicam demonstrare matrem illius, qui non patris, sed matris sequitur conditionem, vt de HERCVLE OVID. *lib. 12. Metamorph.* susurrat leniter. ibi:

Namque te iactas Alcmenâ matre creatum,
Iuppiter, aut falsus pater est, aut crimine verus.

Pater solus verè caput filij, honori, & commodo illius qui prospicit, cū quo vna caro *l. cum scimus § fin. C. de agricol. & censit. lib. 10. l. fin. C. de impub. & alijs*, reputatur item filius parentis pars ARIST. *5. Ethicor. cap. 6.* nam mater sola lacrumans in dolore sistit: hinc MANIL. Poët.

Prostratæ iacent miserorum in limine matres.

Et

Et VIRGIL. 7. *Æneid.*

Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.

Vel vt SENECA *Palliaæ matres tenuere natos.* & SATIVS *lib.* 11.

Respirant Thebæ, templisque iacentia surgunt
Agmina, iam finis votis, finisque supremis
Planctibus, & natos ausæ deponere matres.

De matre item elegans quidam Modernus.

Parce parens gemitu, nec longo incumbe dolori,
Ne ve oculos vrat tristior aura tuos.

Notissima etiam in iure illa subtilis differentia, quæ identitatem patris & filij, ab vnione servi & domini longè discriminat; nam licet inter servum, & dominum nulla sit hereditas iacens, quia protinus fit heres *l. ex parte* 58. D *de acquir. hered.* & in filio idem observetur *l.* 2. §. *vlt.* D. *pro herede l.* 1. §. 1. D. *pro donat.* CARROZ. *Miscellan. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 6. FORCATVL. *Dialog.* 36. *n.* 2 adhuc in servo vnum est instans delatæ, & acquisitæ hereditatis, ne suspicaremur continuationem dominij omnimodam: at in filio nullum est instans delatæ, & acquisitæ hereditatis paternæ, quia, vivo eo, verè est dominus: particula enim *quasi*, *in l. in suis* D. *de liber. & posth.* defectũ administrationis connotat: docet ALEX. GALBAN. *in d. l. Gallus cap.* 2. *n.* 74. cùm & naturalem possessionem habeat *l.* 2. § *filium.* D. *pro herede.*

160 Omnia hæc introspiciens PAVLVS, vt strictius procederet, postquam dominum, & servum institutos heredes finxit, annectit *vel filius*: altius repetens circa duorum hominum civilem identitatem, & repræsentationem.

161 Contra hanc stabilitam sententiam denuò insurgit VLPIAN. *in l. si quis heres* 35. §. *si exclusus* D. *de acquir. hered.* & vt daret nobis copiosam dubitationum vindemiam, proponit, patrem sub conditione heredem partialiter institutum, dato sibi coherede filio purè, & adhuc à suâ portione exclusum remanere per conditionem sibi datam, etsi filiũ adire iubeat; quin possit dici quæsiisse suam portionem, ergò aditio filij iussu patris facta ad propriam patris institutionem

tutionem nõ trahitur; imò iuris accrescendi naturæ nocet, si vertimur ad regulam textus in *l.qui ex duabus* 53. §. *fin.l. servus communis* 67.D.*de acquir.vel amitt.hered. l. hæc scriptura* 26.§.1.D.*de cõdit. & demõstra.l.si Titio* 33.§.1.D. *de usufruct. l.unic.* §.*his ita C.de caduc.tollen.*gliscit difficultas, cùm conditionis eventus *in d.§. si exclusus* nullius momẽti videatur, & ideò nec expectãdus.*l si quis ita* 33. D. *de hered.inst.*

162 Scriptores in explicandâ hâc lege, proprijs se suis pungunt ingenijs. ACURS. ibidẽ *verb.dicendum erit*, tutius distinguit inter ius accrescendi, & institutionis; ut exclusus dicatur pater conditione defectus, iure institutionis inspecto, ad missus verò, iure accrescendi. ANT. FAB. *lib.* 15.*coniectur. cap.* 20. abundare vult negationem, & legit *quæsiisse suam portionem*, sed cùm non soleant propitijs auribus legum emendationes audiri, fugiendus potiùs, quàm sequendus erit nimiùm hic audax intellectus contra fidem vetustissimorum, & recentiorum codicum.

163 Placuit Præceptoribus meis dicere, conditionem *in d.* §.*si exclusus*, nec extitisse, nec defecisse, & fuisse potestativam: indicant illa verba *per conditionem sibi datam*, potestativa equidẽ conditio datur *l.inter* 217 § 1. D.*de verb. signi.*casualis adscribitur *l.*3.§.*conditio* D.*de adime.legat.*& in extraneis heredibus, cùm præcedere necessum sit adimplementum conditionis ipsam aditionem *l.*1. §. *si parendi* D. *de condict.caus.dat.l.ei qui* 13.*l.si pupillus* 26.D.*de condit. institut.* spectandus fuit conditionis eventus, seu adimplemẽtum, & interim exclusum patrem non sine iustitiâ docemur. Et interest in d.specie an existat conditio, an deficiat: primo casu absolutè pater legatis adstringeretur, secundo verò liber esset, ante Imperatoris SEVERI rescriptum *in l. licet Imperator* 71.D.*de legat.*1.*l.cum patronus* 28. *l.si Titio* 61.D.*de legat.*2.DONEL.*lib.*8.*Comment.cap.*29.CUIAC.*lib.*18 *Observ.cap.*12.ALCIAT.*de Præsumpt.regul.*2.*præsumpt.* 35. FACHIN.*lib.*5. *Controvers. cap.* 39. Deindè si omisit pater adimplere conditionem potestativam spe lucri iuris ac-

cre-

accrescendi incideret in edictum *si quis omiss.caus.testam.l. cui servus* 25.D.*eodem tit.*rectè ergò interim exclusus pater est per conditionem sibi datam potestativam,aliter si esset casualis *l.*1.§.*id quod ex substitutione* D *si cui plus quàm per leg falcid.l.si quis ita* 33.D.*de hered.instit.*& iuvamur exemplo *l suus quoque*.D.*de hered.instit.* CVIACIVS resolvit filiũ institutum sub conditione potestativâ si ob culpam suam non impleret,etiam abintestato fore summovendũ; quod in casuali conditione quis diceret cùm non valeat tunc institutio? *d.l.suus quoque* 4.

164 Ni vehementer fallor,alia est mensConsulti:dubitaverat enim in principio:an qui ex parte heres institutus,mox substitutus adit quasi institutus, videretur ex causâ quoque substitutionis adiisse?& affirmat: illâ motus ratione:*Quoniã invito accrescit portio*,& statim quærit,an filius familiàs, vel servus instituti simul, & substituti adeuntes iussu patris , & domini ex causâ institutionis , viderentur eodem modo adiisse si post emancipationem,& manumissionem ex substitutione adierint? affirmat etiam,& reddit rationem. ibi: *Sunt enim appendices præcedentis institutionis*.Tandem subtiliùs inquirit: an si pater pro parte conditionaliter institutus,dato ei filio coherede pro parte purè , defectus conditione iusserit filiũ adire , videatur ex suâ quoque portione adiisse?& respondit,non quæsiisse patrem prædictum suam portionem,quia videlicet, acquirit portionem filij, cui annexa iam est portio deficiens : ac si diceret,iam non pater hic acquirit portionem vt suam, quia ex se exclusus invenitur defectu conditionis ; nec iure accrescendi ; nam non manet heres ex se,sed acquirit portionem deficientem, vt portionem filij,non vt suam,cùm,medio iure accrescendi, tota hereditas facta sit portio filij, cuius institutio dicitur aliena patri *l. Iulianus* 26.*in fine principij*.ibi: *Alienam substitutionem maluit*.D.*si quis omiss.caus.testam.* huc fortè respexit GOTHOPHRED.dum *in d.*§.*si exclusus*:affirmat,patrẽ intelligi exclusum,vt non acquirat iudicio testatoris , non verò,vt nec patrio iure acquirat,id est,per mediam perso

nam

nam filij, non vt heres defuncti, sed vt pater heredis instituti coheredis: tota ergò subtilitas consistit, & relucet. ibi: *Non quæsiisse suam portionem*, cùm nec vt heres institutus, nec iure accrescendi percipiat, sed vt pater,& iure patriæ potestatis, adeò, vt si filius non esset institutus, omninò excluderetur ab vtrâque portione. Quibus annexis luce,soleque nitidiora iam VLPIANI verba resonant *in d. l. si quis heres* 35. quæ ACHILLES est totius nostræ materiæ.

165 Sed en PAPINIANVS *in l. Iulianus* 26. in principio D. *si quis omiss. caus. testam.* identitatem patris & filij omninò evertit,& vt clariùs appareat, sic argumētor. Quoties vnus, idemque instituitur,& substituitur homo,etiam si ex institutione omittat, vt habeat ex substitutione, non incidet in edictū *l.* 1. §. *si proponatur* D. *si quis omiss. caus. testam.* id autem ex duplici causâ : vel quia iustè noluit ex institutione adire *l. quia autem* §. *non simpliciter* D. *eodem titul.* vel quia testator hanc ei concedere facultatem videtur;quâ ratione forsam motus,expressè idem PAPINIANVS statuit in filio, cui pater substituitur *d. l. Iulianus* 26. §. *denique* : atqui si pater substituitur, & filius ei substitutus sit incidit in edictū pater omittēs institutionem, ergo perpetua non est in iure hæc personarum identitas.

166 Varijs omissis declarationibus , distinguendæ sunt species,nam vel pater substituitur institutæ filiæ, & tunc habet se ac si institutus & substitutus sit,testator enim dedit arbitrium eligendi, vt refert PAPIANVS in d. §. *denique*: vel pater instituitur, & ei filius substituitur: hoc casu si omisso proprio honore,ex substitutione habere maluit , incidit in edictum,quia filius solùm substituitur in casu. Affirmamus igitur,à testatore distinctas considerari personas patrem,& filium *in d. l. Iulianus* quod quidem non mutat iuris identitatem quoad acquisitionem. Plura scitu digna & selecta egomet iam diu lubentia relegi circa *d. l. Iulianus*.

167 Denique in hâc parte difficilis redditur textus *in l. si pupillus* 21. §. *si ego* D. *ad leg. falcid.* nam PAVLVS ipse noster servum & dominum , patrem & filium heredes institutos

aliter considerat circa falcidiam, & integram portionem filij, vel servi proficere legatarijs decernit, etiam si patris, vel domini pars exhausta fuerit. Econtra verò integram portionem patris, vel domini non proficere, si filij, vel servi institutio legatis oneretur: ergò turbatur vnitatis, subiectionis, & repræsentationis ordo supra dictus. Confirmatur *l. in singulis* 77. D. *ad lege. falcid.* & nimis vrgent textus *in l. in testatoris* 34. *l. planè* 35. *l. sed si non servus* 36. *§. si solus* D. *eodem titul. l. sed duobus* 5. *in fine* D. *de legat.* 2. *l. si fundus* 23. *l. in quantitate* 73. *§. vltim.* D. *ad leg. falcidiam.* BARTOL. *in l. qui fundum* §. *coheres* D. *eodem titul.* DONEL. *lib.* 8. *comment. cap.* 23. IACOB. CVIAC. *lib.* 4. *Observ. cap.* 35. Ex quibus infertur, in institutione patris & filij, servi, & domini componendam falcidiæ rationem, ac si duo essent distincti heredes instituti. Crescit dubium argumento PAVLI *in d. l. si pupillus* §. *si ego*; si eidem personæ, inquit, centum legata essent, & simul servus relictus, integra falcidia ex legato centum deducenda erit *d. l. sed si non servus* 36. §. *si solus* cum supra citatis. At si patri & filio, domino & servo diversa legētur, ex omnibus sua falcidia deducitur, ergo distant inter se adeò pater & filius, dominus & servus, vt nec subiectionis, repræsentationis ve nexu possint, vnius heredis instar haberi.

168 Rem hanc lubricam sic vereor, vt concedere cogar, patrem, & dominum per mediam personam filij, & servi dum sibi quærunt, non perinde semper haberi, ac si ipsi per se acquirerent: quis enim dubitet, patre insolidum instituto herede & adevnte, vnicam esse integram, & principalem portionem acquisitam, at si accedat portio filij coheredis, accessoriam indubiè esse respectu portionis patris? idem in domino observo. Vndè evenit portionem patris, vel domini, vtpotè principalem, augeri per accessoriam posse, econtra non vtique. Indicat mihi GAIVS *in l. quòd si alterutro* 78. D. *ad leg. falcid.* Sed vt iam in hoc æquore securiùs vitam credamus ventis, & astris, suspicor PAVLVM *in d. l. si pupillus* §. *si ego* identitatem potius personarum com-

comprobare: si enim singuli independentes omninò essent heredes, nec augeretur portio patris per portionem filij, partem ve domini per servi partem, vt legatarijs proficeret, vel noceret: imò ad separationē observaretur, sine vllo discrimine decisio *l. in singulis* 77. D. *ad leg. falcid.* Proficit ergo, vel nocet, exhaustam, esse vel integrā portionem filij, vel servi, quia patris, & domini lucro cedit hereditas vtriusque subiecti; igitur vnitas illa ficta personarum, identitas, & subordinatio relucent in specie PAVLI *in d. l. si pupillus* §. *si ego.* meliùs & clarius quàm probetur distinctio. Elegantissimum pro hâc re facit PAPINIANI responsum *in l. cum filio* 11. D. *de legat.* 1. ibi: *Cum ipsis, per quos commodum hereditatis, vel legati, patri, domino ve quæritur*, iuncto principio. ibi: *Ac tunc demum ex personā ipsorum fideicommissum vires capit.* Exemplum verò PAVLI de legato relicto, domino & servo ad deductionem falcidiæ variatur, vt videre est *in l. cum quo* 56. §. *Stichum* D. *ad leg. falcid.* in quâ re luberet, si liceret diutiùs pervagari, sed temporis angustijs oppresso, neque licet, neque lubet: vnus ille, cui palma defertur GOVEANVS videndus *ad titul.* D. *ad leg. falcid. in d. l. si pupillus* §. *si ego.* Quæ omnia, cùm sint veritatis fulcita muro, & superior difficultas evanescit veluti crepundia venti, & manet dignè altâ mente respostum iudicium PAVLI *in d. l. si ego.* ibi: *Si ego & servus, vel filius heres institutus sit.*

FRAGMEN III.

ibi... SI IVSSERO FILIO, VEL SERVO ADIRE.

PAVLVS iterum: id tamen antecedenter oportet fieri: docet VLPIANVS *in l. si quis mihi bona* 25. §. *iussum.* ibi: *Sed præcedere debet.* D. *de acquir. vel amitt. hered.* ne invitum patrem filius, dominum servus obligent æri alieno *l. qui in alienā* 6. in principio. D. *eodem titul.* & iussus hic, non pœnitentiâ extinctus, non morte, non furore *l. qui servum* 47. *l. si* 169

 quis

quis alicui 48.*l.si per epistolam* 50.D.*eodem tit.*DONEL. *lib.* 7.*Comment.cap.*6.MOZIVS *de Contract.titul.de mandat.*CVIAC.*ad African.tract.*4.*ad l.*47.DVAREN.*de Acquir. hered. cap.*4.ANT.PICHAR.*ibidem n.*6.*cap.*19.

170 Adversus hæc conspirat VLPIANVS hucusque nobis discordiæ author *in d.l.qui in alienâ* 6.§. 1. & ratihabitionem patris,vel domini sufficere,scribit;quæ tamen non antecedit,sed subsequitur. In bonorum possessione do libenter:PAVLVS verò de aditione loquitur:verum est; sed quã discriminis causam, inquiramus: hic saltus, hic Rodus.Varias refert ALCIAT.*lib.*4.*Parerg cap.*3. DONEL. *lib.*7. *Commentar.cap.*6.IACOB.CVIAC.*ad titul.de bonor.possess. in l.* 3. §.*acquirere.*PINEL.*in l.*1.*C.de bon.matern.*1. *p. cap.*3. DVAREN.*ubi supra n.*6.*cap.* 4. LORIOTVS *tract. de adit. heredit. axiomat.*17.& tandem DECIVS *in l.*1. *C.qui admitti* ad miserorum confugit asylum *l.non omnium* 20.D.*de legib.*

171 Vt hi,& alij componantur Authores , ponendum est: aditionem hereditatis,sive olim per solennem cretionem, sive per gestionem fieret,aut geritionem, vt loquitur CVIAC.*in Fragm.Vlpian. tit.*22. statim adeuntem heredem directò dominum *ex leg.* 12. *tabularum* constituere. PETRVS GREGOR. *lib.* 46. *Syntagm. cap.*4. PETR. FAB. *lib.* 2. *Semestr.cap.*22. dummodo sit ex his , qui heredes institui potuissent , nec enim omnes homines statim heredes fieri testamento poterant,imò nec omnes Dij,iuxtà VLPIAN.*in Fragm.ad tit.qui hered.instit.poss.*ibi: *Deos heredes instituere non possumus,præter eos,quos Senatusconsulto, constitutionibus Principum instituere concessum est: sicuti Iovem Tarpeiũ, Apollinem Didymæum, sicuti Martem in Galliã, Minervam Meliensem,Herculem Gaditanum,Dianam Ephesiam; matrem Deorum Cybelem:eam quæ Symirnæ colitur: & Cœlestum Salinensem Carthaginis.*De hoc Dæmone SALVIAN. scribit *lib.*8.*de Provid.Dei*,& AMBROS.*in epist.ad Valent. Imperat.* Ex quo provenit taliter heredem induere personam testatoris per repræsentationem,vt eam ampliùs exuere non possit *l.hereditas* 34.D.*de heredib.instit.l.ex facto* 43.§.*vltim.*

D.*de vulgar.l.ait prætor* 7.§ *sed quod Papinianus*.D.*de minorib.l.hereditas ex die.l.ei qui solvendo* 88.D *de hered.instit.* ergo si iussus patris, vel domini non præcedit, nunquam admittetur, cùm post aditionem sera repudiatio sit, & post repudiationem aditio, hereditate iam delatâ: aliàs nec obstat renuntiatio, nec admittitur petitio. *l.is qui heres* 13. D. *acquir.hered.* quod mirificè probat VLPIAN. *in Fragment. tit.*22.*qui hered.inst.poss.§.cum cretione.* ibi: *Ideoque etiam si constituerit nolle se heredem esse, tamen si supersint dies cretionis, pœnitentia actus cernendo heres fieri potest.* Quia deferebatur hereditas per centum dies, iuxtà formulam illam. *Titius heres esto, cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris, poterisque, nisi ita creveris, exheres esto.* Ast in bonorum possessione (vt progrediamur) cùm prætor directò dominum non cōstituat, nec heredem, imò nec possit, vt colligitur ex definitione bonorum possessionis *l.* 3. §. *bonorum* D.*de bonor.possess.* quæ non dicitur successio in vniversum ius, vt hereditas. *l.nihil aliud* D.*de verb.signific.* sed ius retinendi, prosequendiq; patrimonij *d.l.*3. iussus non prærequiritur, & ratihabitio sufficit, & est locus pœnitentiæ. Ergo PAVLVS, qui non de bonorum possessione prætoriâ, sed de aditione civili sermonem instituit, iussum in filio, & servo antecedenter desiderat.

172 Generalem hanc decisionem ex PAVLI mente, & verbis desumptam, & ex *l.qui in alienâ* 6. quam popularem cantilenam, & non omninò veram dicit ANT.PICHAR *ad titul.de acquir.hered.cap.* 17.*n.*1. impugnat difficillimus, etsi familiaris textus in *d.l.qui in alienâ* 6. §. *interdum*, vbi filius sine aditione hereditatem lucratur patri, ergo sine iussu. Memorandum & celebrem hunc paragraphũ vocat MENCHAC.*de Success.creation.lib.*1.§ 10.*n.*444. *&* *lib.*3. §.21. *n.* 220. novissimè illum extollit ANT.FAB. *lib.*9.*Coniectur.cap.* 20. quare multi non infimæ notæ, & veteres Gymnasiarchæ exceptionem regulæ hîc subiici voluere, & insinuari dictione illâ *interdum* iunctâ *l.interdum* 29.D.*de condict. indebit.l. interdum* 21.D.*de acquir.possess.* §. *interdum instit. de rer. di-*

vis.

vis Plausibilior illorum sententia est, qui existimant, nepotẽ suum extitisse heredem avo *in d. § interdum l. qui in alienâ 6.* ideoque abfuisse iussum patris, & hunc etiam invitũ hereditarijs avitæ successionis oneribus implicari, expressiꝰ exeritur ex eo, quia si nepos avo non esset suus necessarius heres, nec patrem faceret necessarium *l. nemo plus 55. D. de regul. iur.* contra clarissima verba *d. §. interdum*: ibi: *Et quidẽ necessarium.* Tempus sine intermissione labitur, nec finit, vt quæramus scaturigines, & quasi fontes, vndè contingeret, doctrinam fortè sumere meliorem: ideoque sufficit brevi penicillo depingere ancipitem illam quæstionem, à quâ paragraphi huius sensus continuò fluit. Vtrum scilicet filius in sacris paternis constitutus si hereditatem sine iussu adierit, nulliter adeat? an sibi quærat? & Digestorum tempore capax bonorum fuerit? in quâ subtili disputatione, nõ vna, sed plurium legum copia nos facit inopes, tot enim sunt.

Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in hibla:

175 Vt probare possimus affirmativã sententiã: difficiliores eligo Consultorũ species, militũ phalangibus similes videlicet *in l. Prætor ait 4. §. sed & filius D. de ædendo*, vbi IVLIAN. mavult filium aliquando questum referre patri *l. 3. § si quid minori vers. sed. et si ei D. de minor.* in quâ VLPIAN. cohærere posse legatũ personæ filij, apperto ore profert *l. Æmilius 38. §. quod dicitur D. eodem titul.* ibi: *Cùm patri acquirere poßunt. l. Pomponium Philadelphũ D. de dot. prælegat.* In hoc difficultatum agmine possem, quam vellet quispiã defensare partem: dixisse nunc sufficiat, faciam, si placuerit impugnanti, & impugnet primam, vel secundam opinionẽ qui volet, non repugno, & interim cõtentus ero titulo quæstionis, quam collatis signis examinãt ANT. PICH. in *titul. de acquir. hered. cap. 15* per totum, & Præceptor meus D. MELCHIOR DE VALEN. *in Comment. d. l. qui in alienâ*: semper magis arridet Præceptoris, vtpotè doctissimi mens, & quia maiori & fortiori ratione iuvatur; cùm voluntas patris efficere nõ valeat, ne filius illi acquirat, sicut nec scindere vnitatem, & repræsentationem nisi prius vinculum patriæ pote-

testatis per emancipationē solverit *l.cum quidam 26.* D. *de iur. fisci*, nec destituta est secunda hæc, & verior opinio legum fulcro, & authoritate, cùm adstipulentur illi *l. mulier 22.* in princip. D. *ad Trebell. l. si ita eßet 15.* D. *quando dies legat. cedat. l. vbi purè 19.* D. *ad Trebell. l. fideicommißa 11. §. si filio* D. *de legat. 3 l. si quis filium 15.* in princip. D. *de collat. bonor l. si pater filiū 6.* D. *vnde liber. l. si quis pro eo 56.* D. *de fideiusso. l. donationes 31. §. pater* D. *de donat. l. 2. §. vltim.* D. *pro hered.* quas omnes fusè expendit prædictus Præceptor noster *d. n. 8.* ergo iuri consona est PAVLI decisio. ibi: *Si iussero filio vel servo adire*: cùm semper illæsa conservari debeat ratio illa, quâ docemur, invitum patrem, vel dominum æri alieno obligari, iniustum esse.

FRAGMEN VLTIMVM.

ibi... ET STATIM EX MEA INSTITVTIONE ME HEREDEM ESSE, POMPONIVS SCRIBIT, IDEM ET MARCELLVS PROBAT, ET IVLIANVS.

AD titulum, sub quo iacet reversus est PAVLVS vt subsignet excursum, nos etiam qui sumus iam in cacumine montis receptui canamus: & vt fœliciter id fiat, duo sunt in memoriæ observanda templo. Primum, ad individuitatem hereditatis respexisse PAVLVM in præsenti. Secundum individui corporis illud esse proprium, vt qui tangit in puncto, totū tangere videatur *l. vulgaris 21.* D. *de furt.* ibi: *Qui auriculam hominis tangit, totum hominem, &c.* individua autem hereditas est, quia successio, & repræsentatio vnius individui *l. hereditas* D. *de acquir. rer. domi. l. heres & hereditas* D. *de vsucapion. l. 1.* D. *de relig. & sumpt. funer. l. mortuo 22.* D. *de fideiussor. l. nihil aliud 24.* D. *de verb. signifi. l. si Titio 55. §. 1.* D *de legat. 2. l. cum hereditas 9.* C. *deposit.* & cùm heres quandoque adeundo, evacuata iam hereditatis iacentis fictâ personâ, à morte testatoris illum repræsentare intelligatur *l. heres quandoque* D. *de acquir. vel amitt. heredit.* in quo

174

solum

ſolum munere, & officio dicitur hereditas repræſentare heredem, hoc eſt, in repræſentando *l. novatio* 24 D. *de novation.* quaſi intret illius locum, ſicut ſubſtitutus inſtituti, quò reſpexit HORAT. *ſatyr.* 5. *lib.* 2.

leniter in ſpem
Arrepere officioſus, vt & ſcribare ſecundus
Heres.

Rectè habemus, ſcindere hereditatem non poſſe, alias ſcinderet, & iudicium & repræſentationem, quod non licet *l. nã abſurdum* 7. D. *de bon. libert.* & periclitaretur executio, cùm ſolatium fati ſit integra voluntas vltra fatum. Et exiſtimo ſecundam fictionem *d. l. heres quandoque* eò inductam, ne vel quoad minimum temporis diviſam fuiſſe repræſentationem cogitaremus: & præcipuè id neceſſum fuit reſpectu ſervorum, cùm iacens hereditas non ſit capax iubendi, vt notat VIGLIVS *in* §. *ſervus alienus inſtit. de heredib. inſtit.* ne, inquam, ſervus ſine domino conſideretur, ſi tempora diſcontinua ſint. Nec novum in iure aliquando retrò fingi fictionem ipſam, vt videre eſt *in l. qui in vtero* D. *de ſtat homin.* Ergo benè PAVLVS vno contextu ſcribit: *Si ego & ſervus meus vel filius, heres inſtitutus ſit, ſi iuſſero filio, vel ſervo adire, ſtatim & ex meâ inſtitutione me heredem eſſe Pomponius ſcribit, idem Marcellus probat, & Julianus.*

Hic iam decurſi pulveris monente vitro,
ferventiùs adhuc atque effuſiùs dicenti
ſilentium ſolito tintinabunali pulſu
magnus mihi Gymnaſiarcha
præſcripſit.

C. PLINIVS *Epiſtolar. lib.* 3. *epiſt. ad Romanum.*

Invenire præclarè, enuntiare magnificè interdum etiam Barbari ſolent: diſponere aptè, figurare variè, niſi eruditis, negatum eſt.

SANCTA

CATHERINA

VIRGO SAPIENTISSIMA, ET MARTYR:

TIBI,

IN SIGNVM GRATITVDINIS,

DISSERTATIVNCVLAM

EXTEMPORANEAM

CAP. SI QVIS II. DE REGVLAR. LIB. III. DECRETAL.

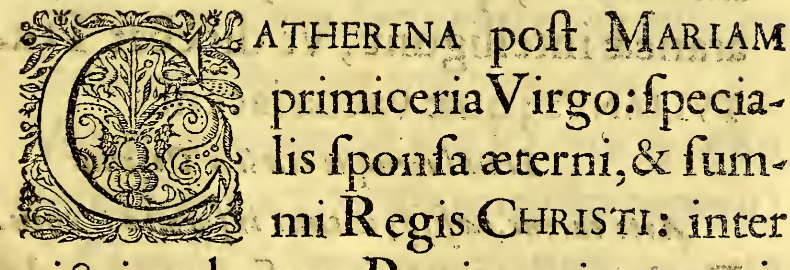
QVOD PRAEMIVM, ET

HONORIFICI MIHI LABORIS

CORONAM

OBTINVIT:

OFFERO, DICO, SACRO.

CATHERINA post MARIAM primiceria Virgo: ſpecialis ſponſa æterni, & ſummi Regis CHRISTI: inter victrices lauros, Regius cui promeri-

tam dedit palmam victoriæ ſanguis, ferreis vt continuò catenis ſuccederent glorioſi, qui tua cingunt tempora rami: cui MAXIMINI ſuperva potẽtia ceſsit, cùm, poëtarum ſpretis ſententijs, falſum IOVEM, & ALCMENÆ filium adulterinum, cæteroſque mentitæ Divinitatis fictos Deos, ſeu Dœmones eliminaſti: Philoſophorum proceres vividæ rationis ictib9, & eorum pectora feriens, quo interno veritatis impulſu, ſtatim Omnipotentis DEI veri & vivi* corde & ore canunt: ſtatuas negantes frigidas mortuorum ſimillimas, quas milvi, & mures, & araneæ intelligunt, vt dicebat TERTVLIANVS; quæ vacua iacent

Simulacraque mæſta Deorum

Arte carent, cæſiſq; extant informia truncis.

Et ſi MAXIMINVS (vt vſurpem verba

* magnalia

PRV-

PRVDENTI)

His persecutor saucius
Pallet, erubescit, æstuat
Insana torquens lumina
Spumasque frendens egerit.

Quia &tu, non nuda, non inermis, siquidem velo tecta pudoris, & scuto fulcita Fidei, ignibus parata crudeliũ contemnis pericula gentium, animusque tuus tormentorum heluo

Haud timet mortem, cupit ire in ipsos
Obvius enses:

Et Sapientes illi, verè iam Sophiæ Philosophi tuo sub patrocinio clamantes insonant;

Vre meum potius flamma caput, & pete ferro
Corpus, & intorto verbere terga seca.

Vt sic coronentur illæsi (martyrium enim soli MAXIMINO tormẽta peperit) Gaudij segetem sic latura vulnera

metis, & in caſtiſsimi corporis tui venas, dum fervens exercet Tyrannus iras; anguſtiæ, & labor liquentis tibi ſunt, quasi elementi mella. Obediunt tuis novacula verbis. Cur Cœleſtibus terrena non cedant? Cur non terreni homines Virgini? Mors ipſa fatiſcit, tu dominaris, quæ fortior corpora ſuis ſtantia pedibus Philoſophorum Martyrum inter lumina ſiſtis: nova iam, & Cœleſtia, non temporali aduſta calore, ſed ignita divino: namque

Ut Phœnix moriens primos reviviſcit ad annos
In medijs flammis poſt plurima luſtra renaſcens,
Atque novum vetere ſurgit de corpore corpus
Haud ſecùs egregiâ redduntur morte perennes
Dum pia divinis adcreſcunt pectora flammis.

Aveq; Phœniciâ volatu maior nomẽ in ſæcula perennaſti, cùm gladio

fœlicissima tua anima à trũco Regio divisa corpore, Martyribus, ceu perfectissimis Gladiatoribus socijs, vel Athletis, in quorum agone Agonothetes DEVS vivus est, Xystarches SPIRITVS SANCTVS, corona æternitatis bravium

Alituum stipata choro volat illa per altum:

Gemmisque ornata virtutum specie suâ, & pulchritudine, Cœli civium in se provocat aspectum. Avis divina (omnis enim spiritus ales)

Salve,

Et semper roganti

Tu mihi Diva, fave.

Rogans rependo humiliter grates, quia te favitrice, à pelagi fervore, a turbulentis id est ingeniorum in palæstrâ procellis, incedo liber

Post varios casus

Te

Te ductrice, dedi carbasa ventis, & omine fausto inveni portum; vix

Animumque invota, precesque

Flexi,

Cùm victorem me vrna clamat. Ah! quàm difficile: quippe

Et multis certare datum: sed vincere paucis,

Atque coronari, & celebres vectare triumphos.

Sed verbis adeò exiguis tuas perdicere laudes non audeo, cùm sat tentare magnum, tacere vtilius, nam

Est & fideli tuta silentio

Merces.

Tuo semper devinctus nomini servus.

DOCTOR D. DIDACVS LEO PINELVS.

DISSERTATIVNCVLA III.

ET
RECENSIO PVBLICA,
SIVE
LVSTRATIO SOLENNIS,
ET
EXTEMPORANEA:
AD
MOGVNTINVM
CONCILIVM
IN
CAP. SI QVIS. II. DE REGVL.
LIB. III. DECRETALIVM.
PRO
DOCENDI IVRIS PONTIFICII CVRA
HONORIFICA PRIMARIA.

IAM Phœbus breviori viâ contraxerat ortum
Lucis: & obscuri crescebant tempora somni:

175

Cùm ad Iuris Pontificij volumina ex præcepto feror, veluti ad Sybilinos libros, & quasi ad fortis Oraculum. Subsecuto iactu, subitarius apparuit textus in *c si quis* 2. *de Regular.* quem dedit sortilis manus pueri. In hâc extemporaneâ disser-

dissertatiunculâ expendere promitto, non moror; ecce iam refero, & difficile Concilij Moguntini fragmentum adhuc in præsentiarum indictum ore alio, vt Romanæ fidicem liræ cecinit, auspice DEO, interpretor, pro examine solenni ad primariam Pontificij iuris docendi curam honorificam.

176 Concilium ergo celebratum tempore IVLI. III. sub Archicancellario, & Principe electore SEBASTIANO Archiepiscopo Moguntino, vel Moguntiacum LEONE III. Papa & CAROLO MAGNO Imperatore; vel sub GREGORIO III. & LVDOVICO Rege, præsidente RABANO Moguntinæ sedis Archiepiscopo (quolibet ex his potest coronari titulo caput hoc secundum, quia in Concilijs non invenitur expressum, vt notavit ANTON. AVGVST.) imbutum disciplinâ Sãctorum Patrum duo nobis & brevi, & difficili verborum involucro dedit observanda decreta. Primum, & celebrius. ibi:

> SI QVIS ANTE ANNOS LEGITIMOS TONSVRATVS EST SINE CONSENSV PARENTVM SVORVM, SI PARENTES INTRA ANNVM NON RECLAMAVERINT AD PRINCIPEM, VEL PROPRIVM EPISCOPVM; AVT MISSVM DOMINICVM IN CLERICATV PERMANEAT.

Secundum. ibi:

> SI VERO POST LEGITIMOS ANNOS PER VIM CLERICVS FACTVS EST, ET NEC PARENTES EORVM INTRA ANNVM AD MEMORATAS PERSONAS RECLAMAVERINT, IN CLERICATV PERMANEAT, SICVT IS, DE QVO SVPRA DICTVM EST.

His verbis, quasi sub enigmate servantur infra dicenda, quæ vt possint luce donari, consentaneum erit, velocissimi syderis more, ingenium cursitare per singula. Do vela ventis, & ingredior paraphrasim.

ibi:

§. I.

ibi... SI QVIS ANTE ANNOS LEGITIMOS TONSVRATVS EST SINE CONSENSV PARENTVM SVORVM.

DE ætate Concilium dum ſcribit, certam non præſcribit: dicam ergo, etſi parcâ purâ ſupellectili, non enim ſolùm Grais dedit ore rotũdo muſa loqui. Sed cùm diverſa ſit vnicuiq; hominum capacitas, & non vno ſemper cuilibet tempore naſcatur rationis vſus, imò vt dicebat PERS. *ſatyr.* 4. 177

Sunt quibus ingenium, & rerũm prudentia velox
Ante pilos venit.

Quod VIRGILIVS laudat in ASCANIO:

Ante annos, animumque gerens,
Curamque verilem.

Quò reſpexit GALEN. *Com. Aph. 3. &* 27. *extra ordin. claſſ.* dum proximos pubertati dixit illos, qui duodecimum, decimum tertium, aut quartum ſupra decimum annum agunt, quia non eſt vnus omnium certiſſimus pubertatis terminus. Latè differit PAVLVS ZACHIAZ *in ſuis quæſtion. medicoleg. lib. tit.* 1. *q.* 5. *à n.* 16. & alia cumulat CELIVS RODIGIN. *lection. antiq. lib.* 19. *cap.* 22. non vno Luna rubens nitet vultu, inconſtans porro ſydus eſt: & non ſemel anni præ ocupati malitia,

Labitur occultè, fallitque volubilis ætas.

Nec Authores in diſcrimine ætatum conſtant: generaliter Poetæ deſignant, vt VIRGIL. ibi:

Ora puer prima ſignans intonſa iuventa.

Et HORAT. *de Art. poëtic.*

Imberbis iuvenis,

Et *lib. Epiſtolar.*

Nigros anguſtâ fronte capillos:

Sic iuvenilem indicavit ætatem. Aſignare ergo idoneam ad ſuſceptionem habitus Monachalis, & tonſurationem, 178

quæ talis requiritur *c.nullus* 1.*de regular*.cùm vſus rationis exigatur *c.ſicut tenor* 15.*eodem titul.* facilis res non eſt, ſed neceſſaria; quia de matrimonio carnali ad ſpirituale cùm valeat argumentum *c. inter corporalia de transłat. Epiſc.* & ſponſalia contracta cum minori ſeptennio,nec impedimẽtum publicæ honeſtatis inducant; nam MODESTINVS *in l. in ſponſalibus* 14. D.*de ſponſalib*.licet in ſpõſalibus cõtrahendis ætatem definitam non eſſe,dixerit,ſtatim vertit, *id eſt, ſi non ſint minores, quàm ſeptem annis*,in primordio ætatis effici poſſe: & evidens ſit matrimonij ſacramentum capacitatem expoſcere *c* 1. *de ſponſat.impube c.* 1 *de ſponſal. in 6.* annos in præſenti expedit numerare: quid enim oblatio, ſeu devotio patris niſi ſponſalia? quid profeſſio niſi matrimonium repræſentat?vt voluit ABB.PANORM. *n.* 9. *ad noſtrum caput*. Nec infrequens in iure annorum ad beneficia etiam *c.cum in cunctis § inferiora de electio*.& inter Religioſos ætatis religioſæ diſquiſitio *c. cum in magiſtrum c. officij eodem titu*.quin impediat textus *in c. ex ratione* 2. *de ætat. & quali.ordinan.*(vt ſecuri incedamus)vbi pueris Eccleſia conceditur,nam de ſimplicibus beneficijs intelligo *c.in ſingulis* 67.*diſti*.& in titulum *c.*1.70.*diſt.* aut invaleſcente cõſuetudine, ne pungat textus in *c. ſuper inordinata* 35. *de Præbend.* & non propter ſervitutem, vt vtar phraſi Gloſſæ *d.cap.ſuper inordinata:* videndus MARCHIN.*de Sacram ordin.par.*5.*c.*2.*à n.*18.*Authent.niſi rogati C ad Trebell.* vbi notatur. Fuit etiam non modica varietas pro definiendâ ætate ordinandorum, vt conſtat Iure civili *Auth. presbyterum C.de Epiſc.& Cler.*SOSIMVS Papa ad ordinem Acolycatus, & Subdiaconatus decimum quartum annum ſufficere,ſtatuit *c.in ſingulis.diſt.* 77. Aliter SIRICIVS *in c.quicunque.eadem diſ.*aliter in Concilio Carthag. *c.placuit*, *c. in veteri d.diſt.* 77. diverſimodè ZACHARIAS Pontifex, cum Synodo Neocæſarienſi in *c.præsbyter. c.ſi triginta diſt.* 78. aliter in Concil.Vienenſ.*clement.generale.de ætat.& qualit. ordin.*& tandem quid obſervandum,decrevit Trident, *ſeſſ.* 23.*de reform. c.* 12. Ergo ad diiudicationem voti, & ſuſceptio-

ptionem habitus certam præscribere ætatem oportet, sicut ad matrimonij nexum, susceptionem ordinis, & beneficia conveniens fuit, vt indè qui sint illegitimi anni doceamur. Vetustatis iniuriâ obscura facta est ad præsens institutum computatio temporis; & quasi

Rebus nox abstulit atra colorem.

179 Nam 1. ALEXAND. III. in *c. significatum* 11. *de Regularib.* minorem quatuordecim annis à patre oblatum Religioni, si post, ratam haberet professionem, egredi non posse, constituit; ergo in sententiâ illius decimus quartus annus ad susceptionem habitus requiritur: & exprimit. ibi: *Seu decimum quartum annum compleverit, cùm Religionē intravit.*

180 CELESTINVS III. in *c. cùm simus* 14. *eodem tit.* ad annos discretionis currit, hoc est, ad pubertatem, quæ dicitur ætas amica *in Epigram.* ALCIATI, *lib.* 1. *Epigram. Græcor.*

Hei mihi pubertatis, mortiferæque senectæ,
Hæc quia amica fugit, hæc inimica venit.

Seu florida vt TERENTIVS, *anni sexdecim ætatis flos ipse:* sive gratissima, vt HOMER. *Odyss. lib.* 10. *& lib. vltim:*

Iuveni viro similis
Primum pubescentis, cuius gratissima est ætas.

Aut formosa; vt OVID. *lib.* 1. *de Ponto eleg. vltim.*

Nectar & ambrosiam, latices, epulasque Deorum
Det mihi formosa Gnava iuventa manu.

Iuventatem Latini, Græci *Heben* pubertatis finxere Deam: meminit LEVIN. TORRENS. *in Comment. Horatiani illius carminis Ode.* 30.

& parum comis sinè te iuventas.

181 Sed GREGOR, IX. in *c. quia in insulis eodem titul.* prohibet, ante decimum octavum annum pueros in Monasterijs suscipi, *Quia dura est*, inquit, *congregatio Monachorum*, & vt explicat HVGO *Psalm.* 34. Religiosi dicuntur ossa, quia non debent flecti à regulâ suâ, sicut nec ossa à corpore suo, & vt ossa sunt abscondita in carne, ita Religiosi in claustro; vbi

Cura virum torret, mortis imago senem:

plangentis quia Monachus habet officium *c. Monachus* 16. *quæst.* 1.

182 Pallea autem in *c. sicut* 20. *q.* 1. filios à parentibus oblatos Religioni decimo quinto anno à Prælatis monitos verbis inquiri, iubet; vtrùm in ipso habitu permanere cupiant. Nec huius canonis oppositionem effugiet, qui dixerit, coronari verbo *Pallea* vtpotè signo, quo significantur res innanes (ò Musæ, quò non penetrat criticum acumen! vt similiter LIPSIVS irridens modestè TVRNEBVM super verbo *Mirmillones saturnal. sermon. lib.* 2. *cap.* 10.) quia non deceret gravissimum compilatorem GRATIANVM inter Cōciliorum decreta, Pontificùm constitutiones, & Sanctorum Patrum scripta vti rebus innanib⁹, & sinè vtilitate: cui enim tam acris obtutus erit, vt inutilem scientiam ab ignorantiâ discernat? Præterea incongruum sentire est cùm IOAN. ANDR. *in addition. ad speluc at. tit. de disp. & alleg.* propè finem sibi persuadeat, fuisse quemdam Cardinalem PROTHOPALLEAM Authorem dicti capitis, & similium; alij discipulum fuisse GRATIANI testentur, ita ALCIAT. *lib.* 12. *parerg. cap.* 3. & plausibilior sit CVIACI sententia in *c.* 1. *de sponsat. impub.* putantis *Pallea* nomen præponi antiquiorib⁹ canonibus, & decretis, & cum diphtongo scribi; observavit in Basilicis, & esse nomen Græcum etymi argumento probat, vtpotè fortissimo, nam vt TERTVLIANVS *fides vocabuli salus est proprietatis*, & sæpe ita nominari antiquum interpretem affirmat. Recrudescit ergo argumentum *d. c. sicut*: recrudescunt & vulnera.

183 Iterum ALEXAND. III. in *c. ad nostram* 8. *de Regularib.* firmiter asseverat susceptionem habitus professorum post quatuor decimum annum cum perseverantiâ tridui astringere. Cur tam variè?

184 Domesticâ ingenij discordiâ vacillat animus, dum in amœnissimo Iurisprudentiæ canonicæ campo Pontifices dissertantes invenit; recurrat ergo necesse est ad prima huiusce rei elementa, nam Cœlo tegitur, qui non habet vrnam. Varia hæc sic expendo decreta. Aut de iure antiquo loquimur, aut de noviori: si de antiquo; subdistinguo inter annū probationis, & professionis; annus probationis incepit

à de-

à decimo quarto, quo respexit ALEX.III. Professionis vero decimus quintus erat ideò hunc quisquis ille *Pallea* sit, requirit. GREGORIVS tamen propter certæ Religionis asperitatem, *decimum octavum* desiderat. Sed noviori iure Concilij Tridentini *sess.25. de Regular. cap. 15.* ante decimum sextum annum irrita professio est, sed non susceptio habitus: tradit NAVAR. *cons 23. de Regular.* SANCH. *de Matrim. lib.2.disp.24.n.12.& in præcept. Decalog tom.2.lib.5. cap.4.* à principio: quin malitia ad ætatis supplementum deserviat: nam vt eruditionis quidam Author dicebat, *sicut musto tempus damus, vt despumet, sic animo vt iuventutis, & opinionum fæces eiiciat.* Resolvit EMANOEL RODRIG. *qq. regul.tom.3.q.15.art.3.* plures laudat AVGVST. BARBOS. *in Collect.ad Concil.Trident.d sess.25.c.15.* (ecquis oculatissimū hunc in iure virum de omnibus scientiarum professoribus benemeritū non miretur?) præ cæteris accuratiùs disputat TAMBVRIN. *de iur. Abbat.tom.3 disp.6.q.3.& n.5.* notat, de iure antiquo masculos post decimum quartum annum expletum professionem potuisse emittere, modò ad eorum ingressum parentum suorum assensus accessisset, seu devotio: ergo CELESTIN. III. & Concilium Moguntinum referendo singula singulis temporibus aptè interpretantur, vt ante legitimos annos tonsurari dicantur pueri, si in ætate præmaturâ, & adhuc non idoneâ ad professionem: cuius rei vt subsignemus excursum, laudamus TAMBVR. *vbi supra disp.6.q.2.* aliter distinguentem, inter capacitatem ex iure naturali, vel ex iure canonico, vt tandem inferat ad susceptionem habitus vsum rationis, & doli capacitatem requiri, citatis SOTO *de Iust, & iur.lib.7.q.3.art.2.col.3.* CAIET. *in Summâ verb.votum, cap.3.§. imperfectio autem ætatis*, cū alijs: aliqua congerit CASTR.PALL. *tom.3.disp.2.punct.2.§.1.* per textum in *c.firma 26.q.1 & c.1.de Regul.in 6.* Professionis vocabulo aliter olim veteres vsi sunt (vt antiquitatis aliquid etiā excutiamus) *l.cum de ætate 13. D. de probat.* fuit & professio, quæ dicebatur ætatis *l.2 §.1. D. de excusat.tutor.l.etiam 16.D.de probat. l.1. C. si minor se maior.*

dixe.fiebat hæc professio vel à parētibus, vel ab obstetricibus *l.3.§.quæ autem* D.*de carbon.edict*.& respiciebat ad cēsum.*l* 3.D.*de censib*.fuit & professio,quæ dicebatur status, *l. statum.C.de fide instrum.l.Imperatores* 29.§.1. D.*probation.* fiebat hæc apud Præfectos Ærarij,ita DVAREN.*ad titul. de probat.post medium*,alia refert TERTVL.*in Apologetic. c.*42. *& lib.*5.*adversus Martion.in initio*.BODIN.*lib.6. c.*2. IVST. LIPSI *de Magn.Roma.c.*3.BRISSON *lib.6.de ærar. redit. c.*2. facit etiam illud LVCÆ *cap.* 2. *vers* 3. *& ibant omnes vt profiterentur singuli in suam civitatem.* Vocabulo lusimus satis,progrediamur.

185 *Sinè consensu parentum*;oblatus tamen illorum consensu,vt rectè observat Gloss. principalis in positione casus. Potest vtique filius offerri vsque ad pubertatem*c.in primis* 2.*q*.1.*c*. 1.2.*q*.2.dubitationi locum fecit pœnitentia parentum,qui oblatum filium,ante susceptionem tamen habitus conantur revocare:vndè quæstio, an sinè consensu parentū filio tonsurato , revocatio subsistat ? Nec nova phrasis est *tonsuratum* pro *vestito* sumere *habitu Monachali* , imò communem modum loquendi antiquorum canonum,vult TANBVR.*d.disp.6.q.2.n.*9.per textum *in c.si in qualibet* 20. *q*.2.ibi:*Vel Religionis debitam vestem,vel tonsuram.* Hinc interpretor singularem textum *in c.Clericus.de vit.& honest. Cleric.*vbi si tonsurâ dimisfsâ,qui sit sine gradu sacro; vxorem accipiat,vt in *c. si qui vero* 2.32. *dist*. iterum tonderi iubetur;at non ita si Monasterio à parentibus traditus vxoretur. Cogitabam , in primo facto tonsuratum sumi pro coronato tantùm, in secundo verò simul pro vestito habitu Religionis. Huc etiam textus in *c.vt consultationi.de Cleric.coniug.* in quo HONORIVS III. constituit Clericum minoris ordinis militantem , si coronam antea clericalem assumpserit,eâ vti cogendum non esse, & vt significet per equipollens,quasi infert dicens, non esse cogendum deferre habitum clericalem,qui textus iuncto *c.Ioannes* 7. *eodem titul.de Cleric.coniug.*ne pugnet cum *d.c.Clericus.de vit. & honest. Cleric.* distinguimus Clericum beneficiatum à non

bene-

beneficiato, & auditores nostros remittimus ad Gloss. *d. c. Ioannes*. verbo *non potest*, & verbo *beneficium*. Quæ cùm sint iuri consona, Concilium Moguntinum, vt significet susceptionem habitus, & hominem iam DEO sacratum ostenderet ante pubertatem. *Si quis*, inquit, *ante annos legitimos tonsuratus est sinè consensu parentum suorum*, id est, Religioni deditus, oblatus, devotus. Quondam etiam observat SERVIVS *in lib. 1. Æneidos*. Flaminem Dialem æris cultris tonderi solitum, vtpotè iam Religioni sacrum; à quo procul omnes profani, iuxtà illud

Procul ò procul esto profani
Conclamat vates, totoque absistite luco.

VIRGIL. 6. *Æneid.* & illud CLAVDIANI.

Gressus removete profani.

Fortè tonsores olim admissi ab Imperatoribus, vt refert PLINIVS *lib. 7. natur. histor cap* 54. quorum primus AFRICANVS, deinde AVGVSTVS cultris vsus est, vt Deæ Iustitiæ sacratos se iudices probarent. Sacrificij etiam victimas olim coronari PLINIVS ipse meminit *lib. 16 cap. 4*. sed coronam per modum spheræ primam D. PETRVM gestasse, refert BEDA, *lib. 5. histor. Anglor. c. 22.* & ISIDOR. *lib. 2. de divin. offic. c. 4.* ab ipsis, inquit, Apostolorum temporibus tonsuram institutam fuisse: & causam describit S. GERMANVS in *theoriâ rerum Ecclesiast.* vt habetur *in 4. tom. Bibliot. antiq. Patr.* plura etiam BELARMIN. *tom. 1. lib. 2 de Monach. cap. 4.* solent & plura argumenta excogitari, ob quæ ritus hic tondendi capillos per modum spheræ fuerit in Ecclesiâ DEI receptus, scilicet vt designet Clericos exemptos à servitute Mundi, ductâ ratione, ex his quæ olim contigisse refert LIBIVS *lib. 34.* & PLVTARCHVS *in Publicola*, & GILLELM. FORNER. *lib. 1. c. 4. suar. selection.* vel ad spineam CHRISTI Domini coronam exprimendam: ita BEDA *vbi supra.* seu vt commutaretur in gloriam ignominia facta D. PETRO ab Antiochenis, scribit TOSTATVS *q. 25. in c. 19. Levitici*, vel ad distinctionem inter legem veterem, & novam S. AVGVSTIN. *lib. de operib. Monach.* prope finem Ma-

gister

gister *in* 4.*d.*44.alia considerant S.HVGO,*lib.*2. *de Sacram.* *p.*2.*cap.*1.RABANVS.*lib.*1.*de instit.Cleric.c.*3.DVAREN *lib.*1. *de Sacris Eccles. minist. cap.* 14. denotat etiam pœnitentiam: iuxtà illud IOB *cap* 1.*ver.*20. *Tonso capite, adoravit Deum,* & MICHEÆ *cap.*1.AMOS 8.IEREMIÆ 48. *Omne caput calvitium erit, & omnis barba rasa erit, & super omne dorsum cilicium.*

§. II.

ibi... SI PARENTES IPSIVS INTRA ANNVM NON RECLAMAVERINT.

186 PErgit Concilium:cuius anno addendus est dies, per textum *in c.puella* 20.*q.*2 ibi: *Atsi annum, & diem dissimulando consenserint*: à die scientiæ computabitur: docent Gloss.*in d. c. puella,* verbo *atsi unum* PALVD,*in* 4.*dist.*38.*q.*4.*art.* 2.*n.*25.SVAREZ *de Religio.tom* 3. *lib.* 5 *cap.* 1. & SANCHEZ *in decalog.lib.*4.*cap.*18.*n.*10.sed regula hæc perdit officium suum, si ante filius perveniat ad annum discretionis, quanto enim citiùs maior impubere factus est, tanto minus crescit computatio ad pœnitentiam parentum; V.C. singamus intra sex menses oblatum filium pubescere, seu galulascere, vt loquitur IACOB.CVIAC.in *Comm. cap.ex litteris* 10. *de sponsal. & matrim.* vel intra diem vesticipem esse, iuxtà modum dicendi AVL.GELL. qui puberem sic designat, *arrogari non potest nisi iam vesticeps:* vndè illud prodijt

Idem vesticipes motu iam puberis ævi:

Sex menses, vel dies, vel hora erunt in computatione: diem iam dixit anno similem HIERONYM.MERCVRIAL. *variar. lection.lib.*3.*cap.* 1. propter varias dispositiones corporis, quæ in vnâ die contingunt, non minùs ac in anno: imò horam pro die MARO

nunquam te crastina fallet
hora.

Habet

Habet enim se tunc filius, ac si denuò ingrederetur, vt explicat TAMBVR. *vbi supra, disp. 6. q. 2. n.* 11. exemplum invenio in iure civili augmenti, vel diminutionis temporis dessumpti ex mutatione, & qualitate personæ *in l. sæpe* 17. D. *de sponsalib.* omissâ emendatione CVIACI *lib.* 16. *Observ. cap.* 35. siquidem MODESTINVS in sponsalibus contrahendis postquã invenit definitam non esse ætatem *in l. in sponsalibus* 14. D. *de sponsalib.* GAIVS *in d. l. sæpe* aliquando annũ, vel biennium, triennium, aut quadriennium protrahi, & vlterius sponsalia scribit propter causas, quas enumerat; quâ decisione, veluti indefinitum antea tempus, inspectâ qualitate personæ, definit, & semel definitum protrahit. Nil ergo mirum, quòd, assignato anno patri à Concilio Moguntino vt reclamare possit, minuatur propter iustam causam, qualis est pubertas, vel intra sui temporis metas duret integer, dum est impubes filius. 187

An sufficiat pater solus, vel alternativè mater: an verò nomine parentum vterque in præsenti significetur, vt *in l. pronuntiatio sermonis.* D. *de verb. significat.* in comperto non est: nam in re communi vtriusque socij exquiritur assensus *l. Sabinus.* D. *commun. divid.* ergo in oblatione filij, vtriusque parentis voluntas exigitur, & consequenter in reclamatione: antecedens probatur quoad suppositum, filius enim res est patris: probat singulariter vulgaris textus *in l. verbis legis* 120. D. *de verb. sign.* ibi: *Rei suæ*, id est, filiorũ, iunctâ *l.* 1. D. *de testament. tutel.* quòd sit res matris, cur non? qui pars fuit viscerum eius *l.* 1. §. *ex hoc rescripto.* D. *de ventr. inspic. l. si mulierem* 8. D. *ad leg. Cornel. de sicarijs l. Cicero* 39. D. *de pœn. l. in falcidiâ* 9. D. *ad leg. falcid.* & SENECA: *Maternorũ viscerum latens onus*, filium appellavit: præterquam matris nomen venerationis quoque fuit, non naturæ tantum; ratio hæc est in causâ, vt tot bonarum literarum Authores divexaverit HORATI versus ille *satyr.* 3 *lib.* 2. 188

Non magis audierit, quam Fusius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis
Mater te appello, clamantibus.

Sed iure civili inspecto, nullam in filium habet mater potestatem *l.nulla fœmina* 3.D.*de suis & legit.hered.l.peto* 69. §.*mater* D.*de legat.*2.Solius ergo patris est filius, *c.ex literis* 2.*de convers. infidel.*ibi: *Cùm autem filius in patris potestate consistat, cuius sequitur familiam, & non matris*: in sacris ideò dicitur paternis,non maternis cõstitus: & facit ABBAS dum reddit rationem ad nostrum text.eam, *quia per professionem eximitur à patriâ potestate,* iuxtà BALD. *in l. Deo nobis, C.de Episcop.& cleric.*PAVL. DE CASTRO *in l.sub conditione,*D.*de liber.& posthum.*

189 Verùm cùm iure canonico naturalis ratio præferatur *c.cùm haberet.De eo qui duxit in matr.quam pol. per adulter.* & in hoc almo naturæ iure vterque parens filium dicat suum, & filius vtrumque honorare præcipiatur in præcepto Decalogi; vtriusque intervenire consensum ad oblationem congruum erit:disputat & his annuit THOM. SANCH, *lib.4.in Præcep.Decalog.cap.*18.*n.*16.per Gloss.*in c.*1.verbo *aut vnus* 20.*q.*2.& SVAREZ *de Religio. lib.* 5. *cap.* 2. *n.* 12. TAMBVR. *de Jur. Abbat.disp.*6.*q.*2.*n.*12.& GREGOR.LOPEZ *in l* 4.*verbo el padre,tit.*7 *p.* 1. ergo vt patrem, & matrem Concilium Moguntinum comprehenderet assignans revocationi tempus, quod non licet transgredi: *Si parentes*,ait, *ipsius intra annum non reclamaverint.*

§. III.

ibi... AD PRINCIPEM.

190 ID est *Papam*,vertit Glossa. Sed movet dubitationem:quod licet Principes quondam ethnici,& Mundani, Pontificis nomine vterentur, seu abuterentur,vt colligitur *ex l.Imperatores* in principio, D.*ad municipal. l. hereditas* 50. in fine.ibi:*Et Regali, & Pontificali authoritate.*D.*de petit.hered.* cuius antiquitatis author est DION.CASSIVS *lib.*53.*Histor.*& ISIDOR.*in c.Cleros vers.Pontifex.*ibi:*antea autẽ Pontifices, & Reges erant.dist.* 21. insinuatque NICOLAVS *in c. cum ad*

verum

verum dist. 96. & illustrant BRISSON. *lib.* 2. *de Formul. pag.* 233. FORNER. *lib.* 6. *Quotidian. cap.* 6. & PETR. GREGO. *lib.* 15. *Syntagmat. cap.* 1. *n.* 9. facit insignis locus DIV. CYPRIAN. *ad Antonian.* qui cùm vidisset DECIVM Imperatorem in CORNELIVM Pontificem impetu sævientem, quia scivit ad apicem Pontificiæ dignitatis evectum, *Cùm multò patientius*, inquit, *& tolerabilius audiret, levari adversus se æmulum Principem, quàm constitui Romæ æmulum Sacerdotem:* sic interpretatur GABRIEL ALBASPINVS, *lib* 1. *Observ. cap.* 23. & expendit iterũ similia alia eiusdem CYPRIANI verba, ibi: *Armis & bello post modum victum prior sacerdotiò suo vicit.* Si ab antiquioribus praxim hanc gentilium Regum petamus, inveniemus NVMAM POMPILIVM primum Romæ Flaminem creasse Dialem, quia promiscuè ante Reges, Pontificum & Regum munera obiisse certum est: vndè Poëta VIRGIL. 4. *Æneid.*

Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Et CERDA explicat, *ipsa*, vt quæ esset Princeps civitatis; & idem MARO 3. *Æneid.*

Rex idem hominum, Phœbique Sacerdos.

De Rege ROMVLO scribit. Idem CICERO *lib.* 1. *de Divin.* ibi: *Sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur.* Nec id solùm in vsu Romanis, sed Palæstinis, & Ægyptijs, ita XIPHILIN *in Põpeio.* IVSTIN. *lib* 36. PLVTHARCH. *lib. de Isi. & Osir* & TERTVLL. *lib. de Coron. milit.* ibi: *Ipsæ fores, ipsæ hostiæ, & aræ, ipsi ministri, & Sacerdotes idolorum coronabantur:* plura de hoc Pontificio iure AVL. GELL. *Noct. attic. cap*, 15. PLINIVS *lib.* 18. *Histor. cap.* 2. Arvorum Sacerdotes ROMVLVM primum instituisse, seque duodecimum fratrem appellasse inter illos, narrat à vaccâ laurentia nutrice suâ, spicea corona, quæ vitta albâ colligaretur in Sacerdotio, ei pro Religiosissimo insigni data, quæ prima apud Romanos fuit corona: honosque is non nisi vitâ finitur, & exules etiã captosque comitatur: idem PLINIVS edocet & Historiographi affirmant ANTONINVM filium ANTONINI CARA-

ab Acca

CALÆ dictum ELIOGABALVM, quia Sacerdos Solis fuit.

191 Pontifices tamen DEI, *Principis* nomine vsi non sunt imò servi servorum DEI appellantur, *c. relatum 37. de sent. excomm. ibi: Huiusmodi servi ad servum servorum Dei venire liceant absolvendi:* Divorum scilicet PETRI, & PAVLI, vt sentit Gloss. *in c. quoties* 9. verbo *&* *perte* 1. *q.* 7. vndè versus

Servierant tibi, Roma, prius domini dominorum,
Servorum servi nunc tibi sunt domini.

Quo servi titulo primò vsum fuisse GREGORIVM IX. me legisse memini. Ergo li verbum *Principem* minùs vsitatè ad Papam refert Glossa.

192 II. non mediocriter dubitationem locupletat textus *in c quod sicut* 28. *de elect.* vbi inter alia, quæ decisioni suæ connectit INNOCENTIVS III. de Rege mundano loquutus subiungit sequentia: *quia non simplex nominatio, sed solennis electio debet Principi præsentari, vt postulationi præstet assensum*, & tamen de electione Archiepiscopi sermo est, quæ ad spiritualia tendit, laicos fugit, *c. Masana* 56. *c. sacrosancta* 51. *c Osius* 2. *de election. c. in Ecclesia* 2. *c. ex frequentibus* 3. *de constitut.* Ergo inconveniens non erit verbum *Principem* de sæculari interpretari, vt sensus sit, nisi parentes ad Principem sæcularem per modum refugij, & recursus reclamaverint: Nec enim semel Regis authoritas inter Ecclesiastica vertitur *l. sancimus* 3. *§ præterea sancimus.* ibi: *Si laici anathematisentur. C. de Episcop. & Cleric.* iuvat DIV. HIERONYM. locus *lib* 2. *Apolog. contra Rufinum.* ibi: *Dic, quis Imperator iussrit hanc synodum convocari?*

193 His parvipensis, adhuc sustinenda, vtpotè verissima sententia Glossæ, quia non insolens, Pontificem Principem dicere, *c. corpora. de consecrat. dist.* 1. vbi corpora Sanctorum de loco ad locum transferri prohibentur, sine consensu Principis, id est, Pontificis, *c. Cleros, vers. Pontifex.* ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum est. dist.* 21 *&* 1. *Petr.* 5. *&* 3. *Princeps Pastorum: Christianorum Monarcha:* alia cumulat epitetá FR. ABRAHAMVS BZOVIVS *in lib. de præstantiâ, officio,*

&

& author. Pontif. & non sine ratione, nam vt PLINI verbis vtar, *lib. 1. epist. Maxim. cùm dico Princeps, non de facultatibus loquor, sed de castitate, iustitiâ, gravitate, prudentiâ.* Cur non Princeps qui & Imperator? *c. 1. de iura. calumn.* ibi: *Imperiali authoritate irretractabiliter definimus, c. si quis 2. de maior. & obedie.* ex illo Regum, *qui non obedierit Principi morte moriatur*, vbi Gloss. etiam vertit *Principi*, id est, *Papæ.* Cur non Princeps qui principatus, imperiaque transfert? vt à Græcis in Germanos fecisse narrat Glossa, *c. venerabilem de electIon.* non ne Pontifex dedit potestatem eligendi Imperatorem septem illis Germaniæ Magnatibus? qui recensetur à Gloss. *in c. ad Apostolicæ de re iudic. lib. 6.* non ipsi iurant Imperatores fidelitatem? *c. tibi 63. dist. clementi 1. de iur. iur.* Reges Regno privat, vt ZACHARIAS CHILDERICVM Regem Francorum? *c. alius 15. q. 6.* dat coadiutorem? vt INNOCENTIVS IIII. in Concilio Lugdunensi Regi Lusitanorum? *c. grãdi de supplend. neglig. prælat. lib. 6.* Reges item Poloniæ atque Lucitaniæ à Pontificibus electos, & coronatos testatur ANDRÆAS DOMINICVS FLOCCVS *in Republicâ Romanâ, fol. 537.* & INNOCENTIVM III. Romæ PETRVM Aragonum Regem, vxoremque Reginam in æde S. PANCRATI creasse, item IOANNEM Regem Angliæ, & Hiberniæ. Plura inveniuntur similia in registris INNOCENTI III. & HONORI III. & GREGORI IX. quæ in Bibliotecâ Vaticanâ asservantur, inquit FLOCCVS. LEO etiam X. Ducem Saxoniæ privavit: CLEMENS VII. electionem invicti nostri CAROLI V. validam fuisse absque illius Ducis suffragio sustentavit. Quid ni? appelletur Princeps? Subest vtique Rex Pontifici, subest Imperator *c. per venerabilem 13. qui filij sint legitim.* Vacante imperio, exercet iura Imperalia *c. licet de foro compet. clementina pastoralis §. vltim. de re iudic.* & ideò Pontificalis authoritas, auro, Imperialis autem plumbo cõparatur *c. duo sunt 96. dist.* & Papa Solis, Imperator Lunæ instar habentur *c. solitæ de maiorit. & obedient* imò non vicẽ puri hominis gerit in terris *c. quanto de translat. præl.* vix vocẽ emittit in Mundo, & iam exauditur in Cœlo, *Matth.*

16.*in c. quodcunq;* 24.*q.*1.*Quodcūq; ligaveris, &c.* vndè illud Imperatoris LVDOVICI cum NICOLAO I. quod refert PLATINA in ipso. ibi: *Imperator ad mille passus Pontifici obviam factus, ex equo descendens eum, fræno manibus attracto, in castra perduxerit*: & diademate, tripliciq; coronâ Pontificis caput redimitū ostēditur, vt maior Imperatore iudicetur, inquit, LANCEL. CONR. *in Templ. omni. iud. lib* 2. *c.* 1, § 1. *fol.* 112.

194 Ex quibus benè infertur, vt notat HOSTIENS. vnum esse & idem CHRISTI Domini, & Vicarij illius tribunal. Motus his rationibus fortè Anglicus ille relatus à Gloss. singulari *in Proœmio clementinar.* sic alloquebatur Pontificē. *Papa stupor Mundi, qui maximè rerum, nec Deus es, nec homo, quasi neuter inter vtrumque*: illi omnes subiiciuntur homines genuflexi, cùm præstent obsequium, quod flectionem per se denotat ex illo OVIDI

Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus.

Ergo in Concilio Moguntino li verbum *Principem* Pontificē iustè designat, imò & olim apud illos idololatriæ filios, Sacerdos summus Rex sacrificulus dicebatur; hic creatus est LVCIO IVNIO BRVTO, & MARCO VALERIO primis Consulibus, id est, Rex sacrorū: TITVS LIV. *initio lib.* 1. *&* 2. apud ONVPHIVM PANVINVM, *in Rep. Roman. fol.* 325. ibi: *Rerum itaque divinarum habita cura, & quia quædam publica sacra per ipsos Reges factitata erant, nec vbi Regum desiderium esset, Regem sacrificulum creant.* Aliqua breviter, sed verè narrat ANDR. DOMIN FLOC. *vbi supra lib.* 1. *cap.* 10. iuvat etiam singularis numerus, quasi Princeps per antonomasiam denotet Papam, & non sine ratione, nam cùm Ecclesia militans, cui præest vna sit, vtpotè instar triumphantis constituta: ex illo *Apocalips.* 21. *Vidi Hierusalem sanctam novam descendentem de Cælo*, hoc est, Ecclesiam militantem veluti exemplatam à triumphante secundum Gloss. singularem *in clementi. ad nostram de hæreticis* quæ triumphans vna est, *Canticor.* 6. *vna est columba mea*, quod de militante etiam intelligit HIERONYM. *in c. loquitur* 24. *q.* 1 & sicut vnus est triumphantis Princeps, militantis vnus semper de-

bet

bet esse Monarcha, nunquam enim decet binos esse ciuitati Pontifices, *c. quoniam de offic.iudic. delegat*, & vt D. BERNARD.*lib.3.de Consid.cap.8.vbi vnitas,ibi perfectio*.vndè HOMER.*Iliad.1.*

Haud bonum multorum dominatio, heros vnicus esto,
Vnicus est Princeps.

Ergo Concilium Moguntinum singulari vtitur numero scitè & prudenter.

Nec obstat textus supra *in c.quod sicut de electione*, nam ibi de Principe patrono ratiocinatur INNOC.III. qui sæpiùs est sæcularis, vt in titulo *de iure patronatus* passim scribitur, & de Principe defensore (vt generaliùs accipiam) quod ius patronatus clientela dicitur. Cliens enim defensus, defensor patronus est: MARO *6.Æneid.*

195

Hîc quibus inuisi fratres dum vita manebat,
Pulsatus ve parens, aut fraus inexa clienti.

SERVIVS interpretatur, iuxtà *l.12.tabularum.* ibi: *Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto.* HORAT.*2.carmi.Ode* 18 ibi:

Quid quod vsque proximos
Reuellis agri terminos? & vltra
Limites clientium
Salis avarus?

Huc etiam CLAVD.

Populumque clientem
Publica mansuris testantur vocibus æra.

LVCANVS *ad Pisonem.*

nec enim tibi dura clientem
Turba rudisque placet.

Et MARTIALIS

Matutine cliens vrbis mihi causa relictæ,
Atria si sapias ambitiosa colas.

Plura GELLIVS *lib.20.c.1.& lib.5.c.13.* PLVTARCH.*in Romul.* CICERO *in diuinatione.* ALICARNAS *lib. 2.* SIMON SCHARDVS *in lexicon iuris fol.682.col.1.* HOTMA.*de verb.iur.* verbo *Patronus*. Præterquam nomen *Patroni* in suâ propriâ cludit significatione protectionem argumento *l.2. §.si*

quis

quis tamen. ibi: *Cui exceptio patrocinetur.* D *si quis caut. l.* 4. § *si quis tutorem.* ibi: *neque tutelam libertatis præstationi patrocinari* D. *de fideicom. liber. l.* 12. ibi: *Dum mulier substituto patrocinatur.* D. *de donat. caus. mort l.* 6. §. 1. *C. de postul.* Deinde electio illa ius patroni læderet, si fieret citra præsentationem, quæ muneris illius est, *c. cum laici* 10. *c. si vero* 12. *c. ex insinuatione* 14. *c. significasti* 18. *c. consultationibus* 39. *de iur. patron.* at nos in præsenti de susceptione habitus Monachalis agimus, quæ aliena prorsus à munere patronorum.

196 Servus Pontifex dicitur: verum est, sed servorum DEI: servus est, sed regnat, nam in domo DEI servire, regnare est, vult quantum potest iure, & honestè; hæc maior potestas: Vnde PLINIVS *in panegirico Traiani. Sicut summæ fælicitatis est,* inquit, *posse quantum velis, ita magnitudinis, & imperij velle quantum possis.* Hinc quondam etymon Pontificis erat à posse & facere, vt notat LANCELLOT. *in Templ. omni. iud. lib.* 2. *c.* 1. § 1. *n.* 1. & dicebat AVSONIVS.

Qui rectè facit, non qui dominatur, erit Rex

Quibus comprobatam relinquimus literam capitis nostri. ibi: *Principem,* & versionem Glossæ. ibi: *Id est, ad Papam.*

§. IIII.

ibi... VEL PROPRIVM EPISCOPVM AVT MISSVM DOMINICVM.

197 ADhuc Glossa vertit verbum *Principem*, id est, *ad Prælatum Ecclesiæ*, vt continuetur sequens clausula. Nec abs re est, cùm etiam Pontificis nomen Episcopis conveniat, *c. nullus* 17. *de iur. patron. c. ad hæc de filijs præsbyter.* & econtra Pontifex Episcopus nuncupatur, *c. si Episcopus* 2. *q.* 9. *c. transmarinos* 98. *distinct.* Sed plausibilius est, gradatim procedere Concilium affirmemus: ac si diceret, nisi reclamaverit ad Pontificem, vel proprium Episcopum, aut illius

vicarium, qui missus est dominicus *c. 1. de immunit. Eccles. 1.* ibi: *Neque missus. c. ex frequentibus de institut. c. 2. cum Gloss. vers. ad missum. de frigid. & maleficiat. c 2. & Gloss. vers. officialē. de offic. vicar. in 6.* quasi familiaris Episcopo, ita IACOB. SBROZIVS *lib. 2. de offic. vicar. q.* 147. Sed vt dicebat Poëta lyricus.

Tentemus adhuc & arentes arenas.

Et hæc vltima verba de Episcopo interpretari posse probemus; quasi sensus sit, nisi reclamaverit ad Pontificem, vel ad Episcopum, aut missum dominicum, id est, delegatum, seu missum à Pontifice, nam vt animadvertit MARC. ANT. CVCVS. *institut. maior. lib. 2. tit. 6. n.* 245. in constitutione Concilij potest dispensare Episcopus, quoties ipsa constitutio, dispensandi dedit facultatem: instar ergo delegati à iure, vt *in c. irrefragabili* 13. *§. cæterum. de officio ord.* vbi Archiepiscopus dicitur delegatus, non ab homine, sed à iure: valet igitur in præsenti Episcopus considerari delegatus à Concilio, & consequenter quasi missus dominicus, & vicarius Pontificis, quo nomine propriè insignitur vicem alterius habens, dicebat LIVIVS *lib.* 19. *Belli puni. tertiæ decadis. Vicarium tibi expediam, cui tu arma, equumq; & cætera instrumenta militiæ tradas*: & CICERO *Philip.* 12. *Quod si in bello dari vicarij solerent.* Et Apostolorum vicarij Episcopi sunt *c. 1. §. per frontis* iuncto ABBATE *de Sacr. vnct.* nec novum in Episcopis cumulari, & ordinariam & specialem iurisdictionem *c. 1. §. 1. de offic. legat.* præterquam in præsenti, reservata cùm videatur Pontifici dispensatio; specialem requiri in Episcopo facultatem, vt ipse dispenset, quis neget? argumento *c. quod translationem* 4. *de offic. legat.* ergo indecorum non erit vltima verba huius §. de Episcopo intelligerē. Verum enim verò cùm 198

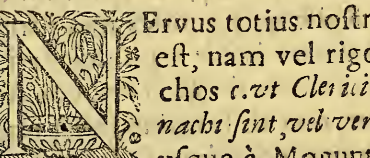
Plura canities novit, quàm læta iuventus

ABBATEM & Glossam amplectimur, & de vicario Episcopi interpretamur securiùs, & suaviùs. Rursus, missus dominicus inæqualitatem maximam in dignitate nominis ipsius præfert, quod alienum est à locutione Pontificum, qui E-

piscopos non filios, non servos sed fratres appellant, *c. quam gravi 6. de crimin. fals.* ibi: *Cùm scire debeas Apostolicæ Sedis consuetudinem in suis literis hanc tenere, vt Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos fratres, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cuiuscunque ordinis, filios in nostris literis appellemus.* Non ergo Episcopus missus dominicus, iuxtà stylum Sedis Apostolicæ, dicetur.

§. V.

ibi... IN CLERICATV PERMANEAT.

199

Ervus totius nostræ disputationis clausula hæc est, nam vel rigorosè sumitur contra Monachos *c. vt Clerici 3. de Regularib.* ibi: *Vt veri Monachi sint, vel veri Clerici*, & dissonant, quæ huc vsque à Moguntino Concilio didicimus de susceptione habitus Monachalis, qui denotat communionem, & congregationem canentium simul in choro: similiter ferè VIRGIL. 1. *Georgic.*

Omnis quam chorus, & socij committentur ovantes.

Nusquam enim Monachus est sine Monacho. INNOC. *in c. quod Dei timorem. De stat. Monachor.* quem sequitur ABBAS *ibidem n. 9.* IMMOL. *in c. fin. n. 8. de Cleric. agror.* quod ad singularem casum adducit eruditissimus, & nũquam sine laude nominandus Dominus Doctor D. IOAN. SOLORZAN. PEREIRA, & Castellæ, & Indiarum Regius Conciliarius, inter antiquos illos iuris primarios Professores describendus *lib. 3. de Indiar. guberna. cap. 16. à n. 73. tom.* 2. vel standum est casui, quo filius supponitur oblatus Religioni; & tunc impropria sunt verba; id difficiliùs invenio propter sequentia nostri capitis. ibi: *Per vim Clericus factus est*, quæ de statu religioso minùs aptè interpretantur. Est vndique Cœlum, & vndique pontus.

200 BASILIVS LEGIONENSIS eximius & clarus in Orbe Salmanticensis Doctor, *lib. 7. de matrim. cap. 5. de impedim. vot. n. 15.*

n. 15. nostrum caput expendit, vt non de oblatis filijs Monasterio, sed Clericatui sumatur: ex illius doctrinâ sequens robustum conficio argumentum. Concilium Moguntinum in præsenti de consensu ipsius filij oblati mētionem facit: ibi: *Nec ipse, nec parētes eius*, ergo nō est casus de filio oblato Religioni, & Monasterio. Antecedens patet, consequentia probatur: filius devotus, & oblatus religioni à patre, necessariò vellet nollet efficiebatur religiosus, quod secus fuit in filio oblato Clericatui, cuius post erat necessarius consensus, ergo si de cōsensu filij Conciliū disputat, nō de oblato Monasterio, sed Clericatui, sermonē instituit. Antecedēs probo I. *ex Concilio Toletano* 4 *can.* 49. vbi cōstituitur Monachū, aut paternâ devotione, aut propriâ professione fieri, vt quidquid horum fuerit allegatum teneat, ne possit ad sæculum habere regressum: cuius Toletani Concilij, & canonis meminit CLEMENS III *in c. cum virum* 12. *de regularib.* II. *ex Concilio Toletano* 10 *can.* 6. vbi clariùs exprimitur, filio oblato non licere ad habitum reverti sæcularem; quæ omnia complectitur, textus *in c. Monachum* 20. *q.* 1. *& in c. quicumque. eadem caus. & q.* & adducit in comprobationem illud ANNÆ, quæ SAMVELEM puerum suum DEO pietate obtulit, & in templo fuit perpetuò deputatus: donabatur enim filius Monasterio sicut in mancipium, & non impropriè, quia Monachus censetur servus *c. multos* 54. *dist. c. Monachus c. placuit, c. generaliter* 16. *q.* 1. non ineptè cum SENECA *epist.* 26. repeto, *qui mori dedicit, servire dedicit*, vt inferam qui mori didicit, servire rectè didicit: quid ad illum iam carcer huius Mundi, & custodia corporis, & claustra? O bonarum mentium libera servitus, & ancillaris libertas! & fortè capitis tonsura hanc servitutem excutit, cùm capilli quondam fuerint libertatis indiciū, quo spectant SIDONI APOLINARIS verba *lib. epistol.* 2. ibi: *Si nullæ quantum rumor Anthemij Principis opes, statuit, te authore, nobilitas, seu patriam dimittere, seu capillos*: ideò pro mortuo etiam habetur, non impropriè dixero illud HOMERI *lib.* 2. *c.* 5.

Nam & mortuorum est ita coronari.

Fuit etiam pervetus apud antiquos consuetudo tondendi comam morti apropinquantes in PROSERPINÆ cultum. vndè STATIVS

Audio iam rapidæ cursum stygis atraque ditis
Flumina tergeminosque mali custodis hiatus.
Accipe commißum capiti decus, accipe laurus,
Quæ Erebo deferre nefas.

Et SENECA *in Hippolyto actio. 5.*

Placemus vmbras: capitis exuvias cape,
Laceræque frontes accipe abscissam comam.

Plura cumulavit IACOB. DVRANT. *lib. 1. variar. cap.* 19. per totum: fuit olim capillos ipsos consecrandi mos, refert CELIVS RODIGI. *lib.* 22. *Lection. antiq cap.* 2. conservant libertatem capilli, & authoritatem, dummodo honesti & naturales, aliàs MARTIALIS irridet:

Mentiris iuvenem tinctis, Lentine, capillis
Tam subitò corvus, qui modò cygnus eras.

Nec contra mentitos centum annorum pueros aspernabile est exemplum PHILIPPI MACEDONIS, qui cùm ex ANTIPATRI amicis quemdam adlegisset iudicem, vix advertit ab illo barbam infici, & capillum, è vestigio cùm amovit hominem, addito elogio, *qui in pilis infidus est, qualem in negotijs remur futurum?*

201 Subiecti ergo tonsurati dicebantur, quò spectat DIV. HIERONYM. *epist.* 48. ibi: *Moris est in Ægypti & Syriæ Monasterijs, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo voverint, & sæculo renuntiantes omnes deliti sas æculi conculcaverint crinem Monasteriorum matribus afferant desecandum.* Ni victores appellemus, nam quæ maior victoria, quàm se ipsum vincere? corona autem triũphum indicat, vndè PROPERTIVS, *lib.* 2. *eleg.* 22.

Ecce coronatæ portum tetigere carinæ.

Et cur non? pater, qui olim potuit curiæ filium concedere sæculari, cœlesti dare valeat? & qui occidere *l. in suis* 11. D. *de liberi. & posth.* & pignorare, *l. vltim. C. de eviction.* & vendere. OVID. 8. *Metamorphos.*

Et

Et tandem, demisso in viscera censu,
Filia restabat non isto digna parente,
Hanc quoque vendit inops.

L.1.C.de patrib.qui filios distr.(exceptis sanguinolentis, hoc est, recèns natis, & vt ait IVVENAL *satyr.7.*

modo primos incipientes
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentes.

Plura COVAR.*lib.3.varia,c.14 n.4.*& REVAR.*lib.1.coniect. c.17.*& post omnes eruditus CARRAN.*de legiti.part.c.4 sect.4.* per totã)non possit & DEO reddere?strictior non ne, & implacabilior civilis illa & superstitiosa quondã patriæ potestatis vis, & dominatio?cùm filius si nõ paupertatis votũ, rigorẽ expertus fuit, cùm nihil proprium, nihil acquisitum, quod momentò esset in illius personâ ? *l placet* 74.D.*de acquir.vel amitt.hered.*etiam volente patre *l.quod dicitur* 130 D.*de verb.oblig*?& tamen in Rempublicam ipsam oblatione curiæ transferebatur. Rationabilius ergo erit in Religionem transgredi, vt in filio, non tam filius, quàm pater ipse oblatus esse videatur, qui non scripsit illum, sed gignit heredẽ sui, vt dicebat SIMACHVS:& quis nisi pater prudens concilium pro liberis accipiet?*l.vltim.C.de impub.& alijs*, & specialiter pro impuberibus.

Partim his motus BASILIVS *vbi supra n* 11. reprehendit GABRIELEM VAZQVEZ, quòd dixerit sibi incredibile videri solâ parentum oblatione filium Monachum fieri, ni post accederet filij consensus; invehit in eum, sumpto argumento à Concilio Toletano. ibi: *Quidquid horum fuerit allegatum tenebit*, non enim vteretur disiunctivâ, si vera esset mens GABRIELIS VAZQVEZ, imò diceret *vnum fuerit allegatum* non *quidquid horum* adducit item GREGOR. 2.*epistol.*4 .ALEXAND. III.responsum *in c. significatũ* 11.*de regular.*& tandem reddit BASILIVS differentiæ rationem inter oblationem factam Monasterio, vel Clericatui. In primo casu leviùs, inquit, præiudicium Religio patitur, seu Monasterium, si pessimus evaderet, cùm vel propter vitium animi, vel corporis expelli posset, quia vt INNOCEN 202

III.

III *in c.ad Apostolicam* 16.*de regularib.*tempus probationis à Sanctis Patribus est indultum,non solùm in favorem cõversi, sed etiam Monasterij : vt & ille asperitates istius , & istud mores illius valeat experiri. At in Clericatu constitutus , semel ordinatus, nunquam non esset ordinatus, quod adeò sic est, vt puerum ante vsum rationis ordinatum , & amentem verum characterem recipere , quin repetendus sit ordo , postquam puer ad annos discretionis pervenit, aut amens ad mentem veniat , absolutè affirment DIV. THOM.*in* 4.*dist*.25.*q*.2.*art*.1.*&* 3.*p*.*q*.39.*art*.2.BONAVEN. *ead.d*.25.*art*.2. *q* 2.vbi SCOT. DOMIN. SOTVS, & GREGOR. DE VALEN.*tom*.4.*disp*.9.*q*.4.*pun*.1. REGINALD. *in foro Pœnitent.tract*.30. *n*. 30. VAZQVEZ *tom*. 3. *in* 3.*p*. *disp*.246.& colligitur hæc doctrina *ex c. vnico de Cleric. per saltum promoto* disputat MARCHIN.*de Sacram.Ordin.tract*.1.*part*.4.*c*.4. Recta ergo est BASILI LEGION.consideratio,inspecto antiquo illo tempore ante Concilium Tridentinum , quo id sublatum *sess*.25.*de Regular.cap*.17.*&* 18. vt liberius DEO præstetur obsequium.

203 Hæc religiosissimi , & doctissimi viri opinio sola fuit sui ingenij subtilitate digna : nostræ non ancillatur menti, nec si verum fatear,legitimam invenio rationem,vt in voto Religionis abfuerit religiosi consensus, & voluntas filij à parentibus oblati:voluntariũ quippè militem diligit DEVS, *c.nec est* 15.*q*.1. & ideò placet brevis , & accurata conclusio Præceptorum Præceptoris THOM.SANCH. *lib*,4. *in præcept. Decalogi c*. 18. *n*. 9. statuentis puerum oblatum religioni quandiu est intra pubertatem, cogi perseverare:tenet etiã ABB.PANORM.in præsenti *n*.10.per textum *in c.puella* 20. *q* 2.puberem tamen factum posse liberè, vel redire ad sæculum, vel religiosus persistere. Huius distinctionis exemplũ omnibus patet *in c.de illis* el primero *de sponsat.impube.*vbi patris nomine filij contrahentis sponsalia filius non revocat , quamdiu impubes , sed benè post pubertatem: impubes enim cur consentiat,vel dissentiat,qui non sentit? *l.si tibi* §.*vnius* D.*de opion.legat*.iunctâ *l. vltim*.§.*vbi autem*,

C.de

C. de bon. quæ liberi, & l. nonnunquam 32. D. de adoption. aliud offert: nã impubes adoptatus interim nexibus patriæ potestatis adoptivi patris liberari non valet, post pubertatẽ potest *l. et si 33. D. eodem tit.* ergo nõ inconvenit filium oblatum, & Religioni à patre devotum impuberem teneri, puberem verò liberi esse arbitrij.

Deservit huic doctrinæ expressus textus, quem non animadvertit BASILI. *in c. cum virum 12. de Regular.* cuius certa fides facti sequens. Filia minor intra annos discretionis à parentibus oblata Monasterio habitum induens Religionis, & iam benedicta, militi copulavit: CLEMENS III. eã redire ad Religionem cogit, & recordatus Concilij Toletani, quod Monachum, aut paternâ devotione, aut propriâ professione fieri constituerat, à se non posse iugum excutere Monasticæ professionis subiungit, quia benedictionem accipiens non contradixit: ergo evidentissimè constat potuisse tunc contradicere, ergo adhuc, vrgente constitutione Toletani Concilij, consensus erat filij necessarius ad monachismum professione perfectum. Rursus, in *vers. nec obloquitur* dum meminit constitutionis LEONIS Papæ, quæ invenitur *in c. puellæ 6. 20. q. 1.* casum à casu distinguit, vt si nubilis sit filia à parentibus oblata Monasterio suo sibi consensu præiudicet, si verò non sit nubilis, possit post egredi, ergo distinctio SANCHEZ iure tenet, & consona est Canonicis regulis. 204

Ab eadem scaturigine derivatam suspicor aliam non minus vtilem distinctionem, scilicet religiosum dupliciter profiteri posse, tacitè vel expresè, vt annuit, *in d. c. 18. n. 9.* idem SANCHEZ, ibi: *Donec professionem tacitam, aut expressam faciat.* Exornat & iusdem sentire est TAMBVRINVS *de iur. Abbat. disp. 6. q. 13.* per totam, & præcipuè *n. 6*, tacitam professionem vocat interpretativam, & numerat requisita necessaria, duce MENOCHIO *de Præsumpt. lib. 6. præsump. 83. n. 9.* Quâ præviâ divisione, excogito, Concilij Toletani verba huc respexisse, filius enim à parentibus oblatus Monasterio, sat est, si non contradicat pubes factus *d. c. cum virũ.* 205

Ecce

Ecce professus tacitè; cuius obligatio cùm origine duxerit ab ipsâ oblatione patris, dicitur tunc filius religiosus devotione fieri, accedente suo non dissensu,& filius non oblatus verba profert,& consensum exprimit in professione : ecce secundus casus : ergo Concilij Toletani verba salva remanent , vt verum sit dicere *quidquid horum fuerit allegatum tenebit*,quia diversa quodam modo hæc sunt,*non contradicere*,& *consentire l.2.§.voluntatem* D *solut.matr.*faciunt textus *in c.ex parte* 22.*c.porrectum* 13.*de regularib. c. consuluit* 4.*qui Cleric.vel vovent.*Concilij ergo Moguntini decretum etiam de filio oblato Monasterio loquutum est.ibi:*In Clericatu permaneat.*

§. VI.

ibi... SI VERO POST LEGITIMOS ANNOS PER VIM CLERICVS FACTVS EST. ET NEC IPSE,NEC PARENTES EIVS INTRA ANNVM AD MEMORATAS PERSONAS RECLAMAVERINT IN CLERICATV PERMANEAT, SICVT IS, DE QVO SVPRA DICTVM EST.

206 IN aliam tribum adoptatur textus hæc nostri secunda pars , & Athlanta contraria insurgit difficultas,*ex c. perlatum* 1.*de his quæ vi.* vbi ALEXAND.III.nullo expectato temporis curriculo,mulierem,quæ nefandissimâ coactione votum suscipiendi habitum Religionis emisit , post actum ratificationis negat, posse voto primævo liberari, imò Ecclesiasticâ districtione compellit, habitum reassumere depositum,& redire ad Monasterium: ergo sine vllâ iuris ratione annus filio conceditur, qui post legitimos annos pervim Clericus factus est; cum iniuria fieri nō dicatur ei,qui semel voluit *l.in diem* §.*ideò autē* D.*de aqua.& aqu. pluv. arce*,& semel velit,qui per horam,per diem,vel per mensem tacet.Nec in *d.c.perlatum* debuit metus iniustus accusari,

sari, cùm maritus minaretur mortem vxori ducens eam in sylvam, evaginato gladio, vt occideret, postquam verberavit; vidit illum impium, totum ardentem irâ, nam frons est animi, & si mutabilis index, quæ constituunt indubiè metum iustissimum *l. interposita C. de transaction. l. cum donationes C. quod met. caus.* & vt ARISTOT. *lib. 2. Rhetoric. c. 5.* timor est perturbatio ex imaginatione futuri mali; & si est mortis, fortius premit, nam mors est omnium malorum temporalium maximum, ex ipso Philosopho *3. ethic. 6.* Dein cùm vxor in manu viri fuerit, facit illud CICERONIS *in orat. pro leg. manil. Omnis, cuius in alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitat, quod possit is, cuius in ditione, ac potestate est, quàm quid debeat facere.*

II. Difficilis redditur decisio Concilij Moguntini *ex c. ad id 21. de sponsal. & matr.* vbi habetur, matrimonium per vim contractum voluntariâ cohabitatione convalescere, & si dimidium anni transierit post pubertatem mulieris vim patientis, & *ex c. de illis 9. de spons. impub.* vbi consensus quilibet post violentiam, actum meticulosum sanat & violentum, *c. significavit 2. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adul.* & ex *c. insuper 4. qui matr. accus.* vbi CLEMENS III. & si adsint testes famâ, & conversatione præclari, quibus mulier vim passa probare conetur, nunquam consensisse, non esse post audiendam, decrevit: quia cùm primùm potuit, non reclamavit: & subiungit. *Semel etiam copula carnali consensit ex ratihabitione, sibi super hoc silentium non ambigitur indixisse* quæ cum Moguntino Concilio pugnant, quatenus annum tribuit, vt vim patientis voluntas exploretur. 207

Præterea, quoties inter vim, & vim differentia non exprimitur, congruum dare responsum impossibile est *c. de muliere 6. de sponsal. & matr.* ergo minùs aptè procedit Moguntinum, cùm non discernat inter vim, & vim. Confirmatur, *ex c. consultationi 28. §. 1. de sponsal. & matri.* vbi nō statim auditur reclamans contra metum illatum, seu inferentem, nisi inquisitione factâ; ergo iniustè annus conceditur, quasi sola dilatio temporis consensum probet, & ante 208

nil obstet, aut reclamatio sufficiat.

209 Denique iuramentum equè habet DEVM creditorem ac votum : & adhuc apud eos miseri sæcli & cæci homines, *Quorum multò faciliùs bonitatem irridere, quàm sanctitatem imitari possumus*, dicebat ADRIAN, TVRNEB. *Advers. lib.*18.*c.*25. sanctissimum fuit ius iurandum, sive per liberos fieret, vt HORAT. *Ode* 5. *Epodon.*

Per liberos te si vocata partubus
Lucina veris afficit.

Sive per dium fidium de quo iuramento PLAVTVS *in asinaria sc.*1 ibi.

Per dium fidium quæris iurato mihi:
Video ne esse esse eloqui quicquid roges.

Sive per immobiles testes, iuxtà illud VIRGIL.

Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno.

Solennibus adhibitis. ibi:

Audiat hæc Iupiter quæ fœdera fulmine sancit,
Tango aras, mediosque ignes, & numina testor.

Et PRVDENTIVS

Per Solis ignes iuro.

Fuit hic antiquus mos iurandi solenniter, vndè CICERO *pro Flacco. Si aram tenens iuraret*; & IVVENAL. *satyr.* 14.

Falsus erit testis, vendet periuria summa
Exigua Cereris tangens aramque, pedemque.

Dijs magnum, dicebat HOMER. *Sacramentum* : sacratissimū quid erat, refert LIVIVS *lib.*31. & TACIT. 15. *annalium* & SVETON. *in Galv. cap.*11. hinc SERVIVS 1. *Georg.* terribilem quondam iuramenti fuisse Religionem invenit, iuris iurandique DEVM *Palidum* dictum, quia iurantes trepidatione palescerent, & AMIAN. *lib.* 21. milites iurantes gladios cervicibus amovisse, ait, vt mortem sibi oppeterent, priùs quàm iuramentum deferretur. Invenio etiam in SVETONIO, *in Augustum. cap.*24. pollices amputatos, causâ detrectandi sacramenti. Iuramentum ergo, (à cæcis adhuc hominibus observatum) si vi emittitur (non vbi falsi dij illi

seu

seu dæmones adhibentur vt olim) sed verus DEVS Author firmamẽti, poteſt ſemper relaxari *c. pervenit de iur. iur.* cuius meticuloſi actus deteſtatio tot poſſet Legum, & Canonum authorari deciſionibus, ſi opus eſſet,

Quot folia aut flores in vere vireſcunt,
Aut quot muſcarum denſarum examina bombant.

Ergo & votum vi emiſſum, poſt annum debuit relaxari in præſenti, vel non debuit iuramentum *in d. c. pervenit.*

210 Vt hæc ſummis deguſtata labijs in amicitiam redigãtur, & deciſio Moguntini, turris inſtar, nec poſſit loco moveri, & faciliùs percipiatur, quæramus oportet caſum huius ſecundæ partis. Et quidem ſemper placuit ABBATIS PANORMITANI doctrina, aſſerentis textum noſtrum cum grano ſalis recipiendum (nõ enim ſapit eſca probè quæ datur abſque ſale) id eſt, de filio minore vigeſimo quinto anno vim paſſo, & per vim devoto Religioni, quo tempore non tanta illi diſcretio eſt in re graviſſimâ, vt coniectemur, ſtatim actum meticuloſum convaleſcere; quâ vnâ re in formante animum, ſupradictorum capitum, & argutionum moles penitus ruit.

211 Auget & locupletat intelligentiam nova Concilij Tridentini conſtitutio *ſeſs. 25. cap. 19. de Regular.* vbi quinquennium à die profeſſionis numerandum conceditur meticuloſis, ſeu violentis profeſſis. Sed cur hæc indulgentiæ protelatio? Cogitabã, primævo illo temporis curſu, adhuc ſalvũ non fuiſſe iudicium circa religioſos per vim ſuſcipientes Monachalem habitum; cùm, labente anno, & lapſo iam, potuerint non conſenſiſſe, & probationibus ſubvertere Concilij Moguntini decretum: ne ergo teſtibus (& ſæpius non integræ frontis, vt dicebat Conſultus *in l. quæſitum. D. de teſtib.*) & diminutis præſumptionibus iudicium ſubijceretur, tandem quinquennium Concilium Tridentinũ donat vim vel metum paſſis in voto religionis, vt ex congruenti dilatione temporis, iuris & de iure præſumptio & naſceretur, & firmaretur. Circa hanc quæſtionem metus in commiſſione voti, vel contractu matrimonij, & ordinatione ſat eſt

mittere lectorem ad sequentes Doctores, SANCHEZ, *lib. 2. disp. 29. n. 4.* HENRIC: BOITIVM, *in c. maiores, n. 5. de Baptis.* REBELLIVM *de obligat. iust. p. 2. lib. 1. q. 5. post. 2 concl.* PAVL. COMITOL. *responsor. moral lib. 1. q. 55 n. 3.* AOTON. DIAN. *Moral. resolut. tom. 2. tract. 4. de Sacram. Ordin. resol.* 193. IOAN. AZOR *lib. 13. moral instit. cap. 14.* SAYRVM *in clavi Regia, lib. 6. cap. 4. n. 20.* BONACIN. *de Matrim. q. 3. punct, 9. n. 14.*

212 Vnicam assignare iam decidendi rationem ad integrum Moguntini Concilij fragmentum abs re nō est. Eam accuratam, & consonam existimo; quòd licet actus à principio voluntarius sæpius fiat ex postfacto necessarius. *l. sicut. C. de obligat. & action.* contingit etiam actum à principio necessarium, seu meticulosum, & violentum, fieri ex postfacto liberum, vt novo consensu quasi incipiat, crescat, & perficiatur. *c. super hoc. de renunt.* nec enim rarum est, necessitatem ipsam influere adeò in ipsam voluntatem, vt liberè iam quis post velit, quòd à principio noluit, & quia nullum noscit ad præteritorum emendationem habere remediū, affectu animi, in ipsâ necessitate liberè persistat: huc pertinet illud *Ero tibi amicus in minori metu,*

Id est, cùm iam desperata ad periculum pergit audacia. Deindè cum ad amittendam rei possessionem non solùm traditio, sed animus sufficiat. *l. quod meo §. si furioso in fine.* D. *de acquir. possess.* & factum pro voluntate cedat. *l. liber homo in fine.* D. *de acquir. rer. domin.* evenit in primo casu nostri capitis, patrē offerentem semel Religioni filium voluntario actu, non posse eū revocare pœnitentiâ, nisi accedat Pontificis dispensatio, vel Episcopi, aut missi dominici: & in secundo licet actus fuerit meticulosus, vel violentus à principio, cùm post, taciturnitate, lapsu temporis, & non dissensu factus fuerit voluntarius, incipere crescere, & perfici, & quasi à principio liberè volentē filiū astringi Religioni.

Horâ hîc integrè perijt.

Non prima sed vltima virtus
Præmia fert.

DIS-

DISSERTATIVNCVLA. IV.

Brevis, Legalis, accurataq; commentatio Textus In cap. Cum tibi xiii. de Testam. Lib. III. Decretalium. Et novus intellectus ad legem i. D. de Legat. II. l. Fideicommissa xi. §. Sic fideicommissum D. de Legat. III. Et L. Illa institutio xxxii. D. de Hered. instituend.

SCITV dignissimam expendo Decretalem, & difficilem disceptationem vltimæ voluntatis, quæ dum diligenter inquiritur, validior adsurgit, & quo magis exercetur, spiritus eius occultior supprimitur. Sed fortè in re antiquâ diutiùs meditatâ adcrescent nova non nulla, quibus hucusque dubia peragantur, nam morbis aliquando remedia sunt vexationes. Breviter procedam, non tamen adeò, vt obscurè: dicam non longè, sed sat: nam vt Philosophus, *lib. 1. de Art. Poëtic. Omnis sermo si brevior fuerit quàm oportet, obscurat intellectum.* & CAIVS, in

213

in l. 1. D.*de orig.iur.*ibi: *Non quia velim verbosos commentarios facere, sed quod in omnibus rebus animadverto, id perfectum esse, quod ex omnibus suis partibus constaret.* Ideò rectè PLINIVS Iun.*lib.*1.*Cornel.Tacito.* *Alius*,inquit,*excessisse materiam, alius non dicitur implesse, æquè vterque: sed ille imbecilli tate, hic viribus peccat; quod certè, etsi non limatioris, maioris tamen ingenij vitium est.* Medium invenire beatum quidē, imò reconditi sensus non omnia verba occursant, sed quæsita, exculta, & observata.

214 Eò ergo tendit INNOCENTIVS III. *in d. c. cum tibi*, vt probet intestatum non esse, qui extremam suam voluntatem in alterius dispositionis actum committit. Contextum plures examinant interpretes: contentus ero laudare, vt authoratus incedam, COVAR.*ad tit.de testam.* SARMIENT. *lib.* 2.*select.c.* 6. MENCHAC.*de Success.creat.lib.*2.*c.*17. GRASS. *recept.sent.* §.*institutio,q.*18.*n.*7. FACHIN.*controv. lib.*5.*c.*57. & penè innumeris suo more citatis, CASTILL. *quotidi. controv.iur.lib.*2.*c.*6.

215 Verùm hæc Canonica decisio receptissimis Iuriscivilis principijs adversatur: satis enim constanter veteres negavere, vltimum hominis morientis elogium ex alieno posse pendere arbitrio. *l.illa institutio* 32.*l.si quis Sempronium* 68.D.*de hered.instit.* Hinc prohibitio *l.ex facto* 17.in principio. ibi: *Senatus censuit, rogari quidem quem, vt aliquem heredem faciat non posse.* D.*ad Sena.Consf.Trebell.* cui consonat. *l. filius familias* 114.§ *vt quis heredem.* D. *de legat.* 1. quibus illam rationem appendit. PINEL.*lib.*1.*select.c.*1. *n.* 4. *Vt testantium sit liberrima voluntas.* *l.*1.*C.de sacros.Eccles.*

216 Rursus, quid illud? affirmavit INNOCENTIVS in testatum non videri, qui alienæ voluntati adeò subiicitur, vt liberam non habeat suam? absit: nostræ enim, non alienæ mētis sententia testamentum dictitatur. *l.*1.D.*de testamen.l.verbis* 120. D.*de verb. signif.* & quemadmodum ossuaria, seu conditoria dicuntur repositoria illa, vbi reliquiæ corporū, sic testamenta, vbi deponuntur mentis lipsana propriæ. Ni testatū decedere sine testamento, voluerit: aut sine heredis

in-

institutione testamētū invenerit, cuius hæc caput est. *l.* 1. D. *de her insti.* § *ante heredis. Instit. de legat.* §. 1. *insti. de fideicom. hered. l. hac consultissima. C. qui testam. face poss.* plura eleganter COSTA. in *c. si pater* 1. *p. verb. adiiciens, n.* 4. *de testam in* 6. quod nemo iuris peritus admittet. Ergo cùm heredem INNOCENTIVS omittat, intestatum eum hominem ingenuè fateri cur non teneatur? cùm testamentum nondum condiderit, nec heredem fecerit: argumento *l.* 1. D. *de iniust. rup. l. intestatus* 64. D. *de verb. signi.*

217 Vt veram intelligentiam huius Pontificiæ legis assequamur, præsciendum omninò est: extremam testantis voluntatem ex alieno posse boni viri pendere arbitrio. *l. fideicommissoria* 46. in princip. D. *de fideicom. libert.* quo sensu legatum, fideicommissum ve in extranei voluntatem conferri inficiatur non nemo, id est, non absolutam, & sine regulâ liberam; sed regulatam à bono viro. *l. si sic legatum* 75. D. *de legat.* 1. *l.* 1. D. *de legat.* 2. *l. fideicommissa* 11. §. *quamquam.* D. *de legat.* 3. in meram ergo voluntatem, seu libertatem alienam legatum relinqui, iura nō patiuntur. Ast cùm id tripliciter dubitetur, videlicet, an in voluntatem heredis: legatarij: vel alterius tertij: non parùm iuvabit sigillatim expendere divisionis membra.

218 In voluntatem heredis legatum conferri, nec decet, nec permittitur, quia per aditionem, quasi contrahit cum legatarijs. §. *heres. instit. de obligat. quæ ex quas. contr. Pro non dicto enim est, quod dare nisi velis, cogi non possis*, inquit, POMPON. *in l. sub hâc* 8. D. *de obligat. & act.* esset vtique illussoria isthæc dispositio, cùm saltim iuris præsumptione probabili conditio vsquàm non esset extitura, vt benè ratiocinatur CASTILLO *lib.* 2 *quotidian. contr. cap.* 6. *n.* 35. Ecquis heres vellet solvere, si iure posset, & nolle? *l. Senatus.* §. *legatum.* D. *de legat.* 1. hæ verò cessant prohibitionis causæ, si in heredis arbitrium regulatum vltima legandi voluntas conferatur. V.C. si dictum sit, *si heres existimaverit: si arbitratus fuerit: si heredi videbitur. l. si sic* in principio. D. *de legat.* 1. observant PERALTA, *in l.* 1. *n.* 46. *vers. primus est.* D. *de*

legat.

*legat.*2.& SARMIENT.*select.lib.*2 *c.*6.*n.*5.EMANOEL. COSTA *select.lib* 1.*c.*21.*n.*7.CONNAN *comm.iur.lib.*10.*c.*6. *n.* 3. inter quæ multum intereſt, nam ſiue heres in morâ arbitrandi conſtituatur, aut arbitrari noluerit, aut aliter arbitretur, quàm bonus vir voluiſſet, legatum iuxtà boni viri arbitriū legatario debebitur;docuit BARTOL. *in l.* 1.*n.*3.D.*de leg.* 2. quia teſtator ſic legans omninò voluit, legatum deberi: nec impeditur,niſi heredi iuſta ſit cauſa contradicendi.

219 Hinc interpretor textum in*l.fideicommiſſaria* 46. in princip.D.*de fideicom.libert.* ibi:*Si volueris fidei tuæ committo*, & in *verſ quod ſi ita:*vbi negatum eſt: vt primo caſu in arbitrium heredis regulatum, ſecundo verò in abſolutum relinqueretur. Videndus SARMIENT. *vbi ſupra. n.* 16.& MENOCH *lib.*1.*de arbitr.q.*8.*n.*1.& COSTA *lib.*1.*ſelect.c.*22. textum autem *in l.vxorem* 41.§.*Scævola*D.*de legat.*3.intelligo de voluntate heredis, in quam confertur, non *an debeatur*, ſed *quando debeatur l.fideicommiſſa* 11.§.*hoc autem*.D.*de lega* 3 *l.*46.§.*quamquàm*.D.*de fideicom.liber.* ibi: *Quamquàm autem in heredis arbitrium conferri an debeatur non poſſit,quādo tamen debeatur conferri poteſt,&c.* vndè ſimile legatum conditionale aſſevero, & nunquam ad heredes tranſmiſſibile *d.§.hoc autem* cùm dies mortis incertus ſit, *l.* 1. *§. dies autem.l.dies incertus* 74. D.*de condit.& demonſ.*facit *l.pecunia* 12 § 1.D *de leg.*2. quibus ſolet obiici textus in *l.centeſimis* 46. § *fin.*D. *de ver obli.* videndus SARM. *lib.* 2.*ſelec.d.c.*6. & IACOB.CVIAC.*in l.*17.D.*de verb.oblig.* cuius opinioni adſtipulatur textus in *l.venditio hæc.* D. *de contrah. empt.* quæ omnia radicitùs ſcribere non lubet, vt ad ſubtiliora & novè excogitata veniam, & quia vt dicebat PAVL. DE CASTRO,*tom.*1.*conſ.*28.in princip. *Veritas,quanto magis conteritur, & oppugnatur, tanto clarior,expulſis nebulis,in lucem progreditur: ſicuti aromata magis redolent, quanto magis conteruntur.*

220 Illud iam ſubtile formo argumentum, quo ſuperior doctrina ſummè difficilis redditur. Exheredatiò non minùs caput teſtamenti dicitur,quàm inſtitutio. *l.* 1 D. *de he-*

red.

*red.instit.*sed hæc potest pendere ex voluntate heredis absolutâ, licet velatâ, cur & legatum non poterit? maior est evidens; minor autem armatur eleganti, & obscurissimo textu in *l.pater familias* 44. D.*de hered.inst.* cuius hæc species proponitur. Duos quis heredes instituens, monumentum certis diebus fieri iussit: dein, vt prædictos heredes in defectum conditionis, ceu gravaminis exheredaret, sic disposuit, *qui eorum non ita faceret, omnes exheredes sunto.* quorum vnus monumentum non condidit: dubitatum extitit de alio, an minus heres esset. Ergo exheredatio à principio valuit, etsi ex facto voluntario alterius coheredis pēderet, aliter enim nulla post quæstio incideret, circa heredem adeuntem: & fortius premimur illis verbis, quæ pro ratione decidendi cedunt. ibi· *Respondi neminem ex alterius facto neque hereditati alligari, neque exheredari posse.* Æquè etenim comprehendunt coheredis, aut alterius tertij factum voluntarium: sed sub conditione *si Titius capitolium ascenderet, vel monumentum fecerit*, valet quilibet institui. *l si quis Sempronium* 68 D.*de here.inst.* ergo vna, vel altera lex minùs congruit superiori doctrinæ.

Vt satisfaciam, sciendum est in *d.l.si paterfamilias* neutiquam exheredationem in potestate coheredis positam esse, nam cum IACOB.CVIAC.*in l* 29 D.*de here.inst.* formulam illā *qui eorum non ita fuerit, &c.* interpretetur, ac si testator diceret, *ille si non fecerit exheres esto: ille item si non fecerit exheres esto.* Exheredatio itaque in *d.l.*44. in defectum adimplementi gravaminis nocet cuilibet heredum, ex quo nullum retegitur inconveniens: exemplum sumo ex *l. hoc articulo* 29 D.*de hered. inst.* vbi ferè sub simili specie relativum *quisquis* destribuitur, inspicienda enim potius semper mens testatoris, quàm rigorosa verbi significatio, *l.non aliter* 69. D.*de leg.*3. ast cùm vnâ oratione prædictos heredes exheredes esse testator voluerit in *d.l.*44. & vnus monumentum non fecerit, dubitat Consultus, an superstes minus ob id heres sit, coherede repudiante hereditatem? Verùm cùm monumentum solus extruxisset, rectè docuit

221

ALPHENVS.(Non iam habitâ ratione ad conditionē,sed ad repudiationē coheredis)ex alterius facto superstitē heredē, neq; hereditati alligari,neq; exheredari posse:id est,ex alterius facto ,in cuius eventū collata nec institutio est, nec exheredatio.Vndè iā clarescit ALPHENI decisio, nego enim exheredationē in *d. l.*44. in factum,& voluntatē coheredis conferri , sed dumtaxat in defectum gravaminis cuilibet distributivè impositi:nec vtiliter obiicitur textus in *d l. si quis Sempronium*,nam factum illud tertij,de quo loquitur, fuit in conditione positum ,& intentum à testatore, & sic institutioni causam præbuit. Dixi factum tertij in *d.l.si quis Sempronium* , non coheredis: aliâs, nunquam esset valitura institutio, cùm probabiliter suspicaremur, non esse voliturum heredem spe commodi iuris accrescendi.

222 Quæ de exheredatione extranei hucusque dictitavimus,intelligo post institutionem factam , ne pungat textus in *l.quidam* 132.§.1.ibi:*Exheredationem,vel emancipationem res in extraneo ineptas,&c.*D.*de verb.oblig.* nec obstat textus in *l.si certarum* 17. §.*si eodem* D.*de testam. milit.* vbi habetur , quasi privilegij titulo militem posse instituere extraneum,& illum exheredare , non verò id pagano concedi: nam respondeo dupliciter.I.in aliquibus codicibus verba *adimi non possit*,esse sine negatione,& tunc potius pagani exemplum iuvat.II. positâ,seu retentâ negatione, verū esse extraneum heredem iam institutum à pagano sub aliquo gravamine,in defectum posse exheredari,iuxtà *d. l.* 44,D.*de hered.instit.* & *l.Seius* & *Agerius* 27. D. *ad leg. falcid.l.vxorem.* §. *heres.* D. *de legat.* 3. CVIAC. *in notis ad fragm.Vlpia.tit.*22. vel etiam purè instituto adimere , sed aliter miles,hic enim in eodem testamento,quem instituit heredem,potest solâ voluntate exheredare, at paganus nō nisi novè facto testamento; discriminis ea causa est , quòd pagani testamentum non nudâ perficitur voluntate,sed solennibus prævijs,*l.si ita scriptum* 13.§.*regula*.D.*de liber.* & *posth.l.*1. ibi: *Quoniam hereditas semel data adimi facilè non potest*.D.*de his quæ in test. delent. l.*6· §·*fin.* D.*de hered. inst.*

econtra militis vltimum elogium purâ voluntate constituitur, purâ dissolvitur: de propriâ exheredatione loquimur, quæ ademptionem in testamento importat, non de impropriâ, qualis illa est, de quâ MARTIAL.*lib.3.Epig.8*.ibi:

Idem te moriens heredem ex aſſe reliquit,
Exheredavit te, Philomuſe, pater.

Vtitur enim exheredandi verbo VALERIVS, vel quia omninò testator nihil in bonis reliquerat, vel quia pater luxurianti filio dietam dedit, sive diarium, vt interpretatur MATHE. RADER. commentator *ibidem*, nam cùm heredis nomen dominum designet, cuius id proprium, facere quæ velit, & pater PHILOMVSO liberam disponēdi, & luxuriandi facultatem impediat, exheredasse dicitur: verùm cùm heredis vox petita sit è mediâ doctrinâ iuris, vt notat CERDA *ad Maron.lib.7.Æneid.verſu* 424.ibi:

Externuſque in Regnum quæritur heres.

Melius erit dicere MARTIALEM loquutum de patre, qui bona vivens consumpsit, vt iuri consonet Poëta, cùm hereditas bona non requirat *l.lex Cornelia*.D.*de vulgari*.sed repræsentationem *l.heres & hereditas*.D.*de acquir.rer. domin.* quæ consequens in filijs, iuxtà eundem VIRGIL, *lib.* 4. *Æneid*.ibi:

Aſcanium ſurgentem, & ſpes heredis Iulij,
Reſpice.

Vndè rectè MARTIALIS heredem PHILOMVSVM scribit vtpotè institutum, repræsentationis respectu; exheredem, quia heres fuerat sine bonis.

223 Adhuc summè obstat vetus cretionis formula, quâ institutus à pagano heres potuit in eodem testamento exheredari, in hunc modum, *Titius heres eſto, cernitoque in diebus centum proximis, quibus ſcieris, poteriſque niſi ita creveris exheres eſto:* sed solutio ex eadem formulâ petenda venit, ibi enim exheredatio fiebat in defectum gravaminis, *niſi tamen creveris, &c.* quo casu in eodem testamento, & institui, & exheredari potest extraneus, & à pagano, & à milite: solùm ergo negamus purè à pagano institutum sine

novo testamento exheredari. Vel si hæc difficilia videantur: placent GOTHOPHREDVS, in *d. l.* 44. D. *de here instit:* & IACOB. CVIAC. in *d. l. si ita scriptum.* §. *regula.* D. *de liber. & post.* aliter statuentes, videlicet verba. *d. l. si certarum* 17. ibi: *Cum paganorum testamento sola hereditas exheredatione adimi non possei, &c.* sic accipi, id est, ademptione, & exheredatione, quâ vtitur paganus, solam hereditatem non adimi, sed omnia in testamento relicta corruere, si idem ex asse heres & exheres scriptus sit: at in milite non ita, nam per exheredationem etsi corruat institutio heredis, alia subsistunt, dummodo constet de voluntate militis. Hæc libuit adnotare ad veram intelligentiam *d. l.* 44. D. *hered. instit.* nũc à diverticulo ad viam redeamus.

224 Interpretor etiam difficilem *l. fideicommissa* 11. §. *sic fideicommissum.* D. *de legat.* 3. iuxtà quam communiter dicitur, ademptionem converti in dationem sub conditione, *nisi heres voluerit*: ita CONNAN. *lib.* 10. *Comm. c.* 6. *n.* 4. COVAR. in hoc *c. cum tibi, n.* 8. COSTA ex communi sententiâ, *lib.* 1. *Select. c.* 24. *n.* 6. & ferè verba legis denotant expressè. ibi: *Sic fideicommissum relictum nisi heres meus noluerit, illi decem dari volo, quasi conditionale fideicommissum est, &c.* ergo ademptionem valere fatentur, quia in dationem convertitur: nunc eformo argumentum. Ademptio legati vltima voluntas est, sicut & datio: sed vltima voluntas non potest conferri in voluntatem heredis, ergo neque ademptio: etsi adhuc affirmes, valere ademptionem collatam in voluntatem heredis, cur non & datio legati? cùm ex regulâ *l. legata vers. quibus ex causis.* D. *de adimend. legat.* quibus ex causis non valet datio legati, ex iisdem non tenet ademptio. Cõmuniter responderi solet, verba, *nisi heres noluerit* non equivalere verbis *si heres voluerit*, ne obstet textus in *l. duobus* 238. D. *de verb. sign.* sed æquivalere illa *nisi heres meus contradiceret.* Quæ quidem interpretatio licet vera sit, mutila tamen semper, & diminuta relinquitur: ideoque iam diù fuit in animo radicitùs intelligere rem obscurissimam & subtilem.

Po-

Ponendum igitur est ademptionem legati dupliciter fieri:purè, & conditionaliter : purè,quoties per se subsistit ademptio. V.C. *Titio fundum, quem legavi heres meus ne dato.l.*3.§.*si Titio.D.de adim. leg.* Sub conditione, si quod vni datum est, alij legetur sub conditione contrariâ, vel vni datum adimatur sub conditione. *l. quod si* 7. D. *eodem titulo.*Hæc nunc differentia:quòd ademptio pura per se subsistit, ita vt vel legatum corruat, & ipsa valeat, vel legatum valeat, & ipsa corruat : probat textus, in *l.* 3. §. *si quis ita.* D. *de adimend. legat.* & hanc ademptionem comprehendit æquiparatio.*l.legata* 14. §. *quibus ex causis.* D.*eodem titul.*nec ab herede talis ademptio fieri poterit,cũ potius legatum præstare teneatur, donec à testatore non fuit ademptum,ademptio verò conditionalis legati dationem modificat, imò si datio pura antea sit, & subsequitur ademptio conditionalis,redditur & datio conditionalis sub contrariâ conditione ademptionis, vt probat textus *in l. si legatum* 10. ibi: *Nam legatum cùm sub conditione adimitur, perinde est, ac si sub contrariâ conditione datum fuisset, &c.* D.*de adim.legat.l.quod purè* 6.in princ. D.*quando dies legat. ced.*ibi:*Quod purè datum est,si sub conditione adimatur,quasi sub conditione legatum habetur,* videndus MENCHAC.*de Success.progreß.in præfat.n* 89.MANTICA *de Coniec.vltim.volu. lib.* 3. *tit.* 17. *n.* 1. ex quibus infero conditionalem ademptionem esse qualitatem quamdam inhærentem dationi,& regulari omninò per actum dationis, in quem convertitur cõtrario sensu. V.C.si ademptioni ponatur cõditio *si navis ex Asia venerit* intelligitur legatum datum sub contrariâ conditione *si navis ex Asia non venerit.* tuetur hanc doctrinam PINEL.*lib.*2.*Select.cap.vlt.n.*24.

Deinde habendum est, vltimam voluntatem in voluntatem heredis merè liberam conferri, quoad substantiam actus non posse, secùs quoad aliud, quod non sit de substantiâ actus:ideòque cùm resolutio non tendat in substantiam actus,poterit in voluntatem heredis conferri, veluti in conditionem accidentalem *d.l.fideicommissa* 11 §. *sic fidei-*

*fideicommissum.*D.*de legat.3.* Addendum tamen est, prædictam resolutionem actus tunc posse conferri in voluntatē heredis,cùm se habeat hæc,vt mera conditio, quin opponi aliquo casu possit volūtati expressæ testatoris,quæ omnia accidunt in solâ adēptione conditionali, continet enim dationem,& ademptionem expressè à testatore volitam, & intentam in casum existentis conditionis. Non ita est in ademptione purâ , & in datione positâ in voluntate liberâ heredis : exemplo res fiet manifestissima , quæ subtilis latet in responso VLPIANI.

227 Ponamus. V. C. testatorem legasse TITIO fundum,& sic ademisse:*Titio adimo legatum, si heres voluerit*,statim,vi ipsâ iuris & facti , legatum inest sub contrariâ conditione datum,quasi diceret,*Titio lego, nisi heres noluerit*, id est , si heres non contradixerit. Ecce vtrumque casum expressè volitum,& dispositū à testatore damus, nam si vult heres, adimitur legatum, ademptione à testatore prius volitâ in formulâ adimendi: si heres non contradicit,valet legatum sub tali conditione datum:ergo voluntas heredis accidentaliter formulam & ademptionis,& dationis intrat.Nec dicas,dari casum,in quo factum heredis volentis vel nolentis sit contrariū voluntati,& dispositioni testatoris. Verùm si testator incipiat à datione. V.C.*Titio fundum lego,si heres noluerit*,& non adimat sub conditione,tunc voluntas heredis verè disponit, imò posset contingere, vt statuat contra voluntatem testatoris & intentionem: quia hæc est verissima propositio,quod adimitur,prius datum supponitur, nō hæc,quod datum est,supponitur ademptū, vel adimi velle.Ergo si testator exorditur à datione sic,*do fundum Titio si heres voluerit*,& eveniat,quod heres nolit,ademptio erit ab herede disposita,cùm non sit expressa à testatore , qui forsitam si scivisset heredem non voliturum, non apponeret conditionem ; ne igitur contingat, vltimum morientis elogiū taliter ab herede pendere,vt liberè ab illo pendeat; varié sic excogitamus in datione,& in ademptione,& similiter in facto quolibet voluntario heredis idem observari

volu-

volumus. V.C. si testator dixerit *lego Titio si heres capitoliũ ascenderit*, quia noluntas ascendendi expressè volita à testatore non est,& per consequens nec ademptio.

228 Manet iam *in d.l.fideicommißa.*11. § *sic fideicommissum.*D. *de lega.* 3. sub dationis formulâ ademptionẽ fuisse factam, ideoque VLPIAN. quasi conditionale fideicommissum appellat,ac si diceret,sub ademptione conditionali contineri dationem conditionalem,sub contrariâ conditione: vt sensus sit *adimo si heres noluerit*, *&* *lego si heres voluerit.* En vterque casus expressè volitus, expressèque dispositus à testatore invenitur; hoc non contingit quando initiũ à datione sumitur,sine ademptione:quia in datione licet posset & contineri ademptio sub contrariâ conditione, id certum perpetuò non est, in ademptione verò conditionali datio sub contrariâ conditione non presumpta, sed expressa relucet:quod quidem VLPIANVS denotat.ibi. *Quasi conditionale fideicommissum est*, & hæc de primo casu, fortè noviter excogitavimus.

229 Secundus casus extremam continet legandi voluntatem collatam in voluntatem ipsius legatarij. Tunc valere legatum quis dubitet? cùm absque tali conditione, & accipere & repudiare liberum ei sit *l. si ita legatum* §. *illi si volet.* D. *de leg.* 1 *l. si ita expressum* D. *de condit,* *&* *demonstr.* BART. *in l.*1 D. *de legat.*2. quem omnes sequuntur, teste PERALTA *in l.*1.*n.*49. PEREGRIN. *de fideicomm.art.*35. *n.* 97. id peculiare scitu hìc dignum est: legatũ in expressam legatarij voluntatem si conferatur, fieri conditionale, nec ad heredes trãsmiti, nisi legatarius, se velle, declaret *d. l. si ita expreßum.* reddit Consultus rationem eam, quia conditio personæ in iuncta videtur: argumento *l. in compromissis* D. *de recept. arbitr.* non ergo eodem modo inest, quo exprimitur. Videndus præ cæteris CASTILLO *Quotidian.c.6.n.* 34. *&* ANT. GOM. *in l.*31. *Tauri.*

230 Tertia species, seu casus est. cùm extrema legandi voluntas, in voluntatem tertij non heredis confertur. Et pro regulâ tene statim, in volunatatem tertij absolutam, & expressè

pressè perpetuòque liberam conferri non posse; benè tamen in voluntatem tertij, vt in arbitrium boni viri, seu velatam, & non perpetuò liberam *l si sic* D. *de lega.* 1. *l. fideicommissa*: §. *quamquã*. D. *de leg.* 3. GVILLELM. BENED. MENCHAC. SARMIENTO. COSTA. COVAR. PEREGRI, HIPOL. RIMIN. & penè innumeri exornant laudati à CASTILLO, *vbi supra num.* 40.

231 Hic casus ingentem patitur difficultatem ex *l.* 1. D. *de legat.* 2. vbi VLPIANVS nihil interesse putat, an testator leget sub eâ conditione *si Titius capitolium ascenderit, an si voluerit*, & nullâ ex his conditionibus vitiari legatum. Ecõtra MODESTINVS *in l. non nunquã*. D. *de condit. & demonst.* multum interesse existimat, si tacitè conferatur extrema legandi voluntas in voluntatem tertij. V. C. *lego Titio centũ, si Caius capitolium ascenderet*, nam tunc valet, vel si expressè sub eâ conditione legetur *si Caius voluerit* nam tunc non valet. Duo etiam accutissimi interpretes variant in explicatione harum legum, videlicet SARMIENT. *lib.* 2. *Select. c* 6. *à n.* 23. & COSTA *Select. lib.* 1. *c.* 2. vterque tamẽ fatetur expressam esse antinomiam, & à compilatoribus Digestorum casu permissam. Nos verò, qui durissimam quamq; lecturam sustinere, & defendere cogimur, vt veritatem indagemus diligẽtiùs oportet, quin supra dictorum Iurisprudentiæ sapiẽtum stemus necessariò verbis, nam vt dicebat LVCIAN.

Editur humanâ eximium nil mente, sed illud
Quod tu miraris, ridiculum est alijs.

Cui & illa conformis sententia,

Non omnibus vnum velle est, nec voto vivitur vno.

232 Alijs ergo omissis solutionibus, existimo VLPIANVM, & MODESTINVM non pugnare in dictis legibus, sed pro regulâ ex vtroq; observandum, expressa nocere, non expressa non nocere: *l. non nunquam*, vndè legatum relictum sub eâ conditione *si Titius capitolium ascenderet* valere, sub eâ autem *si Titius voluerit* inutile esse, quia exprimitur, quod expressum nocet, MODESTINVS voluit, VLPIAN. verò *in d. l.* 1. D. *de legat.* 2. id subtilissimè supponit, nã cùm ad regu-

lam

lam MODESTINI necessum fuerit, vt id, quod exprimitur, tacitè contineatur, & idem significet, licet non eodē modo: rectè statuit, nihil interesse, si quis dicat, *si Titius capitolium ascenderit*: aut *si Titius voluerit*: ex quâ æquiparatione elicere consequentiam illam: ergo legatum relinqui potest sub eâ conditione *si Titius voluerit*, ni fallor, destruit mentē & acumen Consulti: vel rem, quâ de agitur invertit: peccat enim talis interpretes, aut quia prolixior, aut quia strictior quàm necesse est, loquitur, iuxtà illud antiquum

Cui non convenit sua res, vt calceus olim
Si pede maior erit, subvertet: si minor, vret.

Nam vera (vt restituam me operæ) inlatio est: ergo idem quod exprimitur sub illâ conditione, *si voluerit*, tacitè inest in illâ *si capitolium ascenderit*. Fortè id voluit CASTILLO *vbi supra.n.*43. dum inquit, Consultum voluisse æquiparare significandi modū, non legādi, formā. Ex quibus, impetu velut civili MODESTINI regula pullulat, scilicet nihil interesse in effectu, vnum vel alliud dicere, *si capitolium ascendat, vel si voluerit*, quia expressum hoc vltimum in primo tacitè inest, non expressum non nocet, expressum verò nocet, quia alio modo exprimitur, ac inest.

Nondum explicuimus satis, donec non reddimus rationem aliquam discriminis, quo intercedente, verum sit dicere, aliter voluntatem exprimi, quàm tacitè inest. In hâc parte subtilissimus fuit EMANOEL COSTA *in d.l.*1.D *de legat.*2. à quo nunc sumimus partim mentem, vt affirmemus conditionem illam *si Titius capitolium ascenderit* regulariter continere tacitè liberam volūtatem TITI, sed nō generaliter aut perpetuò, quia facto involuntario, imò fato impleri potest, & non solùm à sciente, sed etiā ab ignorante. Ecce voluntas tacitè inest, sed non præcisè, cùm admixta sit illa conditio facto involuntario, & fato. At cōditio expressa *si voluerit* præcisè dicit nudam voluntatem liberam in sensu rigoroso, quin impleatur, nisi à sciente, & volente: ergo quod exprimitur alio modo inest, quàm quo exprimitur: inest vtique regulariter, & accidentaliter

233

in illâ conditione *si capitolium ascenderit* voluntas libera, præcisè verò, & perpetuò in expressâ formulâ *si voluerit*. Iam ad argumentum respondeo. Ergo potest legatum cōferri in hanc conditionem *si voluerit*, distinguo: tacitè: concedo: expressè: nego consequentiam.

234 Hoc indicavit VLPIAN. nam primò illam constituit regulam, in arbitrium alterius conferri legatum, veluti in conditionem posse, id est, tanquam in arbitrium boni viri regulatum: ergo debuit annectere exemplum de voluntate non absolutâ, & præcisâ, sed de tacitâ: & meo videri, tacitæ obiectioni responsum præbuit acumine: supponit enim, posse quem dicere: in arbitrium continetur libera volūtas, sed in liberam voluntatem non potest conferri legatum, ergo neque in arbitrium: & statim involucro verborū respondit, quasi argumento ad hominem, etiam in hâc conditione *si capitolium ascenderit* libera voluntas continetur, voluntas enim facti cuiusque origo est, ex TERTVL. *de pænit. c.3.* & tamen dubium non est, posse conferri legatum in talem voluntatem. Ratio autem similitudinis in eo stat, quod sicut libera voluntas tacitè comprehensa in illâ conditione *si capitolium ascendat* non vitiat legatum, quia adiuncta & admixta est facto in voluntario, & fato, & non eodem modo inest, quo exprimitur: sic etiam in arbitrio boni viri libera voluntas inest, sed non eodem modo, quo exprimitur: inest enim voluntas adiuncta regulæ, & arbitrio boni viri, vt faciat tertius ille, nō quod absolute velit, sed quod velle debuerit: exprimitur verò voluntas libera sine regulâ.

235 Videndum superest, pro coronide huius difficultatis, quid sibi voluerit VLPIANVS *in d.l.* 1. §. 1. D. *de legat* 2. & omissis etiam alijs interpretationibus, existimo, Consulti speciem distinctam esse *in d.* §. 1. vt casum à casu dicerneret. In principio quippè illud refert: cùm in arbitrium, veluti in conditionem legatum confertur, V. C. *Lego Titio centum, si Caius arbitretur*, esse conditianale; at si dixerit testator *lego pupillo arbitrio tutorum*, neque conditionem in

esse

esse legato, neque moram, quia intelligitur legatum secundùm vires patrimonij, & in summâ has distinguit formulas VLPIANVS *lego centum, si Titius arbitretur*, vel *lego pupillæ arbitrio tutorum*.

236 Omnia hæc cùm non invenisset COSTA opressus MODESTINI decisione tentavit dicere, valere adeò æquiparationem VLPIANI, vt & illa institutio teneat *instituo Sempronium, si Titius voluerit* quia tenet & illa, *instituo Sempronium, si Titius capitolium ascendat* sed omisit, aliàs, subtilis interpres argumentum *l. si quis Sempronium.* D. *de here.inst.* quam iuxtà MODESTINI sententiam intelligimus. Similiter interpretor *l. si ita legetur.* 3. D. *de lega.3.& l. Senatus.4.§. legatum.* D. *de lega.* 1. non tamen aspernimus, si verba, si casus permittant, voluntatem etiam pro arbitrio sumere boni viri, qui id semper velle potest, quod de iure potest. Sic composita etiam manet decisio *l. illa institutio.* D. *de hered.instit.* vt nunquam extrema voluntas in alterius expressam voluntatem cõferatur, vndè à vero nihil magis alienum erit, quàm verba illa *d.l.1.* D. *de lega.* 2. *quid enim interest* ad alios sensus trahere, & MODESTINVM, VLPIANVMque prorsus disentientes constituere, cùm, re diligenter introspectâ, antinomiæ nec vola, vt aiunt, nec vestigium vllum sit.

237 Exponimus nunc securè iam textum nostrum in *c.cum tibi* & vt consonet iuris civilis principijs, ingenuè fatemur, non fuisse inibi institutionem heredis alteri commissam, sed id ab INNOCENTIO III. prudentissimo, & subtilissimo, doctissimoque Pontifice excogitatum, videlicet, haberi statim pro instituto herede eum, cui testator liberam bonorum suorum distributionem concessit. Ergo non videbitur decedere intestatus: insinuant verba, ni fallor. ibi: *In alterius dispositionem committit, &c.* sensus etenim est, qui vltimam suam voluntatem expressam alteri cõmittit, vt de bonis disponat suis, ipsum heredem facit, nam vt prædixit SARMIENT. *vbi supra n. 36.* quid interest, vtrum testator dixerit *Titi, heres esto*, vel *omnia quæ habeo, tuæ voluntati*

cōmitto. Fuit hæc interpretatio HOSTIENSIS, & probatur verissima: nam heres dominus appellatur *l. 3. §. Pomponius*. D. *de minor*. ibi: *Posse patrem quasi heredem*, & insignitum exemplũ extat in *l. de hereditate* 19. §. *pater*. D. *de castrens. pecul.* ibi: *Non tamen vt si heres, vivo filio, vindictam imposuit servo, &c.* hinc fit potuisse olim sic heredem instui quempiam. *Titi, hereditatis meæ dominus esto. l. his verbis* 48 D. *de heredi. inst.* sed dominum bonorum suorum constituit testator, cùm liberam concedit disponendi facultatem, ergo faciet item heredem; vt enim Imperator *in §. penult. instit. de hered. qualit. & differ.* edocet, pro herede gerere, est pro domino gerere; veteres, heredes pro dominis appellarunt. Sic generaliter sumpto textu in *d. c. cum tibi* ratiocinati sumus.

238 Sed si factum singulare, quod præsefert inspicimus, continere privilegium in favorem Clericorum inveniemus: & vt percipiatur faciliùs, non parum iuvabit integram literam registri INNOCENTI. III. *lib. 5. Epistolar. epist. 38. Altisidorens. Episcop.* scriptam supponere: extat in *c. cum tibi* 18. *de verb. sign. lib. 5. Decretal.* iuncta Gloss. Erat vtique indultum Episcopo, vt Clericis ab intestato decedentibus, liberè de illorum bonis disponeret. Hoc vt excluderetur plenissimum indultum. INNOCENT. III. decrevit, ne viderentur deinceps decedere intestati Clerici, qui vltimum elogium in dispositionem alterius conferrent, vtilissima vtique constitutio, cùm non rarò, adhuc suæ mentis compos moriens elinguis iaceat, & agone turbatus, doloreque animæ exeuntis è corpore, quem miris versibus explicuit MARO 4. *Æneid.* de DIDONE loquutus. ibi:

> *Illa graves oculos conata attollere, rursus*
> *Deficit: infixum stridet sub pectore vulnus.*
> *Ter sese attollens, cubitoque innixa levavit:*
> *Ter revoluta toro est: oculisque errantibus alto*
> *Quæsivit Cælo lucem: ingemuitque reperta.*

239 Iam non obstant quæ produbitandi ratione scripsimus in principio, cùm iuris civilis rationem INNOC. III. haud improbet: possemus etiam defendere in arbitrium boni

viri

viri collatam intelligi dispositionem, nullo enim expresso iure impugnabitur,vt advertit CASTILLO *vbi supra n.* 25. Ast,ne à communi sensu discedamus, tutius est,dicere exceptam semper institutionem heredis, vtpotè caput testamenti.

His non opponuntur textus in *l.cum quidam* 24. *&* *l. vnum ex familiâ* 67. D.*de leg.2.* *&* *l.vtrum.* §.*cùm quidam* D.*de reb.dub.* quibus probari solet, vltimam dispositionem posse absolutè in alterius voluntatem conferri, nam non intelliguntur de substantiâ dispositionis, sed de qualitate, vel accessorio,hoc est,de personarum electione,& declaratione,quæ tertij voluntati permitti non inconvenit: notat ANT.GOM.*tom.1.var.c.*12. *n.* 48. SIMON. DE PRET. *de interpr.vltim.volu.lib.1.solu.5.n.5 fol.*27. PEREGRIN. *de Fideicom.art.*33.*n.*57. CASTILLO,*vbi supra n.* 51. *&* 52. Posset etiam hîc agitari quæstio satis difficilis. An si quis heres instituatur,& rogetur certum sibi heredem instituere,huiusce modi onus improbetur: extant celeberrima iura quæ movent dubitationem in *l. filius familias* 114. §. *vt quis heredem* D.*de legat.1.* *&* *l.ex facto* 17.in principio.D.*ad Senat.consf.Trebell.* Satis omnia adeò exaravit PINELVS, *lib* 1. *Select.cap.*1 per totum,vt inutilis sit alia quælibet disceptatio:videndus etiam COSTA, in *c.si pater de testam. lib.* 6. 3. *part.verbo interdum à n.*100. 240

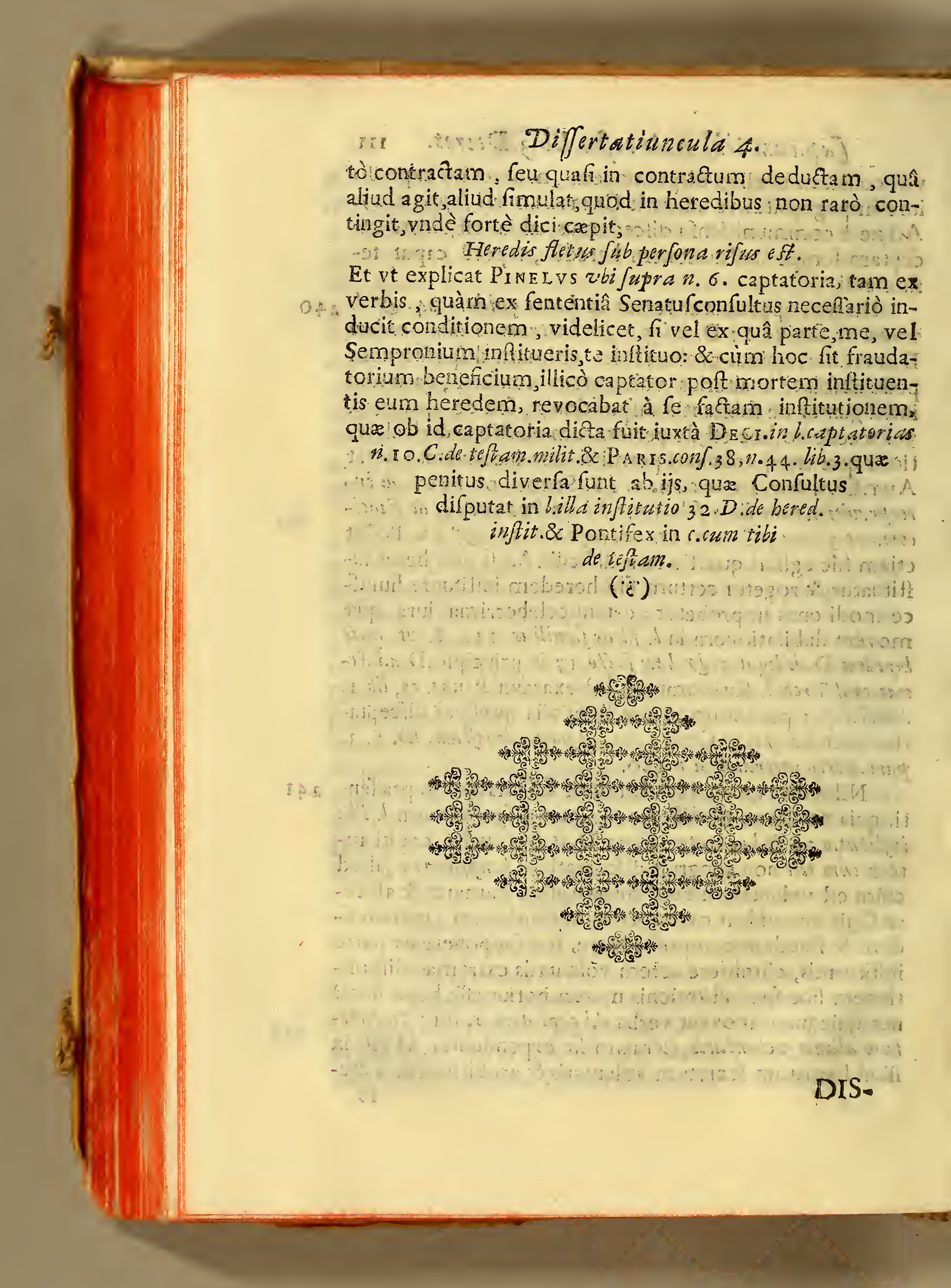
Nihil de captatoriâ institutione disputamus in præsenti, quia notissima est differentia inter dispositionem *l. illa institutio* 32.& *l.captatorias* 70. D.*de here. instit.* capiti autem *cum tibi* non congruit disceptatio *d.l.captatorias*,aliud enim est voluntatem committere,aliud hamare, & allicere. Quis non videat captatoriam institutionem, malam fidem & fraudem comprehendere, seu supponere ex parte instituentis, cōmittere autem voluntatis extremæ dispositionem sine spe institutionis mutuæ,potius esse bonæ fidei? nec quicquam movent verba *d.l.captatorias.* ibi: *In secretum alienæ voluntatis,&c.*nam sic expenduntur, id est, in illud hamatum secretum voluntatis,& ambitionem secre- 241

tò

tò contractam, seu quasi in contractum deductam, quâ aliud agit, aliud simulat, quod in heredibus non raro contingit, vndè fortè dici cæpit;

Heredis fletus sub persona risus est.

Et vt explicat PINELVS *vbi supra n. 6.* captatoria, tam ex verbis, quàm ex sententiâ Senatusconsultus necessariò inducit conditionem, videlicet, si vel ex quâ parte, me, vel Sempronium institueris, te instituo: & cùm hoc sit fraudatorium beneficium, illicò captator post mortem instituentis eum heredem, revocabat à se factam institutionem, quæ ob id captatoria dicta fuit iuxtà DECI. *in l. captatorias n. 10. C. de testam. milit.* & PARIS. *cons. 38, n. 44. lib. 3.* quæ penitus diversa sunt ab ijs, quæ Consultus disputat in *l. illa institutio 32. D. de hered. instit.* & Pontifex in *c. cum tibi de testam.*

DIS-

DISSERTATIVNCVLA V.

THEORIA,

SEV

SPECVLATIO BREVIS,

SED INTEGRA

SELECTIORVM CAPITVM TITVLI XVII.

QVI FILII SINT LEGIT.

LIB. IV. DECRETAL.

Vlla sunt studiorum emolumenta, nisi continua præsit diligentia: nec enim memoria Iurisprudentiæ vnâ, vel aliâ maleatione, sed pluribus clavi instar, figitur. Adhuc lex ipsa non statim omnibus sufficit: labore fovetur ingenium, præstantius fit & nunquã ad summũ pervenitur. Humanæ omnia hæc sunt fragilitatis incommoda, & sciendarum multitudo rerum. Ast cùm scire cupimus, nõ adeò ignoramus, vt desperemus scire; ergo nõ clypeis, thoracibus, & gladijs, sed stylo, velut telo instructi, vigilijs, & pertinaci temporis periodo, cum ipsâ naturali nostrâ oblivionie pugnemus: etsi non prorsus gnari, non tamen

242

men

men penitus ignari erimus. Docere, institutum Præceptoris est: res sanè immensa, gravè pondus, & HERCVLE maius: sed honorificum, vox enim Magistri, discipulo lex, iuxtà VALER.*lib.8.c.vlt. de Pytagora.* Est primum incitamentum discendi, nobilitas Magistri: refert alia IOAN. ANDR. *in titu. de Reg. iur. fol. 254. n. 26.* facilius discentis munus. Primum fortunatus labor concessit, & pro posse meo (ad iuventutis vtilitatem ò vtinam!) adimpleo. Sed dum extraneos auditores vtriusque scientiæ proceres turbatus alloquor, secundum eligo : ecce vtitur eadem disciplinâ, & qui docet, & qui discit. Aliter CLEMENS ALEXAND. *lib.1. stromat. Docens aliquis plus discit*, & AMBROS. *lib.1. Offici. c. 2. vt docendi studio possim discere.* Repetita percurrere post alios, excusat prolixus indagandæ veritatis amor: & vt habetur in *l. 5. C. de officio Recto. provinc. Vbi publica tractatur vtilitas, si minor iudex veritatem investigaverit, nulla maiori irrogatur iniuria*: nullus enim adeò omnia scripsit Doctor, quin relinquat spicas colligendas; non quia ignoret (absit ab hoc opusculo effrænata linguæ licentia, modestiam colo fronte aut ore parum audax) sed quia varium est hominum, sicut & velle, intelligere. Minimus ego omnium ingenio, sed literas amo: otium mihi hoc est, in studijs otiosum non esse: si non nova repeto, fortè nove : denique ratiocinia sunt temporis, & plausibilis otij. Verùm cùm in tenebris scribere oblitarare est: Authorem ipsum lucis humiliter deprecari, prima nostra lex sit; vt ipse Pater luminum, qui vniversorum Principium vnum, & summa Trinitas dicitur,

Qui solus opem, qui summa medendi
iura tenet

Det nobis lucem, vt non invij ad huius tituli interpretationem accedamus vtiliter, intelligentes timorem Domini esse initium sapientiæ.

(***)

PRO-

PROLOGIVM.

Rubricæ pro iure civili duodecim tabularum sumebantur, quasi ius publicum in legum sanctionibus positum significēt, quo spectat PERSIVS *Satyra* 5. ibi: 243

Excepto si quid Masurij rubrica notavit.

Facit ad idem PRVDENTIVS *contra Simach.* 2.

dicant, cur condita sit lex
Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos? quod ferrea fata
Cogunt ad facinus.

Explicuit ADRIAN. TVRNEB. *Adversarior. lib.* 4. *cap.* 5. per totum. Nimis in hoc immorari tædiosum semper, ne dicam inutile, audientibus iudico: aliqua tamen non dicere, & nullâ præfatione rem exponere, nefas, vt susurrat GAIVS, *in l.* 1. D. *de origin. iur.* ecquis probatus miles sese repentè ad arma componit? quis, nisi inauspicatus, mustelam habet? (vt Diogeniano vtar adagio cum ALCIAT. *Emblem.* 127.) Placet ergo hersiscundorum opinio, qui mediam secant viam, vt ex SERVIO refert IACOB. CVIAC. *ad Comment. c. literas de restit. spoliat.* & nec omnia repetere, nec prætermittere. Cedat pro præsenti rubro sequens filiorum & legitimationum divisio brevis.

Qui filij sint legitimi, inscriptio est & corona tituli, symbolum, seu enigma multorum capitum, & Hydræ instar, vno exciso, alia renascuntur; verè HERCVLE indiget. Vt ergo fœliciter decutemus, scire priùs oportet: filios dici naturales legitimos, qui ex iusto matrimonio nascuntur, *c. accessit* 5. *de sponsat. impub. c. fin.* 32. *q.* 4. *c. perlatum qui fili. sint legit. l. filium eum definimus.* D. *de his qui sunt sui, vel alien. iur. l. quia semper* D. *de in ius vocand.* singularis textus, *c. eum olim.* 6. *de Clericis coniugat.* Et vt vno verbo dicam, naturalis legitimus filius ille est, quem simul dant natura, & lex, seu nuptiæ demonstrant, aliàs erit scelus, & piaculum. Nus- 244

quam immortalitatem artificiosè introduxit per filios effusa libido, aut concubinatus: studium nuptiarum totius est humanæ sobolis, inquit Imperator: *novell. 22. de nupt. in præfat. & novell. 23. de rest. & ea, quæ parit. vndecim. mens.* solas nuptias, iterum ait, valentes esse, homines in republicâ facere, quasi nec homines, qui legitimi non sunt. Mirificè DIV. AVGVST. *in tract. de decem. Chord. cap.* 11. *Ad hoc etiam ducitur vxor, nam id etiam tabulæ indicant, vbi scribitur liberorum procreandorum causa, & sermon.* 244. *de tempor* has matrimoniales tabulas vocat, & S. AMBROS. *in cap.* 1. *Lucæ*, stipendia militiæ suæ filios nuptarum appellat.

245 Alij sunt illegitimi naturales tantùm, nati, inquam, ex concubinâ, & soluto & solutâ. Nothi etiam dicuntur, quorum nomen latinè exprimi non posse, testatur IACOB. CVIAC. in *novell.* 12. *vers. secunda pars.* Sed antiqua legum civilium superstitiosa observantia naturales hos filios, noluit esse ex confusâ concupiscentiâ, cùm pater videlicet aliud opus libidinis agit post cognitam concubinam; vt habetur *in Authentico de Trient. & semiss.* §. *consideremus in fine colla* 3. nec eorum nomen Romanæ legislationi dudum erat in studium, nec quælibet circa hoc fuerat humanitas, affirmat IVSTINIAN. *novell.* 89. *quib. mod. natur. efficia. legitim.* in princ. *colla.* 7. prorsus ergo fuerunt incogniti Digestorum tempore, vndè est, filios naturales eos solos à Iurisconsultis appellari, qui ex contubernio nati, vel in servitute concepti ex patre servo, & matre liberâ, *l. vltim.* D. *de his qui sunt sui vel alien. iur.* iunctâ *l. vltim.* D. *de adoption. l. Lucius* 88. §. *fin. vers. Claudius.* ibi: *Quia creditur appellatione filiorum & naturales liberos, id est, in servitute susceptos contineri.* D. *de legat* 2. *l. vltim.* D. *de iur. deliber.* (cui annectẽdus CVIAC. *lib.* 3. *Observ. cap.* 37. qui insuper fugitivam & peregrinam *d. l. vltimam* dicit à titulo, sub quo iacet) *l. cum pater* 77. §. *volo* D. *de leg.* 2. *l.* 3. *C. solut. matr.* multa expendit ANT. FAB. *in Iurispr. Papinia. tit.* 9. *de nupt. princ.* 11. *illat.* 1. adeò inhonesta coniunctio fuit exosa legibus semper, vt melior fuerit conditio servorum, qui ex contubernio filios procrearunt, quàm ingenuo-

genuorum hominum, qui ex concubinatu: nam vt olim CATVLVS

Casta placent Superis.

Et ideò ad Hymenæum loquens in contemptum filiorum inquit: *Quæ tuis careat sacris,*
Non queat dare Præsides
Terra finibus, at queat,
Te volente.

Vndè IOSEPH. SCALIGER. *Nam qui ex non iustis nuptijs concepti sunt, peregrini sunt, quibus nulla erat munerum populi Romani participatio.* Rursus filij ex soluto fortè & solutâ dicebantur spurij, si ex muliere publicâ, & patre incerto, *l.si ex liberâ.C.de suis & legitim.hered.l.spurius.*D.*vndè cognat.l.vulgo concepti.*D.*de stat.homin.* & vulgo quæsiti, ex eâ parte, quâ patrem demonstrare non possunt. *l.*2. *l.Modestinus* D.*vnde cognati*, seu varij, quasi ex vario semine concepti. PALEOT.*de noth.& spur.c.16.n.*8, vel hybridæ, iuxtà illud MARTIAL.*lib.*8.*epigr.*22.

Hybrida sum: si das, Gallice, verba mihi.

Seu si mavis *Ibrida.* Cumulavit plura LEVIN. TORREN. ad HORATIVM.*satyr.*7.*lib.*1.*vers.* 2. vel Manzeres, si ex meretricibus, *c.nisi cum pridem* §. *personæ.de renuntiat. c. per venerabilem in fin.qui fil.sint legitim.* & ibi CVIAC. & ROXAS, *in epitom.success.cap.*1.per totam; erat id facile cognitu, notabantur enim olim meretrices togâ; postquam jus stolæ perdiderant: vndè LVCIANVS per MISSILVM traductorē *fol.* 595. describens adulteram, inquit, *ego enim, cùm viderem hanc, haud quaquam amplius temperantem esse, neque etiam in eo modesto habitu permanere, quo olim ornatū ipsum Pæanensis ille duxerat*: quo respexit VLPIAN. *in l. item.* 15. §. *si quis virgines.* ibi: *Multo minus si meretriciâ veste, &c.* D. *de iniur.* & MARTIAL.*lib.*11.

Coccina famosæ donas, & Ianthina mechæ
Vis dare, quæ meruit munera? mitte togam.

Et QVINT.HORAT.FLAC.*satyra.* 2.*lib.*1.

Quid interest in matronâ, ancillâ pecces ve togatâ.

Et IVVENAL.*satyr*.11.

> *Damnetur, si vis etiam Corfinia; talem*
> *Non sumet damnata togam*:

Verùm oblivio iuris civilis circa filios naturales respectu patris erat, non matris intuitu, cui dicebantur successores. *l si suscepta* 29.§.*de inofficioso*. D. *de inoffic. testam*. huc rescipiunt textus *in l.matris* 4.D. *ad Senat cons. Tertylian l.si qua illustris* 5.*in fine*,C.*eodem titul l si tutelis* 7. D.*de capit. minut l si spurius*. D *vnd cogna*. & similiter *l* 19.*tit*.3. *lib*.1. *Recop*.spurijs enim ibi mater dat originem & vulgo quæsitis *l.eius qui iustum* D.*ad municipal*. ANT.FAB *lib*.9.*Cod.tit*. 30.*defin*.24.*n* 7.*&* 8 videndi ALEX,*in l.ex facto* §*si quis rogatus*.*el* 1.D.*ad Trebell*. ALCIAT *in l.familiæ*. §. 1. *n*. 7. D.*de ver.signi*.SVRD *de alimen*.*tit*.1.*q*.22.*d n*.18.quia naturalis matris partus oculis obiicitur ipsis adhuc tamen civilis parentis encomium IVLIVS PAVLVS aliquando negat *lib*.1 *sentent*.*tit*.10 ibi: *Quia neque servi, neque liberti matrem civilem habere intelliguntur*, quo etiam respexit VLPIAN. *in l*.1.§.*filio*.D.*ad Senat.cons.Orphit*.ibi: *Nec si postea liber factus sit*. Iure tamen canonico filij naturales hi sunt, qui ex illis parentibus nati, qui absque dispensatione Apostolicâ contrahere poterant matrimonium, imò & iure noviori Codicis moderata est pœna *l*.1.*C.de natural liber. in Authentic. sed novo iure C.codẽ titul* circa filios naturales specialiter cõsulendi CVIAC.*in novell*.18.*&* *ad lib*.4.*de feud. tit*.12. *&* *novell*.47.*in paratitla C.denatur.lib.* *&* ANT.FAB.*d.tit de nupt.princ*.2.*illat*.1.per totam ALFONSVS à CARRANZA *de legitim.part. designat.cap*.3.§ 4. *n* 45. vbi plures laudat PALEOT.*de noth.* *&* *spur.c*.35.*&* 36.

247 Illegitimi deinde, alij sunt propriè spurij, qui scilicet nascuntur ex parentibus, quibus absque dispensatione matrimonium est prohibitum, vel omninò adnuptias incapacibus, quales faciunt adulterium, sacrilegium, nefaria coniunctio, incestus:

> *Hæ sunt præcipites furiæ: quibus vtitur ardens*
> *Orcus: & in terram seminat omne scelus*.

Hine

Hinc adulterini, sacrilegi, nefarij incestuosi. VLPIAN. *in frag. tit. 4. de his qui sunt sui:* GAIVS *instit. lib. 1 tit. 4. de matrim. §. si quis.* latè prosequitur IVL. CLAR. *lib. 5. Senten.* TIBER DECIAN. *tom. 2. criminal. lib. 6. cap. 20.* ROXAS *vbi supra cap. 1. & 2.* per totum, GASPAR ANT. THESAVR *in quæstion. forens lib. 1 q. 22.* PETRVS GREGOR. *Syntagmat. iuris univer. p. 2. lib. 10. c. 3.* cuius ea est vniversalis filiorum divisio in gnesios ex coniungio susceptos licito, & nothos, id est, aliundè natos. Plura etiam IOAN. ANDRE. *in tit. de regul. iur. regul. 23. d. n. 6.* PLINI *lib. 16. c. 6.* singulare illud observat, lac fæminæ corrumpi alenti partum adulterinum: memorabile etiam est illud Romanorũ, qui vulgò conceptos scribebant per *S.* & *P.* id est, sine patre insignum notæ, vt *in l. quæsitum.* D. *de testib.* COTTA *in memorabil. verbo. spurius.* PLVTARCH. *problem.* 103. ALEX. ab ALEX. *lib. 5. Dier. genial. c. 5.* Ius canonicum adhuc eorum miseretur *c. cum haberet. De eo qui duxit in matr. quam polluit per adul.* non obstantibus iuris civilis scrupulosis rationibus, aliud enim CHRISTVS, aliud PAPINIANVS, inquit DIV. HIERONYM.

248 Verùm cùm Imperatoribus magna cura fuerit, ingenuis, & legitimis replendi civitatem hominibus; postquã Iulia de adulterijs præcesserat, vt quò impudicitia severiùs puniebatur, eò proclivior ad matrimonia esset animus: postquam Iulia Papia Poppæa, quas Iulias dicit rogationes TACIT. *lib. 3.* de quibus etiam DIO. *lib. 56.* & alia plura in compendio scribit D. MICHAEL GOM. DE LVNA & ARELLANO *in lib. singularium lectionum iuris c. 2. fol. 48.* dum censorio calamo CARRANZAM laudat circa quæstionem *l. non sunt.* D. *de stat. homin.* similiter & lex marita, seu de maritandis ordinibus *l. vnica* D. *vnde vir, & vxor l. 6. in fine.* D. *de iur. patr. l. 7.* C. *de oper. libert.* de quâ HORATIVS *in sæculari carmine.* ibi:

Prolisquè novæ feraci
Lege marita.

Postquam Censoris officium, iuxtà CICERONIS locum *de legibus.* ibi: *Populi ævitates, soboles, familias, pecuniasque censento*

sento Cœlibes esse prohibento. Varios excogitavere legitimandi modos. Per curiæ oblationẽ *l.3.C.de natur.liber.* rescripto Principis *novella.* 74. vel decurionatu, iunctis circunstantijs aliquibus, CVIAC. *ad d. tit, C. de natur. lib.* extraordinario beneficio, & privilegio *l. vltim.* D. *de adoption.* impetrato item iure aureorum anulorum, *Authent. de trient. & semiß. §. quod autem.vers. sed quoniam.colla.3.* vel per dotalia instrumenta *Authe.quib.mod.natural.effic.legitimi. §. reliqui igitur.coll.7.* aut Religionis ingressu, quæ dicitur oblatio curiæ Cœlesti: sic MART. *de success.lega.p.1. q.18. art.9. n. 33. & 34.* FRANC. DE PONT. *cons.16.* per totum HYPOLIT. *in rubric. de fideiussor.* COVAR. *in epitom. sponsal. lib.2. c. 8.§.7. sub n.4.* RODERIC. XVAR *allega.25.* per totam. Denique per subsequens matrimonium *l divi.l. iubemus. l.cum quis. C.de natural. liber.c.tanta. hoc titul.* explicat post multos doctissimus BASIL. *de Matrim.lib. 11.cap.1. à n.5.* adiiciens à Pontificibus in ampliori formâ observatum: hæc inter alias legitimationes præexcellens est, quâ cõcubinatus extinguitur, pellicatus interijt, & à profundo inhonestæ libidinis voluptatum carnalium gurgite revocantur homines. Vtiliter S. CHRISOSTOM. *homil. quales ducendæ sunt vxores. tom. 6.* quærit *Quæ igitur fuit causa coniugij, & cur illud datum est divinitus? audi Paulum dicentem, ad vitandas autem scortationes quisque suam vxorem habeat, non dixit, vt evitetur paupertas, & parentur divitiæ: sed quid? vt scortationem evitemus, & moderemur concupiscentiam.* Matrimoniũ verè medicina est ad reprimendos eorum mores, qui in libidine concubinatus, tanquam fervens aqua ebulliunt, vt vtar verbis DIV. AVGVST. *lib.1.confess.cap.11.* si quidem punitos iam patres, dum filios vident illegitimitatis nævo notatos, rescipicentes honorat, quin necessaria iam sit oblivionis pœna, nec alimentorum denegatio; tribuat illis convenientia pater, nam licet legum contemptor, & impius, tamen pater est, vt colligit IVSTINI. *in Authent. de iniust. & nefar. nupt. §.si vero. coll. 2.* & illegitimi, licet ex stupro nati libero lectulo, & vulgivagâ venere, tamen filij sunt: di-

xisse necesse fuit, nam cui pater populus rectè convenit moderni cuiusdam Poëtæ versus.

Te simul ac vidi cæpi nescire quid esses.

Hoc autem non est illegitimum, seu spurium esse verè sine patre, sed sine iure: ecquis dicet patrem nullum, quia ignotum? vndè inter se collatis signis dissertantes CARRANZAM, & ARELLANVM, vt vltimus hic fatetur *lib. singular. lectio. iur fol. 71. q. 3.* & vsque ad extremam ingeniorum, & virium defectionem compugnantes, vt gallos gallinaceos sine vtilitate, miror, ne reprehendam: cùm vterque verus sit. CARRANZA vir doctissimus spurijs negat patrem, iure civili inspecto. ARELLANVS inter Aulicos Minervæ primores scriptus spuriorum, inquit, patres ius civile supponit sed omittit; hoc nugas sapit, nam non esse iure civili, idem est, ac omitti: supponit patrē civilis ratio, ne à naturali prorsus dicedat: omittit, ne honores humani, & positivi iuris tribuat ijs, quos damnat: ergo in re facili, & vtraque consentaneâ principijs iurisperitiæ dissentire ab alio, & cum ipso digladiari nil aliud est, quàm HOMERI suscitare carmen.

Vndique communi sævitur Marte, parique
Victusque, victorque cadunt fato.

PARS I.

EXPOSITIONEM CONTINET CAPITVM CONQVÆSTVS I. CAVSAM IV. TANTA EST VIS VI.

PRoposita fuit ALEXANDRO III. *in c. conquæstus* 1. sequens quæstio. Quidam HORTENTIVS nomine duxit vxorem filiam PETRI, & cùm paternam hereditatem vxoris nomine petiisset, conatur ex adverso RODERICVS frater PETRI eam exheredari, eo nixus fundamine, quòd nasceretur ante quam mater illius PETRO nuberet, ideòque ex concubinatu

249

tu, seu pellicatu Pontifex legitimam prolem iudicat: rationem reddit, *in c. tanta est vis*, quia videlicet, subsecuto cum concubinâ matrimonio, naturales filij legitimi fiũt, secùs spurij seu ex adulterio nati, de quib⁹ idem in *c. causam* 4. Depromo ergo similiter conclusionem.

Naturales filij ex soluto & solutâ geniti legitimantur per subsequens matrimonium, secùs spurij, adulterini.

250 FAvent huic decisioni *l. divi Constantini. l. iubemus. l. cũ quis. C. de natural liber. l. vltim.* D. *de natal. restit.* per legitimum argumentum. *§. fin. instit. de nupt. novell. 74. novell. 78. Authenti. de trient. & semis. colla. 3. §. quibus instit. de heredit at. quæ ab intest. l 1. tit. 13. l. 2. tit. 15. p. 4. l. 10. tit. 8. lib. 5. Recopilat.* exornãt *DD. in l. generaliter. §. cum autem. C. de instit. & subst.* specialiter ABBAS *in c. innotuit, & c. cùm in cunctis. de elect.* FACHIN, *lib. 3. Controv cap. 50.* COVAR. *de Sponsalib. 2. p. c. 8. §. 2.* ANT GOM. *in l. 9. Tauri. à n. 55.* ANT. GABRIEL. *lib. 7. Commun. opini. tit. de legitim. conclu. 1.* FVSSAR. *de Substi ut rubric. de substit. fideicom. q. 409.* PETR. GREGOR. *3. syntagm. lib. 45. c. 6,* ALEX. TRENTACIN. *Variar. resol. lib. 1. titul. de legitim.* PEREGRIN. *de Fideicomm. artic. 24.* PASCALIS *de Virib. patr. potest. 2. p. c. 4. à n. 54. ad. 100.* BERNARD. GRÆVEVS, *lib. 2. conclus. 124,* PETR. BARBOS *in Rubric. solut. matr. 2. p. n. 109.* ANT, MEREND. *lib. 4. Controver. c. 17.* SARMIENTO, *lib. 1. Selectar. c. 5. 6. & 7.* MENCHAC. *vsu frequent. lib. 3. c. 42.* AZOR. *Instit. moral. p. 2. lib. 2. c. 13.* MOLIN. *de Primogen. lib. 3. c. 1. à n. 6.* STEPHAN. GRACIAN. *Disceptat. forent. tom. 1. c. 83.* MENOCH. *de Præsumpt. lib. 4. præsumpt. 81. & remed. 1. adipisc. n. 42.* SVRD. *de Aliment. tit. 1. q. 3. n. 102.* IACOB.

CV-

CVIAC. *ad hunc titulum* ANT. FAB. *vbi supra*. BASIL. LEGIO *de Matr. lib.* 11. Domin. D. IOAN. DE SOLORZ, *tom.* 2. *de iur. Indiar. lib.* 2. *c.* 17. D. FRANC. DE AMAIA. *lib.* 1. *Observ cap.* 4.

251 Bella movent. I. textus in *l. in bello* 12. § *facti*. D. *de capt, & postlim. rever. l.* 31 D. *de regul. iur. l. vnica C. de rapt. virgin.* facta pro infectis nunquam haberi, aut transitoria esse, *l. fabriles* 6. D. *de oper. libert. l. cum heredes* 23. D. *de acquir. possess.* quæ ratio movit Consultum *l. hereditas* 34. *l. si quis* 23. D. *de hered. instit.* adstipulatur HORAT. *lib.* 3. *Carmin. Ode.* 29. vbi de IOVE loquens proclamat:

Non tamen irritum
Quodcunque retrò est, efficiet, neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.

Sed HORTENSI vxor de facto nata est ex concubinâ, ergo naturalis tantum filia semper erit; quin, sequuto matrimonio, possit, mediante fictione, abstergere maculam illegitimitatis, cùm sit facti infamiâ notata, & quod ab initio non subsistit, tractu temporis non convalescat. *l. quod ab initio* 251. D *de regu. iur. l.* 1. in principio. D. *de regul. Catonia. c. auditis* 29. *de electión.*

252 Confirmatur, & quidem subtiliter. Filij nativitas, & legitimatio adeò per se subsistunt, vt facilius sit, sinè patre natum fateri filium legitimum, quàm à patre genitum, si principijs obviare fictionis necessum est: ergo nulla iuris disciplina concedit, natum ex concubinâ tempore certo aliter haberi, cum præiudicio fictionis, quæ nunquam respicit ad factum: antecedens probatur: nam si vir, & vxor ab hostibus capti suscipiant ibi filium: dein, pater captivus decedat, mater revertatur, postliminio gaudet, *l.* 1. *C. de postlim. revc.* & legitimus sinè patre filius dicitur, quia lex Corneiia primâ horâ captivitatis, seu præambulâ patrem mortuum fingit. § *si ab hostibus instit. quib. mod. ius patr. potest. solvitur* quin tempus illud conceptionis, vtpotè quid facti, trahatur ad civitatem fictionis curru; ergo nec nativitas filij naturalis seu conceptionis tempus translatitiâ poterit retrò fictio-

ne iuvari, cùm tempus trahi, aut retrotrahi, possibile non sit: vt pluribus exornat CVIAC. *lib.1. definit. Papinian. ad l. hereditas* 34. D. *de hered. insti.* ANT. FABER. *lib.15. Coniectu. c.17* & Præceptor meus Dom. MELCHIOR. DE VALENT. *ad titul. de acquir. here. lib.3. illustr. quæstio. cap.1. à n.25.* imò filius hic, dissolutis captivitate nuptijs, *l.1.* D. *de divort. l. sed si mors* 13. §.1. D. *de donat. inte. l. res vxoris* 24. C. *eodem tit. l.5.* D. *de bon. damna.* natus & conceptus est, cùm enim captivitas morti assimiletur. *l. cum hic status* 32. §. *si donator.* D. *de donat. inte. vir. & vxor. l. servitutem* 209. D. *de regul. iur.* societas autem quælibet, etsi in perpetuum contracta, morte dissolvatur. *l. 1. l.4. §.1, l. verum est* 63. §. *vltim. l. actione* 65. § *morte.* D. *pro socio*, & matrimonium captivitate dissolvi oportet, iure illo civili inspecto *l. cum duæ* 14. *l. non vt à patre* 8. D. *de capt. & postli. rev. l.1.* D. *de divort.* vt saltim possit nubere, etsi pœnis disidij teneatur. *l. vxores* 9. D *de divort.* vno excepto casu nuptiarum patroni & libertæ propter reverentiam illi debitam. *l. in eo iure* 45. §. *vltim.* D. *de rit. nupt.* consulendus ANT. FAB. *in iurisprudent. Papini. tit. 9. princ.* 11. *illat.* 15. & eruditè satis plura observat. Dom. D. FRANC. DE AMAIA. Salmanticensis sapientissimus Antecessor *lib.2. Observ. cap.1.* per totum.

253 Pungit II. conclusionem ratio, quâ iure civili inducta hæc legitimatio est, videlicet transitus concubinatus ad matrimonium, de re penè simili eo tempore apud ethnicos *l. item legato* 47. §. *parvi autẽ refert.* D. *de legat* 3. *l. in liberæ* 24. D. *de rit. nupt.* concubinatus enim etiam per legem nomen assumpsit *l. in concubinatu* 3. D. *de concubin. l.1. C. eodem tit.* concubina vxorem imitabatur, vt ait IVLIA. *novell.* 18. & lege Iulia de adulterijs tenebatur. *l. si vxor.* D. *ad leg. Iul. de adult.* filio quasi noverca erat, vt eam non posset vxorem ducere *l.2. C. de incest. nupt.* fuit semimatrimoniũ societas concubinæ, *l. si qua C. ad Orphician.* notat IACOB. CVIAC. *in Paratitl. C. de concub.* fuit seminupta, vt idem CVIAC. *in latiori commento tituli prædicti*; erat quædam legitima intemperantia, & veluti legitimum vitium, & sicut nu-

ptias indubitatus affectus facit *l. nuptias* D. *de reg. iur.* concubinatum sola animi destinatio *l. concubinam* 4. D. *de concu bin.* ideò CONSTANTINVS in *l. divi.* C. *de natur. liber.* incipit *Super ingenuis concubinis ducendis vxoribus*, atqui hæc omnia cessant iure canonico, cùm vsus concubinarum sit æquè omnibus prohibitus *c. audite* 34. *dist. c. nemo, c. dicat, c. meretrices* 32. *q.* 4. *c. non mæchaberis* 32. *q.* 6. ex DIV. PAVLO *ad Galat. cap.* 5. *&* *ad Chorint.* 1. *cap.* 5. & ex Concil. Triden. *c.* 8. *sess.* 24. *de reform.* adeò, vt contrarium asserere, sit hæreticum *clemen, ad nostram. de hæretic.* plura congerit PETR. GREG. *Syntagm. iuris vnive. p.* 2. *lib.* 10. *c.* 1. ergo, iure canonico inspecto, causa originis huius legitimationis cessat, & consequenter consequentia non subsistet.

III. vt filius naturalis efficiatur legitimus, cõsensus illius interveniat oportet, cùm statim appareat suus *l. inviti* D. *de his qui sunt sui vel alien. iur. l. vltim.* D. *de adoption. Authent. quib. mod. effic. legitim.* §. *generaliter* insuper, & nuptialia seu dotalia instrumenta ad legitimitatem requiruntur, etsi rationem matrimonij non intrant, dotes enim celebrant nuptiæ, nuptias autem dotes nõ faciunt, sed coniunctorum affectus: advertit IVSTINIAN. *in Authent de trient. &* *semiss.* §. *sed nec vsque coll.* 3. Dotalium hæc instrumẽtorum confectio nõ sine iustâ causâ desideratur, nã cũ antiquis promulgatum esset legibus, vt nuptiæ etiam extra dotalia documenta ex solo affectu subsisterent, rataeque essent, falsatis contractibus, ex hoc Respublica completa fuit, cùm introeuntes sine periculo testes mentientes deponerent, quia vir vocabat dominam cohærentẽ, & illa illũ similiter nominabat, matrimonium sub falsâ lege velatum credebatur, vt pluribus alijs verbis se id invenisse latens periculũ testatur IVSTINIAN. *in Authentic. quib. mod. natura. effic. legitim.* §. *illud quoque. coll.* 6. ergo non ex vi matrimonij legitimatio filijs naturalibus obvenit, sed aliundè.

254

Vt celebris hæc in theoriâ disputatio luce donetur, & difficultates, quæ occurrunt penitus intelligantur, & affetamus, vt diluamus; ponendum est, legitimationem per sub-

255

ſequens matrimonium includere fictionem à iure introductam, quâ habetur, quaſi ex legitimo matrimonio natus, qui non ita fuit natus: retrotrahitur itaque legis poteſtas ad tẽpus conceptionis, & ſignificant verba *d. c. tanta.* ibi: *legitimi habeantur*, quæ fictionem præſeferunt *l. in iure ciuili.* 160 D. *de regul iur. l. iure civili.* D *de condit, & demonſtr* & regulare eſt, in legitimationibus intervenire fictionem *l.* 2. *C. de iur. aur. anul.* ibi. *imaginem, non ſtatũ legitimitatis præſtat l. qui in prouincia* 57. §. *divus* ibi: *perinde, ac ſi legitimi concepti fuiſſent* D. *de rit. nuptia.* Hinc fit ad legitimationem perſubſequens matrimonium, filium requiri genitum ex ſoluto, & ſolutâ, vt fictio retrotractiva, quæ extrema poſcit habilia, operari queat *l. bonorum* D. *rem. rat. haber. l.* 1. D. *de appell. recip.*

256 Statim ſeſe offert dubium illud non inſubtile, ſine cuius enodatione periclitaretur huius primæ partis veritas, & reſolutio. An, ſcilicet, ſufficiat tempore nativitatis filij, habilitas patris & matris ad contrahendum, an tempore conceptionis præciſa ſit. Minus diligenter ab interpretibus diſcuſſum id invenio, in puncto iuris. Prædixerat BASIL. LEGION. *lib.* 11. *de matri. cap.* 3. *n.* 1. & adhuc diminutè ſcripſit, ego autem, quia ipſe tacuit plurima in hâc re ſcitu digna, ne fortè in alienam ſegetem meſſim mitteret, non perfunctoriè, aut obſcurè inquiram, & in re tritâ non vulgaria admodum proferam. Affirmãt plures, ſat eſſe vel vno, vel alio tempore habile eſſe extremũ, provt filio magis proſſit, argumento *l ſervorum.* §. *ingenui. l. qui in vtero.* D. *de ſtat. homin.* §. *ſed ſi quis. inſtit. de ingen.* & expreſſius huius ſententiæ fundamentum exeritur *ex l. nuper. C. de natural. liber. verſ generaliter*, quæ in terminis huius quæſtionis favorem reſpicit filiorum: defendunt BASILIVS *vbi ſupra* MOLIN. Theolog. *de iuſt, & iur. tr.* 2. *diſp.* 182. plures laudati à CENEDO *collec.* 98. *n.* 6. item à FVSSARIO *de ſubſti q.* 409. *n.* 106. SANCHEZ *de matrimo. lib.* 8. *diſp.* 7. *n.* 19. FACHINE *lib.* 3. *controv. c.* 50. & alij, quos in vnum congeſſit numerum ANT. IOAN FAXARDO *in tractat de legitimat. per ſubſequens. matri. n.* 23. *& iterum n.* 45.

Li-

Licet prædicta opinio tot claris Doctorum roborata nominibus sit frequentior, quia magis in æquitatem inclinat, iuris tamen cogente ratione, verius iudico, dicere, tempore conceptionis præcisè habilitatem extremi prærequiri: habet etiam hæc sententia non infimæ notæ patronos. FRANCISC. SARMIENT. *lib* 1. *Selectar. c.* 5. CINVM & PAVL. *in l. cum ex libera. C. de suis. & legitim. hered.* BALD. & ALVERIC. *in l. Paulus.* D. *de stat. homin* SALYCET. *in l. & si contra. C. de nupt.* ANT. DE ROSSEL. *in tract. de legitimat. col.* 9. *&* 8. MAIOL. *de Irregularit. lib* 1. *c.* 4. quos refert, & sequitur NICOL. GARCIA *de Benefic.* 7. *p. c.* 2. *à n* 36. PASCHAL. *de virib. patr. par.* 2. *c.* 4. *n.* 73. vbi dicit communem, sed sibi contrarius est, dum in aliam opinionem fertur: GASPAR ANT. THESAVR. *in quæst Forensib. lib.* 1. *q.* 22. *n.* 18. vbi benè considerat hos ex damnato coitu filios, vt sint prohibiti in *d. c. tanta.* ARETIN. RIP. IOAN. ANDR. ANT. DE BVTR. ZABARELA, ARCHIDIACON. NICOL. DE VBALDIS, quos laudat, & sequitur VICENTIVS FVSSAR. *de Substitut. tract. de fideicommißar. substit. q.* 409 *à n.* 107. quæ movent fundamenta, sequentia sunt. 257

I. desumitur ex antiquo Digestorum iure, quo iam tempus conceptionis ad legitimitatem prolis inspici oportuit *l Paulus.* D. *de stat. homin. l. etsi contra* 6. *C. de nupt.* quam expendo. ibi: *Et ideò postea liberos susceptos, natosque*, quasi diceret GORDIANVS, imò dicit, non sufficere, vt legitimus sit filius Proconsulis, subsequi matrimonium extra provinciam tempore nativitatis, nisi & susceptus, natusque sit ex subsequentibus nuptijs: vndè BASIL. LEGION. *d. lib.* 11. *c.* 3. *n.* 4. non benè conficit argumentum huius legis, & dum illegitimum dicit filium Proconsulis conceptum in provinciâ, quia susceptus fuit ex fœminâ, cum quâ matrimonium esse non poterat, & legitimari subsecuto, seu confirmato matrimonio, PAVLI Iurisconsulti, & illius interpretis GORDIANI mentem destruit, & sententiam, quæ relucet in causali illâ, *& ideò postea liberos susceptos, &c.* obnubilat. 258

Confirmatur ex noviori iure civili *in Authentic. de trient.* 259

trient. & semiss.§.quod autem vers. sed quoniam colla. 3. vbi statutum est, filios ancillæ, vt possint legitimi fieri, ius aureorum anulorum impetraturos à Principe, quod vltimâ cõstitutione emendatum est *in Authent. vt liberti de cæter. aureo non indig.anul.§ si quis autem coll.*6. vt ex vi manumissionis, & natalibus restituti, & ingenui haberentur similiter ex ancillâ nati, subsequuto matrimonio Sed hæc Principum indulgentia, vt quid, nisi vt obliteretur memoria servitutis? *l.2.C.de iur.aur.anul.*& liberti iam ex tunc præ nomine vterentur, quo caruere servi, vt exornat LEVIN. TORRENS.*in Comment.Q.Horat.Flac.satyr.5.lib.*2.ad illum versum

gaudent prænomine molles
auriculæ.

Ergo vt à conceptionis tempore ingenuus habeatur filius. Tunc sic. Subsecuto matrimonio, ancillâ & filijs vernis manumissis à patre, quid rogo obstaret legitimitati, ni conceptionis tempus obstaret? cùm adhuc natum, matrimonio sequuto, antea tamen conceptum, sine restitutione nataliũ, vel aureorum anulorum impetratione ingenuum nemo diceret? Imperator non dicit. Conceptionis ergo tempus nunquam contemnitur in legitimatione, nunquam non requiritur.

260 II. cogit me natura ipsius fictionis, ab hîc non decedere opinione, esset vtique retrotractio destituta termino ad quem saltim potentialiter habili, cùm inconveniens & indecens sit, adulteram, mortuo marito si pariat, posse efficere, conceptum non fuisse adulterinum, qui incepit, & legitimari filium adulterio maculatum: nec tanta est vis subsecuti, vt prioris violati matrimonij culpa obliviscatur, cùm semel audita crimina indiscussa manere non possint *l.crimina.2.de collusſ.deteg.*& præcipuè adulteria *c.fin. de eo qui duxit in matrim.quam poll.per adult.* ibi: *Cæterum tolerari non debet, si prius vel postea dum vixerit vxor ipsius, illam adulterio polluisset:* ecquis patiatur, nasci filiũ non adulterinum ex matre adulterâ effectâ in conceptione prædi-

ǁti

ſti filij?(ſeu venefica nam QVINTILIAN.refert CATONEM dicere ſol tum nullam adulteram non etiam veneficam eſſe)quis filium legitimitatis beneficio iuvari,matrem autem propter illiûs conceptionem virgis cædi , & mutilari? vt de Ægyptijs tradit DIODORVS SICVLVS *lib.* 1.*Bibliothecæ*:& ludibrijs omnibus exponi,ſeu molli lanâ coronari, vt ÆLIANVS *lib.* 12. & alias ſuſtinere pœnas , quas cumulavit noviſſimè NOVARINVS *de Nuptial. aquis lib. 6. c.*10.*&* *c.* 11. Quis incertitudinem, & confuſionẽ prolis non timeat ? & turbationem ſanguinis, quo paſcuntur in adulterio concepti?quis non doleat nuptiarum antecedentium inquinationem;vt HORAT.*Ode 6* ibi:

Fecundæ culpæ ſæcula nuptias
Primum inquinavere & genus,& domos

Si mutuo ſe expellunt & actus ille primus adulterij, & matrimonij ſecundus contractus , quo modo illos vniat fictio legitimationis?cùm hæc fingat ab initio coitum matrimonialem,vt ait SOCIN.in *l.Gallus.* § *ſi eius n.*4.D.*de liber. & poſthum.*PASCHAL.*de Virib.patr.poteſtat.p.*2. *c.*4.*n.* 57. *&* 58.meliùs dixerint,eſſe matrimonialem.

III. fortiſſimè ſic argumentor.Si filij concepti tempore prohibito. V.C. adulterini nati tempore habili per ſubſequens poſſent ligitimari contractum matrimonij ſequeretur ſpurios poſſe legitimari,vel ſi mavis dicere *Spurcos*,id eſt,obſcœnos, impuros,lutulentos, & fætidos : huius etiam vocis meminit HORAT.*ſatyr.*5.ibi: 261

Vt nec tegam ſpurco Damæ latus.

Quod ALEXAND.III.expreſſè negat in *d. c.tanta* 6. extremum ergo conceptionis præinſpici oportet;antecedens patet, cùm tempore nativitatis, vel poſſit vxor adultera eſſe ſine viro vidua,& conſanguinea cum diſpenſatione:ne igitur ſpurium legitimari contingat,tempus conceptionis firmiter,& vt directus ſcopus vnus, fictionis retrotractivæ intuendum eſt.

Dices, conceptum tempore prohibito filium , natum verò habili non eſſe ſpurium,ſed naturalem. Id convincitur 262

tur ex verbis ALEXAND.III.in *d. c.tanta*; non enim aliud considerat, ut filius habeatur spurius, quàm prohibitionem matrimonij, tempore conceptionis, & copulæ. ibi: *Si autem vir, vivente vxore sua, aliam cognoverit, & ex eâ prolem susceperit, licet post mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius.* Et quid illud est, vt affirmemus subsequens matrimonium legitimare filios in adulterio conceptos iure naturali odiosos & turpes, quia nati sint tempore habili? cùm tempus conceptionis, vel excludat filios à scelere parentum, vel maculet, iuxtà illud OVIDI 4. *Metamorphos.*

Quod viret in folijs venit à radicibus humor,
Et patrum in filios abeunt cum semine mores.

Cap. si habes 24. *q.*3. ibi: *Quidquid postea quàm eum genuit peccati pater eius admiserit, vbi particeps ipse non fuit nemo ambigit, c. quæris* 129. *de consecrat. dist* 4. *l* 6. *tit.* 27. *p.* 2. ibi: *Pero esto no se entiende con los fijos, que huviessen fecho antes que errassen. l. ex facto* 17. §. *ex facto.* ibi: *Conceptos quidem ante deportationẽ, licet postea edantur, efficere, vt conditio deficiat, &c.* D *ad Trebell.* elegans est in hâc re PAPIN. in *l filiã* 9. D. *de Senator.* Rursus, vt adulterinus partus iudicetur, numeratio taliter fit, vt conceptionis præcisè tempus inquiramus. *l. filium cum definimus.* D. *de his qui sunt sui vel alien. iur.* iuncto CARRANZ. *de Legitim part. designat. cap.* 9. *à n.* 40. & FARINAC. *de Delict. carn. q.* 142, *n* 111. & 112. ergo tempus conceptionis maculam iniicit proli adulteræ mulieris, non nativitas, quâ nec aboletur memoria adulterij, imò probatur: nec incipit, imò detegitur: erit ne iustum matronam dici mulierem, eo actu & prole, quâ adultera facta est? cùm adhuc inter cæcos illos Sapientes, matronam solum dixissent, cui torus in pretio? vndè OVID. 6. *fastor.*

Si torus in pretio est, dicar matrona tonantis.

Facit illud PLAVTI. *Ego illum mortuum iudico, cui quidem perijt pudor,* quem nescio quis ille, qui aptissimè vocat colorem virtutis.

263 Desumo etiam argumentum à *c. ex tenore* 14. *qui filij*

lij sint legitim. vbi INNOC. III. prolem à principio in rei veritate prohibitam, vt ex matrimonio legitimè celebrato in facie Ecclesiæ declaret legitimam, detecto impedimento, & matrimonio dissoluto, recurrit ad bonam fidem matris tempore conceptionis: quia saltim in vno ex parentibus principium necessarium est ad legitimationem per matrimonium putativum (vt infra *in 2. parte* discutiemus) ergo sentit INNOC. III. conceptionis tempus indistinctè impedire, vel prodesse: aliàs nativitas cur noceat, vel sufficiat, quo matris peccatum iam non est copulâ consumatũ, quam conceptio sequitur? cur ergo patiatur ALEXAND. III. decisio contrariam opinionem? cum adhuc ex legitimâ vxore filium susceptum, illegitimum CLEMENS III. appellet, in singulari casu *c. literas 14. de filijs præsbyt.* quia ex illicito coitu nascitur, qui à patre communi consensu castitatẽ promittente & ad sacerdotiũ promoto gignitur: facit textus *in c. causam 4.* ibi: *Quia non potuit esse vxor, quæ viri sui torũ maculans, alij dũ ille viveret, copulare præsumpsit. hoc titul. c. fin. de eo qui dux in matr. quam poll. d. c. tanta.* ibi: *Cognoverit, & ex eâ prolem susceperit*, id est, conceperit, vt colligitur *ex l. ex facto 17. §. ex facto.* ibi: *In insulâ liberos susceperat.* Infra probabimus.

Nec vnum est iuris canonici fragmentum circa conceptionis tempus, sed plura, quæ denotant Pontificum decisiones eò tendere, vt significent, omninò salvum futurum ad legitimitatem prolis *c. cum inter 2.* ibi: *Et qui concepti fuerant ante latam sententiam. c. quod nobis. 9.* ibi: *generati fuerint. Qui fil. sint legit. c. ad præsentiam 2.* ibi: *Quod memoratus R. sit in sacerdotio genitus. c. ad extirpandas. 11.* ibi: *sive geniti sint in sacerdotio, sive non. c. literas. 14.* ibi: *In sacerdotio genitus de vxore legitimâ natus, & conceptus. De filijs præsbyt. c. cum olim 6.* ibi: *In sacerdotio suscepisset. De cleric. coniugat.* 264

Præterea, favor & benignitas induxit, à veritate recedere in computatione temporis circa libertatem, ad eruẽdum à servitute filium, vt inquit CVIAC. *ad Paul. lib. 4. sent. tit. 24. §. 2. & §. sed si quis instit. de ingen.* & probat 265

verbum *placuit*:& sic VLPIANVS, mero & vero iure inspe-cto, contrarium resolvit *in fragment.tit.5.§.in his & in l.3.§.fin.D.de suis.& legi.hered.*& NERATIVS, in *l. eius 9.D.ad municipal* & Imperator *in l.partum.7.C.de rei vindic.& in l.4.tit.2.lib.3.in C.Theodosia.*Sed in his, quæ respiciunt matrimonialem causam, à severitate recedendum non est *c. fin.de transact.* ergo cùm in legitimatione duo sint coniũgenda extrema, quorum vnum habilitatem ad matrimonium includit, aliud ipsum iam contractum, talia sunt considerandа tempora, in quibus si verè contigisset filij legitimati susceptio, non læderetur honor sacramenti : conceptionis ergo tẽpus perscrutatur, à quo formatus venit partus, vt pluribus exornat CARRANZ.*vbi supra cap.1.§.1.á n.1.*non nativitas, cùm posset filius, execto ventre, & mortuâ matre, suscipi in lucem, licet non dicatur tunc mater peperisse: iuxtà illud IVLI PAVLI *lib.4.sent. tit. 9. aborsus vel abactus venter partum efficere non videtur.* & MARTIAL. *epigram.12.in amph.*ibi:

> *Exilijt partus miseræ de vulnere matris.*
> *O Lucina ferox! hoc peperisse fuit?*

266 Favet etiam nostræ opinioni quæstionis illius resolutio: an filij conditionem patris, an matris insequantur? quâ cavetur, legitimos patrem respicere *l. cum legitimæ. 19.D. de stat.homin.Vlpian.in fragment.tit. 5. §. ex cive* & saltim quo ad honores, res sine cõtroversia ferè est *l eos.22.l.exẽplo.36.l.nullus 44.C.de Decurion.lib.10. l.1.§.qui ex duobus D.ad municip.l. 2.tit.21.p.4.l. Senatoris 6.l. liberos 10.D. de Senator.*pleno calamo, & eruditè satis CARRANZ.*vbi supra cap.3.§.3.á n. 4.* & cùm legitimatio sit non minimus honor filiorum, scitè PAVLVS *in l. quia semper 5. D. de in ius voca.Pater is est* (inquit)*quem nuptiæ demonstrant*, quasi alius non dicatur filius honore præditus legitimitatis, nisi ex nuptijs procreatus; sed quisque sit pater in instanti cõceptionis, ergo vt vel infecta proles, vel non prohibita fuerit, ad illud instans recurremus, non ad nativitatem à quâ iam pater abstinet : & soli matri est filius onerosus,

do-

doloroſus & laborioſus *l. aſſiduis C. qui potior c. fin. de cõverſ. infidel.* cur tempus iam impertinens revocabimus memoriæ ad legitimationẽ? cùm nuptiæ, conſiderato illo prohibitionis momẽto, ſi fiant, & fieri fingeremus, nõ matrimoniũ, ſed adminus, contubernium dicerentur: vt ad contemptum ſignificandum ſcripſit Pontifex *in c. ſane ſacerdos* 4. *de clericis coniugatis*.

Veritatis maxima vis eſt, impellit tandem, & quaſi per feneſtrã ſaltim, detegit animi affectum, adhuc eorum qui diſſimulant; & vt Traxicus, in *Troad. veritas nunquam latet* cùm enim perlegerem eruditiſſimi BASILI LEGIONENSIS opus *d. lib.* 11. *cap.* 3. *n.* 2. inveni, illus opinionem de tempore nativitatis mitigari ab ipſo. ibi: *illud addendum eſt, id derivari ex ſpeciali iuris diſpoſitione, non vero ex ſupra dictâ fictione iuris, cùm ſi matrimoniũ trãsferatur ad tempus, quod ius fingit, eo tempore non poſſet ſtare matrimonium ante ſuſceptam prolem, quare novâ diſpoſitione opus fuit ſupra generalem.* Quis non videat ſubterfugiũ? cùm de quæſtione iuris quæſtio eſt, mediâ retrotractione, aliud ſpeciale fingere, quod non eſt, nec invenitur à Pontificibus expreſſum: duo item ſpecialia non facilè ſimul admittuntur *l. cum poſt* §. *gener. D. de iur. dot. l.* 1. *C. de dot. promiſſion.* Dein, ſi ex ſpeciali iuris diſpoſitione id fieret, & nõ mediâ fictione, neceſſarium non erit habilitatem extremorum inquirere, nec tempus conceptionis, medium, aut nativitatis examinare: præter quam ipſe BASIL. *d. lib.* 11. *c.* 2. *n.* 4. ad fictionem recurrit retrotractionis. COVARR. etiam *de matrim.* 2. *p. cap* 8. §. 2. *n.* 2. perpendens ſententiam FRANC. SARMIENT. *cuius*, inquit, *rationibus ingenuè fateor me dubiũ eſſe, an & hæc communis opinio vera ſit*, quod vnicum fuit NICOL. GARCIÆ 7. *p. de benefic. c.* 2. *n.* 36. fundamentum, vt ab opinione Præſulis recederet. His ergo duobus teſtibus, ſibi ipſis quaſi in affectu cõtrarijs, cur non veriſſimam iudicẽ doctrinam hucuſque traditam? cuius fundamenta ſatis eſſe in ſpeciẽ probabilia, ipſe iterum fatetur BASIL. *vbi ſupra n.* 3. & PASCHALIS *de virib. patr. poteſt. p.* 2. *c.* 4. & *ſi n.* 94. aſſentiatur contra-

267

riæ opinioni, post tamen dissentit in pluribus & *n.70.* dixerat *secundo requiritur; quod tempore, quo fuerunt filij concepti legitimū inter parentes matrimonium absque vllo canonico impedimento contrahi potuerit: vt expreßè cavetur in d. c. tanta.*

268 Copiosior vindemia erit, quæ ex resolutione difficultatum colligitur, & ideò opere pretium iam existimo, suo etiā ordine dubijs, & argutionibus occurrere: & primò nō obstant iura faventia liberis, videlicet *l. servorum* §. *ingenui l. qui in vtero.* D: *de stat. homin. l. placet* 4. *C. de libera. caus.* cum similibus, nam quo ad statum, libertatem inquam & servitutem, intelliguntur, quia solius matris conditio ad id prodest, vel nocet *l. partum.* 7. *C. de rei. vindic. l. huiusmodi* 86. § *legatum* D. *de legat.* 1. & favore libertatis inductum est, vt supra dixi, ex Ivlio Pavl. *lib.* 2. *sentent. tit.* 25. videndus Pichard. *in l.* 3. *n.* 9. *C. de murilegul. lib.* 11. ad statum enim libertatis, prohibitio matrimonij quid interest? tēpus nativitatis, seu conceptionis quid affert inhonesti? sola certitudo matris, & status quæritur. At in legitimatione extrema esse habilia, decet honorem, & favorem matrimonij.

269 Apud antiquos Iurisconsultos extat huius distinctionis initium, filius enim ex concubinâ genitus habebatur & liber, vtpotè matris solius conditionem sequutus: erat illius successor *l. si spurius* 4. D. *vndè cognat.* & tamen iustus nunquam, nec legitimus talis filius fuit, nec mentio vlla in toto iure respectu patris: & si concubinatus fuerit licitus *l.* 3. D. *de concubin.* insignitum inveni locum Vlpian. *in fragm. tit.* 4. ibi: *In his, qui, iure contracto matrimonio, nascuntur, conceptionis tempus spectatur: in his autem, qui non legitimè concipiuntur, editionis, &c.* quæ verba denotant in filijs illegitimis conceptionis tempus non inspici, quia quasi sine patre geniti habentur, nec aliud est extremū, nisi nativitatis: at in legitimis, cùm pater omninò consideretur, conceptionis tempus consideratur: vndè, cùm in posterioribus sæculis Imperatores fictionem induxerint, quâ retrò matrimonium factum fingunt, vt filij illegitimi legitimentur, iam

nulla

nulla excusatio fuit, quæ tempus conceptionis excluderet. Nec turbat nos (vt obviter explicemus) textus in *l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus*, D. *ad Trebelli* vbi fit expressa memoria de filijs naturalibus ex concubinâ susceptis: nam dupliciter satisfacio instantiæ. I. cum ANT. FABRO *in iurisp. Papinian. tit.* 9. *de nupt. princ.* 2. *illat.* 1. interpretari de filio ancillæ post contubernium manumissæ, & verba illa, *&* *in libertino, &c.* sapere Tribonianismum, vt continuaretur iam Digestorum compillatio, cum *l Divi. C. de naturalib. liber.* iunctâ *novellâ* 89. in princip. quâ Imperator per TRIBONIANVM alienos à republicâ quondam putari naturales filios dissertis verbis fatetur. Item, hæc lex, quam interpretamur mendosa in alijs clausulis, & CVIAC. visa est. *lib.* 3. *Observat. cap.* 10. sed hâc omissâ solutione, nec non OSVALD. damnati reprehensione contra FABR. *lib.* 8. *comm. Donel. cap.* 33. *in notis litera G* & ijs, quæ excogitat Dom. D. IOAN. BAPT. DE LA REA *in decis. Granaten. tom.* 1. *disp.* 32. *à n.* 12, & D. FRANC. DE AMAIA *lib.* 1. *Observ. cap.* 12 *n.* 30. noviter expendo VLPIAN. interpretem, & PAPIN. authorem *in d.* §. *si quis rogatus*, & affirmo, ibi sermonem de filijs ex contubernio natis, qui Digestorum iure, naturalium soli numero continebantur: & faciunt re verâ in *d. l. ex facto* deficere cōditionem: certissimum est: illa autem verba, *&* *in libertino eodem conliberto hoc scribit*, non esse PAPIN. neque TRIBON. sed VLPIAN. authoris dictæ legis; existimo; ac si diceret, quod PAPINIAN. scribit circà filium naturalem, de libertino conliberto patris hoc scribit: & moveor ex relativo *hoc*, quod idem supponit dubium, & casum eundem. Erit itaq; species talis, TITIVS servus habuit filium PAMPHILVM ex contubernio: vterque manumissus est, & pater TITIVS institutus & rogatus hereditatem restituere, si sine liberis decesserit. Præfertur PAMPHILVS filius libertinus, & patri conlibertus substituto: adducit in comprobationem VLPIANVS doctrinam PAPINIANI nō absolutè sumptam de filijs naturalibus, sed explicatam de filijs libertinis post manumissionem sic dictis, aliquando libertina pro libertâ, vt Ho-

HORAT. *Ode.* ibi:

Ipsum me melior cùm peteret vnus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina.

Alij lautioris servi nomen fuisse existimant: ridiculum tamen id est: nec probat idem HORAT. *Satyra 3. lib. 2.* ibi:

Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis mane senex manibus currebat,

Ibi enim stultitiæ genus irridet: nec à conditione hominis alienus fuit, sed statum designat. Aliquando libertini pro liberti filijs accipiuntur, vt in *d. §. si quis rogatus*, sed non propriè vocabulo Consultus vtitur, quia potius libertum designat, quia libertinus nunquam fuit servus, sed filius illius, qui prius servierat. Id vero quod VLPIANVS subiungit: ibi: *Sed hoc ex dignitate, &c.* ideò est, quia posset contingere, testatorem adeò esse illustrem, vt nullo modo cogitaret, nisi de filijs legitimis, & ex vero matrimonio natis, & ingenuis. Illud, quod quasi subdubitat VLPIANVS. ibi: *De qualibus liberis*, non interpretor, factâ comparatione inter naturales libertinos, sed inter libertinos, & verè ex nuptijs legitimos, seu matrimonio, impetratâ natalium restitutione; posset enim nupsisse, & non solum libertinos, sed verè à principio ingenuos filios suscipere.

270 Minus etiam obstat textus singularis *in l. cum tabulis 16. §. quoniam stuprum.* D. *de his quæ vt indig.* sensus quippe illius est. Legatum relictum RVFINÆ ingenuæ mulieri, quam honore pleno dilexerat CASSIANVS vir clarissimus non amitti, quia filiam RVFINÆ, quam alumnam testamẽto CASSIANVS nepti coheredem dederat, vulgo quæsitam fuisse apparuerit; quæ vltima verba non probant, memoriam esse in iure civili naturalium filiorum respectu patris, imò potius quod vulgo quæsita apparuit alumna CASSIANI partem amisit, tota ergo quæstio fuit respectu matris; & miror doctissimum Salmanticensem nostrum Domin. D. IOAN. BAPT. DE LA REA *tom. 1. decis. Granat. disp. 32. à n. 14.* & præcipuè *n. 18.* hanc legem & si ad verum sensum

re-

reduxerit, non hoc animadvertiſſe, ſed *n.* 13. ſupponere hâc fuiſſe filiam CASSIANI cùm Iuriſconſultus ſolùm dicat alumnam: omitto alia iura quia facilia, & contentus ero cumulare hîc ſelectiora, quæ poſſent expendi *l. Lucius* 45. D. *de vulgar. l. heredibus* 77. §. *Titius*. D. *ad Senat. conſ. Trebell iunctâ l. furens*. D. *de ſpõſal. l. vtrũ* 107. D. *de verb. obligat. l. ſi quis ingenuam* 21. D. *de capt. & poſtl. reve. l. adoptivus* 14. §. 1. D. *de rit. nupt.* quibus, ſi liceret plus divertere ab inſtituto huius primæ partis, occurrerẽ, vt FABRVM, & CARRANZAM defenderem in hâc opinione de oblivione circa filios naturales, quam veriſſimam prædico.

271 Et vt redeam, adhuc etſi mater ſine maculâ filium ſuſciperet, ſi tempus conceptionis ſanari fictione non potuit, ſpurius erat filius *l. Divi* D. *de captiv. & poſtl. rever.* quin poſſet iuvari reſcripto ANTONI. & SEVERI *l. apud hoſtes* 9. D. *eodem titul.* de quo infra: ergo diverſum ſemper fuit de ſtatu liberorum inquirere, aut de legitimatione diſputare VLPIAN. *in fragm. d. tit.* 4. § *vltim.*

272 Textum in *l. nuper. C. de natural. liber.* qui potior eſt in contrariâ opinione, conſiderat SARMIENT. *lib.* 1. *Selectar. c.* 5. *n.* 11. reſpectu libertatis, in quâ variabilis eſt matris conditio, non ſic in ſtatu delicti, quod ſemel in ſuo genere perfectum variationem non recipit *l. qui eâ mente.* D. *de furt. l.* 1. D. *de pœn.* & vt prudenter agnoſcit PROCOPIVS *de Bello Vandalic. lib.* 4.: *Peccatum ſemel admiſſum nunquam efficies, vt ſit infectum.* Ergo mirum non eſt, inquit, ſi aliter quo ad ſtatum, & quo ad legitimationem ſe res habeat. Sed hæc lex ſi penetretur, attento rationis intuitu, minus favet contrariæ opinioni, nam in principio excluditur caſus prohibiti matrimonij. ibi: *Eam cum quâ poterat habere connubium*, & in corpore ſola quæſtio eſt de filijs concubinæ, & in caſu diſſimili à noſtro, cùm diſputetur de confectione inſtrumenti dotalis, de quâ poſt dicemus. Denique Imperator definit ad caſus, in quibus variabatur, intra latitudinem filiorum naturalium circa diem confecti inſtrumenti dotalis, favore ſolùm prolis inſpecto, nos favorem, & honorem ma-

matrimonij primariò intuemur, ergo circa filios spurios, & adulterinos nihil disputat. Hæc vt radicitùs percipiantur, & prædicta *l. ex nuper* proprio sensu gaudeat: sciendum est, CONSTANTINVM Imperatorem, qui primus legitimationẽ per subsequens matrimonium invenit, non omnibus illegitimis filijs dedisse privilegium hoc, sed progenitis ex ingenuis concubinis vsque ad diem promulgationis legis, vt apparet *ex l. Divi 5.* ibi: *Hi verò, qui tempore huius sacratissimæ iussionis nec dum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minimè huius legis beneficio perfruantur, &c. C. de natur. libe.* hinc cæpit dubitari, an filij ex concubinis concepti post promulgationem dictæ iussionis legitimarentur per subsequens matrimonium, si modò tempore nativitatis essent iam confecta instrumenta dotalia? V. C. si nuberet prægnans concubina, & iam nupta peperit, & circa hoc variabatur, sed IVSTINIANVS in *d. l. nuper* generaliter definit, conceptionis, vel partus inspici tempus quoad instrumentorum dotalium confectionem, non tamẽ de prohibitione copulæ impeditivâ matrimonij tempore conceptionis loquutus fuit; nã de alijs filijs illegitimis, præterquam de conceptis post legis promulgationem; cùm non sit dabilis ratio dubitandi quoad instrumenta dotalia in filijs ante susceptis: & indicat Imperator in *d. l. nuper.* ibi: *Satis enim absurdum est, si filij post dotem progeniti anterioribus liberis adiutorium adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non posse, &c.* Hinc iam interpretor generalitatem decisionis ibi: *Et generaliter definimus, &c.* vt nũquam casum comprehendat, qui præiudiciũ generet matrimonij honori, de solis ergo filijs naturalibus Imperator loquitur, & de casu instrumentorum dotalium, quorum confectio vel tempore conceptionis, vel nativitatis requisita nihil officit matrimonij decori, absit itaque vt favore liberorum contra matrimonij favorem & honorem statuamus, vt statuere mihi videntur qui spurios, & adulterinos trahunt ad beneficium huius tituli, ex eo solùm quia nati sint tempore habili: & præcipuè cavendum est à FVS-

SA-

SARIO, qui *tract. de Fideicomm. substitut. q.* 409. *n.* 124. constituit, filios spurios posse legitimari, dummodò mulier potuerit esse vxor tempore matrimonij: & communẽ opinionem prædicat, confundit enim mentes Doctorum, quos ibi laudat, & specialiter PEREGRINI *de Fideicom. art.* 24. *n.* 53. qui de matrimonio putativo, & in diverso casu disputat: & miror, tot doctissimos viros, qui dictam *l. nuper* in comprobationem suæ opinionis expendunt, hæc prætermisisse, & ad diversum sensum trahere prorsus alienum à nostrâ quæstione.

Hinc item interpretor textum *in Authentic. quib. mod. efficiantur sui.* § *insuper. collat.* 7. libuit priùs repetere verba, *cum enim dubitatur, vtrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus, vt non tempus conceptus, sed partus inspiciatur propter filiorum vtilitatem: si vero contigerit, tales aliquas excogitari circunstantias casuum, in quibus est vtilius conceptionis tempus, quàm partus, tempus illud valere magis præcipimus, quod vtilius sit nascenti*: quæ protulit Imperator singulari illo in casu, videlicet, an si conceptus esset filius ante dotalia instrumenta, post tamen natus legitimaretur? (& adhuc controversa est quæstio, de qua FACHIN. *lib.* 3. *controv. c.* 51. FVSAR. *vbi supra.* & BASIL. *d. lib.* 11. *c.* 1. §. 2.) & quidquid hoc sit cæsareo iure, electionem temporis conceptionis, vel nativitatis in casu contingenti intra latitudinem filiorum naturalium concedit IVSTINIANVS, quin spurio, aut adulterino faveret filio. Indicant hanc interpretationem verba illa *si vero contigerit, tales aliquas excogitari circunstantias casuum*, quasi sensus sit, in specie naturalium filiorum, circunstantias, quæ non mutant speciem (vt sic dicam) filiorum, nec trahunt eos ad pessimam adulterij, & incestus conditionem, non impedire legitimationem, si conceptionis, vel nativitatis adsint tempore, qualis erat instrumentorum dotalium confectio. At nos de aliâ principali, & diversâ filiorum qualitate disputamus, cùm scilicet, punibile est matrimonium conceptionis instanti, vt in adulterinis contingit: deindè, filius naturalis no-

273

mine vtitur in aliquo apto comprehendere legitimum, & iustum, vt notavit LVPVS *de illegitim. in præfat. n. 3. Gloss. in § sed hodie verb. naturalis. instit. de adoption. l. quoties idem sermo D de regul. iur.* BALD. *cons.* 246. *n.* 7. *vol.* 1. at spurij adhuc in nomine dissonant à legitimis: facit *novell. quib. mod. natura. effic. legitim. § si quis sane* ibi. *neque enim à principio quando sola natura sanciebat homines, antequam scriptæ pervenirent leges, fuit differentia naturalis atque legitimæ.* Nec contrariæ opinionis Authores excusat consideratio, cui nituntur plures, charitatem in hoc versari, vt qui nō peccavit à pœnâ liberetur, nam vt ex DIV. THOM. infert SARMIENT. *vbi supra*, pœna dicenda non est, vt qui non legitimus, non habeat quæ legitimorum sunt, sicut nec est, quod non sit Princeps, nec succedat in Regno qui non filius Regis. Quid? quia perquam durum est non exequetur? ita lex scripta est *l. prospexit* 12 D. *qui, & à quibus.* Et filiorū infelicitatem pænam esse parentum quis inficiabitur? imò magis in filijs torquentur: ideò *Genes.* 9. *vers.* 25. Illusus à CHAM NOE supplicio punitur in maledictione filij CHANAAM, *maledictus Chanaā servus servorū erit fratribus suis:* hîc PROCOPIVS *maior*, inquit, *dolor cruciabat patrem, cùm videret filium maledictione perstringi; graviùs afligimur calamitate liberorum, quàm si nobis aliqua miseria obijceretur;* doleat ergo pater in legitimitate filij, vt legitimam sustineat adulterij pœnā, quam volens meruit, nam vt benè THEODORIT. *lib. de Græcar. affect. curat. lib.* 1. *de fide. Corporeæ quidem pestes, invitis admodum, nobis adveniunt, animæ vero labes à delectu voluntatis pleræque proficiscuntur.*

Non nisi consensu mentis vitiabile corpus.

Consequenter colligit Doc. Dom. D. IOAN. DE SOLORZ. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 22. *vt parentes se à vitijs, & illicitis concubitibus abstinerent, videntes quod filijs, qui ex eis nascuntur nullus honos à lege defertur*, & præcipuè spurijs omnis denegatur, qui propriè olim terriginæ dicti sive terræ filij, vt advertit PAVL. MANVT. *in adag. lutea proles. pag.* 1360. hinc SATVRNVS terræ filius dictus apud Ita-

los

los, dicebantur etiam spurij Gigantium fratres, & Favonij, videndus ADRIAN. TVRNEB. *lib. 26. adversar. cap. 2.*

274 Constat etiam ex literâ *D. Autkentic. quib. modis natur. effic. sui* non loquutum Imperatorem, præterquam de filijs naturalibus ex concubinâ, *ex capite. 2 §. primus.* ibi: *Vt posset naturales filios.* & §. *reliqui.* ibi: *Qui erant primitus naturales.* & ibi: *aut etiam filiorum naturalium pater.* & *cap. 12. §. discretis.* ibi: *Qui manserunt naturales.* & § *si quis autem.* ibi: *talibus enim solũ modo hoc sancimus, vbi omnino indubitatus est, & concubinæ in domo affectus, & filiorũ ibidem proles* & §. *si vero.* ibi: *Odibilis quidem est iste talis* dum loqui incipit de filio effusæ libidinis: & denique evidentius in *cap. 15. §. vltim.* ibi: *Primum quidem omnis, qui ex complexibus, non enim hoc vocamus nuptias, aut nefarijs, aut incestis, aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur, neque alẽdus est à parentibus,* ergo signum evidens in his relucet, vt Imperatorem *in d. §. insuper* de solis filijs naturalibus ita loquutum coniectemur, ne ad spurios, & adulterinos transeamus.

275 Obiici noviter posset nobis textus in *l. eos 65. §. 1. D. de rit. nupt.* vbi nativitas inspicienda venit, non conceptio ad inducendam legitimitatem filij. ibi: *& ideo postea liberos natos ex iusto matrimonio legitimos esse*, & factum huiusmodi talibus beneficium persubsequens matrimoniũ suspicari posset, nam PAVLVS de filio Proconsulis sermonem instituit, qui nulliter nupsit in provinciâ propter prohibitionem *l. si quis officium 38.* D. *de rit. nupt.* ac si casus fuerit de filio concepto in provinciâ, nato post iustum matrimoniũ, quæ aliena valdè sunt á *lege Divi C. de natural. liber.* in quâ origo, & fons huius per subseques matrimonium legitimationis est. IACOB. CVIAC. *lib. 1. observat. cap. 11* explicuit *d. l. eos* quo ad dotem, dubitans, an dos quæ à principio caduca, restituatur, convalescente matrimonio, at quæstionem nostram non tangit. Respondeo ergo *in d. l. eos*, & conceptos, & natos fuisse filios post legitimas nuptias contractas, quod affirmat PAVLVS vt quid consequens ad suam decisionem:

præcipua vero ratio dubitandi fuit, an contractum matrimonium in provinciâ tempore prohibito, ex novâ voluntate convalesceret: affirmat PAVLVS & addit consequenter *& ideo postea liberos natos ex iusto matrimonio legitimos esse* vbi si *natos* pro filijs, & conceptis, & natis interpretor cum SARMIEN. *lib.* 1. *select. cap.* 6. *n.* 10. annuit CVIAC. *lib.* 7. *respons.* PAVL. dum intelligit de filijs post susceptis, hoc est, tempore matrimonij, non ante. Nulla ergo dubitatio PAVLO circa legitimationem per subsequens matrimonium, aliàs, non diceret *legitimos esse* sed *fieri.* Quid moramur? habemus Imperatorem ipsum GORDIANVM interpretem PAVLI *in l. & si contra C. de nupt.* ibi: *& ideo postea susceptos liberos, natosque ex iusto matrimonio legitimos esse, responsum viri prudentissimi Pauli declarat.*

276 Interpretor etiam difficilem textum *in l. si quis posthumos* 9. § *sed si ex eâ.* D. *de libe. & post.* vbi idē PAVLVS disserte cōstituit, posse quem heredem instituere filium sororis adoptivæ, dum modò, solutâ adoptione, posset cum illâ matrimonium inire: non enim Consultus de filio concepto sumitur ante adoptionem solutam, sed de filio, & concepto, & nato post legitimas nuptias, nec insolens, posse institui nasciturum post per actum scilicet matrimonium, & illo durante conceptum, argumento *l. in tempus* D. *de hered. instit.* adoptionem verò semel finitam non impedire, probat expressè textus *in l. per adoptionem.* 17. D. *de rit. nupt.* & sperari valet honestè, adoptionis solutio, quia casus ominosus non est; quâ notulâ non erit contrarius textus *in d. l. si quis* 9. §. 1. Nec obijcias textum *in l. placet.* 4. D. *de lib. & posth.* vbi habetur, posse vxoratum instituere posthumum nasciturū ex aliâ vxore, quod ominosum casum designat, scilicet mortem primæ: ergo vltima notula nil faciet, quominus contrarius sit Consultus *in d. l.* 9. §. 1. Nam respōdeo matrimonij separationem potuisse quondam repudio, divortio que fieri, solennibus illis verbis præcedentibus, *res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito l.* 2. D. *de divort.* & in sponsalibus *conditione tuâ non vtor: vndè* MARTI *lib.* 6. *epigr* 7.

Aut

Aut minus, aut certe, non plus trigeſima lux eſt,
Et nubit decimo iam Theleſina viro.
Menſe novo Iani veterem Proculeia maritum.
Deſeris atque iubes, res ſibi habere ſuas.

Et TERTVLL. *in Apologet.cap.*6. deplorans facilitatē ſeparationum *repudium vero*, inquit, *iam votum eſt, quaſi matrimonij fructus*: ſcribunt aliqua de his repudijs ANT.FAB. *in iuriſpr. Papin. tit.* 9. *de nupt. pri.*2.*illat.*16. LIPSIVS *in notis ad Senec.cap.*16.*de provid.* IVVENAL, APVLEIVS, TIRAQVEL. & alij quos refert eruditus AMAIA *lib* 2.*obſerv.c.* 1.*à n.*41.item BRISON .*lib.ſingular.ad leg.Iul.*verbo *divortia ſeptem.*ſed cauſam id exigebat, ne pœnis deſidij ſubijcerentur *l.vxor*:7.D.*de divort.*CVIAC.*in l.vnic.*§.*ſileat ob liberos C.rei vxor.act.*Denique, fiebat hæc ſeparatio bonâ gratiâ: ergo tunc conditionem ominoſam excludebat, quare ſic *d.l placet* caſum fingere oportet, vel ſimiliter.

Ex eodem filo pendet *l. filius à patre* 28. § *ſi quis eo tempore* D.*de liber.& poſth.*quia de filio poſthumo inſtituto interpretor, ante quàm nec conceptus, nec natus eſſet: ſi ergo primum verbum *natum* ſuſtantivè lego pro filio: ſecumdum verbum *natum* pro participio verbi *naſcor*: & præterea, mutuanda eſt ſpecies à *l. placet.* 4. D. *de libe. & poſthu.* ibi: *Verum is quoque, qui ex quacunque vxore naſcatur*: facit item *l.ſed & quæſitum* 6.D.*eodem titul.*iuncto IACOB.CVIA.*ad tit.de liber.& poſth.in d.l.ſi quis poſthumos* 9. CVIAC.ſic. *Poteſt tamen, qui nondum vxorem duxit poſthumũ inſtituere, eumq; videtur inſtituiſſe, quē ex iuſtis nuptijs quandoq; ſuſceperit.*Sed in his iuribus nō de poſthumo alieno, ſed proprio ſermo eſt. Nec alicuius momenti eſt argumentũ *l.ſi alienum* 49 §.*in extraneis.*D.*de hered.inſtit.* ſcilicet, capacitatē deſiderari & facti teſtamēti & aditionis tempore: nam facilis ſolutio occurrit, ſi advertimus, in ſupradictis caſibus inſtitutionem eſſe conditionalem: videndus PICHAR. *in* §.*in extraneis n.*13.*inſtit.de hered.qual.& differ.* 277

Noſtram adhuc ſententiam damnare videtur textus in *l.emancipatum* 7.§.1.D.*de Senat.*quatenus filium dici Senatoris 278

toris habet & qui post mortem patris natus est, vel postea quàm de senatu motus est;ergo nativitatis tempus non solùm ad libertatem sed generaliter inspicitur. Ni fallor Cõsultus in hâc lege potiùs mentem nostram firmat, quàm destruat, cùm filium Senatoris neget illũ, qui postea quàm pater eius de senatu motus est, concipitur, & nascitur, vt tandem inferat, necessariò præoptari filium esse conceptũ à patre Senatore;& concludit *Tempus enim conceptionis spectandum plerisque placuit*, ergo non tam nocet, quàm favet VLPIANVS disceptationi nostræ, vel in omnem eventum noto in *d.l.emancipatum* tractatum esse in favorem liberorum, quæ alia tangit principia, de quibus meminit, idem VLPIAN.*in l.* 5. D.*de Senatorib. l. filij* 22. §.*Senatoris*. D. *ad municip.l.moris* 9. §.*sed vtrum*. D. *de pœn.l.*2. §. *in filijs*. D.*deDecurion.l.si Senator* 11.*C.de dignit.lib.*12.videndi sunt IACOB.CVIAC. *lib.*1. *respon. Papini. in l.per adoptionem* 35. *D.de adoption.*ANT.FAB.*in rationali ad d.l.*5.D.*de Senator.* BRISON.*de iur.connubior.pag.*10.OSVALD.JLLIGER.damnatus *ad Donel.lib.*24.*c.* 22. *litera P.*& CVIAC. *in explicatione tituli.C.de quæstion.*

279 Minus obstat *l.*11.*Tauri*, quæ filios iam dici naturales decrevit, cùm vel tempore nativitatis, vel conceptionis patres eorum poterant vxores ducere matres eorum:nam respondeo,ad consequendos effectus civiles, hereditatem, nobilitatem &c.interpretari,per modum dispensationis, & indulgentiæ Principis;præterea,dictæ *l.* 11. *Tauri* dispositio ad spiritualia non extenditur *c. Ecclesia sanctæ Mariæ. de constitutio.c.decernimus.de iudic.*ita NICOL.GARC. 7.*p.de benefic.c.*2.*n.*38.est etiam dispensatio dictæ legis extra terminos fictionis, nec adulterinos comprehendit filios contra decisionem *c.tanta*, videndus ANT.GOM. *in l.* 12. *Tauri à n.*55.qui suo modo magistraliter resolvit, & ferè in nostrã opinionem inclinat *n.* 56. Cur igitur adulterinum tempore conceptionis legitimare licebit, etiam si tempore partus possibile sit parentum matrimonium? si quidẽ inter coniugatos tandiu partus legitimus & iustus est, quandiu bonæ

fidei

fidei, & in iure naſci filium ex illo matrimonio celebrato in facie Eccleſiæ, non aliter permiſſum, quàm ignorato impedimento, ſaltim ab vno ex coniugibus.

280 Paulatim iam colligitur Pontificem ALEXANDRVM III. *in d. c. tanta* iuxtà principia iuris ſtatuiſſe, legitimationem filijs ſpurijs denegans per ſubſequens matrimonium, quia extremorum habilitas deficit, cùm tempore conceptionis non potuerit matrimonium conſiſtere. Non obſtat dicere, etiam in conceptione filij naturalis ex concubinâ præcedere actum peccaminoſum; licet enim talis cōiunctio prohibita ſit *c. nemo 32. q. 4. clementin. ad noſtram. de hæretic.* ſola poſſibilitas, vel impoſſibilitas nubendi legitimè conſideratur, quia ſubſecutum matrimonium tendit ad deſtructionē cōcubinatus, & peccatū, vt impediat retrotractionē, directò. eſſe oportet contra matrimoniū vel actuale vel poſſibile.

281 Dices ALEXANDRVM III. in *d. c. tanta* ſupponere filium conceptum & natum tempore inhabili, vt excluderet à beneficio legitimationis. ibi: *Cognoverit & ex eâ prolem ſuſceperit*, non ergo aliter erit filius ſpurius. Reſpondeo ſupra dicta verba de conceptione ſolùm intelligi, prolem enim ſuſcipere melius de conceptis interpretatur; expreſſè probat textus in *l. & ſi contra 6. C. de nupt.* ibi: *Suſceptos natoſque*, quibus verbis, vt diverſis vtitur GORDIANVS, quaſi diceret conceptos natoſque, & ideò Græci interpretes locò illius verbi *ſuſceptos* reponunt *conceptos*, notat CONCIVS *lib. 1. lection. cap. 7.* & CVIAC *lib. 13. Obſerva. cap. 25.* quos etiam ſequitur eruditus D. FRANC. AMAIA *lib. 1. Obſerv. cap. 4. n. 13.* facit quod prolem ſuſcipere, actus dicitur parentum, at naſci filios ad minus factum patris non requirit, imò nec matris, ſed ipſius filij & impellentis naturæ: ergo ALEXA. III. de conceptis filijs loquitur, vt deſignet ſpurios. Deindè animadverto incontinentiam non nativitate, ſed concene,* & coitu perfici: expreſſus probat à nemine ad id viſus textus *in c. literas 14. de filijs præsbyt.* vbi & ſi in vnâ oratione conceptionis ſimul & nativitatis mentio fit, ad incontinentiam recurrit Pontifex, vt filium illegitimum iudicet.

* conceptione.

ibi:

ibi: *Paterna incontinentia modis omnibus propellenda noscatur, &c.* ergo cõceptio sola filiũ maculat, non nativitas; sic occurro CASTRO PALLAO, qui prædictis nititur verbis in suo vberrimo opere morali *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 1. n. 5.* cui adeò placet contraria sententia, vt indistinctè affirmet legitimationem, & liberalem causam in eandem temporis incidere computationem. Nec possum non mirari, sic esse æqui amatores contrariæ opinionis patronos, vt iustitiæ vim dissimulent, & proprietatem vocabuli offendant; nam prolem suscipere, propriè significat gignere; fortasis nos potius fallimur, qui tot viros doctissimos impugnare ausi sumus: varia sunt iudicia hominum, & in iurisprudẽtiâ verius id apparet, cùm iuris ignoratio potiùs litigiosa est quàm scientia, vt dicebat TVLLIVS *lib. 1. de legib.* quia omnia sunt vafra, & controversa. Hæc cogitabam, non superbè me gerens, sed vi & rationis impulsu, cui resistere nulla sana mens potest: dum meliora quisque obtulerit, sequentia pro me IVSTINIANVS verba proferat *Authent. de nupt. in præfation. Non enim erubescimus, si quid melius etiam horum, quæ ipsi prius diximus adinveniamus hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab alijs expectare corrigi legem*: & PLATONIS etiam vtor rationibus, qui in apologiâ SOCRATEM inducens de se loquentem, sic ait: *Nunc itaque, vos maximè oratores, velim viri Athenienses, nec iniustis præcibus quantum equidem sentio, vt elocutionis nostræ ratione post habitã (fortaße enim insulsam, fortaße vero & bonam esse illam continget) in id dumtaxat animum intendatis, si videlicet iusta sint ea, quæ dico.* Eloquentiæ ergo sapientissimorũ, instar clypei, oppono veritatem, vt nullum parcus dicendi modus detrimentum accipiat.

282 Infertur iam vt necessarium consequens, filios naturales extremo conceptionis habili simul & matrimonij, legitimari, licet medio tempore aliud fuerit à parentibus contractum, nam interregna non nocent *l. si in alienum 49. §. in extraneis. D. de here. instit.* & induco *l. pen. §. vxor. D. soluto matrim.* cùm mulier, facto divortio, (habuit olim ritus & solen-

ſolennitates, & vt CEL. RODIGIN. *lib.* 28. *Antiquar. lect. cap.*16. triſtia, atrociaque, & horrenda non ſemel) dotem repeteret(ſi citra mulieris culpam obtigiſſet) & ſi interim alij nubat, poſt vidua ad primũ iterum redeat, dos eadem cenſebatur repetita, ſine novâ conſtitutione. A ſimili etiã probat *Authentic.ſi tamen.C.de tempor. appellat. clementina quandiu.eodem titul.*cùm appellatio, quæ, facto compromiſſo, ſuſpenditur, eo ceſſante, reviviſcit: textus item in *c.* 1. *c. auditis.c.ex tranſmiſſa,c.cùm nobis de præſcription.*in quibus dormit præſcriptio tempore medio ſedis vacantis ſchiſmatis, vel hoſtilitatis, & ceſſante impedimento, extrema iunguntur *l.reintegr.* 23. *l.fin.*D.*action.rer.amot.* ergo ſimiliter in præſenti, imò ſe habent media tempora per accidens, dixit CAST. PALLAO *in ſuo oper.moral. tom.* 2. *tract.* 13.*diſp.*4.*pun.*1.§.2 *n.*5.ZAIRO *lib.*6.*de Irregul.cap.*10.*n.*19. AZOR *tom.*2.*lib.*2.*cap.*13.*q.*5.COVAR.2.*p.de Sponſal.c.*8. §. 2.*n.*28.PETR.GREGOR.*in Syntagma iur.p.*2. *lib.* 10.*cap.*4. *n.*5.BASIL.*de Matrim.lib.*11.*cap.*1.§.2.*n.*15.

Obiicies *l. matrimonij cauſa* 21. D. *qui, & à quib.*vbi non aliter ancilla efficitur libera matrimonj cauſâ, quàm ſi ipſe manumiſſor ipſam ducat vxorem, adeò, vt ſi alius matrimonij cauſâ manumittat, & in vxorem alius recipiat, etiam ſi poſt, marito mortuo, nubat manumiſſori non conſequatur libertatem: ergò media tempora nocent. Reſpondeo, Iuriſconſultum de primo matrimonio egiſſe in conditione manumiſſionis poſito; multùm enim intereſt, an cũ virgine, an cum viduâ cõtrahat: vndè evenit, cùm iam non poſſit eſſe primũ matrimoniũ, non effici liberã, deficiente vtpotè conditione, quippè matrimonij mentio de primo intelligitur *l.boves.* §.*hoc ſermone cum ſimil.*D.*de verbor.ſigni.* BARTOL. *in l.cum vir* D.*de condit. & demonſ.*ROLAND.*de lucr.dot.q.*42.*n.*1.SIGNOROL.*cõſ.*29.*n.*37.*& conſ* 68.*&* 69. HIERONYM.GABRIEL.*conſ.*13 *n.*2.*lib.*2.CALDAS PEREIRA pleniori calamo *in tract.de nomin.emphyt.q.*15 *per totam.*

284

285

Ponendum iterum eſt, fictionem hanc retrotractivam omnes operari effectus, & eſſe quo ad omnes argu-

mento *l. lege Cornelia.* D. *de testam. l. potior.* D. *qui potior. in pignor. l. necessario* §. *quod si pendente* D. *de pericul. & comm. rei vend.* similemque esse postliminio, quo ab hostibus captus rediens fingitur, retrò in civitate fuisse *l. retrò.* D *de captivis, & postl. reve.* & redeuntem facit, ac si nunquam servierit *l. postliminium* D. *eodem titul. c. prima actione 16. q 3.* relucet melius exemplum *in l. heres quandoque.* D *de acquir. heredit.* cuius legis fictione taliter evacuatur iacens hereditas, vt nũquam fuisse præsumatur : etsi enim repræsentavit testatorem *l. 1.* D. *de relig. & sumpt. funer. l. heres. & hereditas* D. *de vsucapio.* cum sexcentis alijs, gerit etiam ipsius heredis personam, quem in repræsentado repræsentat. *l. novatio 24.* D. *de novat.* & accedente casu vero, fictus cessat. Sic legitimatio efficit, legitimatum haberi, ac si nunquam fuerit illegitim⁹, argumẽto *l. si quis filio* §. *penul.* D. *de iniust. rupto.* & quemadmodum captivus reversus per postliminiũ excludit secundò genitos, & remotiores *d. l. si quis filio* §. *sive autem. l. si necem.* §. *si deportatus* D. *de bon. libert. l. qui ex liberis* §. *primo* D. *de bon. posse. secund. tabul.* simili modo, legitimatus, nam affectus circa illum dedit secũdis filijs occasionem, vt post nati sint legitimi iuris : & absurdum nimis iudicaretur, benignã causam, quam posteri sibi filij invenerunt ex prioribus, non etiam prodesse prioribus, vt legitimum ius, simul & sine calumniâ dare successiones liceret, refert Impera. *In Authent. quib. mod. natur. effic. sui* §. *reliqui. coll. 7.* vniformitatem fictio retrotractiva præsefert, ne aliquando illegitimos, aliquando legitimos, filios legitimatos haberemus : faciunt quæ colendissimus mihi dominus D. Antonius Leo Pinelus germanus mihi frater & amicus, & natu, & in omnibus maior, in suo aureo, & singulari tractatu *de confirmatio. Realib. p. 1. cap. 10. n. 26.* docet circa successiones in commendis Indorum, sequitur Dom. Doc. D. Ioann. de Solorz. *tom. 2. de iur. Indiarum, lib. 2. c. 17. n. 2.* similiter, & quæ refert Abb. *in d. c. tanta n. 7.* circa dubium illud, an succedat legitimatus parentibus in feudũ, quin obstet textus *in c. naturales lib. de feud. in titul. si feud.*

276

fuer.

*ſuer.contro.*quia de legitimatione per reſcriptum diſponit, quæ ſtricti iuris eſt, tanquam diſpenſatio contra ius *c. dilectio de conſang.& affin.*& generaliter ſcribit HIERON.LEO. *tom.*1.*deciſ.*93.*n.* 22. legitimatos per matrimonium eſſe agnatos : vnum præter caſum, in quo illegitimitatis nevus ſemper obſtat, videlicet ad officium eminentiſſimumCardinalatus;affirmat NICOL.DE VBALD. *in tract.de ſucceſſion. p.*1.*n.*89 dum in Rotâ ius diceret PAVLVM. II. dixiſſe illi, à labe illegitimitatis Cardinalium Cœlum immune eſſe : refert etiam AVGVTIN.BARBOS *in collect. Concil. Trident. ſeſſ.*7.*de reform.cap* 1.*n.*54.&laudat HENRIQVEZ,CAMPAN. SANTAREL.LVDOVIC.GOM. AZOR. & alios,licet ad dignitatem Epiſcopalem non impediat,idem BARBOS. *ibid.n.*3.

286 Supradictis non opponitur *Gloſſ. in c. cùm inhibitio. de clandeſtin. deſponſat.* quia poſt ſequutam legitimationem aboletur prioris temporis memoria,& quaſi novus homo fit matrimonio parentum filius ante naturalis, vt demanumiſſo ſervo Conſultus ſcriptum reliquit *in l.ſervus* 27.§.1. D. *de adimend. legat.* omnibus igitur gaudet legitimorum prærogativis legitimatus filius tanta : eſt vis matrimonij,vt ex indignitate ad dignitatem evehat. Poteſt ſuccedere in Regnũ: in nobilitatẽ, & arma parentum.MANTIC. *de coniectur.vltim.volu.lib* 11.*tit.*12.*n.*4.TIRAQVEL.*de nobilit.c.*15. *n.*21.poteſt eſſe Epiſcopus ; ABBAS PANORM.*in d.c.tanta.* habet plenum ius agnationis *novell.*22.*circa finem.* ſuccedit in feudis,ita plurimis citatis Dom.D.IOAN.DE SOLORZ.*lib.* 2.*de iur.Indiar.cap.*17.*n.*46.*tom.*2.& in commẽdis Indorũ, eruditiſſimus meus Doctor D.ANT.DE LEON,*in ſuo tractatu de confirmation.Reali.p* 1.*cap.*10 *n.*26.facit deficere conditionem , *ſi ſine liberis deceſſerit.* FVSSARIVS *de ſubſt. fideicom.p.*408.*&* 409.*per totam.*

287 Quæ hucvſque de filijs naturalibus dixerim, ad nepotes extendo, qui & per ſubſequens matrimonium legitimi cenſentur avo;favor matrimonij id efflagitat,ſcopus eſt, & finis deciſionis ALEXAND.III. *in d.c.tanta*,& æquè nepotibus neceſſarius, vt loco patris ſucceſſores legitimi ſint: De

adoptione item ad legitimationem valet argumentum iuxta Gloss. singularem *l. 2. § fin. D. ad municipal. l. cùm in adoptivis. vers. & ideò sancimus. verbo tantummodò C. de adoption.* sed potest quis alium in nepotem adoptare, & si filium vel non habuerit, vel amiserit *l. adoptare D. de adoption.* ergò idem in legitimatione persubsequens matrimonium potuit ius constituere: cur ergò non constituit? Iuvat præterea *l. filium D. de gradib. & affinib.* cùm filius adoptivus alterius præmortui filij legitimi frater cēseatur: melior textus *in l. si me tibi 13. D. de capt. & postl. revers.* vbi emancipatus filius loco nepotis est arroganti. Nepos deindè in successione loco filij est, & eum repræsentat *§. cum filius instit. de hered. quæ ab intesta.* æquū ergò, vt nepos vestem filij quoad legitimationem induat, & sic avo succedat: repræsentatio enim antecedens necessarium est ad successionem *l. fin. C. de natural. liber.* extensione hâc crescit amor matrimonij, & favor. Non incongruè MOLIN. *de iust. & iur. tract. 2. disp. 172. in vers. dubium.* rationē potissimā assignat, quoniam, inquit, matrimonium subsequens ipso iure legitimat omnes descendētes: hinc ego interpretor *textū in c. innotuit 20. de elect.* vbi habetur, illegitimum posse in prælatum postulari, non eligi, quia electio, ipso iure, legitimum requirit, postulatio verò dispensationem Pontificis connotat: videndi GABRIEL *in suis communib. concluss. lib. 6. tit. de legitima.* & IOANNES HONORIVS *in compendio iuris Canonic. ad hunc titulum.*

288 Nec lucem hanc obscurat textus *in l. qui libertinus §. posthumus D. de oper. libert.* quo probantur liberti, qui aliàs à promissione operarū per nativitatem filiorum licet liberentur, tamen si decesserint filij, relicto posthumo, qui post natus est, heredes non liberari, quia liberatio durare debuit, & incipere in personâ patris, & inhabilitas medij nocuit ad derivationem, & iuris effectum *l. 1. §. cæterum D. de acquir. possess. l. qui sella. § fin. D. de servit. rust. prædior. l. tria D. eodem titulo.* Nam respondetur diversam esse toto cœlo rationem decisionis Consulti *in d. l. libertinus.* & Pontificis in no-

nostris capitibus, Consultus de liberatione disputat quæ debuit in nepotem derivari, nec aliter potuit, quàm si à persona patris inciperet, & in eo priùs radicaretur, ideò cùm, mortuo patre, ante nativitatē posthumi, nihil sit quod derivetur, cessat liberatio. At in nostro casu matrimonij favor post mortē filij superest, quod meretur legitimationem ex vi sua, tam filijs, quā nepotibus, vt denotat Pontifex *in d.c. tanta.* ibi: *Tanta est vis*, ad similitudinem *c. tanta 7. de simon.* vbi ad significandam labem simoniæ eodem modo exorditur. Potuit ergò nepos, & post mortem patris legitimari avo; nec deficit habilitas medij, cùm consideretur in matrimonio retrò ficto ad tempus conceptionis filij, & licet filio iam non prosit, qui in rerum naturâ non est, prodest nepoti, qui in mundo invenitur: amisit patrē, sed habet favorem matrimonij, & possunt elegantissima verba PAPINIANI iuvare *in l. filius 42.* ibi. *ei, qui alio iure venit quàm eo, quod amisit, non nocet id quod perdidit, sed prodest quod habet* D. *de bon. libert.*

289 Sequitur vltima ratio ALEXAND. III. *in d. c. tanta.* ibi: *præsertim si in mortem vxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus*, quæ quidem annotatio, quasi illatio est clausulæ antecedentis. Dixerat, spurium filium ab hereditate repellendum, nec legitimari per subsequens validum matrimonium, & statim infert; multò minùs per matrimonium nullum, quale est cùm adulteri, vel alter eorum mortem coniugis machinātur *c. 1. c. super hoc. de eo qui dux. in matri. quam poluit per adulteri.* iuncto *c. 1. de convers. infidel. c. si quis viuente 1. q. 1.* & argumento de minori ad maius vtitur ALEX. vt clariùs ex integrâ colligitur relatâ ab ANTONIO AVGVST. *in 1. collect. Decreta. lib. 4. tit. 18. c. 6.* vbi post vltima nostri textus verba, inveniuntur sequentia, *quoniam matrimonium legitimum inter se contrahere non potuerunt.*

290 Dices, & quidem non sine mentis acumine, invtilem, & superfluam videri vltimam rationem ALEXANDRI in *d. c. tanta.* si in prima decisum etiam est, quæstionis secun-

dæ

dæ dubium, quis enim rectum dubitandi genus fatebitur expressè iam statuto adhuc per matrimonium legitimè celebratum non legitimari spurium, inquirere, an saltim per matrimonium nullum legitimari possit? respondeo ALEXANDRVM directè de primâ quæstione non interrogari, sed de secūdâ, an scilicet filius spurius, ex adulterio natus per matrimoniū subsecutū inter adulteros, præcedente machinatione, legitimetur? cuius dubij occasione circa legitimationem generale præbet respōsum; & post, ne propositæ quæstionis argumentū sub tacitâ determinatione relinquat, addidisse illa verba: *Præsertim si in mortem vxoris, &c.* ac si recolligat, si non valet spurius legitimari valido subsequēti matrimonio, multò minùs nullo, & reprehensibili, quale illud est, cui machinatio coniugis præcessit: plura de hoc matrimonio MARC. ANTON. CVCCVS *Instit. canon. lib. 5. tit.* 12. *n.* 77. SYLVEST. *in Summa* 2. *tom. de impedim. matri. lib.* 12. *c.* 14. *n.* 2. *litera V.* Nec novum apud Consultos syllabarum etiam cultores propositæ quæstioni, resolutione alterius dubij, respondere, vt in *l. si tu ex parte* 76. §. 1. *vers. non dubito.* D. *de acquir. vel omitt. hered. l. à testatore* 109. D. *de condit. & demonst.* facit etiam, *c. non ne. de præsumpt. l. qui Romæ §. Agerius.* D. *de verb. oblig l. ancillarum* 27. §. *vltim.* D. *de pet. here.* exemplis ostendit COSTA *in c. si pater* 1. *p. verb. instituit, n.* 4. *& seqq. de testam. in* 6.

291 Ex quibus iam securiùs infero, decidendi rationem ad hæc iura petendam esse à favore matrimononij, & honore illi à iure impenso, vt omni gaudeat prærogativâ *l. Caius* 46. D. *solut. matr. l. Titia* 134. D. *de verb. oblig. c. vltim. de re iudic. c. videtur, qui matrim. accus. c. lator* 7. *de re iudic. c. cum Apostolica* 18 *de sponsal. & matri. c. ex literis* 4. *de in integ. rest. c.* 1. *vt lite non contesta:* & intrat rationem hanc decidēdi finis ille, vt arceantur à peccato concubinarij, & alliciantur ad bonum spe legitimationis filiorum, argumento *c inter cætera* 24. *q.* 4. *c. inter opera de sponsalib.* & odio habeant pellicatum, effusamque libidinem *Authent. quib. mod natural. effic. iant. legitim. cod.* 7. *c.* 12. §. *si verò,* & evidenter scanda-

la

la carnis. Legitimatio tamen hæc non est iuris naturalis constitutio, sed humani, & civilis, & Ecclesiastici, vt præ alijs BASIL. *de Matrim. lib.* 11. *c.* 1. *n.* 7. & COVAR. 2. *p. de Matrim. cap.* 8. §. 2. *n.* 21. & indè est, posse beneficium *d. c. tanta* contrariâ lege tolli; illa ergo verba, *Tanta est vis matrimonij*, sic interpretantur, vt indicent, non nativam efficacitatem matrimonij ad confirmandam originem; sed eam quidem illi maximè convenire.

292 Subsistit hoc beneficium, etiamsi in articulo mortis matrimonium celebretur THOM. SANCH. *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 7. *à n.* 4. ANT. GOM. *in l.* 12. *Taur. n.* 57. per textum *in c. commissum. de sponsalib. c. nuptiarum* 27. *q.* 1. *l. sed est quæsitum.* in principio. D. *de liber. & posth. l.* 1. *vers. illud.* D. *de adoption.* sicut & potest contrahi matrimonium spirituale, *c sicut tenor de regular.* à quo valet argumentum ad matrimonium carnale ALVAR. DE VELASC. *in Axiomat. litera A. n.* 478. vbi plura congessit, imò vincit non consumatum *c. ex publico c. verum. de convers. coniugat*, secùs, si consumatum iam sit, nam tunc denotat vnionem inseparabilem iuxtà illud, *Quod semel aßumpsit, nunquam dimisit*: & *Quos Deus coniunxit, homo non separet. Matth.* 19. *Mar.* 10. *Lucæ* 16. plura compilavit DIDAC. GARC. DE TRANSMIERA, *de Poligam lib.* 1. *q.* 2. *à n.* 16.

293 Nec obiicias, in mortis articulo constitutum ineptum esse ad actum coniugalem, & consequenter inhabilem ad coniugium *c.* 2. *de frig. & malefic. l. nuper. C. de natur. liber.* ibi: *Spem sobolis tollendæ*: nam vt resolvit BASIL. *vbi supra lib.* 1 *& lib.* 11 *c.* 1. §. 1. *n.* 10. valet matrimonium sine concubitu *c. sufficiat. c. Beata Maria* 27. *q.* 2. imò in controversiam deducta est quæstio, an matrimonium inter perpetuò impotentes ad castè vivendum, sit validum? quæ præcipua dubitandi ratio textus *in c. consultationi. de frig. & malefic.* ibi: *Vt quas tanquam vxores habere non poßunt, habeant vt sorores* iuncto AVGVST. BARBOS. *in Collect. ad dict. textum:* quæ verba, inquit, non negant vinculum matrimonij: allegat textum *in c. requisisti* 33. *q.* 2 ibi: *Si nolet eam habere*

bere quasi sororem , retinaculum coniungij rescidendum est: similiter *epistolam* DIV. HIERONY. *ad Rusticum.* ibi. *Narravit mihi vxor quondam tua, nunc soror, atque conserva, quòd iuxtà præceptum Apostoli vos , ex consensu ab opere nuptiarum, vt vacaretis orationi.* Sunt in hâc quæstione duo varia excogitantes viri magni BASIL. PONC. *lib.7. de Impedim. impot. cap.56. n.1.* & SANCHEZ *lib.7. de Matrim. disp.79* videndi omninò. Redeamus ad institutum nostrum; fortuitus itaque casus non trahitur in considerationem, neque spes sobolis ad matrimonium requiritur: vndè IVVENAL.

cùm tener vxorem ducat spado.

294 Nec alicuius momenti est argumentum ex *l. Titio cùm moriar.* D *de vsufr. legat. l. heres meus. §. quamvis.* D. *de condit. & de monst. l. si pater mulieris.* D. *de iur. dotium. l libertas* D. *de manum . testam.* nam aliud est, actum celebrari in articulo mortis, aliud executionem conferre in diẽ mortis ; primus casus subsistit in iure, secundus invtilis habetur: discrimen invenio *in d. l. libertas.* vbi libertas, cùm Sthicus morietur, nullius roboris est; & *in l. vnic. C. de latin. libert. tollen.* quæ probat datam morienti servo. *l. necessario. §. final.* D. *de peric. & comm. rei vind.* sic ratiocinatur SARMIENT. *lib.1. selectar. cap.7. n.6.* & concludit ad matrimonium, aliter BASIL. *dict. cap.11. §.1 n.15.*

295 Veritatem huius primæ partis tot fulcitam Iuriscanonico legalis rationibus non impediunt dubiola, quæ indixere bellum, nam ad I. Respondetur, res facti licet pro infectis haberi natura non patiatur, vbi tamen subest æquitas plerunque, quod factum est, non attendi, imò quasi non factum præsupponi censurâ legum iuxta Gloss. *in l. verum.* D. *de regul. iur l. interdum.* ibi. *Hic enim quantum ad totum ius pertinet; perindè habetur, atque si ingenuus natus esset.* D. *de natal. restit. Authent. quib. mod. natur effic. legit. §. filium verò.* ibi : *Facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. coll. 5. Auth. de trient. & semiß.* vndè licet filij nati ex concubinâ naturales in re tantum sint, tamen post contractum matrimonium, exigente æquitate , & favore, inducta fictio est

est translatitia, quæ ius ipsum retrotrahit, nec novum, ea quæ sunt iuris positivi, à Papâ revocari vt ex tunc *cleme.* 1. *& ibi Goss.verbo pro infectis de immu.Eccles.* Princeps enim quo ad iuris effectus pro infectis facta considerat *l iubemus nulli.§.1.in fine.C.de sacros.Eccles l.non dubiū C.de legib.l.cū ea C.de transact.l.1.C.qui pro sua iurisd. l.creditori in fine C.de donat.inter.l.divo Marco C.qui manumitt.non possunt.l.1.§. sed à volentibus.* ibi:*pro non facto.*D.*de his quæ in testam. de lent.l 1.& 2*·D.*vnde vir,& vxo.l. qui restituere* D. *de rei vindic.c.1.c. inter cætera. de sent. & re.iudic.*& hæc dicitur veritas quo ad effectum, non quo ad factum *l.1.§.Scævola* D *si quis testam.liber esse iuss.fue.*BALD.*inc·contigit.n.3.de restit.spoliat.*

Id verò quod deducitur ex vulgatâ regulâ iuris *quod ab initio non subsistit, tractu temporis nō convalescit*, procedit secundum veritatē, inspecto solo tractu temporis, at nos hîc secundum fictionem disputamus, quâ matrimonium retrò contractum á tempore conceptionis fingitur, non ergo solo temporis cursu legitimantur filij, sed contractu matrimonij: faciunt vltima verba REBARDI *in titul, de regu. iur. ad l·* 29.ibi: *Nihil enim aliud sibi voluit hac regulâ Paulus, quàm contractum initio vitiosum, hoc est, contractum si nō iure saltim exceptionis auxilio traditionis tempore prorsus invalidum non posse tractu temporis alicuius privati hominis facto, aut approbatione, sine aliquo legitimi, vel prætorij iuris subsidio convalescere*· similiter HVBERTVS GIPHAN.*in comm. de regul. iur.lib.1.c.14.ad d.l.*29. eam reddit rationem: quia temporis circūstantia non adeò est efficax, vt per se possit, vel actum validum infirmare, vel confirmare vitiosum. 296

Ad confirmationem primi huius dubij respōdeo post ANT FABR.*in iurisp.Papin.tit 9.prin.2.illat.1.* nihil in casu *l.1.C.de captiv.& postl.reve.* inveniri, quod principijs possit legitimationis obviare fictionis, & vt penitus constet, tres distinguo casus: vel filius susceptus, & natus apud hostes, reddit, redeunte vtroque parente, & tunc plenè gaudet post liminio, quia fingūtur parentes in civitate semper fuisse, nec 297

absuisse vnquam ; & præcipuè pater in filio prædicto, iure civitatis, & patriæ potestatis potitur: quippè cùm liberorũ recuperatio, patriæq; in eos potestatis tota iuriscivilis sit, vt benè ANT. FAB. *vbi supra princ.* 8. *illat* 8. *tit.* 11. Sed cùm regulares hos postlimini fictionis terminos egrederetur, quæ non cõprehendit, ni captivos, qui priùs in civitate Romanâ fuerint, necessum fuit rescriptum Imperatoris ANTONINI, & SEVERI, quod extat *in l. apud hostes.* 9. D. *de capt. & postl. reverſ. & in l. divi* 25. D. *eodem titulo.* vel, decedente patre apud hostes, filius natus cum matre solâ redit: suspicor voluisse FABRVM *vbi supra. prin.* 7. *titul.* 2. *illat.* 11. dici etiam tunc temporis legitimum, & potiri, ratione matris, postliminio. Hoc summè difficile redditur, tũ ex *d. l.* 1. *C. de captiv.* cùm excipiat hunc casum Imperator ibi: *matris dũtaxat conditionem ; quæ se cum filiam duxit videtur necessariò secuta,* tùm, ex *d. l. divi.* 25. ibi: *quod si cum matre solâ revertatur, quasi sine marito natus spurius habebitur*: quare existimo, hunc non esse legitimũ patri, neq; heredẽ, vt Glos. sentit *in d. l.* 1. *C. de captiv. & postl. rev.* sola enim matris cõditio non facit eum legitimum, neque suum patri, cùm nõ exerceat iura potestatis, quibus pater illum recuperat in primo casu: & sic interpretor *d. l. divi. & l.* 9. D. *cap. & postl. reve.* vt coincidant cũ hâc secundâ specie, explicitâ *in d. l.* 1. sed intuitu matris quoad existimationẽ, & censuram iuris civilis, ac si legitimus esset, iudicandus est: nam præter æquitatẽ, quæ non patitur, matrẽ gaudere postliminio, filiũ autem illi dedecori esse, iuvat, & movet exemplum rescripti, de quo *in d. l. apud hostes.* 9. Civem item Romanum hunc filium appello, ex rescripto *l. in orbe Romano.* 17. D. *de stat. homi.* quoties enim talis essent conditionis homines, vt si ibi nascerentur, cives Romani fuissent, civitate Romanâ honorari, rescriptum statuit: didici ex ANT. FAB. *vbi supra. tit.* 9. *princ.* 11. *illat.* 4. sed filius hic si in civitate Romanâ nasceretur, nec iam pater captus esset, nec postliminium desideraremus: ergo rescripto iuvabitur *d. l. in orbe.* Verba autem *d. l. divi.* 25. ibi: *spurius habebitur* interpretor iunctâ

clau-

clauſulâ antecedēti. ibi: *quaſi ſine marito natus*; ac ſi diceret; non eſt ſpurius, ſed quaſi, quia ſine marito natus; non dixit ſine patre: habuit vtique, ſed ſcrupuloſâ iuris civilis ratione vtpotè ſervus, nec maritus, nec civis erat. Tertiam ſpeciem fingo, quâ filius redeat cum ſolo patre: & non inficior, iuvari poſſe reſcripto *d. l. apud hoſtes* 9. Quibus ſic ſuppoſitis, rogo, quid contra fictionis regulas elicitur? & præcipuè cùm legitimatio non ſuperſtitioſis vtatur fictionum legibus; licet fictio ſit retrotractiva.

Ad II. argumentum reſpondeo; ius canonicum legitimare filios per ſubſequens matrimonium, quin tacitè nec expreſſè approbet cōcubinatum, imò vt deſtruat, extinguatque, vtpotè iniuſtam viri, & mulieris ſocietatē, adhuc apud ethnicos, ſi non prohibitam, ſed licitam, non permiſſam tamen, neque honeſtam, *l. ſi qua illuſtris* 5. *C. ad Senat. conſul. Orphit.* habuit circunſtantias nimis matrimonio damnoſas, cùm cœlibes homines, & peccaminoſi exiſtant, dum in concubinatu, & nuptiarum oblivione ab honeſto coniugio ſeparati. Puritatem nuptiæ expoſcunt, & á nubentium thalamis venerem, & cupidinem eliminant, ſic S. PAVLIN. cecinit *in epithalam. in Iulianum, & vxorem.* 298

Abſit ab his thalamis vani laſcivia vulgi:
Iuno, Cupido, Venus, nomina luxuriæ:
Sancta Sacerdotum venerando pignora pacto
Iunguntur: coeant pax, pudor, & pietas.

Nam, vt S. AMBROS. *lib. 1. de Abrah. Patriarch. cap. 7. Cognoſcimus velut præſulem, cuſtodemque coniugij eſſe* DEVM, *qui non patiatur alienum torum pollui*: matrimonium ergo, interitus concubinæ, & libidinis.

Vxor ducenda eſt: hæc erit inſtar aquæ.

Adhuc, & inhoneſtus ille concubinarum vſus, vt miſeram libidinis, fætidamque conditionem diſſimularet, matrimonij aliquibus circunſtantijs abutebatur: lex enim illa cæca, & infidelis vnicam popoſcit tanquam vxorem, licet non vxorem, in domo retinere fæminam, ad quam indubitatus eſſet affectus, non ad tempus, ſed ad vitam *Authent. de trient. & ſemiſſ.* 299

semiß.§.consideremus.ibi: *Donec vivit.colla*. 3. cum quâ non stuprum committeretur *l*. 1.D.*de concubin.l.in tabulis.§.quoniam* D.*de his quib.vt indign.l.fin.* D.*de divort.* vterque debuit solutus haberi *l.vnica*. C.*de concubi.l.fin.* C.*commun. de manum*. quòd si mulier ingenua sit vilis, si aut corpore quæstum fecerit *l*.3.D.*de concub.* prosequitur latissimè PALEOT.*de noth. & spur.c*.12. non fuit nisi in dignitate tunc differentia inter concubinam,& vxorem *l.item legato* 47.§. *parvi refert*.D.*de leg*.3. ideò IACOB.CVIAC. *in paratitla. ad titul.de concubi*.concubinatum vitæ societatem demonstrare quamdam prædicit,absque ritu tamen susceptam, & inhonestè,sive libertinam, ingenuam,sive ancillam, iuxtà illã MARTIALIS divisionem, seu classem.*lib*.5.

> *Ingenuam malo:sed si tamen illa negetur,*
> *Libertina mihi proxima conditio est:*
> *Extremo est ancilla loco.*

ergo cùm adhuc in turpi illo antiquorum Iurisconsultorũ, sæclo,imago matrimonij falsa effusam libidinem extinxerit, rectiùs iure canonico, vt exularet vtriusque & inhonestæ,& illicitæ voluptatis genus,& aboleretur vsus cõcubinarum, legitimatio admissa est per subsequens matrimonium:de his concubinis intelligenda sunt iura *in c. si quis.c. maritum.c.laici*.43.*dist.c.in omnibus.c.is qui*.34. *dist*. quæ ad materiam bigamiæ spectant:videndus TVRRECREM.*in d.c.is qui.& in c.Christiano*.34. *dist*. PETR. GREGOR. *syntagmat. iur.lib*.10.*c*.1.*n*.16.

300 Concubinæ tamen nomen vxoribus aliquando convenisse,inveniemus:dummodo concubinas matrimonio coniunctas intelligamus; veræ erant vxores, iustis sed quia & solennibus subiiciebantur quo ad dispensationem familiæ, dicebantur concubinæ:sic *Genes*.16.25.30. quarum filijs nõ debebatur hereditas,nec Sacerdotium, nec primogenitura, sed munera tantùm recipiebãt *Genes*.25.ibi:*Filijs autẽ concubinarum largitus est munera*,docet ex LIPOMAN.COVAR. pluribus adductis,in 4.*p*.1.*c*.4. & ad interpretationem textuum in *c.is qui non habet.c.Christiano* 34.*dist.c.aliter* 30. *q*.

5.c.

5. c. nemo 32 dist. c. concubinæ 32. q. 2. c. audite 34. dist. videndi TVRRIAN. pro *Canon. Apostol. lib. 1. c. 13.* BELLARMIN, *tom. 2. contr. lib. 2. c. 8. vers. 11.* nec turbet, plures videre differentias inter vxores, & concubinas, quas referunt. *l. vxor. 13. §. si quis vxorem.* D. *ad leg. Iul. de adulter. l. castitati. C. eodem titu. l. stuprum. 41.* D. *de ritu nuptiar. l. sancimus. 27. C. de nupt. l. 4. C. de crim. expila. heret. l. 1. cum l. si prædia. 59.* D. *de donat. inter l. donationes 32.* D. *de donat. l. 1. l. si concubina.* D. *rer. amot. l. exigere. 56.* D. *de iudic. cum l. de iure. 37.* D. *ad municip. l. si quis officium.* D. *de rit. nupt. l. fin.* D. *de concub.* fuerunt enim hæc discrimina circa solennitates: nec tollit, olim etiam alias fuisse apud Iurisconsultos concubinas licitas, alias temporales prorsus illicitas.

Ad III. argumentum respondeo, instrumenta dotalia, & consensum legitimati in legitimationibus iuris civilis antiqui ZENONIS, & ANASTASI omninò requiri, vndè CVIA. *in novell. 12. Dos* inquit, *concubinatus abolitio, & nuptiarum argumentum est*: sed iure canonico solus contrahentium cōsensus legitimus in facie Ecclesiæ spectatur, & cùm standū omninò sit iuri canonico in hâc materiâ *c. fin. c. pen. de secūd. nupt.* FVSSAR. *de substitu. fideicommiss. q. 409. n. 57.* propter matrimonium, vnum ex septem Ecclesiæ sacramentis *Cōcil. Trid. sess. 24. de matr. can. 11. c. debitum. de bigam. c. ad abolendam. de hæretic.* legitimationem sine instrumentis dotalibus non solùm prodesse quo ad ordines, & beneficia, verùm, & successiones, & dignitates civiles, tenent MANTIC. *de coniectur. lib. 11 tit. 12. n. 7.* PEREGRIN. *de fideicomm. art. 24. n. 56.* GAIL. *observ. c. 141.* BASIL. PONC. *lib. 11. de matr. iuncto* COVARR. *vbi supra d. c. 8. §. 8.* in principio, vel quia singulare hoc est huius legitimationis, vel quia ius civile nostrum ancillatur iuri canonico, vt voluit DOMI. D. IOAN. BAPT. DE LA REA *in decis. Granat. to. 1. disp. 8. n. 36.* Plures solent hîc agitari quæstiones: videndi sunt, GVTIERR. *lib. 2. practic. q. 140.* PEREGRI. *de fideicommiss. art. 24. á n. 49* MOLIN. *de Hispan. primogen. lib. 2. c. 21. n. 23.* CASTILLO, *quotidiann. iur. lib. 5. c. 105. per totum* MENOCH. *cons. 16.*

PARS

PARS II.

ET

GLOSSA BREVIS

AD

Cap.cum inter ii. cap. Perlatum viij. cap. Quod nobis ix. Cap. referente x. cap. Pervenit xi. cap.Ex tenore xiv. Hoc titulo, qui filij ſint legitim.

302 HVius ſecundæ partis diſceptatio, quaſi appendix & inlatio eſt, ad primam huius tituli quæ præceſſit: ſtatim ergo pro omnibus ſupradictis iuribus ſpecies ſic fingitur.

303 Bonâ fide, in facie Eccleſiæ, latente ſemper impedimẽto, tradita eſt viro mulier per contractum matrimonij, quæ re verâ eſſe non debuit vxor, *d.c.cum inter* 2.coniugatus homo. V. C. legitimè ſi, vivente primâ, ſecundam duxerit ignorantem, & inſciam adulterij *d.c.ex tenore* 14. Prolem ſuſcipere contingit *d.c.per latum* 8. ſive, de clandeſtino matrimonio poſt modũ ab Eccleſiâ comprobato, generati ſunt filij *d. c.quod nobis*. Detecto iam impedimenti vitio, reſcinditur contractus, ſeparantur putativi coniuges, ſoluto vinculo matrimonij, *d. c.referente* 10. Quæſtio nunc eſt, an prædicti filij ex tali matrimonio ſuſcepti legitimi habeantur.

Con-

Conclusio interveniente simul vel vtriusque contrahentis vel vnius dumtaxat, bonâ fide, & in facie Ecclesiæ matrimonio celebrato, legitimi sunt filij tunc suscepti, & si parentes, cognito impedimento, desinant esse vir & vxor. 304

Favent expressè præter dicta iura. BALD. *in l. qui contra* 4. *C. de incest. nupt.* IASS. *in l. fin.* D. *de condict. sine caus. & in l. ex facto colu.* 5. D. *de vulgar.* HOSTIENS. ABBAS, & HENRI. BOICH. *in c. cum inhibitio de clandestin. despons.* DECIVS, CVRT. IVNIOR, RIPA, DVEÑAS, CEPHAL. ROLAND. MENOCHIVS, & PARISIVS relati à PEREGRIN. *de Fideicommiss. articul.* 24, *n.* 66. COVAR. *de Sponsalib.* 2. *p. c.* 8. §. 1. *n.* 2. *&* §. 2. *n.* 16. COSTA *in c si pater* 1. *p. verb. vxor, n.* 2 *de testament in* 6. THOM. SANCH. *lib.* 3. *de Matrim. disp.* 42. *n.* 2. GVTIERREZ *de Matrimon. cap.* 71. BASIL. LEGIONENS. *lib.* 11. *de Matrimon. c.* 7. *&* 8. SARMIENTO *lib.* 1. *Selectar. cap.* 6. FACHIN. *lib.* 3. *Controvers. cap.* 61. CARDINAL. PALEOT. *de Noth. & spur. c.* 24. *per totum.* MOLIN. *de Hispanor. primog. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 12. *&* 15. ALEX. TRENTACINQ. *de Substit. p.* 4. *c.* 7. *n.* 56. FVSSARIVS *de Substit. fideicom. q* 409. *à n.* 66. sed rationem dubitandi sequentia constituunt. 305

I. cùm quis dat operam rei illicitæ, opinio vel error non excusat, veritas potior est, vt condemnet *l. eum qui innocentem.* §. *si iniuria.* D. *de iniur. c. contineatur. c. tua de homicidio.* confirmatur *ex c. inebriaverunt* 15. *q.* 1. *inebriaverũt* (inquit AVGVSTIN.) *Loth filiæ eius, & se nescienti miscuerũt, qua propter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.* In opere enim illicito qui periculum invenit, quærit, & solesismum in faciendo committit, vt dicebat DIV. HIERON. *contra Helvid.* ibi: *Apud Christianos solesismus est magnus, turpe quid vel narrare, vel facere,* observat caliginem, qui reus incipit, ergo si fæmina nubat viro coniugato, vel econtra, nec prodesse bona fides potest, nec filios suscipere legitimos, vtpotè quæ dedit operam rei illicitæ. 306

II. expressus obstat conclusioni textus *in c. cum inhibitio* §. *si quis. de clandestin. desponsat.* ibi. *Soboles, de tali coniun-* 307

ctione

ctione suscepta prorsus illegitima censeatur de parentum ignorantiâ nullum habitura subsidium, &c. iuncta *l. 1. C. de interdict. matrim.* quæ non permittit, matrimonium aliàs prohibitum circunveniri rusticitatis, & imperitiæ velamentis, ergo bona fides non parit filios legitimos, qui ex vero matrimonio non sunt.

308 III. expendo textum *in l. 3. C. solut. matri.* vbi qui nascitur ex homine libero, & ancillâ, quæ putabatur libera, filius spurius dicitur, ergo vt legitimi sint filij, bona fides parentum veritati non præiudicat.

309 IV. demus bonam fidem ex parte matris, patrem verò esse conscium impedimenti, ergo filius erit, non solùm legitimus matri, sed etiam patri, & in eius potestate. Tunc sic: patria potestas inducta est in favorem patris *l. vnic. C. de ingrat. liber. l. cum oportet. C. de bon. quæ liber. l. 2. C. si advers. rem iudicat. l. si viva. C. de bon. mater. l. vtrum turpem.* D. *de verb. oblig. l. quod & lex. § si eum quis.* D. *de liber. homin. exhiben. l. iubemus, & l fin. C. de emancip. liber. l. 1.* in princip. D. *si à parent. quis fuer. manum. l. emancipatis. C. de legitim. hered. l. fin. C. de sent. pass.* iuncto TIRAQVEL. *in l. si unquam. C. de revoc. donat. verb. donatione largitus n. 146.* & Doctore ARI. PINEL. *in Rubric. C. de bon. mater 2. p. & in l. 1. eiusdem titul. n. 3.* sed nemini dolus patrocinatur *c. 1. de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulteri.* Ergo vel filius erit legitimus & non in patriâ potestate: vel fructus matrimonij colliget malæ fidei possessor, contradicente iure, in *c. gravis. de restit. spoliator.* rursus, cùm filium partim esse legitimum, & partim illegitimum, non minùs possibile sit quā dividi honoris causam, & fictionem individuam; facilius, imò vtilius est, dicere natos ex matrimonio putativo legitimos non esse matri, ne sint & patri: exemplo bonorū possessionis secundum tabulas, quæ si filio emancipato præterito adæquari non valet, denegatur etiam instituto filio in potestate, & scripto heredi *l. non putavit 8. § si exheredatus.* D. *de bonor. posse contr. tabul. l. 1. § is quoq.* D. *de collat.*

310 Hæc & alia vt penitùs extinguantur dubia, & veritatis

mu-

munita præsidio conclusio duret: ponendum est, bonam fidem, saltim vnius ex coniugibus omninò requiri: *c. ex tenore* 14. *hoc titul. c. cum in Apostolica de sponsal.* ibi: *Aliam facti nesciam. c.* 1. *de eo qui duxit in matrim.* ibi: *Insciam l.* 5. *tit.* 9. *p.* 4. PVTEVS *decis.* 77. *n.* 4 & *decis.* 118. *n.* 4. *lib.* 2. nec ignorantiam iuris, vel facti nocere, vt obseruat MAIOLVS *de Irregular lib.* 1. *c.* 5. ZAIR. *lib.* 6. *de Irregul. c.* 10. AVILA 7. *p. de Censuris disp.* 3. *dub.* 6. in princip. dummodò non sit affectator ignorantiæ, quales habentur, qui clandestinè, & non præmissis denuntiationibus cōtrahunt *l.* 3. *tit.* 3. *p.* 4. ZEVALLOS *in Pract. q.* 697. *n.* 4. & SANCHEZ *lib.* 3. *de Matrim. disp.* 42. *à n.* 1. vndè cum BASILIO *d. lib.* 11. *cap.* 8. *num.* 3. paulatim colligo, illegitimos esse filios, si bona fides desideratur, & si in facie Ecclesiæ matrimonium celebretur, vel si bona fides adsit, deficiat tamen solennitas Ecclesiæ à Concilio Tridentino præscripta: vtrumque ergò copulativè exposcit legitimatio.

311 Nec contrarius est textus *in c. referente* 10. *hoc titulo.* ibi: *Ac per hoc cùm filij, nec per Ecclesiæ permissionem, nec per paternam ignorantiam excusentur, ad successionem bonorum paternorum non videntur aliquatenus admittendi*, quasi voluerit CELESTINVS III. vel bonam fidem, vel permissionē Ecclesiæ sufficere disiunctivè; nam facilis solutio dubium sanat, si vertimur ad prima verba, quibus statim apparet, Pontificem à sufficienti partium enumeratione in clausulâ prædictâ procedere, quin neget superiorem doctrinam.

312 Difficilior sequitur textus *in c. gaudemus fin. hoc titulo*, vbi INNOCENTIVS III. prolem de infidelium coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel vlteriore gradu, matrimoniali contraxerunt affectu, post Fidem receptam legitimam reputari, ergò nō requiritur bona fides ad hanc legitimationem filiorum, vel matrimonium in facie Ecclesiæ non exigitur. Sed vt luce donetur hæc dubitatio; sciendum est, inter infideles dari sacramentum coniugij, vt vtar verbis INNOCENTI. III. *in c. gaudemus* 8. *de divort.* non quia verum sit sacramētum, vt inter fideles, sed vel appositivè di-

 ctum,

ctum, quasi diceret, matrimonium quod inter fideles est Sacamentum, vel quia matrimonium infidelium aptitudinem habet ad eam significationem respectu temporis cōversionis, vt explicat BASIL. *vbi supra, lib.* 1. *c.* 11. *n.* 13. nisi mavis cum SANCH. *lib.* 2. *disp.* 8. appellare infidelium hoc coniugiū, largè & impropriè Sacramentū, in quantū aliquo modo designat vnionem CHRISTI cum Ecclesiâ, licet impropriè, quia fide carent, & ianuâ Baptismi: dissentit tamen BASIL. *vbi supra, c* 6. *n.* 6. quem noviter impugnat PEREZ *de Matrim. disp.* 19. *sect.* 4. *n.* 4. affirmans in omni matrimonio, sivè sit fidelium, sivè infidelium, esse actualem repræsentationem, & significationem, vel charitatis DEI cum animâ, & coniunctionis CHRISTI cum Ecclesiâ per charitatē: videndus; plura enim & subtiliter, & in defensionē suæ sententiæ deducit: verumtamē postFidem receptā indissolubile remanet matrimonium antea contractū, vt expressè resolvit Pontifex *in c. de infidelibus* 3. *de cōsanguin. & affinit.* infideles enim fideles facti non denuò contrahunt, sed in legitimo matrimonio priùs inito perseverant. Elegantissimis verbis disputatio hæc resolvitur *in c. deindè* 26. *dist. & in c. numquid* 28, *q.* 1. in quâ re vidēdi NAVAR. *lib.* 1. *consi. tit.* 35 *de pact. cons.* 4. *in fine*. SANCHEZ *de Matrim. lib.* 2. *disp.* 9. *per totam*. BASIL. *vbi supra, lib.* 1. *c.* 6. *& seq.* PEREZ *de Matrim. disp.* 19. *sect.* 11. *n.* 7. qui benè distinguit, fuisse hoc matrimonium infidelium ante conversionem legitimum, ratum post Fidem receptam, & copulâ consumatum: *& disp.* 36. *sect.* 3. per textum *in d. c. gaudemus* 8. *& c. quanto de divort.* & illud PAVL. 1 *Corinth.* 7. ibi: *Non dimittat illam.* Præterea, licèt impedimentum iure naturæ dirimens adhuc infidelium matrimonium impediat, *c. gaudemus. de divort.* non tamen, quod iure Ecclesiastico introductum est; nam de his, qui foris sunt quid ad nos? *d. c. gaudemus.* communiter supra citati, & post omnes videndus IOAN. ÆGID. TRVLENCH. *de Sacrament. lib.* 7. *c.* 9. *dub.* 10. *n.* 1.

313 Ex quibus iam luce clarior resurgit *d. c. gaudemus fin.* decisio & resolutio; nā saltim in illo infidelitatis statu sine

pro-

prohibitione contractus celebratus est,& post Fidem receptam matrimonium ratum extitit *c. quantò. de divortijs.* ergò vtrumque copulativè invenitur. Dein, publica vtilitas exigit infidelium prolis legitimationem post Fidem receptam, ne à bono tali propter filiorum illegitimitatem, & indignitatem arcerentur. Manet etiam, Sacramentum illud coniugij, quod vocat INNOCENT. *in d. c. gaudemus* 8. non esse verum Sacramentum, cùm non sit matrimonium illud infidelium ratum, sed legitimum dumtaxat, id est, contractus consensu perfectus. Nec obest textus *in c. veniens 3. de presbyt. non baptizat.* ibi: *Quoniam & Sacramentum coniugij, & Eucharistiæ à non baptizatis recipi potest*: nam vt observat doctè & argutè BASIL. *vbi supra, lib.* 1 *c.* 6. *n.* 5. prædicta verba non definitivè adducta sunt ab INNOCENTIO III. sed pro parte dubitabili quæstionis propositæ.

314 Bona ergò fides in matrimonio putativo, neque litispendentiâ, neque sententiâ intra decendium, aut appellatione interpositâ, læditur, quominùs filij legitimi nascantur: ita ABBAS *in c. cùm inter, n.* 4. MAIOLVS, ZABARELA, ZAIRVS, HVGOLIN. & alij, quos cumulat BASIL. *lib.* 11. *c.* 8. *n.* 5. COVAR. 2. *p. de Sponsalib. c.* 8. §. 2. *n.* 7. CASTROPALLAVS *p.* 2. *disp.* 4. *s.* 1. *à n.* 7. rationem huius dispositionis congruam non omnes inveniunt; ego mutuandam duco ex favore ipsius matrimonij, quod neque per litem motam, neque per sententiam vnquam retractatur *cap. lator. de sent. & re iudic.* cùm igitur, adhuc post iudicium inceptum, vel perfectum, possit in re esse verum prædictum matrimonium, & nunquam deficere bona fides, vbi occasio est ad violentam etiam præsumptionem in favorem filiorum, non ad aliud eundum est, *c. veniens 3. in fine de Cleric. non baptizat.*

315 Hinc interpretor textum *l. sed & si lege. §. si ante legem. D. de petit. heredit.* quâ communiter resolvitur post litis cõtestationem, reum in malâ fide constitui, nam in præsenti disceptatione, cùm filij petendi non sint vt fructus ex re alienâ percepti, sed id solùm curari, vt separetur matrimo-

nium propter impedimentum dirimens, & adhuc sententia non omninò detegat in re matrimoniali veritatem, cùm non transeat in rem iudicatam, meritò litis contestatio non eundem operatur effectum, ac in rei vindicatione: de quâ textus *in d. l. sed & si lege.* vbi possessor vnà cum ipsa re petitâ fructus restituit.

316 Extant in iure civili expressa vestigia huius favoris, & ratione matrimonij, & filiorum *in l. filium eum 6.* ibi: *Qui ex viro & vxore eius nascitur.* D. *de his qui sunt sui vel alien. iur.* nisi enim constet, absuisse maritum per decennium, vel talis esse infirmitatis, vt generare non possit, proles legitima dicitur, & matrimonio filius susceptus, non ex adulterio, nisi spado evidentissimè cognosceretur, qui olim, non sibi, sed alijs ducebat vxorem. Huc spectat MARTIAL. dum agens gratias DOMITIANO, inquit:

Nec spado iam, nec mæchus erit, te præside, quisquam:
At priùs, ò mores! & spado mæchus erat.

Quem adhuc videre ominosum quid erat, inquit LVCIAN Pseudologista, sive *de die atro.* ibi: *Et si quis spadonem aut eunuchum adspexerit, aut simiam quoquè, egressus domo statim convertit pedem, & regreditur, ominans sibi, haud quaquā prosperas dici illius res, atque actiones fore præ malo hoc primo, & inauspicato omine.*

317 Si mater accusetur adultera, id non præiudicat filijs. *l. miles* 11. §. *defuncto, &* §. *quæ propter.* D. *ad leg. Iul. de adulterijs*, notavit ALCIAT. *lib. 3. præsumpt. 7.* motus ratione textus *in l. quia semper* 5. ibi: *Pater verò is est, quem nuptiæ demonstrant.* D. *de in ius vocand. l. in liberæ* 24. D. *de rit. nupt.* Hinc descendit decisio *l. Imperatores* 29. §. *mulier.* D. *de probat.* quod si mater, absente marito, filium susceptum fateatur spurium, illi non noceat *l. ait prætor* 3. §. *penu.* D. *de in iur.* tanta est vis matrimonij, vt semel celebrato bonâ fide, & in facie Ecclesiæ, non facilè filios non esse legitimos, iudicetur, etiamsi pater neget.

318 Hinc interpretor reconditum textum *in l. si cui.* 1. §. *idem ait.* D. *de Carbonian. edict.* vbi VLPIAN. bonorum possessionem

nem cōcedit filio eo elogio à patre exheredato, quod ex adulterio conciperetur, cùm tamen, si sine elogio exheres scriptus esset, non haberet bonorum possessionem: cur tam varie? quia videlicet, pater, vt filium exheredet, potestatem habet *princip, instit de exheredat. liber. l inter cætera* 30. D. *de liber. & posth.* at vt filium neget, natura non patitur, neq; matrimonium. LVCIANVS translatus per IACOB. MISSILVM *pag.* 369. eleganter ait, *semel genuisti, semel educasti: probis semel iterum abdicare potes, atque ita potes, si istud meritò facere videaris: verùm, vt hoc fiat sine fine, vt perpetuò, vt frequēter, vt facilè; id verò supra patris ius est.* Videndus licet ad alium finem circa hanc legem D. MARTIN. DE LA REATIGVI *Selectar. iur. lib* 7. *c.* 7. *per totum.* Favorabilis est semper filiorum causa: rectè idē VLPIAN. *in l. carbonianum.* 3. §. *causæ cognitio: Si vero*, inquit, *ambiguam causam, hoc est, vel modicum, pro puero facientem, vt non videatur evidenter filius non esse, dabit ei Carbonianam bonorum possessionem*: nec apud antiquos nuptiæ celebratæ, nisi vt filios susciperēt. Quid ni, & filios semper inter coniugatos legitimos appellamus? fortè olim cū sexagenarijs prohibitum matrimoniū, *l. sancimus. C. de nupt.* seu impares nuptiæ *l. si maior.* 12. *in fine C. de legit. hered.* quo respexit SENEC. apud LACTANTIVM *lib.* 1. *de fals. Relig. c.* 16. ibi. *Vtrum sexagenarius factus est, & illi lex Papia fibulam imposuit?* ne cogerentur, & filium coniugati statim nō legitimum agnoscere, si vir sexagenarius, mulier minor inveniātur *l. pater familias* 15. §. *in arrogationbus.* D. *de adoptio.* cui addendus CVIAC. *lib.* 6. *observ. c.* 20. videndi BRISON. *de iur. connub. pag.* 32. CALDAS *de potest. eligen. c.* 4. *n.* 6. MENOCH. *de præsumpt. præsumt.* 56. *n.* 57. SANCHEZ, *lib.* 7. *disp.* 32. *n.* 16. quod in concubinâ impedimento nunquam fuit *l.* 1. §. *vlt.* D *de concubin.* notat ad rem CVIAC. *lib.* 33. *Pauli ad edict. in l. si sterilis.* 21. D. *de action. empt.* CONNANVS. *lib.* 8. *comm. c.* 13. *n.* 1. MENDOZA, *de Concil. illiberitan. lib.* 2. *c.* 8. BASIL. *lib.* 5. *de matrim. c.* 54. non enim sperantur ex concubinatu filij. Vndè elegantissimè DIV. AVGVST. *lib.* 4. *cōfess. c.* 2. *Experirer exēplo meo, quatum distaret inter coniugalis placiti modum, quod*

fæ-

fœderatum esset, generandi gratiâ, & pactum libidinosi amoris, vbi proles contra votum nascitur, quamvis ea nata cogat se diligi. Adeò fuit in honore matrimonium, vt nec ducere licuerit lenã, à lenoné ve manumissam, in adulterio depræhensam, & iudicio publico damnatam VLPIAN. *in fragm. tit.*13. *§.vltim.* huc respexit MARCIAL. *in l.observandum.*49. D.*de rit.nupt.* & PAVL. *in l.lege.*44. *§.vltim.* D.*de rit.nupt.l. palam.*43. *§.lenas.* D.*eodem tit.* iunctâ *l.*4. *§.ait. prætor.* D.*de his qui.not.infam.*

319 Illustranda indè venit celebris illa quæstio, quam tangit ANT·GOM. *in l.*12.*Tauri.* per textum *in l.*9.*tit.*14.*p.*3. an in foro conscientiæ possit quis retinere Regnum, vel maioratum, aut hereditatem patris, si mater filium suum adulterinum dicat? resolvitur enim in favorem filij. Solet item cõtroverti, quid circa filios expositos, an legitimi, & ex matrimonio, an spurij, vel naturales præsumantur? Gravissimi authores negant illis legitimitatem, eo ducti argumento, quòd nemo filium legitimum exponat; contraria opinio verior, quam defendit BASIL. *d.lib.* 11.*c.* 9 *per textum in c. accedens.de purgat.canon.* addo ego expressum textum *in c.* 1.*de infantib.exposit.* cùm ius patriæ potestatis pater amittat in filium expositum, ergo præter spurios, quos metus matrum exponit, legitimi etiam exponuntur. Aurea sunt verba PALEOTI in comprobationem *c.*6.*n.*4. ibi: *Nos ipso vsu quotidiè experimur; multos quãdoque rei familiaris inopiâ cum se victui necessaria videant liberis suppeditare non posse, solere illos exponere.* tangit ex professo hanc quæstionẽ MARCHINVS *de Sacram.ord.trac.*1.*par.*10.*difficultat.* 1. sed oculos avertit à textu expresso *in d.c.*1.*de infant. expos.* videndi etiam DIANA *Moral.resol p.*1.*tract.*15. *resul.* 22. & alij, quos laudat idem MARCHIN.

320 Non insolens in iure, bonæ fidei rationem habendam quoad effectus matrimonij, etiam ex parte vnius solius cõiugis, insignis enim extat locus MARCIANI *in l. à divo Pio* 58.D.*de ritu nuptiar.* vbi si libertina quasi ingenua Senatorem deceperit, & ei nupta sit, ad exemplum Prætoris edi-

cti dandam in eam actionem,decernit. Vt percipiamus inlationem ad materiam nostram,præscire oportet, Senatoribus olim prohibitas nuptias cum libertinis,ne pollueretur Senatorius nobilissimus sanguis servorum reliquijs *l. lege.* 44.*l. lege.*23. D.*de rit.nupt.l.si libertam.*28.*C.de nupt.*testantur DIO.*lib.*54.*&* 55.ZONARAZ.*lib* 2.*annal.l.*1.D.*de collusf. detege.* videndi TIRAQVEL. *in lege connubiali* 5. *n.* 16. *&* 17.CAROL.SIGON.*lib.*1.*de antiq.iur.civi.Rom.c.*9. BRISON. *de iure connubior.p.*7.ANT.FAB. *in iurispr.tit.*9.*pri.*6. *illat.* 13. ideòque si nuberet Senatori libertina, iniustũ erat matrimoniũ, nihilq; matrimonij nomine capere posset. *l.unica* D.*vnde vir,& vxor.*sed si Senator deciperetur à libertinâ,prodest illi bona fides.*d.l.â divo Pio.*58.D.*de rit.nupt.l.* 4. *in fin.C.de incest.nupt.*ergo similiter in præsenti bona fides vnius prodest,ne filium pariat illegitimum.

321 Ponendum II. est (vt progrediamur) quæ competunt vero matrimonio, & putativo cõpetere,interim dum subsistit bonâ fide *l.*3.*tit.*3.*l.*1.*tit.*13.*p* 4.*l,*12. *Tauri.* in finalibus verbis ABBAS.*in c.veniens.de sponsal.notabil.*5.

322 Obiicies textum *in l.si vxor.*13. §.*sed si ea sit mulier.*D. *ad leg.Iul.de adulter.* quæ prohibet vxorem putativam accusari de adulterio , iure mariti. Vt satisfaciam,à fonte id breviter repeto,posse inquam quondam maritum cum prælatione accusare vxorem iure mariti , vt habetur *in l.* 2.§.*si simul.l.si maritus* 4.D.*ad leg.Iul.de adulter.*cuius prælationis fit mentio *in c.maritis* .4.*de adulter.*ibi. *Et ipsi plus cæteris de adulterio accusare possunt* ; & occidere adulterum *l.marito* 24. D. *eodem tit* cui annectendus CVIAC. *lib.*6. *observ.c.*15.*&* 16.& BRISON *select.iur.civil.*passim.Potuit etiã intra 60.dies iure extranei *d.l si maritus.*4.§. *extraneis.*Vndè evenit *in d.§ sed si ea sit mulier*,licet non iure mariti,potuisse iure extranei accusari putativam vxorẽ *d. l. si vxor.* 13.in principio:apud Iurisconsultos enim,vbi verũ non apparuit matrimonium, sæpius cessant effectus, vt videre est *in l.*3.§.*videamus.* D.*de donat.inter.l.si concubina.* D. *action. rer. amotar.* vel non incongruè affirmabo accusationem adul-

dulterij legitimitati prolis nō obesse, nec nos bonam fidem amplectimur, vt perpetuò subsistat matrimonium, sed solo prolis intuitu legitimandæ *c. ex tenore.* ibi. *In favorem prolis potiùs declinamus, memoratum.* ℞. *legitimum reputantes*; at in *d. l. si vxor* nulla est filiorum quæstio.

325 Nec auget dubium *d. l si vxor.* §. *planè* vbi iniusta vxor accusatur de adulterio; non enim loquitur de vxore putativâ, vt Gloss. voluerat, sed de iniustâ, quæ vera fuit vxor, & si nō solennis, vtpotè non accepta, aquâ & igni, vt loquitur CVIAC. *lib. 6. observat. c.* 16. & verba ipsius legis veram vxorem connotant, dum adducitur illud HOMERI 9. *illiad. vers.* 340. *&* 341.

Non soli amant vxores diversivocorum hominum.
Atridæ.

Quasi diceret Consultus, non solùm viri vxores iustas, & solennes, sed iniustas, quæ sine nuptijs erāt, diligunt. Sed circa adulteriū vxoris putativæ, iure nostro Regio idē, ac in verâ vxore statuit *l* 81. *Tauri* iuncto. ANT. GOM. *n.* 48. quæ vna lex & *d. l. si vxor*, emendat, quæ iure mariti prohibuit, accusari putativam vxorem *& l. Grachus. C. ad leg. Iul. de adult.* quæ adulterum dumtaxat occidere permisit. Placet tamē, vtpotè disceptationi huic nostræ congruentior dîfferentia ANTONI GOMEZ *d. n.* 48. distinguentis casum à casu, vel enim dissolvitur matrimonium propter defectum consensus: & cessat adulterij pœna: vel propter aliud impedimētum, & tunc lex Tauri omnino exequenda venit. Rationem discriminis eam esse existimo, quòd delictum adulterij cōsumatur, & perficitur ex violatione matrimonij, saltim in mente, & acceptione adulteræ, & cùm, deficiente consensu, in existimatione peccantis non lædatur matrimonij honor, cessat adulterij pœna. At, in secundo casu, quantùm in se fuit, adultera dicitur mulier: luat ergò pœnas violati cōiugij, etiam si, detecto impedimento, desinat vxor esse.

324 Restat textus *in c. 1. de eo qui duxit in matr. quam polluit. per adult.* quod probare videtur, matrimonium bona fide contractum saltim, respectu illius, qui malā fidem habuit

buit omninò esse inseparabile in specie dicti capitis; sed absit, vt bonam fidem in matrimonio putativo ad perpetuitatem coniugij cōsideremus, cùm, detecto impedimento, *in d. c. 1.* debeat necessariò manere vnius ille vxoris vir, *c. vnius. 26. distinc.* non ergò dubitatio ibi de valore secundi matrimonij, cùm pluralitas vxorum minimè possit esse permissa. *Trident. sess. 24. can. 2.* definivit olim INNOCENT. III. *in c. gaudemus, de divort. c. fin. de sponsal. duor. c. an non. 24. q. 3. & Matth. 19. quicunque dimiserit vxorem suam*, vbi servator noster sustulit omninò polygamiam, & polyviriam: videndus SANCHEZ *lib. 7. de matrim. disp. 8. per totam*; imò & apud Romanos infamiâ, & pœnis polygami affecti sunt *l. item. D. de his qui not. infam. l. eum qui. C. de incest. nuptijs l. 18. C. de adulter. Novell. 18. cap. 2.* integrum tractatum, satis vndiquè perpolitum, omnibus dedit DON DIDACVS DE TRANSMIERA *de polygamia, & polyviria.* Quæstio illa est *in d. c. 1.* an, mortuâ primâ vxore, cúm secundum matrimonium nullitate evanuerit, liceat vtrique contrahenti liberè discedere? respondet ALEXAND. III. non licere viro propter malam fidem, licere tamen mulieri deceptæ, vel manere in coniugio, vel separari: vt ille doli pœnam, hæc iacturæ remedium sustineant. Verùm, si mulier coniugium eligat, de novo cogitur vir ille celebrare matrimonium: advertit THOM. SANCH. *d. lib. 7. disp. 79. & 39.* nec inusitatum in iure, iustâ causâ cogi quem ad nuptias, *c. ex literis 10. de sponsal. & matr. c. de illis 9. de spons. impub. c. de illis 5. de spons. & matr.* circa nullitatem matrimonij propter crimē quod *in d. c. 1.* damnatur: vide IOAN. ÆGIDI. TRVLENCH. *de Sacram. lib. 7. cap. 9. dub. 10. à n. 3.*

325 Alius venit nunc casus & quæstio, an videlicet ex matrimonio præsumpto filij legitimi sint? Pendet resolutio, & huius controversiæ veritas à GREGORIO IX. *in c. is qui fidē 30. de spons. & matr.* Dederat quis fidem mulieri super matrimonio contrahendo, carnali copulâ subsecutâ, duxit aliā in facie Ecclesiæ, & cognovit; ad primam redire tenetur: statuit GREGOR. IX. *quia licèt præsumptum primum matri-*

monium videatur (inquit) *contra præsumptionem tamen huiusmodi non est probatio admittenda, ex quo sequitur, quòd nec verum, nec aliquod censetur matrimonium, quod de facto est postmodum subsecutum.* Duo nunc noviter inquiro: filij primæ vxoris, ante declarationem iudicis concepti, sint ne legitimi? filij ex secundo matrimonio, in facie Ecclesiæ inito, & si post irrito, illegitimitatis notâ laborent?

326 Contra primæ vxoris filios facit, copulam subsecutam non esse signum sufficiens expressivum interni consensus actualis, qui necessariò exigitur: tunc enim, & nisus, & oscula essent exteriora interni affectus indicia, quod negat idē GREGOR. IX. *in c. adolescens. fin. de sponſ. & matr.* ibi, *Non primam, cum quâ nec fuit verum matrimonium ex formâ cōtractus, nec præsumptum, cum conatus non habuisset effectum, sed secundam debet habere vxorem:* ecquis nisum ad copulam sine animi consensu, copulam verò matrimoniali affectu diiudicet? & factum, si vt conceptū designet *l. pro herede 20. D. de acquir. vel amitt. hered.* quid interest, vel ad nisum, vel ad copulam ordinetur? vt significet internam voluntatem, imò quodlibet sufficit in sentētiâ BONIFACI VIII. quæ extat *in c. vnico de sponsat impuber. in 6.* in principio. ibi: *Seu aliàs verbo, vel facto. & in § idem quoque* ibi: *Nisi per carnis copulam subsecutam, vel aliquem modum alium contrahentes eosdem cum eiusdem perseverantiâ voluntatis.* Secundi autem matrimonij filij legitimi cur non sint? cùm præcedat contractus in facie Ecclesiæ, & fortè bona fides; cùm potuerit primus non consentire sponsalibus.

327 Sed adhuc primam sponsam (cuius nominis etymon *in Pentecontharco* explicat D. LAVR. RAMIR. DE PRAD. *c. 14.* pluribus adductis) maritali affectu cognitam præsumimus, filiosq; esse legitimos; in secundo verò casu prolem non aliter legitimam dicimus, nisi accedat bona fides ex parte vnius: extat in comprobationem insignitum argumentum ex textu *in c. veniens 15. de sponſ.* ibi: *Quatenus si inveneris, quòd primam post fidem præstitam cognoverit*: vt constitutū in iure fateamur ante Concilium Tridētinum copulam in du-

ducere conſenſum,& matrimoniũ præſumptũ,antecedẽtib⁹ ſponſalib⁹ de futuro.Varij ſunt opinãdi modi in hâc re BASIL.LEGIO. *lib.2.de matr.c.12.*totũ hoc fundari in præſumptione iuris autumat,quia in dubio hõneſta præſumptio in honeſtam vincit *l.ſi conſtat.C. de compenſat*.ſed notat cùm BASSOLIS *in 4.diſt.27.q.1.art.3.in ſolut.ad argum.*hoc non ita accipi, vt ex vi copulæ matrimonium fiat.ſed quia cõſenſus ante mutuus, & coniugalis præſumitur manifeſtus per copulam.SANCHEZ *lib. 3.diſp.40.n.2.*per talem copulã explicari conſenſum de præſenti iuris præſumptione : clarius procedit PEREZ *de matrimon.diſp.8.ſect.5. & diſp.15. ſec.1.* vtrumque probabile eſt : ſed vltra omnes exiſtimo, præſumptionem hanc iuris & de iure tandiu procedere, quandiu de conſenſu ex violentâ coniecturâ copulæ conſtat;nam aliàs ſecundæ tenebitur adhærere vxori,*c.veniens.15. de ſponſ.* & non excludi evidentiſſimam probationem, vt colligitur ibi:*Niſi metu coactus*:ſic interpretor text.*in d. c.adoleſcens.fin.de ſponſ.*non enim cõnſtitit ibi violentâ præſumptione de conſenſu, vt vinceret præſumptum ex copulâ cùm ſecundâ vxore ſeu verum : nam qui ſæpe niſus carnaliter non cognovit ſponſam, adhuc impeditus ætate fuerat: ergò ſpõſalia de futuro ſubſiſtunt;cur nõ matrimonio in nubili ætate ſubſecuto evaneſcent? locus BONIFACI minùs obſtat,nam ibi id ſolùm intenditur,tractu ſcilicet temporis ſponſalia de futuro non fieri matrimonium, niſi carnali copulâ ſubſecuta, vel aliter, hoc eſt, novo expreſſo conſenſu. Poſt Tridentinum hæc iam ſublata ſunt:videndi. SANCHEZ,BASIL.& PEREZ,*vbi ſupra.*

Ratio decidendi iam manifeſta eſt,quam rectè BASIL. *d.lib.11.c.8. n.4.* à bonâ fide contrahentium,vel vnius ſaltim mutuatur:reddit vtique tutum rei alienæ poſſeſſorem, *regula poßeſſor, & regul.pro poſſeſſore,de reg.iur.in 6.c.vltm. de præſcriptionib.*ſimul & in facie Eccleſiæ matrimonium iuvat,& favor filiorum *c.ex tenore,14.hoc titu.*ibi: *In favorem prolis*: imò & honor Sacramenti; ne quod antè detectum impedimentum cauſa iuſta fuit ſuſcipiendi filios,eos

328

non defendat,& conservet legitimos. Appropinquat argumentorum,quæ in fronte rationem dubitandi constituunt, & solutio,& interitus.

329 Primo fit satis,negando suppositum , seu assumptum; nemo enim dicitur dare operam rei illicitæ , existente ignorantiâ invincibili,& si re verâ coitus illicitus fuerit;vndè non ex opere in se illicito,sed ex opere fictione iuris,licito & honesto,legitimatio oritur in matrimonio putativo : & absolutè nego opus fuisse illicitum,& si re verâ nullum:teneret argumentum in sequenti casu.V.C.si ambo,vel alter ex concubinarijs ignorasset impedimentum canonicum obstans matrimonio,& non præmissis denuntiationibus nuberent , vt considerat PEREGRIN. *de fideicom. art.* 24. *n.* 52.*&* 73.

330 Statim contrarius insurgit textus , *in c. quod nobis, hoc titul.*brevia sunt,sed difficilia verba:ibi:*Si qui autem de clādestino matrimonio, postmodum ab Ecclesiâ comprobato , generati fuerint,eos legitimos iudices filios, & heredes.* Placet dicere legitimos in hoc casu filios fieri , quia adfuit bona fides tempore conceptionis,quin obstet prohibitio illa clādestinitatis, Ecclesiæ enim approbatio purgat omne vitiū matrimonij clandestini:quid? patiemur filios in cōcubinatu susceptos per subsequēs matrimonium legitimari; hos autem bona fide genitos,& approbato ab Ecclesiâ coniugio, illegitimos remanere? non deceret æquitatem & iustitiam canonicam:plura circa explicationem *d.c.quod nobis* adducit SANCHEZ *lib.3.disp.43.per totam.*

331 Ad II.argumentum *c.cum inhibitio. §.si quis de clandestin. despons.* Respondetur , affectatores potius ignorantiæ fuisse contrahentes:cùm,ommissis denuntiationibus, copulati sint. Sequendus SANCH.*d.lib.3.disp.*42.*n.*1.similiter,& *l.* 1.*C.de interdicto matrimon.* ignorantiam vincibilem exprimit,non facti,sed iuris;cùm inter tutorem,& pupillam matrimonium prohibitum esse,nemo non sciret *l.tutor.* D.*de sponsal.l.Senatus consulto* D.*de ritu.nuptiar.* Ergò in vtroq; casu matrimonij publica deficit approbatio, deficiat & legitimatio necessè est.

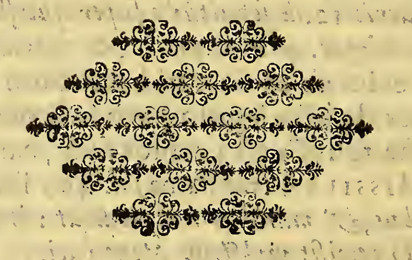
Ad

Ad III *ex l.3.C.solut.matrim.* Respondet BASIL.*d.lib* 11 *c.8.n.* 3. de iure civili non subsistere matrimonium, quia, ignorantibus parentibus, contractum est: meliùs iudico dicere, iure illo antiquo adeò servum pro nullo habitum, vt detecto impedimento servitutis, & matrimonium nullum fuerit, & filium quasi sine patre natum spurium haberi; at iure canonico, etsi error ille etiam dissolvat vinculum, non tamen filius sine patre natus intelligitur, cùm iam servus possit nubere. 332

Ad IV. affirmamus, filium natum, & susceptum ex matrimonio putativo esse vtrique parenti legitimum, vt latissimè examinat THOM.SANCH.*lib.8.de matrim.disp.39. à n.* 46. & COSTA *in c.si pater* 1 *p.verbo vxorem n.*2. *de testam.* & postulat ipsa ratio legitimitatis, nec enim matri dat lex filium, sed natura ipsa; at patri sola lex potens est concedere filium, vt in adoptivo relucet; sed si patriam demas potestatem, & legis artificium destruis: hanc si concedis, legitimitatem sine rubore non despicies. Nec obstat mala fides patris, nam ratione adiuncti meretur præmium illud individuum legitimitatis, quo gaudet & filius, & mater. *l.cum hereditate* 55. D. *acquir.vel amitt.here.l.si communem.* D. *si servit.vindic.c.sacris* 12. *de sepultur.c.super quæstionum* 27. §. *si verò. de offic. delegat.* præterquam, & patria potestas filijs prodest, & si enim ab eâ liberari beneficium est, in eâ nunquam fuisse ex defectu legitimitatis infamia dicitur. Iam & patri mulcta remissa est propter filiū, narrat LVCIANVS per IACOB.MISSILVM translatus *fol.* 499 ibi: *At infans arridebat iudicibus, & manibus complodebat: itaque curia commota super illo, remisit mulctam Menecrati.* 333

Nec obstat exemplum bonorum possessionis contra tabulas, de quâ in *l. non putavit.* D. *de bon. poss. contr.* ibi enim bonorum possessio non cedit in præiudicium filij instituti, cui simul cum præterito conceditur; at in præsenti, si patrem neges legitimum, & filium illegitimum dicas, & matrem in damno fateris, & ipsius mariti putativi nævo notatam quod inconvenit, & summi iuris, ne dicam iniu- 334

riæ fastigia tangit. Nec æquum videri potest, vxorem bonâ fide copulatam, malâ fide mariti in aliquo prægravari; cum insolens non sit in iure, adhuc veros criminis reos impunitos relinquere, ne innocentem condemnari accidat *l. absentem. D. de pœn.* idque evenit, quoties confusio & permistio causarum adeò operatur, vt reus nocens innocentem traheret ad eiusdem periculi infortunium. Absit ergò filium à potestate patris liberum considerare nocentis, si matris à culpâ immunis honorem vel commodum lædere contingat: at in bonorum possessione contra tabulas nullam inæqualitatis iacturam patitur institutus, imò vt æquales habeantur, & institutus & præteritus, vtrique bonorum possessio conceditur, quia vtrique bonorum possessio secundùm tabulas aptari nequit.

PARS

PARS III.

HAEC DILVCIDATIONEM CONTINET LACONICA METHODO, SED APERTA,

Celebris textus in capite Per venerabilem XIII. Qui filij sint legit.

CElebrem inter omnes huius tituli constitutiones hanc dico primam, quia quot illius verba, tot sunt aureæ sententiæ. Author est INNOCENTIVS III. satis iam Authoris expressione laudatur. Progrediamur ad facti speciem. 335

Nobilis quidam vir de monte Pessulano in Galliâ Narbonensi (vt voluit CVIAC. in præsenti novissimè appellata Dokia vel Landokia, quòd diutissimi eam Gotthi insederint) legitimâ vxore dimissâ, superinduxit aliam: suscepit ex illâ liberos, quos à Pontifice legitimos fieri, postulabat instanter, vt heredes, vt filios denique haberet, quibus non obesset exceptio natalium: allegabat plura, vt precibus devinctus Pōtifex annueret petitioni, qui, re maturiùs pēsitatâ, negat legitimitatem: & quasi in defensionem iustissimæ decisionis, nobilis prædi- 336

cti

cti fundamentis diventilatis,nova pro se excutit,& adducit. Eundem servabimus ordinem.

ARGVMENTA, quibus vir nobilis nititur.

337 PRimò sic nobilis ille quasi pro exedra cum INNOCENTIO III.disputat.Pontifex filios adulterinos legitimare valet quoad spiritualia, quæ digniora sunt *c.illud de maior. & obedientia*,vt fatetur procemium. ibi: *Sic ad actus spirituales illos legitimans,vt possint in Episcopos promoveri.c.ex tua c.literas* 14.*c.dilectus* 17. *c. nimis* 18. *de filijs presbyter.* quia cùm inhabilitas, & illegitimatio iure humano introductæ sint,Principis volũtate abrogari,seu mutari possũt.§ *sed naturalia instit.de iur.natur.gent. & civil.*ergo multò facilius ad temporalia,cùm descendere liceat à maiori ad minus, à summo ad imum *c.illud* 95.*dist.c.ex parte de decim. c.cuilicet* 54.*in 6.l.non debet* 21.*de regul iur.* quin hæc obnubilet *Authent.quibus mod.natural.effici.sui* §.*vltim.*ibi: *Neque naturales vocari , neque participanda eis vlla clementia* : nam Imperator de iure ordinario loquutus est, non de potestate absolutâ , & potiori : in rebus matrimonialibus , qualis pontificia præeminet.

338 II.filius ad Episcopatum promotus , à sacris paternis solvitur *Authent.cõstitutio quæ de dignitate.*§ *illud.vers.palam colla.6. Authent.sed Episcopalis.C.de Episc.& Cler.l.*14. *tit.*18.*p.*4.*l.si servus* 54.*dist.* spretis iniuriosis solennitatib⁹, quarum IVSTINIANVS meminit in *l.vltim. C.de emancipat.* cui addendus BRISONIVS *Selectar.ex iur.civil.antiq. lib.* 1. *c.*11.ergò iam Pontifex quoad temporalia dispensat, dum creat Episcopum , cùm nexus ille patriæ potestatis quid temporale sit *l.item* 3. ibi: *Quod ius proprium Romanorum est*.D.*de his qui sunt sui vel alien.iur.*

339 III.servus per sacros ordines servitutis iugum excutit,

& à misero vinculo liberatur *c. si servus c. ex antiquis 54. dist.* sed dominica potestas quid temporale est, adeò præpotens in servos, vt nec prænomina nisi dominorum habuerint: testatur CAROL. SIGON. *in fast. consular. ac triumph. in lib. de nominibus fol* 367. vbi Lucipores, Marcipores, & Publipores appellat servos LVCI, MARCI, & PVBLI. ergò dispensatio Pontificis temporalia comprehendit.

IV. Pontifex habet supremam potestatem temporalem *c. Constantinus 96. dist. c. fundamenta. vers. ne autem. de elect. in 6. clement.* 1 *de iur. iur.* cum similibus, quæ in tertiâ dissertatiunculâ prædiximus, ergò legitimare valet quoad vtrumque, & spirituale & temporale commodum. 340

V. vtitur exemplo Regis Francorum, qui, Reginâ dimissâ, aliam etiam superinduxit vxorem, & obtinuit prolem legitimari, vt constat in præsenti capite. ibi: *Sic cum tuis credebatur de benignitate Apostolicæ Sedis dispensandum.* Cur ergò negetur nobili huic domino montis pessulani filiorum legitimatio? 341

Adhuc INNOCENTIVS III. his omnibus parvipensis, negat legitimitatem filijs prædicti nobilis, funditùs illius rationibus eliminatis. Pontificis doctrinâ facilè percipiet qui non sit adamantinæ mentis, seu, vt propriùs loquar, qui sit adamantinæ claritatis ingenij. Per partes ergò materiam hanc tractemus, seu saltim partem, vt totius notitia divagetur, HOMERI exemplo, qui heroas vt laudet, caput, aut clypeum prædicat. 342

CONCLVSIO, ET DECISIO Pontificis expenduntur.

VEnit sciendum primò ad commentum huius capitis: legitimare laicos in terris sibi non subiectis quoad temporalia Pontificem directò non posse, indirectò tamen in aliquibus casibus, & in consequentiam spiritualium posse. I. indè nascitur ne iniuria irrogetur Principi seculari, 343

vt insinuat noster textus *vers.insuper* à contrario sensu : ne supra iurisdictionem suam Pontifex ius dicat *l. vltim.* D.*de iurisdict c.2.de constit.in 6.*& vt divisæ potestates subsistãt, ecclesiastica,& civilis *c.novit. de iudicijs.c.solitæ de maior. & obedient.*aliter incedit BASIL.PONC.LEGION. *lib. 11.de Matrim.c.5. §.1. d. n.6.*quia,inquit, Pontifici iurisdictio temporalis directè concessa non est,sed indirectè, quoties ad spiritualia necessaria fuerit.Communis hæc sententia vsu recipitur.MOLINA,*de Hispan.prim lib.3.cap.* 2.*n.*11. MOLIN. Theolog.COVAR.SANCHEZ,& alij laudati à CASTRO PALLAO *tom.*2.*tract.*13.*disp* 4.*punct.*1. §.5.*n.*4.

344 Quòd indirectè possit , evincitur ex eo , quia plerumque quæ directò prohibentur , in consequentiam permittuntur *c.ex literis.de iur.patron.c.penult. de restit.in integr.c. prudentiam.c.significasti.de donat.inter.l.quoties.C.de iudic. l.* 1.D.*de author.tutor.l.pacta conventa.* D. *de contrah. empt.c. cum Bertoldus.de sent. & re iudic.l* 1.*tit.*15.*p.*1. Exemplum sit (quod iam in omnium sententiâ firmatũ testatur SANCHEZ *lib.*8.*de Matrim.disp.*3.*n.*3.*&* 7.)Quando. V.C.Pontifex in radice matrimonij dispensat,tunc,statim, & in cõsequentiam laici legitimantur etiam ad temporalia : ita NAVAR.*lib.*4.*cons.*2.*hoc titul.*ZAIRO *lib.6.de Censur.c.*11.*n.* 6.SANCH.*lib.*8.*de Matrim,disp.*7.*n.*4.

345 Verùm hæc dispensatio in radice matrimonij id sine dispensatione exposcit , ne scilicet matrimonium inutile fuerit ex prohibitione divinâ , radix enim infecta semper manet.Ponit casum BASIL.*d.*§.1.*n.*8.in matrimonio nullo ex defectu consensus,& licet, inquit,Princeps suppleat aliquando consensum *c.is qui de sponsal.l.*2.*C.de rei vxor.act.* at in Sacramentis , vbi nihil immutare quoad essentiam eorum humana valet authoritas , neutiquam : debet ergò talis esse prohibitio, quæ iure canonico subsistat: ita IOAN. ANDR.in præsenti decretali *n.*30.SANCHEZ.*disp.*7. *n.*8. Inlatio iam concedenda est,filios susceptos ex Religiosis non posse hâc legitimatione legitimari ad temporalia,si impedimentum voti solennis religionis dirimit matrimonium

sub-

ſubſequens iure divino *c ſi quis ſacro* §.*velata*.27. *q*.1. ſed videndus SANCH. *lib*.7.*diſp* 26.*à n*.4.vbi ſolo iure Eccleſiaſtico votum ſolenne religionis matrimonium poſtea contractum dirimere, probabilius dicit, *n*. 4.*in fine*,& adducit DIV.CYPRIAN.*epiſtolam* 11.*ad Pomponium*,vt probet,antiquitus profeſſionem non dirimere matrimonium ſubſequens,& DIV.AVGVST.*lib*.9.*de bono viduitat c*.9.10.*&* 11. & alia fortiſſima eformat argumenta:locũ DIV.CYPRIAN. expendit fuſiùs BASIL.PONC.*lib*.7.*de Matrim.cap*.15. & locum DIV.AVGVST.*ibidem,cap*.16.& alia *cap*.17. & validiſſimis argumentis *lib*.7.*c*.10.*& lib*.8.*c*.2.*n*.13.facultatem Põtificis defenſat,vt poſſit de monacho non monachum efficere, & explicat DIV.THOM.2.2 *q*.88 *art*.7.item & textũ *in c.cum ad monaſterium.de ſtat.monach*. ſed non facilè percipio in opinione huius graviſſimi Doctoris Præceptoris diſputationem *lib*.8.*c*.5.vbi *n*. 4. conſtituit, matrimonium ratum diſſolvi per votum ſolenne religionis iure divino:& veriſſimum eſt, infertq; ex text.*in c.ex parte* 2.*& c.ex publico.de converſ.coniugat*.& *Ioan*. 22. *In extravagant. antiquæ.de voto*,& cùm veriſſimam iudicem opinionem circà facultatem prædictam Pontificis ; dubitantis interim ſubeo munus:deindè,communem ſolutionem ad textum in *d. c. cùm ad monaſterium*.cui annuit *d.c*.10.*n*.8. difficilem ſuſpicor,ex eo quòd dubitare, & inquirere, an ſummus Põtifex poſſit ita diſpenſare in voto ſolenni religionis,in pauperta te ſcilicet, caſtitate, & obedientiâ , vt ſine his votis adhuc diſpenſatus maneat religioſus,idem eſſet ac rogare,an poſſet efficere, vt corpus album maneat album ſine albedine: & evidentem reſolutionem in caſu gravi dubitari, nec licet,nec ſubtile eſt.Id ergo inquiritur,an poſſit efficere Põtifex ſemel regulæ adſtrictum, deinceps non adſtringi, ſemel religioſum,ad non religioſum reſtitui ſtatum?Dubiola hæc ſunt fortaſſis , quia in genioli mei vena abundantiam non capit acuminis Theologi admirandi huius , quem in Salmanticenſi Academiâ præceptorem publicum vidi & ſanctæ Bullæ Cruciatæ explicationem extraordinariè do-

 centem

docentem audivi, iuris civilis & si professor: virum mirabilem, vnius sæculi hominem religiosissimum moribus, & doctrinâ: adhuc tamen si ab instituto huius opellæ nunc nō esset longè divertere, sensum meum proferrem; qui obviter per alia decurro, fortè alibi. Ex diverso cùm votum sacri ordinis non dirimat matrimonium postea contractum, nisi solâ lege canonicâ *c.* 1. *de vot. in* 6. BASIL. *lib.* 7. *c.* 27. & idem SANCH. *disp.* 27. consequens omninò fit, posse Papam filios clericorum indirectè legitimare ad temporalia, cùm in radice matrimonij dispensat.

346 Restat nunc pauxilatim investigare huius dispensationis in radice matrimonij signa, & coniecturas. SANCHEZ in re morali dux, & lux, tunc dispensationem in radice existimat fieri, cùm Pontifex expressè declarat, dispensare matrimonium ex tunc, quia aufert impedimentum initi contractus. Plura cumulat etiam BASIL. magno ingenio *vbi supra à n.* 12. sed clariùs idem SANCH. *lib.* 8. *disp.* 7. *n.* 4. vltima ergò ratio ex potestate Pontificis irritantis legem prohibentem ex tunc nascitur, vt nec producti, nec producendi effectus habeantur prohibiti *clement. vnic. de immun Ecclesia.* ibi: *Quidquid ex eis sequutum est, vel ob eas, penitus revocamus, & eas haberi volumus pro infectis.* Dispensat igitur ex tunc in matrimonio aliàs prohibito lege Ecclesiasticâ, & sic legitimat in radice, & relinquit matrimonium in terminis priorum consensuum, & sic validum provt ex tunc: videndi ANCHARRAN. *cons.* 409. *n.* 5. COVAR. *in* 4, 2. *p.* *c.* 8. §. 8. *n.* 13. ANT. DE ROL. *de legit. lib.* 2. in princip. *n.* 19. GVILLELM. BENED. *in c. Rainutius, verbo & vxorem. n.* 202. PEREGRIN. *de fideicomm. art.* 24. *n.* 80. & statim fluit legitimatio ad temporalia: laudat in comprobationem penè innumeros SANCH. *d. n.* 4. & 8. cui addendus novissimè CAST. PALLAO *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 4. *punct.* 1. §. 6. vterq; disputat quæstionem illam, an si pater iam obierit, & matrimonium dissolutum sit tempore dispensationis, detur dispensatio in radice prout ex tunc: & affirmat, etiamsi sit in præiudicium tertij, sed tunc ne Papa peccet (notat PALLA.

n. 2.

n. 12.) iuſtâ cauſâ moveri debet, quia diſpenſat in lege præiudicante ſucceſſoribus legitimis, ex NAVAR. *lib.* 4. *conſ. in* 1. *edit. tit. de ſponſalib. conſ.* 3. videndus GVTIER. *de Matr. c.* 74. *n* 26. & idem SANCHEZ *lib.* 8. *de Matrim. diſp.* 7. *n.* 5.

Congrua ad hæc omnia ratio eſt, quam conſiderat BASIL. *d. lib.* 11 *c.* 5. §. 1. *n.* 6. & iam ſupra tetigimus obviter, nunc fuſiùs dicimus. Scilicet, Pontificem non duplicem habere poteſtatem ſpiritualem, & temporalem, ſed vnicam à DEO in ordine ad ſpiritualia, quam etiam indirectè ſæpe in temporalibus exerceat, quoties ad maius bonum, videlicet ſpirituale requiritur: & ita conſequens fit, ſpirituali cauſâ non poſtulante, non extendi Pontificis manum ad temporalia *c.* 1. *de homic. in* 6. ſic accipio doctrinam COVAR *de Sponſal. & mat.* §. 8. *n.* 45 MOLIN *diſp.* 173. *n.* 1. & noſtrum textum ibi: *Certis cauſis inſpectis*, & *extravag. vnam ſanctã verſ. in hac. de maiorit.* hinc provenit, conſtitutiones civiles bono publico ſpirituali damnoſas reprobari *c. vlti. de præſcrip. c.* 1. *de torneam. clem.* 1. *de vſur.* & Reges poſſe à Pontifice Regno privari *c. alius* 15. *q.* 6. plura congerit PALAC RVB. *de Obtent. Regn.* NAVAR. 2. *p.* § 6. & 7 MOLIN. *lib.* 1. *de primogen. c.* 15. *à n.* 28. SVAR. *lib.* 3 *de legib. c.* 6 *n.* 3. & ſupra nos diximus in *c. ſi quis* 2. *de regular.* verb. *Principem.* 347

Præſciendum II. eſt, in terris ſibi temporaliter ſubiectis, & quoad ſpiritualia, & quoad temporalia directò Pontificẽ legitimare poſſe verâ legitimatione, vt ſic legitimati, à filijs qui cum ſole legitimitatem accipiunt, nihil differãt *l. qui in provincia* 57. §. *vltim. in fine* D. *de rit. nuptiar. Auth. quib. mod. natural. effic. legitim.* §. *ſit igitur licentia coll.* 6. cum vulgatis, legitimationis enim ea conditio eſt; vt omnia, diſpenſationis verò vt vnum, vel alterum caſum comprehendãt. MOLIN. *diſp.* 137. & SVAREZ *de Cenſur. diſp.* 50. *ſec.* 5. *n.* 7. & vt in pauca contrahamus interpretum longiſſimas diſceptationes, legitimationem tripliciter conſtituimus fieri: primò in radice matrimonij vt ſupra: ſecundò legitimatione, quæ dicitur reſtitutiva, vtpotè natalibus reſtituente *d.* §. *ſit igitur* & hæc à Principe laico ad effectus ſeculares im- 348

par

partitur,dummodo superiorem nõ recognoscat, ABBAS in præsenti *n.23.* BASIL.*d.lib.11.c.5.*in principio MOLIN.*t.1.de iustit.& iur.trac.2.disp.173.vers.legitimare* AZOR 2 *p.instit lib.2.c.14.q.5.* Tertiò datur legitimatio, quæ dicitur inductiva,seu collativa, vt puta,quando Princeps ex nunc in legitimatum iura legitimorum transfert *l.qui in provincia §. vlt.D.de rit.nupt.*has tres species considerat PEREGRIN. *de fideicommiss.art.23.n.32.*

349 Legitimatio ergò,cuius effectus restringitur,potiùs dispensatio est, vt in casu *c.1.§.ille vero.de filijs presbyter.in 6.* videat,qui velit latiorem circa hunc numerum tractatum, MOLIN. *lib.3.de hispan.primog.c. 3.á n.38.* MOLIN. alterum *disp.173.n.6.* ANT. GOM.*in l.9.Tauri.* SARMIENT.*lib.1.Selectar.c.8.n. 7.* GAM. *decis. 278. n.3.* CABEDO *decis.69.á n.3.* sufficiat cum PEREGRIÑO *vbi nuper.n.33.* sic legitimationẽ à dispensatione secernere: legitimatio est abolitio illegitimitatis, dispensatio verò circa quædam concessa òbstantiũ remotio.Laudat ANTONI.DE BVTRIO,CORNEVM,GOZADINVM,ROLANDVM,SOCINVM,PAVLVM DE CASTRO. & alios: videndi etiã circa effectus legitimationis respectu paternæ nobilitatis *in l.12.Tauri* cõmuniter DD.& ROXAS.*de suceß. c.23.à n.130.* CEVALL.*comm.q.2 n.43.* excepto casu tributi Regij,de quo intelligendus textus *in l.29.tit.11.lib.2. Recopil.*iuncta *l.12.tit.2.lib.6.Recop.*& circa fideicommissos FVSAR.*de substit:2.p.q.408.á n.10.* MENOCH.*cõs.196.* MANTIC. *de coniectur.lib.11.tit.10.n.8.*& idem PEREGR.*ibidem n.89.*

350 Ramum sic ex diversis compositum folijs dedimus, si non aureum, quẽ à Musis quondã pastor ille accepit,vtilẽ fortè cõmmẽto nostri capitis: nec libuit omnia percurrere Doctorũ in hâc re placita, ne quasi in circulo currẽtes,ferè eadem semper repetere contingeret. Copiosa nũc segges, præclara item doctrinarum, & iurium copia erit,si prædicti viri nobilis dubitationes,seu allegationes suo ordine retundamus.

351 Ad primam rationem dubitandi respondetur, filios prædicti nobilis,vtpotè ex secundâ vxore susceptos,viven-

filijs susceptis

te

te adhuc primâ, Pontificem negare legitimationem, quia lege divinâ,naturali, & positivâ contradicente, irritum secundum tale matrimoniũ fuerat *c.gaudemus vers.nec vlli.de divort.c.ex parte* 14.*de cõvers.coniug. c.licet c.vltim. de sponsat.duor.Trident.sess* 24.*de matr. can.*2. etenim quæ posset in radice legitimatio consistere contra impedimentum lege divinâ munitum?illegitimi adulterini,&spurij odio digni quidem sunt, detestatiq; omni iure:lex civilis à successione repellit *Auth.licet in fine C.de natural liber. Authent. ex complexu C.de incest.nupt.l.*10.*tit.*13.*p.*6.Canonica damnat cõiunctionem,& repræhendit *c.referente.hoc titul.*Divina non patitur talem contra matrimonij Sacramentum irreverentiam: funiculum ergò triplicem quæ legitimatio rumpet?pœna hæc est pro refrænando vitio paterno *l.vlt. C.de natur.liber.*in odium ipsorũ filiorum *c.si gens.c. vltim. dist.*56.*c. dixit.*32.*q.*4. & tandem vt incontinentiæ parentũ facilè in filijs metuantur,argumento *l.quisquis §. filij C. ad leg.Iul. maiest.*Dicã hîc quasi in indice civiles alias pœnas: mitti non possunt prædicti filij in possessionẽ ex edicto divi ADRIAN.de quo *in l.vltim.C.de edict.divi Adria.tolle*:neque in foro conscientiæ retinere hereditatem, imò ante iudicis sententiam restituere legitimis adstringũtur,& his deficiẽtibus,Fisco:COVAR.2.*p.de spõs.c.*8.§.5.*n.*11 MOLIN.*de iusti, & iur.disp.*167.*n.*5. neque bona paterna ab intestato occupata præscribere,VALASC.*consult.*19.per totam:nec per se nec per interpositum amicum quicquam capere *l. si quis incesti,vers.nihil C.de incest.nupt l.*1.§ *sive itaque C.de natural.liber.l.neque per se C.de hered.instit.*hinc fit,rogatum heredem restituere fideicommissum spurio non teneri. Sed in hâc re extat nobilis distinctio, & differentia inter tacitum & expressum fideicommissum, vt si expressè heres rogetur spurio restituere,Fiscus ab eo nõ auferat,sed apud eũ maneat,si verò tacitè fidem accommodaverit, tanquã ab indigno eripiatur *l.Lucius* 123.§.*in testamẽto* D.*de legat.* 1.*l.*3. in principio & § 1.*l.ita*140.D.*de iur.fisc.*latè PEREGRIN.*lib.*3,*de iur.fisc.tit.*19.per totum;videndus etiam CO-

VAR

VAR. *d.S.* 5.*n.*13.AZOR 2. *tom.moral. lib.* 2. *c.* 10. *q.* 4. & MOLIN.*theolog.disp.*169.*à n.*10.

352 Aliquibus tamen casibus spurius heres à patre institui valet I.videlicet sub conditione *si legitimabitur*,vel *si capere potuerit*,ex regulâ *l.in tempus* 62. D.*de heredib.instit.* II. sub illâ aliâ conditione *si monachus fuerit*:videndus PALEOT.*de noth.& spur.cap.*45 *à n.*3. iuncto SANCHEZ *lib* 5.*ad praecepta decalog.c.*5.*à n.*25.III. si instituatur fiduciarius heres,vt quartam ex Trebelliano consequatur , argumento *l. cogi* 16.§ *hi qui solidum* D.*ad Trebellian.*aliquantulum hæc limitatio dubia est,consule Gloss.vltim.*in l.eam quam C de fideicomm.*& ROXAS *de success c.*20.*n.*52.IIII. si pater extraneum instituat , & conditionis implendæ causâ gravamen imponat dandi centum V. C. spurio , licet enim ex re patris prohibitus sit capere, non propter rem patris, argumento *l. eo tempore* 50. §. *vlti. in fine* D. *de peculio* dicedunt aliqui ab hâc limitatione moti *l. quod conditionis* 36. D. *de donat. caus.mort.*vide PADILL.*in l.cum virũ n.*32. *C.de fideicomm.* V. si pater clericus non spurium filium , sed generum vel nurum instituat *l.vltim.in princ.*D.*de his quib.vt indign.* facit *c.* 1.*de testam.*vbi Episcopus nurum suam instituit. VI.si certa relinquitur portio pro alimentis *c. cum haberet. de eo qui dux.in matr. quam polluit.*nec obstat textus noster. ibi: *Negantibus ipsis etiam alimenta*,nam vt considerãt IACOB. CVIAC. *in d. c. cum haberet.* & CARRANZA *tract.de legitim. part.c.* 3.§. 4.*à n.* 57. Pontifex in præsenti causâ dumtaxat detestandi spurios,refert leges civiles id habere,non vt approbet.

353 Ad II.prædicti nobilis allegationem respondetur,meritò quidem Pontificem illi non detulisse , quia cùm quis semel ad Episcopatum & sacros ordines promovetur,statim ad forum Ecclesiasticum spectat:solvat ergo eum Põtifex à patriâ potestate patris secularis necesse est, quæ ratio cessat in legitimatione,vtpotè non liberante à iurisdictione Principis secularis,sed obviter monere lubet,filium familias ad Episcopatus dignitatem elevatum,àpatriæ potesta-

testatis vinculo liberũ reddi in his, quæ illi vtilia sint dumtaxat, nõ in his, quæ invtilia: notat GARCIA *regul.* 198 SALCED. *regul.* 235. COST. *in c. si pater.* 1 *p. verbo. vxorem. n.* 26. aliud esse in clericatu per *Authent. presbyteros la* 1. *C. de Episc. & cleric.* docent post antiquiores COVARR. *in c. quia nos. n.* 5. *de testam.* MOLIN. *de iust. & iur. tract.* 2. *disp.* 223. *n.* 8. CALDAS *in l. si curatorem. verbo læsis n.* 130. SANCHEZ *lib.* 4. *ad præcept. decalog. c.* 35. *n.* 37. contrarium sentit Gloss. *verb. qui se ipsos in c.* 3. *de ætate & qual. ordin.* & defendit: MART. *de iurisd.* 4. *p. c.* 27. *á n.* 5. anotasse in brevi dissertatiunculâ sufficiat.

Ad III. rationem simili modo fit satis. Sed quia singularia circa ordinationem servorum, & observatione digna occurunt; subsistamus parumper: controvertunt latissimè FORNERI. *lib.* 6. *rer. quotidia. c.* 3. SVAREZ *de censur. disp.* 5. *sec.* 4. servi ergo sine consensu dominorum ordinari prohibiti sunt, ne status & dignitas Sacerdotis vilescat *can.* 82 *Apost. c.* 1. *c. de servorum* 6. *c. ex antiquis. & ferè pertotam* 54. *dist. c.* 1. *c.* 2 *& per totum. de serv. non ordin.* sunt enim clerici de sorte Domini *c. cleros* 31. *dist.* vndè PAVL. *ad Rom.* 10. *nemo sibi sumit honorem, sed qui vocatur á Deo tanquam Aaron*: clericatus ordo nobilitat: illustris D. RODER. ACVNHA. Archiepiscopus Bracarensis *in c. minor* 5. *n.* 2. *disp.* 50. FARIN. *de delict. p.* 3. *q.* 99. *n.* 18. plura alia refert SIMON, BARBOS. *de sacrific. Miss. cap.* 1. *pertotum*, quod si servus communis sit, vnius non sufficit voluntas domini, argumento *l. in concedendo D. de aqua pluv.* nisi præstet vnus ex dominis consocio partem pretij *l.* 1. *C. comm. serv. manu. l. duobus* 30. *D. de liberal. caus.* quod non insolens in iure, vt videre est *in l. domino* 16. ibi: *Pretij autem partem sibi contingentem socium consequi oportet. D. ad sibanian.* non itaque rectè ordinatur servus, ni domini manumissio præcedat *c.* 2. *c. quicumque* 5. *dist.* 54. verùm si sciens dominus servum suum ordinari, non contradicit in tempore oportuno, ipso iure liber fit servus *c. si servus* 20. *dist.* 54. *Authent. si servus C. de Episc. & cleric. l.* 18. *tit.* 6. *p.* 1. hoc religionis, & libertatis favore

354

induƈtum; ita Cov. r. pract. cap. 15. n. 5. vers. huic verò & confert l. 2. §. 1. D. ad municipal. sed si servus, absente & inscio domino, ordinetur ab Episcopo servilis conditionis nō ignaro, liber manet, duplo tamen ab Episcopo refuso pretio domino c. si servo 19. 54 dist. in servis ad sacros ordines evectis, veluti presbyteratum, Diaconatū, Subdiaconatū intellige c. miramur de serv. non ordin. secùs si ad minores ordines c. ex antiquis in fine 54 dist. Episcopus tamen mortaliter tunc peccat, vt voluit Tvrrecrem. in d. c. si servus: servi verò suæ conditionis ignari, & ab Episcopo inscio similiter servitutis, ordinati in sacris, liberi existūt protinus d. c. ex antiquis 9. qui textus discrimen constituit inter Diaconum, & Sacerdotem, vt servus ad Sacerdotium elevatus, peculium quod connibentibus oculis dominus permisit l. 4. D. de manumission. domino reddant, ne hic in damno moretur; ad Diaconatum promotus, vicarium præstet: de Subdiaconatu aliter statuit, nam tempore Gelasi I. Hipodiaconi ordo nondum sacer erat, sed multò post c. à multis de ætat. & qual. ordin. consule Svarez de religion. lib. 9. c. 19. á n. 10.

355 Obstare valdè iam videtur textus in c. de servorum 6. vers. si vero dist. 54. qui potestatem concedit domino, vt vel servos ita ordinatos ad servitutem redigat, aut in gradu suscepto retineat: nodus hic, qui facit tenebras, non facilè solvitur: non pauci de minoribus ordinibus interpretātur: sed hoc litera contradicit: quare verius iudico, prædictum textum nullius esse momenti, quia non invenitur in actis Concilij Toletani 4. cui inscriptio tribuit.

356 IV. prædicti nobilis ratio satis explicita manet differētiâ, quam constituimus inter legitimationem subditi in tēporalibus Pontifici, & non subditi c. cum ad verum 96. dist. c. novit ille. de iudic. vt iam disseruimus.

357 Ad V. allegationem ab exemplo dessumptam: respondetur, longè aliam fuisse causam Regis, nam hic Reginā dimiserat iudicio Ecclesiæ: prædictus verò Nobilis perquam temerè suâ authoritate: Rex post sic dimissam, aliam super

in

induxit ante quàm prohiberetur, Nobilis verò poſt prohibitionem ſecũdum matrimonium attentavit: Rex ex cauſâ affinitatis teſtibus aliquatenus comprobatæ Reginam dimiſit; Nobilis nullam divortij cauſam allegavit:vt proindè fiat Pontificem manifeſtum adulterium dixiſſe prædictum Nobilis cum ſecũdâ vxore conubium,quod vinculum prioris non ſcindit,ſed violat,vt profitetur.ibi:*Non tamen ipſius violatio,&c. c.gaudemus.§.ſanè.de divort. c. ex parte. 9. de ſponſal.c.dixit.*32.*q.*1, BELARMIN.*lib.*1. *de Matrim.c.*15.*&* 16.BASIL.*lib.*9.*de Matr.c.*16.GVTIER.*lib.*1.*Canonica.c.*25.*à n.*4.& COVAR.*de ſponſal.*2.*p.c.*7.§.6.*à n.*23.

Concludit INNOCENT. III. *in verſ. de filijs ergò*: filios à Rege ſuſceptos ex ſecundo matrimonio poſſe non immeritò dubitari,an legitimi,an illegitimi. Sed obſtat textus,*in c.perlatum.*8.*hoc titul.*vbi legitima dicitur proles,quæ ſeparatione iudicio Eccleſiæ factâ ſuſcipitur. Reſpondeo, Pontificem in præſenti idem conſtituiſſe , nec ipſum dubitaſſe, licet fateatur dubitari poſſe maioris firmitatis gratiâ , qui reſolvendi modus non inſolennis,vt habetur *in l.ſi quis pro emptore* 15.§. *quod ſi ſervus*. D. *de vſucap.* IVLIANVS enim vtitur verbo dubitari,& tamen ipſe non dubitat. *In verſic. inquo videretur*,tacitæ obiectioni reſpondet , & refert ſententiã quorumdam exiſtimantium Principem ſecularem poſſe filios proprios legitimare, nõ vt patrem,ſed vt Principem:videndus in hâc re MOLINA *de iuſ.& iur.diſp.* 173. *n.*12. cuius ſententiæ fundamentum illud eſt, quia licet iuriſdictio contenſioſa in filios exerceri non poſſit *l. qui iuriſdictioni.*10.D.*de iuriſdict.*voluntaria poteſt *l.*3.D.*de adoption.l.apud* 18.D.*de manũ.vind.l.in privatis* 77.D.*de iudic.* contrarium placet Gloſſæ.verbo *Regi.*Sed nunc abs re hæc diſceptatio. Regulam verò illam *cui conceditur quod eſt plus*,quâ vtebatur Nobilis hic,amittit officium ſuum, nam in privilegijs & diſpenſationibus locum non habet *c.porro.* 7.*c.ſane* 6.*de privileg.c.*1.*c.*2.*de fili.presbyter. in* 6.*c. vltim.de translat.Epiſc.* falax eſt in multis hoc argumentum *l.*6. §. *qui univerſas* D.*de offic.præſid.l.*6. D.*de interd. & relegat.* iuncto CVIAC.*in comm. noſtri capit.*

358

Pro

359 Pro coronide notare libet; Pontificem in hoc capite vti verbo *suscipere* etiam pro *concipere*. ibi: *Ex aliâ superinductâ puerum suscepit.* & ibi: *Ex quâ filios suscepisti, &c.* nec enim ad dispensationem in radice matrimonij impedimentũ inspicitur, nisi tempore conceptionis vndè venit proles infecta: & verè suscepti filij pro cõceptis accipimus, vt explicat ex CVIAC. *lib. 13. observ. c. 25. &* BVDÆO *in commẽtar. ling. Græc. fol. 478. in princ.* ALPHONS. CARRANZ. infra laudandus: nõ latet me verbum *suscipere* sumi aliquando pro *levare è terrâ* iuxtà *l. 2. C. de post. her. inst.* & CICER. *in Verrem 5.* ibi: *Susceperat enim liberos, non solùm sibi, sed etiã patriæ*: hinc olim filij recèns nati, qui à parentibus non sublevabantur, veluti relicti dicebantur: notat eruditissimus CARRANZA *de vera human. part. design. c. 4. n. 37.* vbi satis abundè exponentis partum pœnas numerat, & antiquas explicat circa hoc Iurisconsultorũ leges, in quibus de expositis filijs, servis, & libertis mẽtio invenitur, in quâ re vniformia iã sunt iura civilia, & canonica *c. unic. de infant. exposit. l. 3. C. eodem tit. l. 24. C. de Episcopal. aud.* quæ omnia annectenda sunt ijs, quæ supra diximus *n. 281. & 319.* Et circa quæstionem, quam tetigimus *d. n. 319.* de legitimitate expositorũ filiorum plura *ibidem á n. 49. & n. 50.* interpretatur *c. quando 24. dist. Tridentin. sess. 23. de reform. c. 5. & 7.* in favorem eorũ, illo excepto casu, de quo *n. 51.* cui iungendus D. IOAN DE ESCOVAR à CORRO *de purit. sanguin. p. 1. q. 8. §. 3. à n. 27.* qui diligenter examinat, an expositi, & vulgò quæsiti admitãtur in Ecclesijs, Collegijs, & confraternitatibus, quæ dicuntur *de statuto* & negat, pluribus laudatis authoribus, & si contrarium velit D. VALENZVEL. VELAS. *cons. 90. n. 70.* cui satisfacit *d. n. 43.* & hæc dixisse sufficiat minuscula circa Academiæ nostræ doctrinas, quas dicimus postquam didicimus; ad hypomnema iterum transeamus vtpotè opellæ nostræ huius præcipuum argumentum.

(¿)

HÆC

HYPOMNEMATIS APOLOGETICI EXTREMA, AVT FIBRÆ, QVIBVS QVASI PESSVLATVM OBDITVR OPVS

WLGATVM iam ſecurè vt prodeat huc munitũ legibꝰ quaſi prodromis, ceu armis noſtrum vnius argumẽti pervicaciâ Hypomnema pervenit Apologeticum. Sed quid cũ Apologiâ Canonum & Legũ diſſertatiunculæ? Verùm cũ Apologiâ pro Academiâ quid niſi iuris vtriuſque diſſertatiunculæ? *Studia quippe*, dicebat TVLLIVS *in orat. pro Arch. Secundas res ornant, adverſis perfugium, ac ſolatium præbent*, imò non ſolum ornamenta ſunt Reipu-

360

blicæ,

blicæ, sed etiam auxilia & fu'cra, queis

Non hydra secto corpore, firmior.

Ah! quæ literis armatura fortior? *Ibi bellator*, inquit, CASSIODOR. *var. lib. 10. epis. 3. Reperit, vndè animi virtute roboretur.* Domat ferocitatem, barbariemque Sapientia, non vsu consumitur, stata permanet, & immobilis. Hinc bellissimè HIERONYM. OSORIVS *lib. 1. de reg. inst. Hoc negare non possumus, studia literarum homines etiam naturâ feros ab agresti quadam immanitate traducere: vndè id evenire cernimus, vt quò quisque magis se ad bonas literas applicat, eò magis clemens, atque benignus evadat.* Scientijs vtique, quasi plumis internâ effricatâ rubigine, noxium animus incultus egerit. SALVIAN. *lib. 7. de Prov. Dei: O pie Domine, ò Salvator bone, quantum efficiunt per te studia disciplinæ, per quæ mutari possunt vitia naturæ, sicut ab illis scilicet mutata sunt!* Quietem mutuamur à Sapientiâ & mores

Hæc reparat vires, fessaque membra levat.

361 Verè amœnat animũ: vndè PLINIVS SECVN. *epist. 83. Nihil tam lætum, quòd literis non sit lætius; nihil tam triste, quod non per has sit minùs triste.* Quæ frugi mens sinè ipsâ vivit? *Otiũ sine literis mors est, & hominis vivi sepultura,* STOICVS scribit *epist. 83.* dat opes, & nos ad alta ducit: *Existima disciplinas multas*, ait MACROB. *lib. 7. Saturn. multis esse divitijs præstantiores, istæ quidem citò desinunt, illæ verò per totum tempus permanent; scientiæ enim sola possessio est immortalis*, quibus nemo spoliari potest. Insignitum illud BIANTIS Philosophi exemplum; vt probet, refert CICERO *in Paradox.* ibi: *Nec sæpe laudabo sapientem illum Biantem, qui enumeratur inter septem sapientes, cuius cum patriam Prienenem cæpisset hostis, cæteriq; ita fugerent, vt multa de suis rebus se cum asportarent cum esset admonitus à quodam, vt idem ipse faceret, ego verò, inquit, facio, nam omnia mea mecum porto.* Rectè TERTVLL. *de Idololatr.* literaturam instrumentum esse ad omnem vitam affirmat. Probatur ex illo *Proverb. cap. 16. vers. 16. Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiotior est argento.*

Ma-

Magnetis instar scientiarum pulchritudinem considerabat TVLLIVS, dum prædixit *lib. 3. de finib. Si sapientia oculis videri poßet, omnes in amorem sui compelleret.*

Hispani ergò, quos STRABO *lib. 3. Sapientiâ excellentes*, appellat & PACATVS *in Paneg. ad Theodos. Imper. Durissimos milites, fecundissimos oratores, clarissimos vates;* eorumq; filij, quales Novi Orbis indigenæ sunt, infrænis Barbariei vocem cur non recusabunt? & licet patientia 362

vincit inermis,

Armatosque solet vincere sæpè viros:

Qualis illa, quæso, quæ hanc notam sustineat? *Talem nunquam libeat modestiam, vel potiùs molestiam imitari: huiuscemodi mansuetudo longè fiat à me, qualis enim est illa mansuetudo, quæ ipso etiam auditu omnium aures exasperat*: concludit S. BERNARD. *epist.* 2.

Decuit ideò iurisprudentiæ eminentissimæ scientiæ muris & canonico-legalibus dissertatiunculis Apologiam pro Novi Orbis Academiâ munire, vt periodum vel lædentem compescat, vel insciam facti instruat. Et fama per vrbes, per pagos & compita currens legitimum, promeritũque lucretur Procerum, studiosorumque Peruntinæ iudicium. Oportuit eruditissimum virum & verè Sophon, oblivionis tamen ferire reum sobriè & frugaliter. Æquitas hæc est iuxtà AMBROS. *epist. 66.* increpare feras calami, vt AVGVSTIN. vertit super illud *Psalm. increpa feras arundinis.* Dedeceret filium, Primariumq; Antecessorem vel matris iniuriam præterire in eleganti verborum sylvâ latentem, vel ansam errandi brevitate obnubilatam non detegere; aliquando enim res ipsa propter legentis negligentiam lædit, aliquando propter scribentis eminentiam. 363

Excusabat silentium diutinum nostrum Lacædemonis illius Ducis ANTALCIDÆ sententia, qui sophistæ Apologiam pro HERCVLE, cui titulus; *Herculis encomium*, inscriptionem perlegens ait: *Quis ergò eum vituperat?* refert PLVTARCH *in Apoph. in Antalc.* Ast LIPSIVM, dum vidi NoviOrbis inquirentem Academias, nostræ nõ meminisse, 364

aut

aut fortè meminisse in periodo , his non potui mentem non expandere dictis : provocatio quasi arrha fuit contractæ defensionis. Nec insolens à silentio,ad sermonem , & vtique longum , veluti de extremo in extremum venire, nam vt TACITVS *lib.* I. *Histor. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus.* Digitus adhuc minusculus totius defensionem non effugit; manca & claudicans resistit vulnera manus,nam

Laus est ardua, dura sustinere.

Responsum itaque hoc non dictum vllus existimet,vt Terentianis vtar verbis , in *enéir* : non enim vltroneus scribo, non æmulus , seu simultatis alicuius motibus impulsus, vt olim XENOPHON.& PLATO dissentientes,iuxtà AVL. GEL. *lib.*14.*noct.attic.cap.*3. sed pudoris impetu victus,ne dicam lacessitus,& quasi helleboro, sivè veratro candido tinctus, causam doloris à mente extraho : incitavit amor Academiæ:dat mihi ratio vires,quia

Si natura negat; facit indignatio versus.

365 Sed vt rei ipsius noxa, ne dicam convicium, clariùs innotescat,si non accusare,dubitare saltem adhuc pro coronide liceat contextum LIPSI,cur,inquam,eruditissimus vir & notitiosus (cuius singula verba singulæ sententiæ) veterum Academiarum specimen inquirens in Oriente , post Brachmanarum & Gymnosophistarum primævam ætatē & doctrinam,vltimæ tandem meminit *d.c.*5 ? ibi: *Manent, hodiéque, & nomen ipsum Brachmanum durat* ,& de Bonzijs mentionem faciens ferè similiter concludit. Rursus, de superbis ædificijs in Mauritaniâ institutis loquutus,& de templo,cuius in porticu centum circiter librariorum officinas, itemque alias è regione fuisse , Collegiumque, in quo triginta Aulæ,sive atria,ex alijs transcripsit authoribus, denique ex ipsis testatur hæc omnia periisse , vel certè vacua iam,& sine vsu esse,vt antiqua sæcla & nova componeret, Nostrum tamen(vt iam querelam eliciam)Novum Orbē barbarum reliquit, cùm iam tunc non barbarus ? imò iam Novus Orbis,pro noviter acquisito supponit , non pro illo anti-

antiquo & barbaro, & LVPO GOMARA laudato in *Histor. Mexic.vbi supra, & lib. 2. Physiologiæ Stoicorum. cap.21.* omiserit de Hispanorum tempore,& posteriori Christianoque Indorum sæculo ferre iudicium, præcipuè invitante GOMARA *tom.1.fol.377.titul.de la conversion.*ibi:O *quantas gracias deven dar estos hombres a nuestro buen Dios, que tuvo por bien alumbrarlos, para salir de tanta ceguedad! &c.* & ibi:O *quanto deven a Fernando Cortez que los conquistò! ò que gloria de Españoles aver arrancado tamañas maldades, y plantado la Fè de Christo! &c.* & ibi·*Felicidad grandissima de nuestros Reyes, en cuyo nombre tanto bien se hizo. Que fama, que loa serà de Cortez? El quitò los Idolos, el predicò, el vedò los sacrificios, y tragaçon de hombres.* Sic etiam PLVTARCHVS *in lib.de fortun.& vir.Alexa.* dum de barbaris loquitur, statim subiungit. *Beatiores fuisse multò ab Alexandro victos, & subactos, quàm qui eum effugerunt, cùm hos perditissimè vitam agentes, nullus arcuit, nec avitijs redemit, illos verò ad fœliciorem vitam, & statum vel invitos traduxit, vt ipsi cum Themistocle dicere iam possint: perieramus, nisi periissemus.* Ansam præbuerat erudito LIPSIO, vt scriberet, GOMARÆ modestia.ibi:*Quiero callar, no me achaquen de aficion, ò lisonja. Empero si yo no fuera Español, loara los Españoles, no quanto ellos merecen, sino quanto mi ruda lengua è ingenio supieran.* O quam benè PLVTATCH. *in Polit.ad Traian. Stulti sanè, qui intelligere nequeunt, honorare, quàm honorari qui præstet, cùm sæpè numerò gloriosius & honorificentius sit.* Scripsisse penè credebam, dum in *c.7.*de scholis noviter creatis promisisse vidi.ibi:*Et loquar iam de scholis in hunc ferè nostrum morem dispositis, & ordinatis.* Ast non scripsit, imò de Europæ Academijs eò solum sermonem texuit, vt diceret Germaniam, & illam regionem in qua TACITI etiam ætate literarum secreta viri, & fœminæ ignorabant(LIPSI sunt voces)penè plures nunc Academias habere, quàm reliquam Europam vniversam. Hæ sunt contra contextum dubitandi rationes(vt Consultorum moris non oblivis car)desidero solutionem, ni omissionem.

 Accu-

Accusem notitiosi,& elegantissimi scriptoris LIPSI,qui calamum per Novum Orbem circumtulit, vt constat *ex lib. 2.de Constant.cap.2.* dum vastationem deplorat illius. ibi: *Pauculi iberi ante annos octoginta in vastas illas & novas terras delati,quæ funera,Deus bone,ediderunt! quas strages! &c* & ibi:*Vbi es tu insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Iucayæ?&c.*& ibi:*Ostende etiam te paululùm,tu Peruana,tu Mexicana ora.Heu miram miseramque faciem? Immensus ille tractus, & verè alter Orbis!* in glossel.excusat. ibi : *Certè sub initia: nam nunc habitari iterum scio, & meliùs coli.* ergò iure omissionem tuam accuso , LIPSI erudite & magister politiorum literarum , ibidem dicis tecum ipse alloquens:*Mens & lingua mihi cadit,Lipsi,dùm hæc memoro:& video nostra omnia præ istis non aliud, quàm palearum cassa esse,vt Comicus ait,aut Gurguliunculos minutos,&c.* Cur ergò non doleam pium scriptorem adeò Peruntini nostri Gymnasij oblitum,Academias quæritantem in Novo Orbe,barbarũ vt relinqueret,etsi melioris iam penetravit tẽpora sæcli?Omisit,inquam,dicere,seu obscurè dixit,ideoq; non Apologiam,sed Hypomnema Apologeticum , id est glossam, opellam hanc appello nostram.

366 Denique recèns inveni,periodum Lipsianam non per se & independenter subsistere, sed ab antecedentibus sensum ministrari.ibi:*Considerate,magnus ingeniorũ honos, & excitatio fuit : vbi in nostro ævo,aut orbe reperienda? quid etiam ad Novũ Orbem ibo?sanè ibi barbaries*:En LIPSI sensũ,en nostrã querimoniã: dolet in Orbe suo excitationẽ talem iam non inveniri,quã ingeniorũ honos efficit;& vbi quærere in Novo Orbe proposuit,statim contemnẽs,ait: *quid etiam ad Novũ Orbem ibo?sane ibi barbaries*: adhuc honore ingeniorũ excitatum negat;adhuc dignum, qui barbarum considerat: inscripsit titulum *Vetus Academiarum specimen in Oriente, itemque Ætiopiã, Africã,Novo Orbe*:vtNovum Orbem Barbarum diceret:vbique pœnitentiã gravatur: voluit aliquid dicere, & noluit,titulum inscripsit, at non scripsit,Novum Orbem Academicum supposuit , non exposuit: & ni fallor

lor, debuit: nam *cap.* 8. sic *En, vestigia vbique Academiarū, & ab antiquo: sed sævitia temporum, deindè, & barbarie invadente, oppreßa. &c.* Et post subiungit: *& loquor iam de scholis in hunc ferè nostrum morem dispositis & ordinatis. Quæ, incredibile est, quàm in Germaniâ pullulaverint &c.* Et excusatur. ibi: *Et de hodiernis Academijs seorsim etiā libri extant, eos videte.* En, iterum inest nescio quid: de hodiernis Academijs remissivè loquitur, laudat tacitè Academiarum scriptores seu descriptores; vbi nostrā reperiemus? quid, ad LIPSIVM ibo? sanè ibi omissio. Contentus essem si de Peruanis, vt de Gothis loqueretur *c* 7. *in fine*. ibi: *O Gothos iam non Barbaros?* vel vt de Græcis *c.* 6. in princi. ibi: AVDI. *scire lubet, & sæpè cupido fuit, an & antiquitus in Græciâ aut latio Academiarum iste mos, & tali disciplinâ atque exercitio habita iuventus?* LIPS. *fuit, & non fuit*: doleo equidem, benè linguatum virum vti ambiguo sermone, cùm adhuc ille *Euphormionis satyrici* iam non incognitus, sed iustissimè expurgatus Author, annotans barbariem Indorum, distinguat; ne ambiguus comprehendere Hispanos videretur, dū 4. *p. fol.* 367. sic scribit *Americam, quà cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne vllis extra hos vnos impunè liceat commeare, ita solis & licet, & est commodum illarum gētiū indolem pernoscere, quà verò in eadem parte terrarū nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit animos incolarum, nullis legibus, nullâ industriâ temperatos, diligenter annotarunt, quos illuc opum spes à regionibus nostris trahit &c.* Verùm enim verò, hinc iam suo restituta nitori Limēsis perfulget Academia huius Novi Orbis in Orbe, nam vt ARISTOPHANES, rogans ait; *nunquid dubium est, quin certius robur sit, quod non vincitur, quàm quod non lacessitur, cùm dubiæ sint vires inexpertæ? at meritò certissima firmitas habetur, quæ omnes incursus respicit*, namque, vt dici solet:

Lætius est, quoties magno tibi constat honestum.

Id solum adhuc doleo, rem Grandiloco stylo, venâ, & magniloquentiâ dignam, non illis ante nos Primarijs Antecessoribus, quos veneror, authorari vt Gymanasij huius

367

Peruani nostri fama pennata & nomen securiùs aëra pervolaret,& non ex vngue,sed ex ingeniosis eruditissimisque frontibus exaratum mundo pernotesceret, & gloria perennaret.Sed forsitam parvitas ingenij iuvabit, vt se potentiorem veritas ostendat,quæ nullis egens viribus est eruditioris,nec indiga linguæ,quàm sincera. Fuerunt & nobis politiorum præcepta literarum, sed iam alia sunt exercitamēta, seu impedimenta,quæ somnum faciunt ab oculis recedere:hæc nunc prima cura,vtpotè rerum,quæ omnem exhauriunt diligentiam,quales considero &Academicas continuò lectiones,&clientum causas:res vtique graves prudētiæ,scientiæ, & sanitatis vernaculas, ideò olim admiratione dignusCICERO,dignus DEMOSTHENES,qui viginti & trium annorum scitè & luculenter iudicij causas egissent publicè: enarrat AVL.GEL.*lib.15.noct.attic.cap.* 28. Honorem sola vna litera ab onere discriminat, & quò maior illius gloria, tantò eum prolixior labor impetit : probat somniū AGAMENNONIS apud HOMER.*illiad.*2.ibi:

Dormis, Altræi solertissimi,strenuissimique Imperatoris
Nate? haud decet virum primarium,cuius tutelæ
Populi sunt commissi,& in cuius curā pendent
Rerum tanta momenta solidam dormire noctem.

Similiter SENEC.*in Hercul. Oetæo.act.*2. purpuram somno inimicam prædicat.ibi:

Cæspes Tyro mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos:
Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesque trahit purpura noctes.

In dissertatiunculis vtriusque iuris experimenta fateor, nescio an profectum, suspicor aliquid vtilitatis & novi,cōgruumque dicere ; sunt enim instar mineralium iuris nemora, *multum adhuc restat operis*,dicebat SENEC.*epist.* 65. *ad Lucill. multumque restabit,nec vlli nato post mille sæcula, præcludetur occasio aliquid adiiciēdi*,doctrinis poterūt Grammaticorū rigorosæ formulæ & ARSITARCHI, CRATIS vè scrupulosæ observationes compensari. Similiter ferè VI-

TRVB.

TRVB.*lib* I.*de Archit.cap.* I *ad August.Cæsar.*ibi:*Peto, Cæsar, à te, & ab his qui mea volumina sunt lecturi, vt si quid parum, ad artis Grammaticæ regulam fuerit explicatum, ignoscatur; namque non vti summus Philosophus, nec Rhetor dissertus, nec Grammaticus summis rationibus exercitatus, sed vt Architectus his literis imbutus, hæc nisus sum scribere.*

Et tu, ò florens ingenijs & scientijs, Religioneque limẽsis Regum Civitas; vbi, vt CICERONIS verba vsurpem, *templum amplitudinis, mentis, Concilij publici*, summitatem, Academiam, inquam, tuam dum prædico, fove alumno, & civium tuorum dũ causas tueor, fave Patrono, & licet stylo parco scribere ausus sim, adhuc magnum iudica, quia de re magnâ, & tuâ: cliens DEMOSTENEM ad vocatum cieo *orat. pro Rep. orde.* ibi· *Si cui grandiora loqui, quàm pro naturâ, aut fortunâ meâ videor, cùm ego rectè sentire censeo, nam oratio, quæ pro tantâ vrbe, tantisque rebus habetur, semper vno quovis oratore videri maior & ad vestram, non ad dicentis dignitatem accedere debet.* 368

Vosque ò Maximi Regis nostri Regij Consules, in favoris testimonium stote Protectores, vtpotè operis Patroni, qui & populi estis; & vestrũ de me iudicium benignè vt proferatis, rogo: sic ad meliora excitatis studia, ad hæc nũc benignitas vestra excitavit animum meum ingenij nullâ commẽdatione meritum, ad vos redeo Favitores, & vt olim *ad Theodosium* SIMACHVS: *non sum voti immodicus, cum honorem meum commendo Authoribus suis, tantùm vos oro, atque obsecro vt favore perpetuo factum vestrum iuvetis: non deseruerint, qui dederunt: ego innitar, vt potero, ne clementiam vestram fefelisse de me prior fama videatur.* 369

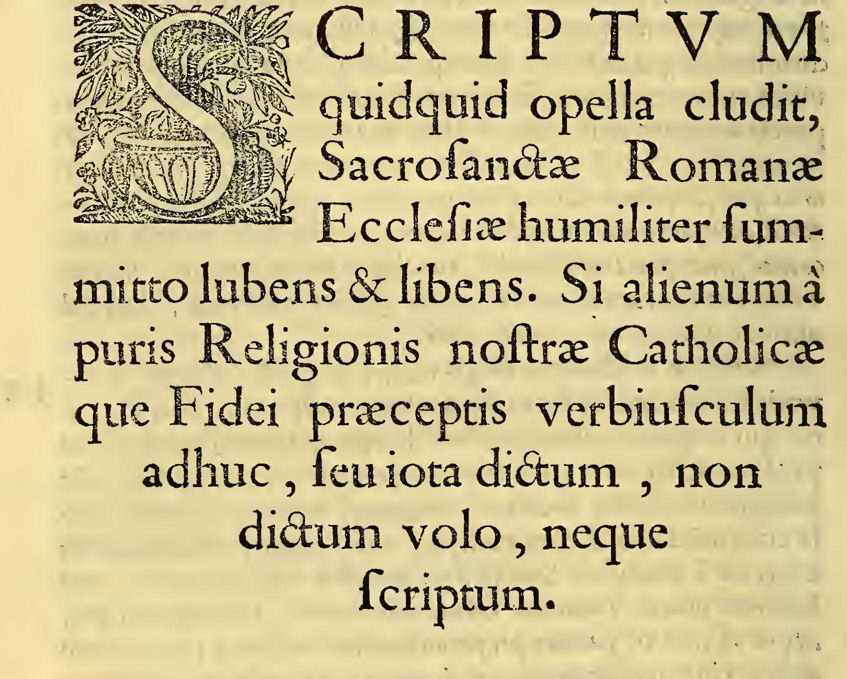
* MARIA. ✠ IHS * IOSEPH.

*****

****

****

****

SCRIPTVM quidquid opella cludit, Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ humiliter ſummitto lubens & libens. Si alienum à puris Religionis noſtræ Catholicæque Fidei præceptis verbiuſculum adhuc, ſeu iota dictum, non dictum volo, neque ſcriptum.

CHORVS
CAPITVM, ET LEGVM
Quæ interpretationem suam concinunt in numero marginali, & folio.

A

B

C

Cum

D

E

F

G

H

I

 muni-

RERVM, ET VERBORVM NOTABILIVM.

Prior numerus marginalis est. Secund᾽, præcedente litera F. folium signat.

A

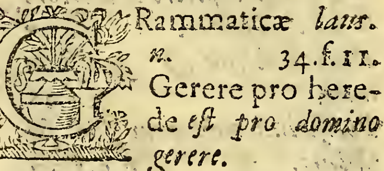
Comam

Vv *Illius*

F

Eſt

G

H

Du-

Olim

L

 Quan-

tionis

Mel-

N

O

P

In-

Du-

Q

R

S

Fa-

Ser-

Spe-

Drac-

REGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa Bbb.

